

Grazia
Deledda
Trstiny
vo vetre

© Blahoslav Hečko (dedičia) / LITA, 2026

Grazia Deledda Trstiny vo vetre

Z talianskeho originálu *Canne al vento* (Mondadori, Milano)

preložil Blahoslav Hečko (Slovenský spisovateľ, 1969)

Predslov: Fabrizio Iurlano

Redakčne pripravili: Adriana Šulíková, Alena Štáľniková, Jana Šmakalová

Dizajn, sadzba, ilustrácia © Mária Čorejová

Tlač: Kníhtlač Gerthofer

Vydal: Taliansky kultúrny inštitút v Bratislave, 2026

Náklad: 500 ks

Kniha vznikla s cieľom propagovať taliansku literatúru a je nepredajná.

ISBN 978-80-975069-1-9

Grazia
Deledda
Trstiny
vo vetre

Preložil
Blahoslav Hečko

Grazia
Deledda
Trstiny
vo vetre

Úvod

V roku 2026 si pripomíname sto rokov od udelenia Nobelovej ceny Grazii Deleddovej. Išlo o mimoriadnu udalosť, a to nielen preto, že spisovateľka je dodnes jedinou Taliankou, ktorá získala toto prestížne ocenenie, ale aj pre jej príslušnosť k historicko-spoločenskému prostrediu provincie. Práve tam, ďaleko od kultúrneho diania, však často dozrievajú diela výnimočnej estetickej hodnoty a hĺbky. Aj dnes je jedinečným literárnym zážitkom čítať jej romány a vychutnávať autorkin jazyk či rozprávačské majstrovstvo.

Švédska akadémia udelila autorke Nobelovu cenu „za literárne dielo postavené na vznešených ideáloch, ktoré plasticky vykresľuje autentický život na odľahlom rodnom ostrove a s mimoriadnym citom a hĺbkou spracúva témy blízke každému z nás.“ Dnešných čitateľov nepochybne osloví aj jednoduchý, no vskutku pôsobivý prejav uvedený na nasledujúcej strane, ktorý autorka predniesla počas slávnostného preberania ceny.

Taliansky kultúrny inštitút v Bratislave týmto vydaním opäť sprístupňuje, a to aj v digitálnej podobe, slovenský preklad románu *Trstiny vo vetre*, ktorý vyšiel v roku 1969 a už dlhé desaťročia bol na pulkoch kníhkupectiev nedostupný. Ide zároveň o poctu vynikajúcej práci prekladateľa Blahoslava Hečka, ale aj samotnému umeleckému dielu Grazie Deleddovej.

Literárny štýl, akým autorka v románe *Trstiny vo vetre* – podobne ako aj vo svojich ďalších dielach – stvárňuje vzťah rozprávača a postáv k sardínskej krajine, je esteticky mimoriadne prepracovaný a rozvrstvený. Pri čítaní diela má práve tento vzťah medzi rozprávačom, postavami a krajinou dôležitý význam, pretože nepredstavuje len prostú kulisu deja, ale je kľúčovým prvkom, ktorý zmysluplne dotvára hlavné témy románu. Patrí medzi ne napríklad nezvratnosť osudu ovplyvnená tradíciou a s ňou spojenými pocitmi viny, morálna strnulosť spoločnosti i jednotlivca či nemožnosť vykúpiť sa prostredníctvom utrpenia (čo stelesňuje najmä postava sluhu Efixa). Román zároveň zachytáva spoločenské zmeny na sardínskom vidieku, ktoré však neprinášajú žiadne skutočné zlepšenie v stále veľmi problematickom postavení tamojších žien.

Vďaka rozmanitým témam a literárnemu štýlu je toto jednoduché, no zároveň komplexné dielo skutočným klenotom talianskej literatúry 20. storočia, ktorý dúfam budete mať chuť znovu objaviť. Prajem vám príjemné čítanie!

Fabrizio Iurlano

Riaditeľ Talianskeho kultúrneho inštitútu v Bratislave

Bratislava, júl 2026

Prefazione

Nel 2026 ricorrono cento anni dal conferimento del Premio Nobel a Grazia Deledda. Si trattò di un evento straordinario sia perché l'autrice fu e ad oggi resta l'unica donna italiana a ottenere il prestigioso riconoscimento, sia per la sua appartenenza ad un contesto storico e sociale di provincia, dove tuttavia spesso – lontano dai grandi centri propulsori di cultura –, maturano opere di particolare interesse e profondità sotto il profilo estetico. È ancor oggi straordinaria, infatti, l'esperienza di leggere i suoi romanzi e apprezzarne il linguaggio e l'intelligenza narrativa.

L'Accademia Svedese aggiudicò all'autrice il Nobel «per la sua potenza di scrittrice, sostenuta da un alto ideale, che ritrae in forme plastiche la vita quale è nella sua appartata isola natale e che con profondità e con calore tratta argomenti di generale interesse umano». Di certo susciterà una grande impressione nella sensibilità dei lettori del nostro tempo anche il semplice, potente discorso, riportato nelle pagine che seguono, che l'autrice pronunciò nel corso della cerimonia di conferimento del premio.

Con la presente edizione l'Istituto italiano di Cultura di Bratislava rende nuovamente fruibile, anche in veste digitale, la traduzione slovacca di *Canne al vento*, pubblicata nel 1969 e da decenni ormai fuori commercio, tributando un omaggio

sia al pregevole lavoro del traduttore Blahoslav Hečko, sia all'arte di Grazia Deledda.

Lo stile attraverso il quale l'autrice elaborò in *Canne al vento* – così come in molte altre opere – il rapporto della voce narrante e dei personaggi con il paesaggio sardo è articolato ed esteticamente molto raffinato: all'atto della lettura è, questo, un elemento importante, giacché lungi dal costituire mero sfondo, tale relazione si sovrappone e si interseca con le tematiche che il romanzo affronta: a solo titolo d'esempio l'ineluttabilità del destino determinata dalla tradizione e dai connessi meccanismi generatori di sensi di colpa, la rigidità morale della società e delle singole persone, l'impossibilità di redenzione dalle colpe attraverso la sofferenza (di particolare evidenza nel personaggio del servo Efix), le trasformazioni sociali che investono la società rurale sarda senza tuttavia guidare verso un'evoluzione in positivo una ancora problematica condizione femminile.

Dalla pluralità di temi e dallo stile sopra richiamati emerge un'opera letteraria semplice e complessa al tempo stesso, un vero tesoro della nostra letteratura del Novecento che spero vorrete riscoprire. Vi auguro buona lettura!

Fabrizio Iurlano

Direttore dell'Istituto italiano di Cultura di Bratislava

Bratislava, luglio 2026

Švédská akadémia

rozhodla sa na zasadaní 10. novembra 1927,
v súhlase s podmienkami závetu Alfreda Nobela,
spísaného 27. novembra 1895, udeliť Nobelovu cenu
na rok 1926 za literatúru

Grazii Deleddovej

za tvorbu inšpirovanú vznešenými ideálmi,
v ktorej autorka s plastickou jemnosťou zobrazila
život na rodnom ostrove a s hĺbkou i porozumením
nastolila problémy všeľudskej platnosti.

Grazia Deledda

Prejav prednesený v Štokholme pri príležitosti udelenia Nobelovej ceny za literatúru za rok 1926 ¹.

Narodila som sa na Sardínii. Moja rodina, ktorej členmi boli múdri ľudia, ale aj násilníci a naivní umelci, sa tešila veľkému spoločenskému vplyvu a vlastnila dokonca knižnicu. Keď som ako trinásťročná začala písať, moja rodina prejavila nesúhlas. Istý filozof hovorí: Ak tvoje dieťa píše verše, pokarhaj ho a pošli ho do hôr. Ak ho pri písaní poézie prichytíš druhýkrát, opäť ho potrestaj. No ak sa k nej vráti aj tretíkrát, nechaj ho na pokoji, pretože má dušu básnika.

S pokorou priznávam, že sa to prihodilo aj mne. Dychtivo som túžila po svete a predovšetkým po Ríme. A práve v Ríme som si po búrlivej mladosti vybudovala vlastný domov, kde pokojne žijem so svojím partnerom a počúvam zanietené slová svojich detí. Život mi doprial všetko, čo si len žena môže želať, no zo všetkých požehnaní, ktorých sa mi dostalo, je pre mňa najvzácnejšia viera v život a v Boha. Žila som v súznení s vetrom, lesmi a horami. Celé dni, mesiace a roky som pozorovala pomalé plynutie oblakov na sardínskome nebi.

¹ Oficiálny ceremoniál odovzdania Nobelovej ceny za literatúru za rok 1926 sa konal 10. decembra 1927

Tisíckrát som si opierala hlavu o kmene stromov, o kamene a skaly, len aby som mohla počúvať šum lístia, štebot vtákov a žblnkot vody. V nekonečnej samote hôr som sledovala úsvity a západy slnka či východy mesiaca. Počúvala som spevy, tradičnú hudbu, rozprávky a reč obyčajného ľudu. A tak sa formovalo moje umenie – ako pieseň či melódia, ktorá celkom spontánne vychádza z pier prostého básnika.

Efix, sluha veľkomožných paní Pintoriek, pracoval celý deň, aby upevnil primitívnu hrádzu, ktorú sám za dlhé roky hrđlačiny staval dolu pri rieke pod svojím pozemkom. Keď sa spustil súmrak na zem, sedel už pred svojou búdou pod sinavými šticami trstín na úpäť bieleho Vřšku holubov a díval sa s pocitom uspokojenia na svoje dielo.

Rieka pri pozemku ticho iskrila a temrava zahaľovala do mäkkej lahody celý pozemok. Efix ho pokladal za svoj, hoci patril jeho šľachtickým paniam. Za tridsať rokov svojej sluhovskej roboty k nemu prilipol ako brečtan k topoľu. Dva živé figovníkové ploty obháňali celú usadlosť sťa dva sivé hradné múry a zostupovali terasovite z vrška do údolia až k rieke. Prichodili mu vždy ako hranice, za ktorými sa končí jeho svet.

Efix sa nikdy nedíval za hradbu figovníkov, lebo pozemky na obidvoch stranách usadlosti patrili kedysi jeho paniam. Načo jatriť staré jazvy? Načo vzbudzovať daromnú ľútosť? Radšej sa zahľadieť do budúcnosti a dúfať, že Pánboh pomôže.

A Pánboh sľuboval úrodný rok. Mandľovníky a broskyne v údolí kvitli ako mladuchy. Údolie medzi dvoma radmi bielych kopcov s blankytnými vrchmi v diaľke na západe a s belasým oparom mora na východe sa už pokrylo jarným rozpukom. Bystriny zurčali jarným žblnkotom, stromy a kríky sa odievali jarnou zeleňou. Údolie sáľajúce vôňou kvetov zhmotňovalo

predstavu kolísky, pohodávajúcej sa na zelených závojoch a belasých stuhách. V údolí jednotvárne bublala rieka, akoby usínalo dieťa v belčove.

Dni boli už horúce a Efix myslel na prietrže mračien, ktoré vylievajú riekou z koryta. A rieka potom divočí ako biblický Golem a ničí všetko, čo sa jej postaví do cesty. Dúfať, to áno, ale nikdy slepo neveriť temným silám. Byť ostražitý ako trstiny vo vetre, ktoré pri každom závane narážajú na seba listami, akoby si oznamovali svojím šumom blížiac sa nebezpečenstvo.

Práve preto sa Efix mocoval s kameňmi celý deň. Teraz už iba čakal, kým sa súmrak znesie na zem. A aby využil posledné šero, plietol trstinovú rohožku a prosil Boha, aby mu hrdlačina nevyšla nazmar. Veď čo znamená slabá hrádza, ak ju Pánboh neupevní svojou vôľou, ak ju nepremení na žuloskalu?

Sedem trstín cez jeden vŕbový prút –sedem modlitieb k Pánu Bohu a k Panne Márii Pomocnici, nech je požehnaná medzi ženami!

Aha, tam v belasej diallave súmraku si čupí kostolík a tichý rad chalúpok, obraz predhistorickej dediny, ktorú opus-tili storočia.

O tejto hodine začal vychádzať mesiac ako obrovská oranžová ruža a z krovísk na návrší sa šírila hustá živičná vôňa chvojok. V tejto hodine sa Efixove panie modlili. Donna Estera, nech ju Pánboh požehná, si istotne v svojej modlitbe spomenula aj naňho – hriešnika. A stačilo mu toto vedomie, aby sa cítil šťastný a odmenený za svoje hrdlačenie.

Z diaľky sem doľahli kroky a Efix zdvihol hlavu od práce. Tak sa mu marilo, akoby ten krok poznal. Bol to krok rýchly, detsky ľahunký, krok anjela, ktorý prichádza zvestovať veselé i smutné posolstvo svetu. Nech sa stane vôľa božia! Boh predsa posielal dobré i zlé noviny. Ale srdce mu jednako zovrelo a čierne dopukané prsty sa mu zachveli ako traslavé trstiny vo vode pod strieborným svitom mesiaca.

Krok zanikol v šume trstín. Efix však zotrval nepohnuto na svojom mieste.

Mesiac pred ním stúpala a večerné hlasy oznamovali človekovi, že jeho deň sa skončil.

Potvrdzovalo to aj nástojčivé kukanie kukučky, cvrlikanie neúnavných cvrčkov, pípanie osamelého vtáka. Potvrdzoval to aj šepot trstín a čoraz jasnejšie šumenie rieky, ale najmä dych, tajomný výdych sálal z útrov zeme. Áno, deň robotného človeka sa skončil a začínal sa fantastický život škriatkov, víl, svetlonosov a bludičiek. Prízraky starých barónov vychádzali zo zrúcanín hradu, týčiaceho sa kedysi nad dedinkou Galte, mierili k horizontu naľavo od Efixa, prekračovali zákruty rieky a odchádzali na poľovačku diviakov a líšok. Ich zbroj sa ligotala pod nízkymi pobrežnými jelšami a zastretý štekot vzdáľujúcich sa psov naznačoval ich cestu. Efix jasne počul, ako panas, ženy zomreté pri pôrode, čľapocú v rieke a perú si svoje skrvavené rubáše, trepúc ich hnátmi mŕtvych, a bol by prisahal, že videl, ako škriatok so siedmimi čiapočkami, v ktorých sú najcennejšie poklady, trieli po mandľovníkovom

lesíku, prenasledovaný vlkolakom s oceľovým chvostom. Keď tade vlkolak bežal, vždy lietali iskry na vetvy a na skaly zaliate mesačným svitom. Za zlým duchom sa ťahali duše nepokrstených detí. Ich belostné duše vznášali sa v povetří a premieňali sa na strieborné obláčiky. A piadimužníci a janas, dobré víly, ktoré sa zdržujú vo dne v jaskyniach a tkajú zlaté látky na zlatých krosnách, tancovali v tóni obrovských olív, kým na rozoklaných bralách, ožiarených mesačným svetlom, stáli skalní obri: držali za uzdy obrovské zelené kone, na ktorých vedía jazdiť iba oni, keď striehnu, či sa úžľabinách medzi záludnými chvojkami neskrýva nejaký drak alebo či sa na piesčine pri močarine neplazí známy biblický had, ktorý žije ešte z čias Kristových.

Najmä za mesačných nocí celý tento tajomný svet oživuje vršky a doliny. Človek nemá právo vyrušovať ho svojou prítomnosťou. Veď duchovia zasa nechávajú na pokoji človeka od východu do západu slnka. Nadchádza teda čas utiahnuť sa a zatvoriť oči pod ochranou anjelov strážcov.

Efix sa prežehnal a vstal. Ale ustavične dúfal, že niekto príde. Jednako však vybral zo steny búdy dosku, ktorá slúžila namiesto dvierok, a do prázdneho otvoru postavil veľký trstinový kríž, aby škriatkovia, zmoky a zlí duchovia nemohli vojsť dovnútra.

Puklinami medzi doskami prenikal mesačný svit a osvecoval úzku a nízku miestnosť, pravda, dosť širokú preňho, malého a vyziabnutého ako mládenčeka. Z kuželovitej strechy,

zhlobenej z trstín a šachoria, s otvorom, kade unikal dym, viseli cibulové viazanice a zväzky suchej zeleniny, palmové kríže a konáriky posvätnej olivy, maľovaná svieca, kosák na vlkolakov a korčušok ovsu na zariekanie panas. Pri každom výdychu sa všetko chvelo a pavučiny sa ligotali v mesačnom svetle. Na zemi stála bachratá amfora s obrovskými uchami a pri nej ležal prevrátený hrniec.

Efix si rozťahol na zem rohožku, ale neľahol si. Podchvíľou sa mu marilo, že počuje šuchot detských nôh. Nieкто naozaj prichádzal a vzápätí naozaj začali brechať psy na blízkych pozemkoch. Krajina, ktorá ešte pred chvíľkou akoby bola uspatá prosebným šepotom nočných hlasov, bola odrazu plná ozvien a škrekov, akoby ju nieкто zburcoval zo spánku.

Efix otvoril. Čierna postava vystupovala po svahu, na ktorom sa už zelené boby vlnili svojimi striebornými listami. A keďže Efixovi prichodili v noci aj ľudia ako tajomné bytosti, znova sa prežehnal. Ale známy hlas našho zavolať. Bol to svieži, trochu zadychčaný hlas chlapca, ktorý býval v dedine neďaleko domu jeho paní.

– Strýko Fixo, strýko Fixo!

– Čo sa stalo, Zuannanto? Ako sa majú moje panie?

– Majú sa dobre, aspoň si myslím. Poslali ma, aby som vám povedal, že zajtra máte zísť do dediny. Vraj sa chcú s vami pohovárať v súrnej veci. Akiste kvôli tomu žltému listu, čo som videl donne Noemi v ruke. Donna Noemi ho čítala a donna Ruth, s bielou šatkou na hlave ako dáka mníška, zametala dvor a opretá o metlu počúvala.

- List? Nevieš od koho?

- Ja? Nevieľm čítať. Ale moja babka vraví, že bude asi od signora Giacinta, synovca vašich paničiek.

Áno, Efix to cítil. Istotne to bude tak. Zvesil hlavu, škrabal sa za ušami a dúfal i bál sa, že sa mýli.

Chlapec bol ustatý a sadol si na balvan pred búdou. Uvoľnil si baganče a pýtal sa, či tu nie je niečo pod zub.

- Bežal som sem ako sřňa... Bál som sa škriatkov... Efix zodvihol olivovú tvár, tvrdú ako bronzová maska, a upreto pozeral na chlapca svojimi malými belasými očkami, strategnými v pripadlisku vrások. Jeho živé žiariace oči vyjadrovali detskú úzkosť.

- Prikázali, aby som prišiel zajtra alebo ešte dnes v noci?

- Zajtra vraveli! A kým vraj budete v dedine, ja budem strážiť pozemok.

Efix bol zvyknutý vždy počúvnuť svoje panie a ďalej sa nevypytoval. Strhol z viazanice veľkú cibuľu a z kapsy vytiahol zván chleba. Hoci chlapcovi od štipľavej cibule tiekli slzy, stále žartoval a rozprával. Rozprával o najdôležitejších osobách z dediny. Prvý prišiel do reči rector, potom rectorova sestra, potom Milese, muž rectorovej sestry, ktorý sa vyšvihol z podomového predavača pomarančov a hrncov na najbohatšieho obchodníka v dedine. Potom prišiel na rad don Predu, richtár, bratanec Pintoriek. Aj don Predu bol bohatý, ale nie natoľko ako Milese. Potom prišla na rad úžernička Kallina, čo zbohatla takým prečudesným spôsobom.

- Zloději jej chceli preboriť stenu. Darmo sa namáhali. Je začarovaná. Dnes ráno sa smiala na svojom dvore a vravela: „Aj keby sa tí lotri vlámali, nájdu iba popol a hrdzavé kince, lebo ja som chudobná, chudobná ako Kristus!“ Ale moja babka vraví, že teta Kallina má v stene ukryté vrečko zlata.

Efixa vlastne ani nezaujímal tieto historky. Ležal na rohožke, jednu ruku pod pazuchou, druhú pod lícom, cítil, ako mu bije srdce, a šum trstín na brehu mu prichodil ako dych zlého ducha.

Žltá obálka! Žltá farba je škaredá! Ktovie, aké nešťastie sa ešte privalí na jeho panie! Aj keď doteraz nejaká udalosť prerušila jednotvárnny život Pintoriek, už dvadsať rokov ich gniavi nešťastie.

Aj chlapec si ľahol na rohožku, ale spať sa mu nechcelo.

- Strýko Fixo, moja babka dnes vravela, že vaše panie bývali kedysi bohaté ako don Predu. Je to pravda, alebo to nie je pravda?

- Je to pravda, - odpovedal sluha a vzdychol si. - Ale teraz nie je čas na rozprávky. Spi.

Chlapcovi sa zívlo.

- Ale moja babka vraví, že po smrti donny Márie Kristíny, vašej nebohej starej panej, je váš dom prekliaty! Je to pravda, alebo to nie je pravda?

- Spi, vravím ti, teraz nie je čas...

- Dajte mi predsa dohovoriť! A prečo utiekla z domu donna Lia, vaša mladá pani? Moja babka vraví, že vy to viete. Vraj ste

jej pomáhali utiecť. Vraj ste ju odprevadili až po most, a tam sa skryla, počkala na voz, na ktorom sa odviezla až na pobrežie. A tam vystúpila na loď. A don Zame, jej otec, váš pán, ju hľadal a hľadal, kým neumrel. Vraj umrel tiež tam pri moste. A kto ho zabil? Moja babka vraví, že vy to viete.

- Tvoja babka je stará striga! Dajte už obaja pokoj mŕtvym!
- zvolal Efix.

Ale hlas mu chripel a chlapec sa schuti zasmial.

- Nepaprčte sa, strýko Fixo, ublížite si na zdraví! Moja babka vraví, že dona Zameho zaškrtil škriatok. Je to pravda, alebo to nie je pravda?

Efix neodpovedal. Zatvoril oči, položil si ruku na ucho, ale chlapcov hlas ešte štebotal v tme a prichodil mu ako hlas duchov z minulosti.

A hľa, všetci duchovia sa sem schádzajú, preťahujú sa puklinami búdy ako mesačné lúče. Prvá prichádza donna Mária Kristína, krásna a pokojná ako svätica; za ňou don Zame, červený, prudký ako diabol, potom štyri dcéry, ktoré majú na voskovej tvári matkinu vážnosť a v hlbokých očiach otcov plameň. Za nimi sa ťahajú sluhovia, slúžky, príbuzní, priatelia, všetka tá perepút' naplňa bohatý dom potomkov barónov z kraja. Ale vtom sa strhne víchor nešťastia a všetci sa roztrácajú ako obláčiky okolo mesiaca, keď zaduje severák.

Donna Kristína je mŕtva. Bledá tvár dcér trochu stráca z matkinej vážnosti, ale otcov plameň v ich hlbokých očiach rastie: rastie tak, ako don Zame po ženinej smrti postupne

nadobúdala čoraz bezočivejší výraz svojich barónskych predkov a tak ako oni zatváral do domu sťa otrokyne svoje štyri dcéry, aby tam pokorne čakali, kým príde muž hoden ich mena. Dcéry museli pracovať naozaj ako otrokyne: piecť chlieb, tkať, vyšívať, variť a strážiť svoje veci. Predovšetkým sa nikdy nesmeli pozrieť na chlapa, nesmeli si ani v duchu pomyslieť na chlapca, ktorého by im otec nebol určil za muža. Ale roky sa míňali a ženích neprichádzal. A čím väčšmi dievčatá starli, tým patriarchálnejšiu poslušnosť od nich don Zame vyžadoval. Beda im, ak by sa boli opovážili pozeráť z obloka do uličky za domom! Beda im, keby boli vyšli z domu bez jeho povolenia! Zauškoval ich, nešetrne karhal, vyhrážal sa smrťou mládencom, ktorí si trúfali prejsť uličkou dva razy za sebou. Don Zame trávil dni tým, že sa poneviera po okolí, alebo vysedával na kamennej lavičke pred obchodom rektorovej sestry. Ľudia, keď ho videli, snažili sa čím skôr stratíť za rohom uličky, pretože sa báli jeho jazyka. Škriepil sa so všetkými, zabrdal do každého a tak strašne závidel, že keď prechádzal okolo cudzieho pozemku, klial popod fúzy: „Bodaj by vyšiel na psí tridsiatok!“ Ale na psí tridsiatok vyšiel on. Postupne prišiel o všetky pozemky, a nešťastie, ktoré sa privalilo, ho odrazu zrazilo ako blesk starý búrľavý strom: trest boží za jeho pýchu a zlomyseľnosť! Donna Lia, jeho tretia dcéra, utiekla v noci z otcovského domu, a dlhý čas sa o nej nevedelo nič. Smrteľná tóňa zaľahla na dom. V dedine sa nikdy nestal takýto škandál. Nikdy takto neutieklo z domu šľachtické a dobre vychované

dievča, ako utiekla Lia. Zdalo sa, že don Zame sa z toho zblázni. Behal ako zmyslov zbavený sem a tam po okolí a po pobreží a všade ju hľadal. Ale nikto mu nevedel nič povedať. Napokon prišiel z kontinentu list: Lia oznamovala, že je na bezpečnom mieste, že je šťastná, pretože pretrhla svoju reťaz. Sestry jej však neodpustili urážku a neodpovedali. Z dona Zameho sa stal ešte väčší tyran. Svoju tyraniu teraz sústredil na tri dcéry. Predával zvyšky svojho dedičstva, zle zaobchodil so sluhom, svojou škrieplivou povahou otrávil polovicu dediny a ustavične cestoval v nádeji, že vystopuje svoju neposlušnú dcéru a privedie ju domov. Ťarcha zneuctenia, ktorá visela nad ním a nad celou rodinou, zvierala mu hrdlo ako slučka obesencov krk. Jedno ráno ho našli mŕtveho v priekope pri moste za dedinou. Povrávalo sa, že umrel na porážku, pretože na ňom nenašli nijakú stopu po násilnej smrti: iba maličkú zelenú podliatinu na šiji.

Ľudia si povrávali, že don Zame s niekým zápasil, že ten niekto ho zabil dreveným drúkom. Ale časom tento chýr zmĺkol a prevládla istota, že don Zame umrel na srdcovú porážku od hnevu nad Liiným útekom.

Sestry potupené jej útekom si nemohli nájsť mužov. Lia im však oznámila, že sa vydala. Jej muž bol obchodník s dobytkom: stretla ho náhodou na lodi, keď utekala z domu. Žili v Civitavecchii v pomernom dostatku a čakali dieťa.

Sestry jej neodpustili nový priestupok. Nemohli sa nikdy zmieriť s jej manželstvom, s tým, že si vzala za muža konského

priekupníka, že sa vydala za takých ponižujúcich okolností. A neodpovedali jej.

Po nejakom čase im Lia ešte napísala, že sa jej narodil Giacinto. Tety poslali synovcovi darček, ale matke nenapísali ani riadok.

A roky sa míňali. Giacinto vyrástol a každým rokom na Vianoce a na Veľkú noc písal tetám a tety mu vždy posielali darček. Raz napísal, že už chodí do školy, inokedy, že chce ísť za námorníka, inokedy zasa, že si našiel zamestnanie. Potom napísal, že mu umrel otec, o rok, že mu umrela matka. Napokon vyslovil želanie, že by ich rád navštívil, že by sa rád u nich usadil, ak by v ich kraji našiel prácu. Jeho bezvýznamné postavenie na colnici sa mu nepáčilo. Bolo pokorujúce a kormútlivé, kazilo mu mladosť. A on mal rád čínorodý život, život jednoduchý, pod voľným nebom. Všetci mu vraj radili, aby sa vrátil na ostrov svojej matky a aby sa tam pokúsil o šťastie statočnou prácou.

Tety začali rozoberať jeho list. Čím viac ho rozoberali, tým menej boli zajedno.

- Pracovať? - vravela dona Ruth, najpokojenejšia zo sestier.
- Veď náš kraj neuživí ani tých, čo sa tu narodili?! Donna Estera sa však priaznivo stavala k synovcovým plánom, kým donna Noemi, najmladšia, sa chladno a ironicky usmievala.

- Azda si len nemyslí, že sem príde a bude robiť pána!
Nech len príde, nech príde! Môže ísť chytať ryby do riečice...

- Noemi, sestra moja, veď sám vraví, že chce pracovať!
Tak bude pracovať. Bude obchodníkom ako jeho otec.

- Mal to urobiť už dávno! Naša rodina nikdy nekúpila s dobytkom!

- Časy sa zmenili, Noemi, sestra moja! Napokon, dnes sú všetci páni obchodníkmi. Pozri na Mileseho! On vraví: Barónom z Galte som teraz ja!

Noemi sa smiala so zlomyseľným zábleskom v hlbokých očiach. Jej smiech odzbrojoval donnu Esteru viac ako všetky sestrine argumenty.

Celé dni sa krútili okolo tej istej veci. Giacintovo meno sa ozývalo po celom dome. Dokonca aj keď sestry mlčali, bol medzi nimi tak, ako bol vždy už od svojho narodenia. A jeho neznáma bytosť naplňala teraz svojou prítomnosťou rozpadávajúci sa dom.

Efix sa nepamätal, že by sa bol niekedy zamiešal do rozhovorov svojich paní. Netrúfal si predovšetkým preto, že panie ho nepokladali za seberovného, a potom aj preto, že nechcel mať výčitky svedomia. Ale v kútiku duše si želal, aby chlapec prišiel.

Hoci ho nikdy nevidel, mal ho už rád, vždy ho mal rád ako bytosť, ktorá patrí do rodiny.

Po smrti dona Zameho zostal s troma paniami, pomáhal im odvíjať kľbko ich zapleteného osudu. Príbuzným na nich nezáležalo, dokonca nimi opovrhovali a bočili od nich. A ony nič nevedeli okrem domácich prác, dokonca nepoznali ani vlastnú usadlosť, posledný zvyšok svojho dedičstva.

- Zostanem ešte rok v ich službách, - povedal si Efix súcitne pri pomyslení, že by ich mal opustiť. A zostal dvadsať rokov.

Tri sestry žili z výnosu pozemku, ktorý Efix obrábal.

V rokoch chudobných na úrodu donna Estera vravievala sluhovi, keď prišiel čas, aby ho vyplatila (tridsať skudov na rok a pár bagančí):

- Pre lásku božiu, maj strpenie: dostaneš, čo ti patrí. A on mal strpenie a jeho úver rástol z roka na rok, takže donna Estera napoly žartom, napoly vážne mu vždy sľubovala, že mu nechá usadlosť aj s budú ako dedičstvo, hoci on bol oveľa starší ako ona.

Efix bol už naozaj starý a slabý. Ale jednako bol chlap a už jeho tieň stačil, aby sa tri sestry cítili v bezpečí.

Teraz už aj on túžil po tom, aby jeho panie postretlo šťastie. Keby aspoň najmladšia Noemi si našla muža! Čo ak žltý list priniesol dobrú novinu? Čo ak oznamoval nečakané dedičstvo? Čo ak niekto popýtal o ruku donnu Noemi? Pintorky mali predsa ešte bohatých príbuzných v Sassari a v Nuore. Prečo by sa niektorý z nich nemohol oženiť s donnou Noemi! Napokon aj samotný don Predu mohol poslať ten žltý list...

V ustatej sluhovej obrazotvornosti veci odrazu menili vzhlád, akoby zasvietil jasný lúč do tmavej noci. Všetko je svetlo, všetko je sladkosť. Jeho vznešené panie znova omladnú, zdvihnú sa na krídla ako orlice, ktoré nevládali vzlietnuť. Ich

dom vstane zo zrúcanín a všetko zôkol-vôkol rozkvitne ako údolie zjari.

A on, sluha-bedár, sa uchýli na zvyšok života na usadlosť, do budy, roztiahne si svoju rohožku a bude odpočívať, kým v nočnom tichu budú šumieť trstiny modlitbu usínajúcej zeme.

II

Efix vyrazil na úsvite a chlapca nechal v búde, aby strážil usadlosť.

Cesta do dediny sa vinula do kopca. Efix kráčal pomaly. Minulý rok ho zdrvila zimnica a v nohách cítil ešte slabosť. Zavše sa zastavil, obrátil sa a díval sa na usadlosť, zelenajúcu sa medzi dvoma hradbami figovníkov. A búda tamhore vyčnievala ako čierny kužeľ medzi sinavými trstinami a bielou skalou. Prichodila mu ako hniezdo, ako teplé hniezdo. Vždy, keď odchádzal, díval sa naň nežným a melancholickým pohľadom ako vták, ktorý sa zjari sťahuje z juhu na sever. Cítil, že tamhore necháva tú lepšiu časť svojho ja, silu, ktorá sa rodí iba zo samoty, z odluky od hurhaja sveta. A keď už kráčal po ceste cez šedivníky, šachoriny a pod nízkymi jelšínami popri rieke, prichodil si ako nostalgický pútnik s malým srsteným plecniakom na chrbte, s bazovou kľúkaňou v ruke, ako hriešnik, ktorý sa poberá na miesto, kde sa odpykávajú viny: do sveta.

Ale bez božej vôle sa ani vlas na hlave neskriví, pomyslel si, a kráčal odhodlane ďalej. Odrazu sa však údolie roztvorilo a na samom vrchu kopca, ako obrovská kopa trosiek, zjavili sa zrúcaniny kaštiela. Belasý prázdny oblok v čiernom múre díval sa melancholicky ako oko minulosti na ružovú panorámu vychádzajúceho slnka, na rovínu zvlnenú sivými škvrnami pieskov a žltastými machuľami, na zelenkavú žilu rieky, biele

dedinky s kostolíkom ako piestikom medzi okvetnými lístkami, na vršky nad dedinkami a na slezovozlaté oblaky nad belasým úzadím nuorských vrchov. Efix kráča, malička a čierny ako kus čierneho pohodeného dreva, kráča medzi toľkou jagavou nádherou. Šikmé slnko úsvitu rozhadzuje svoje iskry po celej rovine. Každá trstina má zlatú byť, z každej chvojky vychádza vtáčí spev. A už sa vynára pred ním zelenobiely kužeľ Galtského kopca, rozbrázdneného tieňmi a slnečnými pruhmi a na jeho úpäť si čupí dedina, akoby poskladaná z trosiek starého rímskeho mestečka. Dlhé rozváľané múriky, domce bez striech, rozhlodané múry, zvyšky dvorcov a ohrád, opustené chatrče pôsobia lútostivejšie ako samotné kopy trosiek po oboch stranách cesty, vydláždenej iba v strede obrovskými balvanmi. Sopečné kamene roztrúsené kde-tu pôsobia dojmom, akoby tu prírodná katastrofa zničila kedysi antické mesto a rozohnala všetkých obyvateľov. Ojedinelé nové domy dvíhajú sa bojazlivo z tejto bezútešnosti a granátové jablone, svätajánske chlebovníky, skupiny figovníkov a paliem vtlačajú tomuto miestu smutnú poéziu.

Čím väčší sa Efix približuje k cieľu, tým väčší sa mu smútok zahrýza do duše. A na dovŕšenie nostalgie vynoria sa na úbočí vrchu medzi živými plotmi a chvojkami zvyšky starého cintorína a zanedbaný a zubom času rozhlodaný kostolík. Ulice sú prázdne a skalné steny na vrchu teraz prichodia ako mramorové veže.

Efix postál pred bránou, susediacou s bránou starého cintorína. Obe brány sú takmer rovnaké: pred každou tri kamenné schody obrastené trávou. Kým však brána na starom cintoríne je hore rovná, brána k Pintorkám má murovaný oblúk a na jeho priečelí ešte rozoznať zvyšok erbu: hlavu bojovníka v helmici a meč v ruke. A na erbe nápis: Quis resistit huic? Čo tomuto odolá.

Efix vošiel na priestranné štvorcové nádvorie, vydláždené ako ulica iba – naprostriedku kameňmi, v ktorých bol jarok pre odtok dažďovej vody. Zhodil plecniak z chrbta a díval sa, či niektorá z paní nevyzerá z obloka. Na konci nádvoría stál jednoposchodový dom, hneď za domom sa dvíhal vrch. Človek mal dojem, že vrch sedí na dome ako obrovská zelenobiela čiapka.

Na drevený verandový balkón, vedúci okolo celého poschodia, sa otváralo troje dverí. Vychádzalo sa k nim po vonkajších schodoch naozaj už na spadnutie. Sčernetý povraz, zauzlený na drevených kolíkoch na konci schodov, nahrádzal zábradlie a operadlá. Dvere, podpery a balustráda balkóna boli z jemne vyrezávaného dreva. Všetko sa však už držalo iba zázrakom, drevo rozhlodané a práchnivé. Zdalo sa, že pri najmenšom náraze sa všetko rozsype na prach ako omietka presievaná neviditeľným sitom času.

Na balkónovej balustráde za pevnými a ešte nenahlodanými stĺpmi, bolo tu a tam vidieť zvyšky rímsy, na ktorej sa ešte dala rozoznať reliéfová dekorácia listov, kvetov a ovocia. Efix

si nevdojak spomenul, že už ako dieťa pri pohľade na tento balkón cítil priam posvätnú úctu, akoby stál pred kazateľnicou v kostole.

Územčistá a mocná žena, oblečená do čiernych šiat, s bielou šatkou okolo tvrdej po počernej tváre, zjavila sa na balkóne. Naklonila sa, zazrela sluhu a jej temné mandľové oči zaiskrili radosťou.

– Dobré ráno, donna Ruth, pani moja!

Donna Ruth svižne zišla po schodoch, odhaliac mocné nohy v tyrkysových pančuchách. Usmievala sa, ukazujúc zdravé zuby pod hornou perou s čiernymi chlpkami.

– A donna Estera? A donna Noemi?

– Estera odišla na omšu. A Noemi práve vstáva. Krásne počasie, Efix! A ako sa darí tam...?

– Dobre, dobre, vďaka Bohu, všetko dobre.

Aj kuchyňa bola stredoveká: široká nízka povala zo skrížených trámov, sčernetých od dymu a sadzí. Na každej strane veľkého ohniska stála pri stene lavica z neopracovaného dreva. Cez obločné mreže bolo vidno zelené pozadie vrchu. Na holých červenkastých stenách bolo ešte vidieť kruhy po starých medených hrncoch a ligotavé žrde, na ktorých kedysi viseli konské sedlá, vaky, zbrane, akoby tam boli ponechané na pamiatku.

– Tak čo je, donna Ruth? – opýtal sa Efix, keď položila na ohnisko malú medenú kávovničku. Obrátila k nemu svoju širokú čiernu tvár v bielej šatke a žmurkla naňho, akoby mu chcela povedať, že sa netreba náhliť.

- Kým zíde Noemi, prines mi trochu vody...

Efix vzal vedro spod stolice a vykročil, ale na prahu kuchyne sa bojzljivo obrátil, dívajúc sa na vedro, ktoré sa mu pohojďovalo v rukách.

- List je od dona Giacintina?

- List? Telegram...

- Bože veľký! Stalo sa mu niečo?

- Nič, nič! Chod'...

Bolo by zbytočné naliehať, kým nezíde z poschodia donna Noemi. Hoci donna Ruth bola najstaršia zo sestier a mala kľúče od domu - napokon nebolo tu už nič, čo by stálo za ukradnutie - nikdy nič nezačala z vlastnej iniciatívy a nikdy nechcela za nič zodpovedať.

Efix zašiel k studni. Bola to studňa na spôsob starej sardínskej nuraghe, jaskyne vyhlobenej v kúte dvora, vyloženej skalami, na ktorých v starých rozbitých hrncoch kvitli letné fialy a jazmínové kvety. Jeden jazmínový ker sa vyšplhal až na múr a tam sa zachytil, akoby bol zvedavý, čo sa robí vonku vo svete.

Koľko spomienok sa vynorilo sluhovi pri pohľade na tento kút, obrastený smutným machom, veselým hnedastým zlatom fiál a nežnou zeleňou jazmínu!

Zdalo sa mu, akoby sa odrazu díval na donnu Liu, bledú a štíhlu ako trstina, opretú o balkón, s očami zahľadenými do diaľky. Zdalo sa mu, akoby aj ona vyzerala, čo sa robí vonku vo svete. Tak ju videl v deň jej úteku z domu, nehybne stojacu

na balkóne, podobajúcu sa námorníkovi, ktorý zvedavým pohľadom odhaľuje tajomstvo mora...

Ako len ťažia tieto myšlienky! Ťažia ako plné vedro vody, ktoré ťahá zo studne.

Keď však zdvihol oči, zistil, že tá vysoká štíhla žena, čo vyšla tak rázne na balkón a zapínala si čierny kabát, nie je donna Lia.

- Dobré ráno, donna Noemi, pani moja! Nezídete dolu?

Troška sa vyklonila z balkóna. Husté čierne vlasy iskrili v zlatom odlesku ranného slnka a rámovali jej tvár ako dve nahladko sčesané pradená. Odpovedala na pozdrav očami, mihnúc dlhými mihalnicami, ale neprehovorila a nezišla.

Pootvárala dokorán dvere a obloky – nemusela sa báť, že prievan rozbije sklá, ktoré boli už dlhé roky vybité – a vyniesla na balkón žltú prikrývku, aby sa prevetrala na slnku.

- Nezídete dolu, donna Noemi? – zopakoval Efix, vykrúcajúc dohora hlavu na krátkom krku.

- Hneď, hneď.

Ale Noemi ďalej starostlivo rozkladala prikrývku a zdalo sa, akoby sa kochala v panoráme rannej krajiny. Dívala sa hneď napravo, hneď naľavo, odkiaľ na ňu dýchala svojím sviežim poryvom melancholická krása piesočnatej roviny, prefatej riekou, rady topoľov a nízkych jelší, trstinové šíravy a chvojkové porasty, čierny kostol obrastený stromami, starý cintorín zarastený trávou, v ktorej sa beleli ako margaréty kosti mŕtvych, a v pozadí vŕšok so zrúcaninami kaštieľa.

Zlaté oblaky stáli ako diadém nad vŕškam a zrúcaninami a sladkosť a tichosť rána vtlačali celej krajine cintorínsky pokoj. Minulosť vládla zvrchovane na tomto mieste. Aj kosti mŕtvych jej prichodili ako kvety a oblaky ako diadém.

Noemi sa tým nedala dojať. Už ako dievča bola zvyknutá dívať sa na ľudské kosti, ktoré v zime akoby horeli na slnku a zjari iskrili rosou. Nikomu nezišlo na um odstrániť ich! Prečo by ich mala odstraňovať práve ona? Pravda, donna Estera, keď sa vracia pomalým a tichým krokom po ceste z nového kostola v dedine – keď je doma, vždy má naponáhlo, ale vonku robí všetko pokojne, pretože šľachtičná sa musí správať dôstojne a rozvážne – pri starom cintoríne sa vždy prežehná a modlí sa za duše zomretých...

Donna Estera nikdy na nič nezabudne a nič neunikne jej očiam. Len čo vojde na dvor, hneď si všimne, že niekto fáhal vodu zo studne a dá na miesto vedro. Odstráni kamienok z vázy na fialky, a keď vojde do kuchyne, pozdraví Efixa a pýta sa ho, či mu už dali kávu.

- Dali, dali, donna Estera, pani moja!

Medzitým zišla donna Noemi s telegramom v ruke, ale hneď ho nečíta, akoby cítila pôžitok, že môže napínať sluhovu zvedavosť.

- Estera, - povedala a sadla si na lavicu pri ohnisku, -prečo si neodložíš vlniak?

- Chcem ešte stihnúť omšu. Čítaj.

Donna Noemi si sadla na lavicu a donna Ruth vedľa nej.

Keď takto tri sestry sedeli, ich podobnosť bila priam do očí. – Odlišovali sa iba vekom. Donna Noemi bola ešte mladá, donna Estera v stredných rokoch a donna Ruth už takmer starena, pravdaže, starena mocná, dôstojná, vyrovnaná. Donna Estera mala oči trochu jasnejšie ako ostatné sestry, oči s orieškovozlatým odleskom, iskrili jej však detskou preffikanosťou.

Sluha Efix sa postavil pred ne a čakal. Donna Noemi rozvinula žltý list, upreto sa doň zahľadela, akoby nemohla rozlúštiť rukopis, napokon ním rozhorčene zamávala.

– Tak, aby ste vedeli, o niekoľko dní príde! To je všetko!

Zdvihla hlavu, začervenala sa a dívala sa prísne Efixovi do tváre. Aj ostatné sestry sa naňho dívali.

– Rozumieš? Bez všetkého si príde akoby do svojho domu!

– Čo na to povieš? – opýtala sa donna Estera a vystrčila prst spod vlniaka.

Efixova tvár sa zaliala blaženým pocitom. Husté vrásky okolo živých očí sa mu rozihrali a nesnažil sa vonkoncom zakryť svoju radosť.

– Som úbohý sluha, ale vravím, že prozreteľnosť vie, čo robí!

– Bože, ďakujem ti! A mohol by mi niekto z vás povedať, prečo sa tak odrazu rozhodol? – povedala donna Estera. Donna Noemi zbledla. Slová protestu jej vystupovali na pery. A hoci sa vždy vedela opanovať pred sluhom, ktorého nikdy nebrala vážne do úvahy, jednako sa neovládala a odsekla:

- Čo do toho pletieš prozreteľnosť božiu! Tá s tým nemá nič spoločné. Ide o to... - dodala po krátkom zaváhaní, - ide o to, aby sme mu z mosta doprosta odpovedali, že v našom dome niet preňho miesta!

Vtedy Efix rozhodil ruky a sklonil hlavu, akoby chcel povedať: Tak načo sa so mnou radíte? Ale donna Estera sa usmiala, vstala a trepala o seba okraje čierneho vlniaka:

- A kde má teda ísť? K rectorovi? Ako pocestný bez prístrešia?

- Najradšej by som mu neodpovedala, - navrhla donna Ruth a vyrhla donne Noemi z ruky telegram, ktorý Noemi nervózne krkvala.

- Ak príde, prosím! Mohli by sme ho prijať ako cudzieho. Vitaj, hosť! - dodala, akoby už vítala niekoho, kto vošiel práve do dverí. - Prosím! Ak sa bude nehodne správať, máme vždy čas poslať ho, odkiaľ prišiel.

Ale donna Estera sa usmievala a pozerala na sestru, ktorá bola najbojazlivejšia a najnerozhodnejšia zo všetkých. Zohla sa a ťapla ju rukou po kolene so slovami:

- Chceš povedať, že by sme ho vyhnali? To by sme sa ukázali, milá sestra! A ty by si si trúfala, Ruth?

Efix v duchu rozmýšľal. Odrazu zdvihol hlavu a udrel sa rukou na hrud'

- O to sa už sám postarám! - sľuboval odhodlane.

Vtom sa jeho oči stretli s očami Noemi. Efix sa vždy bál jej vodnatých a chladných očí ako hľbokej vody, a hneď si uvedomil, ako vážne brala jeho mladá pani jeho sľub.

Ale neľutoval, že ho vyslovil. V živote si už vzal na plecia oveľa väčšiu zodpovednosť.

Zostal v dedine celý deň.

Znepokojoval sa pre usadlosť – hoci v tom ročnom období tam bolo máločo na ukradnutie. Ale zdalo sa mu, akoby nejaká tajná nehoda poburovala jeho panie a nechcel odísť, kým neuvidí, že sú zajedno.

Donna Estera ešte trocha upratala a vyšla z domu do kostola. Efix sľúbil, že príde za ňou. Ale kým donna Noemi vychádzala na poschodie, vošiel znova do kuchyne a potichu poprosil donnu Ruth, ktorá kľáčala na zemi a miesila cesto na nízkom stole, aby mu dala telegram. Donna Ruth zdvihla hlavu a zamúčenou pästou si trochu vyhrnula šatku.

– Počul si ju? – povedala potichu, mysliac donnu Noemi. – To je ona! Hrdosť jej nedá...

– Má pravdu! – potvrdil Efix zadumano. – Keď je niekto šľachticom, nech zostane šľachticom, donna Ruth.

Našli ste niekedy v zemi mincu? Mysleli ste si, že je z plechu, pretože bola čierna. Ale keď ste ju vyleštili, zistili ste, že je zlatá. Zlato je vždy zlato, i keď je na povrchu čierne.

Donna Ruth pochopila, že pred Efixom nemusí ospravedlňovať nemiestnu Noeminu hrdosť a keďže vždy bola ochotná vypočuť aj cudziu mienku, potešila sa.

– Spomínaš si, aký hrdoš bol môj otec? – povedala, zabárajúc do cesta svoje červené ruky, posiate belasými žilkami.

- Aj on tak rozprával. On by nebol dovolil Giacintovi ani vystúpiť z lode, nieto ešte prísť sem! Čo na to povieš, Efix?

- Ja? Ja som úbohý sluha, ale vravím, že don Giacintino by prišiel aj tak.

- Chceš povedať, že jablko nepadne ďaleko od stromu! - vzdychla si donna Ruth a vzdychol si aj Efix. Tõňa minulosti sa ešte nerozplynula, ešte ich obchádzala.

Ale Efix mávol rukou, akoby chcel túto tõňu zaplašiť. Očami sledoval pohyby červených rúk, ktoré miesili, trhali a tľapkali biele cesto, a pokojne pokračoval:

- Chlapec je dobrý a prozreteľnosť mu pomôže. Treba len dávať pozor, aby nedostal zimnicu. A treba mu kúpiť koňa, lebo na kontinente nie je zvykom chodiť pešo. O to sa však postarám sám. Dôležité je, aby veľkomožné panie boli zajedno.

Ale donna Ruth hneď hrdo odvetila:

- A vari nie sme zajedno? Počul si azda, že by sme sa boli škriepili? Ty nejdeš so mnou na omšu, Efix?

Pochopil, že už má odísť. Vyšiel na dvor, ale rozmýšľal, či by sa nemal pozhovárať aj s donnou Noemi. Práve odnášala prikrývku z balkóna do izby. Bolo by zbytočné prosiť ju, aby zišla dolu, treba ísť za ňou.

- Donna Noemi, prepáčite, keď sa vás na niečo opýtam?

- Radujete sa?

Noemi sa naňho prekvapene podívala.

- Z čoho?

- Že príde don Giacintino predsa? Uvidíte, je to dobrý chlapec.

- Prosím ťa, ako to môžeš vedieť?

- Ako píše. Môže veľa dokázať. Pravdaže, treba mu kúpiť koňa.

- Hneď aj s ostrohami!

- Záleží len na tom, aby veľkomožné panie boli zajedno.

To je hlavné.

Vytrhla niť z prikrývky a hodila ju na dvor. Tvár sa jej zachmúrila.

- A kedy sme neboli zajedno? Doteraz vždy.

- Áno... ale... tak sa mi marí, akoby ste sa neradovali, že príde Giacintino.

- Mám vari od radosti skákať? Príde Mesiáš, či čo? povedala a vošla do dverí, cez ktoré bolo vidno vnútro bielej izby so starodávnou posteľou, starobyľou skriňou, oblôčik bez skla, otvárajúci sa na zelené pozadie vrchu. Efix zišiel, odtrhol žltú fialu, držal ju medzi prstami, ruky skrížené na chrbte, a vykročil do kostola.

Ticho a sviežosť hory vládli zôkol-vôkol. Iba spev piniek v kroviskách oživoval miesto a podmaľúval jednotvárnu modlitbu žien v kostole. Efix vošiel po prstoch, s fialou medzi prstami a kľakol si za stĺpom kazateľnice.

Kostol bol už ošarpaný. Všetko v ňom bolo sivé, vlhké a zaprášené. Dierami v drevenej streche pršali šikmé lúče strieborného prachu a sadali na hlavy žien, kľačiacich na kamennej dlažbe. Zažltnuté postavy, skákajúce z čiernych dopukaných obrazov, ozdobujúcich steny, podobali sa týmto

ženám, oblečeným v čiernych a fialových šatách, ženám bledým ako slonovina; ženám krásnym, útlým, s biednym poprsím a žalúdkom nafúknutým od zimnice. Aj ich modlitba zvučala lenivo a jednotvárne, akoby sa kdesi v diaľke chvela mimo času. Slúžila sa zádušná omša za tridsiatnika a čierne súkno so zlatými kystkami pokrývalo oltárnu balustrádu. Čiernobiely kňaz sa pomaly obracal so vzťahnutými rukami a okolo hlavy mu tancovali dva lúče, akoby ich vyžarovala jeho prorocká hlava. Keby miništrant nebol zvonil zvoncom, akoby odháňal od oltára zlých duchov, napriek tomu, že bol deň a štebot vtákov prenikal do chrámu prederavenou strechou, Efix by bol uveril, že je na omši prízrakov. Ajhľa, veď sú tam všetci! Don Zame kľáčí v rodinnej lavici a trochu ďalej od neho donna Lia, bledá, v čiernom šále, pripomína postavu tamhore na starom obraze, akoby sa naozaj vykláňala z čierneho rozpadávajúceho sa balkóna. Je to obraz Márie Magdalény, maľovaný vraj podľa skutočnej, živej predlohy: láska, smútok, výčitky svedomia a nádej sa jej smejú a plačú v hlbokých očiach a na zatrpknutých perách...

Efix nevládze od nej odtrhnúť pohľad a cíti, ako vždy pred touto postavou, vynárajúcou sa z temnoty dávnej minulosti, závrat, akoby sám visel v čiernej tajomnej prázdnote... Zdá sa mu, že predošlý život naňho dolieha z obrovskej diaľky. Zdá sa mu, že všetko zázračne ožíva, ožíva legendárnym, fantastickým životom. Mŕtvi prebárajú hroby a vstávajú z mŕtvych. Dokonca Kristus, ktorý sa skrýva za žltkastou clonou oltára a iba dva

razy do roka sa ukáže ľudu, vychádza zo svojej skrýše a kráča. Aj Kristus je vychudnutý, bledý a mlčanlivý. Kráča a ľud sa pohýna za ním a uprostred ľudu je Efix, ktorý mu ide v ústrety s kvetom v ruke a srdce mu rozochvieva nežný poryv... Ženy spievajú, vtáky spievajú. Donna Estera skacká popri sluhovi, prstom si pridŕža okraje vlniaka... Procesia vychádza z kostola, prechádza dedinou a v dedine práve kvitnú granátové jablone a nežná zimozeleň. Domy sú nové, aj brána k veľkomožným paniam Pintorkám je nová: z lešteného orecha. Aj balkón je nový... Všetko je nové, všetko je krásne. Donna Mária Kristína je živá. Dáva sa z balkóna, z ktorého visia hodvábne prikrývky. Donna Noemi je mladučka, je zaslúbená donu Predovi, a don Zame, ktorý sa tiež zúčastňuje na procesii, tvári sa ako večný hundroš, ale vidno, že aj on je svojím spôsobom šťastný...

Ale spev žien zmlkol a niektoré už vstali a vychádzajú z kostola. Efix si oprel rozpálenú hlavu o chladný stĺp kazateľnice, precitol zo svojho sna a vyšiel za donou Esterou, ktorá sa uberala domov.

Vysoké slnko už bičovalo dedinku, bezútešne sa krčiacu v oslepujúcom svetle horúceho rána. Ženy vyšli z kostola a rozprchli sa ako strašidlá. A všetko sa znova vrátilo do samoty a mlčania okolo domu Pintoriek. Donna Estera zašla k studni a drevkom podoprela mladý muškát, potom vyšla vrtko po schodoch a zatvorila dvere a obloky. Keď vychádzala po schodoch a prechádzala po balkóne, drevená dlážka jej vŕzgala pod nohami a z rozožratého dreva balustrády sa sypal prášok sivý ako popol.

Efix počkal, kým nezíde. Sadol si na schody do slnka, čiapku si strhol na čelo, aby si urobil trošku tieňa na tvári, strúhal zatváracím nožom kolík, ktorý si donna Ruth želala zasadiť pod besiedku. Ale ostrie noža sa na slnku tak blýskalo, že Efixa rozboleli oči a zvädnutá fiala sa mu chvela na kolene. Mal v hlave zmätok a myslel na to, ako ho minulý rok drvila zimnica.

- Už sa vrátila tá diablica?

Donna Estera schádzala s korkovým kvetináčom v ruke. Odtiahol sa nabok, aby jej uvoľnil schody, a zdvihol tvár zatienenú strieškou čiapky.

- Pani moja, už nejdete von?

- A kam mám ísť v tomto čase? Nikto ma nepozval na obed!

- Rád by som vám niečo povedal. Radujete sa?

- Z čoho, duša moja?

Správala sa k nemu ako matka, ale bez dôvernosti. Vždy ho pokladala za jednoduchého. človeka.

- Že... že ste všetky zajedno, pokiaľ ide o príchod dona Giacintina...!

- Radujem sa, áno. Tak to musí byť.

- Je to dobrý chlapec. Bude mať šťastie. Treba mu kúpiť koňa. Ibaže...

- Ibaže?

- Netreba mu spočiatku veľmi povoľovať. Chlapci sú hun-cúti... Pamätám sa, keď som bol chlapec... Ak mi niekto podal malíček, ja som mu vykrútil ruku... A potom, chlapci z Pinto-rovho rodu... veď viete... donna Estera... sú nesprátníci...

– Efix, ak synovec príde, poviem mu ako hostóvi: Sadni si a cíť sa ako doma. A on pochopí, že je u nás hostóm...

Vtedy Efix vstal a striasol si z nohavíc stružliny. Všetko sa vyvíjalo dobre, a jednako ním zmietal čudný nepokoj. Chcel ešte čosi dodať, ale netrúfal si.

Krok za krokom sa ťahal za donnou Esterou. Strhol si čiapku, aby mohol čím hlbšie zaraziť kolík a znova trpezlivo čakal, kým sa donna Estera nevráti po vodu.

– Dajte! Dajte to sem! – povedal a vzal jej vedro z rúk. A keď ťahal vodu, díval sa do studne, aby sa nemusel dívať panej do tváre. Hanbil sa od nej pýtať peniaze, ktoré mu bola dlžna.

– Donna Estera, – povedal, – nevidím tu už tie trstinové snopy. Hádam ste ich už popredali?

– Áno, popredala som ich: časť istému Nuorčanovi a časť som použila na zaplátanie strechy. A zaplatila som aj pokrývača. Vieš, že na Bielu sobotu postŕhal víchor škridlicu.

Tak radšej nenaliehal. Je veľa spôsobov, ako sa dohodnúť. Netreba roztrpčovať ľudí, ktorých máme radi! A tak sa vydal na cestu k úžerničke Kalline. Zastavil sa cestou aj u babky chlapca, ktorého nechal strážiť malú usadlosť pri rieke. Starena, vysoká a vyziabnutá ako trlica, s egyptskou tvárou zakrútenou do čiernej šatky, s uzlíkom na temene hlavy, priadla na schodoch svojej chalupy z čiernych skál. Ruženec korálov visel jej na dlhom žltom a vráskavom krku. Dve zlaté náušnice sa jej triasli na ušiach ako jagavé kvapky, ktoré nechcú odkvapnúť. Zdalo sa, že ostarievajú, zabudla si strhnúť šperky mladosti.

- Buďte pozdravená, Mária, teta Pottoi! Akože sa mávate? Chlapec zostal hore, ale navečer sa vám vráti.

Upreto naňho pozerala sklenými očami.

- Á, to si ty, Efix? Boh ti pomáhaj! Tak čo, od koho bol ten list? Od dona Giacintina? Ak príde, prijmite ho, ako sa patrí. Veď sa vracia domov. Doňho sa prevtelila duša dona Zameho, lebo duše zomrelých ožívajú v mladých. Pozri na Grixendu, moju vnučku! Narodila sa pred sedemnástimi rokmi na Kristovo narodenie, a matka jej umierala. Len si ju prezri: nežije v nej znovuzrodená mater?! Veď je tá tu...

Naozaj, Grixenda sa práve vracala od rieky s košom bielizne na hlave, vysoká, sukňu vyhrnutú nad biele lýtka, nohy ako srnka. Aj jej šikmé oči pripomínali oči srnky, vlhko sa leskli na bledej tvári, ktorá sa podobala tvári na antickej minci. Červenú stuhu mala prepásanú cez prsia a na košielke sa jej otváral živôtik, zakrývajúc jej biedne vnady.

- Strýko Fixo! - zvolala milo, hoci drsno, položila mu kôš na hlavu a začala sa mu prehrabúvať vo vreckách.

- Duša moja krásna? Ja na vás vždy myslím, a vy mi nikdy nič neprinesiete... Aspoň jednu mandľu...!

Efix ju nechal, rozveselený jej milotou. Ale starena s nehybnou tvárou a sklenými očami povedala:

- Vracia sa nebohý don Zame!

Vtedy Grixenda stfpla a jej krásna tvár a krásne oči nadobudli nevdojak starenin výzor.

- Vracia sa?!

- To sú povedačky! - zvolal Efix a zložil kôš k nohám dievčaťa. Grixenda však počúvala ako fascinovaná starenine slová, ba dokonca aj on, keď schádzal po ceste, si myslel, že vidí minulosť na každom rohu múra. A dolu na kamennej lavičke pri Mileseho sivom dome sedel veľký chlap v zama-te. Hnedá farba šiat zvýrazňovala ešte väčšmi jeho červe-nú tvár a čiernu bradu.

Nie je to don Zame? Vypína hrud' ako on, palce v nápr-ných vreckách, zlatú retiazku hodiniiek v ostatných prstoch. Sedí tam celý deň, pozerá na chodcov a posmieva sa im. Mnohí idú radšej inou cestou, lebo sa boja jeho jazyka, a takisto robí aj Efix, keď sa chce nepozorovane dostať do domu úžerníčky Kalliny.

Figovníkový plot ohradzuje ako hradný múr dvor tety Kalliny. Aj ona priadla - malá, biela tvárička, vyšívané črievičky na bosých nohách. Dravé jastrabie oči jej svietili zlatým prísvitom v tóni šatky.

- Efix, braček drahý! Akože sa mávaš? A čo tvoje paničky? To je návšteva! Sadni si, sadni, povol'kaj si. Ospanivé sliepky si vyzobávajú spod krídel švoly. Ihravé mačiatka bežia za ružovými prasiatkami. Biele a belasé holuby, somár priviazaný o kôl a lastovičky v povetrí dodávajú tomuto kútu výzor Noemovho korábu. Domec vznikol na mieste starého domu, postavil ho Milese. Je vysoký, má novú strechu, ale kde-tu sa už drobí, akoby ho škrabal čas, ceriaci sa na každého, kto mu chce vyrvať jeho korisť.

- Usadlosť? – povedal Efix a oprel sa o stenu vedľa stareny. Treba zaklopať! Tohto roku bude viac mandlí ako lístia. Tak ti splatím všetko, Kallina! Môžeš byť bez starosti...

Kallina zvrátila obočie, sledujúc očami niť svojho vretena.

- Ani som si neprirátala, vidíš! Keby boli všetci ako ty, a keby tvojich sedem skudov bolo aspoň sto skudov!

- Bodaj ťa krč natiahol! – pomyslel si Efix. – Na Vianoce si mi požičala štyri skudy a odrazu sa ti okotili na sedem!

- No vidíš, Kallina, dodal potichu a sklonil hlavu, akoby sa zhováral s prasiatkami, ktoré mu neodbytno oňuchávali nohy. – Kallina, daj mi ešte jeden a bude ich osem! A v júli, ako je Boh nado mnou, v júli ti všetko vrátim. Do posledného centesima.

Úžernička neodpovedala. Premerala ho od hlavy po päty, zovrela ruku v päst a ukázala mu figu.

Efix k nej priskočil a chytil jej zápästie. Prasiatka bežali od neho s kvikom a za nimi mačiatka a v tom zmätku začali kotkodákať aj sliepky.

- Kallina, bodaj ťa, keby nebolo takých, ako som ja, mohla by si to úžernické remeslo zavesiť na klinec a ísť chytať pijavice...

- Radšej chytať pijavice, než si dať vysávať krv ako ty, nešťastník! Počkaj, makabejský, dám ti, dám ti desať, päťdesiat, aj sto ti dám, ak chceš, dám ti, ako dávam váženejším osobám, tvojim paniam, šľachticom a príbuzným barónov, ale figu ti dám, kým budeš taký hlupák, a tým budeš do svojej smrti... Dám ti...

Odišla a priniesla päť strieborných lír.

Efix odchádzal s peniazmi v hrsti, sprevádzaný úžer-
níčkinými posmešnými pozdravmi.

- A povedz svojim paničkám, aby sa dobre držali! Efix bol rozhodnutý znieť všetky urážky, len aby sa mohol pripraviť na Giacintov príchod. Musí si kúpiť novú čiapku, aby ho mohol dôstojne prijať, a preto vošiel do obchodu k Milesemu, zmieriac sa už aj s tým, že bude musieť znieť posmech od človeka na lavičke, že bude musieť prejsť okolo dona Preda, bohatého príbuzného svojich paní.

Don Predu mu odpovedal na pozdrav opovržlivým mrdnutím pliec a myknutím hlavy, ale neráčil natrčiť ucho, aby vypočul, čo sluha kupuje.

- Daj mi čiapku, Antoni Franzi, ale nech je dlhá a nech nie je prežratá od moľov...

- Neukradol som ju predsa tvojim paniam, - zaškaredil sa Milese, ktorý mal jazyk ako britva. Don Predu vonku zakašlal, akoby sa mu vysmieval, kým sa obchodník šplhal na rebrík.

- Všetko starne, ale všetko sa môže obnoviť, ako sa každým rokom obnovuje príroda, - odvetil Efix, sledujúc očami štíhlu postavu Mileseho, oblečeného do dlhej plstenej kabanice, aké sa nosievali v jeho kraji.

Obchodík bol malý, ale priam zaprataný tovarom. Na policiach sa červenali baly šarlátovej látky a vedľa toho žiarila zeleň fliaš s mentolkou. Vrecia múky vytŕčali svoje biele bruchá proti mrzutým hrbom súdkov s haringami a v malej

vitríne na ilustrovaných pohľadniciach sa nahé ženy usmievali nádobkám s vyvetranými cukríkmi a zvitkom vyblednutých stužiek.

Kým Milese vyberal zo škatule dlhé čiapky z čierneho súkna a Efix vystretou rukou odmeriaval ich veľkosť, niekto otvoril dvierka na dvor. Na pozadí lemovanom viničmi zjavila sa na nízkom širokom stolci impozantná žena a pokojne priadla ako antická kráľovná.

– To je moja svokra. Opýtaj sa jej, či tieto čiapky nestoja deväť pezzas, päťdesiat centesimov, – povedal Milese, kým Efix skúšal čiapku, nafaňoval si ju na hlavu a obracal jej gongolec na všetky strany. – Vybral si si najlepšiu, fiktus. A potom vraj že si hlúpy! Sám vidíš, že je to čiapka ako pre ženícha!

– Je úzka.

– Lebo je nová, ty božie hoviadko. Ber ju, lebo nebude. Deväť pezzas... Akoby som ju hodil do priekopy...

Efix si ju strhol z hlavy a zadumane ju hladkal. Konečne položil na pult úžerníčkine peniaze.

Don Predu strčil tvár do dverí a skutočnosť, že Efix si kúpil takú parádnu čiapku, upútala pozornosť aj Mileseho svokry. Kývla na Efixa hlavou a slávnostne sa ho opýtala, čo robia jeho panie. Koniec koncov, boli šľachticné a zaslúžili si úctu zámožných ľudí. Iba zbohatlíci, ako je Milese, jej zať, im mohli odprieť patričnú úctu.

– Pozdrav ich odo mňa a povedz donne Ruth, že ju prídem opáčiť. Vždy sme bývali dobré priateľky s donnou Ruth, hoci ja nie som urodzená.

- Vy máte urodzenosť v duši, - odpovedal galantne Efix, ale ona zakrútila mierne vretenom, akoby chcela povedať: Keby si neľapotal!

- Aj môj brat rector si veľmi váži tvoje panie. Vždy sa ma pýta, kedy pôjdeme s paničkami na púť k Panne Márii?

- Veru, - pokračovala s nostalgickým povzdychom, - ako mladí sme vždy chodievali spoločne na púť: stačilo máličko, aby sme sa dobre zabavili. Teraz, ako sa zdá, ľudia sa už tuším hanbia smiať.

Efix skladal starostlivo čiapku.

- Ak Boh dá, moje panie pôjdu tohto roku na púť... modliť sa, nie sa zabávať...

- To ma teší. Ale povedz mi, ak to nie je tajomstvo: je pravda, že sa vráti Liin syn? Počula som to dnes ráno v obchode.

Keďže Milese podišiel ku dverám a na poznámku dona Preda sa priam rozrehotal, Efix dôstojne vykrikol:

- Je to pravda! Práve preto som zišiel do dediny, aby som mu kúpil koňa!

- Trstinového koňa? - opýtal sa ho don Predu, chytajúc sa od smiechu za brucho. - Ach tak! Preto si bol dnes u Kalliny.

- Čože vás do toho? Vás sa nikto na nič nepýtal!

- Och, ty bibas! Tebe by som nedal ani deravý groš! Iba dobrú radu, to hej! Nechajte toho chlapca tam, kde je! Ale Efix vyšiel z obchodu so vztýčenou hlavou, s čiapkou pod pazuchou, bez pozdravu.

III

Míňali sa dni, míňali sa týždne a veľkomožné panie Pintorky darmo čakali synovca.

Donna Estera dala náročky napieť chleba, bieleho a mäkkého chleba, aký sa pečie iba na veľké sviatky, a sestry nevedeli, že kúpila aj košík zákuskov. Koniec koncov čakajú hosťa a pohostinstvo je vec svätá. Donne Ruth sa každú noc prisnilo, že synovec už prišiel, a každý deň okolo tretej popoludní, keď prichádzal dostavník, vyzerala tajne od brány. Ale prešla hodina a všetko zostalo v svojom nehybnom stave.

V prvých májových dňoch zostala donna Noemi sama doma. Sestry odišli na púť k Panne Márii Pomocnici, ako to robievali od nepamäti každý rok, aby sa kajali, ako vraveli, ale aby sa aj troška rozptýlili.

Donna Noemi nemala rada ani pokánie, ani zábavu. Jednako však v tom dlhom horúcom popoludní, keď sedela v dusnej tône domu, sledovala s nostalgickou túžbou aspoň v myšlienkach, čo asi robia sestry na púti. Pred očami sa jej vynoril sivý a okrúhly kostolík, podobajúci sa veľkému hniezdu, prevrátenému do trávy na širokom návrší, hrebene murovaných chalúp, okolo ktorých sa hmýril pestrý a krojovaný ľud ako cigánsky kmeň, drsná besiedka so stĺporadím, za ňou búdka pre kňaza a belasé pozadie, šumejúce stromy a more, žiariace v strieborných dunách pod obzorom. Myslela na

sladké veci a bolo jej do plaču. Od hanby si hrýzla pery, lebo si nechcela pripustiť svoju chvíľkovú slabosť.

Jar v nej vyvolávala každým rokom tento nepokoj. Sny života v nej znova kvitli ako ruže medzi skalami starého cintorína. Ale ona vedela, že je to obdobie krízy, zákonitá ochabnutosť, ktorú vyliečia prvé letné horúčavy. Nechala blúdiť svoju fantáziu, vyrušená z ospalivého ticha, ktoré spočívalo na dvore zakvitnutom červenými makmi, na vrchu zatienenom ojedinelými obláčikmi, na celej dedine, z ktorej odišla polovica obyvateľov na púť. Aj teraz v svojej obrazotvornosti chodí po známych miestach. Zdá sa jej, že je dievčaťom a chodí po kňazovej besiedke v podobnom májovom popoludní. Veľký medený mesiac vychádza z mora a celý svet je akoby zo zlata a z perál. Harmonika naplňa svojím smutným kvílením dvor, osvetlený lampášmi. Ich červenkastý prísvit ešte zvýrazňuje štíhlu a hnedú postavu harmonikára na múriku, brunátne tváre žien a chlapcov, tancujúcich sardínsky národný tanec. Fantastické tône skáču po udupanej tráve a po múroch kostola. Ligocú sa zlaté gombíky, strieborné výložky, klapky naťahovacej harmoniky. Ostatok splýva v perleťovom pološere mesačnej noci. Donna Noemi si spomína, že nikdy sa bytostne nezúčastnila na slávnosti. Staršie sestry sa vždy smiali a zabávali a Lia, stúlená ako zajačik v trávnatom kúte dvora, hádam už vtedy kula plány, ako utečie z domu.

Slávnosť trvala deväť dní. Posledné tri dni bola iba zábava-tanec, hudba a spev. Donna Noemi sa ponevierala vždy po

besiedke medzi zvyškami z hostiny. Okolo nej iskrili prázdne fľaše, rozbité taniere, nedopitý chladený jablčný mušt, dajaká táčňa a zabudnutá lyžička. Aj hviezdy nad dvorom sa trasľavo mihali, akoby ich strhol rytmus tanca. Nie, ona netancovala, nesmiala sa, ale stačilo jej, aby videla, ako sa smejú a zabávajú iní. Lebo dúfala, že aj ona sa raz bude zúčastňovať na slávnosti života.

Ale roky plynuli ako voda a slávnosť života sa napĺňala niekde ďaleko od rodnej dediny. Veď aj jej sestra Lia utiekla z domu iba preto, aby sa na nej mohla zúčastniť...

Noemi však zostala na rozpadávajúcom sa balkóne starého príbytku ako kedysi v kňazovej besiedke.

Slnko sa skláňalo a niekto zabúchal na večne zatvorenú bránu.

Bola to stará Pottoička. Prišla sa opýtať, či veľkomožná pani niečo nepotrebuje. A hoci donna Noemi ju neponúkla, aby sa zdržala, starena si hneď sadla na zem, oprela sa plecami o múr, rozhalila si hrdlo vyzdobené drahými kameňmi a s lútosťou začala rozprávať o slávnosti.

– Všetci sú tam. Aj moji vnukovia, nech ich ochraňuje Panna Mária Pomocnica! Ach, všetci sú tam a cítia sa dobre, lebo vidia more...

– A prečo ste nešli aj vy?

– A kto zostane strážiť dom, pani moja? Hoci sme chudobní, dom si nesmieme nikdy opustiť. Ináč sa v ňom usalaší škriatok. Starí majú byť doma, mladí majú byť na slávnosti!

Vzdychla si, krčiac tvár, aby si videla korálky na prsiach a mohla ich upraviť. Rozprávala, ako sama chodievala na púť so svojim mužom, s dcérou, s dobrými susedkami. Potom zdvihla oči a dávala sa smerom k starému cintorínu.

- V týchto dňoch sa mi vše zamarí, akoby všetci mŕtvi vstali z hrobu. Akoby sa všetci šli zabávať na slávnosť. Zdá sa mi, že vidím vašu veľkomožnú pani matku donnu Máriu Kristínu, ako sedí na lavici v kúte veľkého dvora. Vyzerá ako kráľovná v žltej sukni a v čiernom vyšívanom šále. A ženy z toľkých dedín sedia na zemi okolo nej ako otrokyne... Aona mi vraví: Pottoička, poď sem, chlipni si z tejto kávy. Čo povieš, je dobrá? Áno, bola taká pokorná. Ach, práve preto sa ta nerada vraciam. Zdá sa mi, že som tam niečo nechala a už nikdy to nenájdem...

Donna Noemi živo prikyvovala, sklonená nad prácou. Starenin hlas jej prichodil ako ozvena dávnej minulosti.

- A čo ešte don Zame, pani moja! Bol dušou slávnosti. Často sa rozkričal, bol ako víchor, ale v podstate bol aj on dobrák. Po búrke vždy vyjde dúha.

Tak veru, práve v týchto dňoch, keď sedím pri praslici, sa mi tak zazdá, že počujem konský dupot... Áno, to ide on na slávnosť na svojom vranom koni s plnými batohmi... fujazdí okolo mňa a kričí na mňa: „Pottoička, poď ku mne na koňa! Tak hor sa, ty zlá víla!“

Dojímavo napodobňovala hlas mŕtveho šľachtica. Potom odrazu, akoby ďalej priadla niť svojich myšlienok, sa opýtala:

- A čo don Giacintino? Už naozaj nepríde?

Donna Noemi priam stúpila, lebo nikomu nedovolila, aby pchal nos do ich domácich vecí.

- Ak príde, bude vítaný, - odsekla sucho. Ale keď starena odišla, aj Noemi ďalej priadla niť svojich myšlienok. Tak mocne prežívala minulosť, že prítomnosť ju takmer nezaujímala.

Keď dusná tóna domu zahalila dvorec a vôňa chvojok začala sálať z roviny, donna Noemi si začala čoraz jasnejšie spomínať na Liin útek. Bolo to na sklonku dňa ako teraz. Bielozelený vrch akoby sa mal v každej chvíli zvaliť na ich dom, obloha je sňa zo zlata. Lia chodí po izbách na poschodí, je nesvoja, nevládze si nájsť pokojné miesto. Vyjde na balkón, bledá, oblečená v čiernom, tmavé vlasy jej odrážajú zlatobelasý odtieň neba. Díva sa dolu ku kaštielu, potom odrazu dvihne ťažké mihalnice, celá sa trasie a rozhadzuje rukami. Vyzerá ako lastovička, ktorá sa chystá vzlietnuť a odletieť do teplejších krajov. Zíde na dvor, zájde ku studni, poleje posledný raz kvety, cíti, ako sa sladká vôňa fialy mieša s ostrou vôňou chvojok. Prvé hviezdy žiaria nad vrchom.

Lia si ide sadnúť na odpočívadlo schodov, rukou zvierá povraz na zábradlí a upreto pozerá do súmraku, ktorý sa už znáša na zem.

Noemi si takto na ňu vždy spomína. Takto ju videla posledný raz, keď okolo nej prešla, aby sa uložila na posledný spánok v rodnom dome. Spávali vedno v posteli, ale toho večera ju čakala darmo. Čakala ju, až usnula, a tak ju čaká vždy, keď usína...

Ostatné vníma jej pamäť už iba ako zmätok. Hodiny a dni úzkostlivého strachu a tajomnej hrôzy, ako keď človeka drví zimničná horúčka...

Potom videla už iba bledú a strhanú tvár Efixa, ako sa skláňal a pozeral ustavične na zem, akoby hľadal stratený predmet.

- Panie moje, pokoj, pokoj! - mrmlal, ale potom sám bežal do dediny a všetkých sa vypytoval, či nevideli Liu. Nazrel do všetkých studní a sledil po celom okolí.

- Potom sa jej vynoril v spomienke don Zame.

Pri spomienke naňho ozval sa rachot búrky v Noeminej pamäti. Vždy pri tom musela vstať, akoby chcela zo seba striasť posadnutie.

Vstala a vyšla do svojej izby, ta, kde kedysi spávala s Liou. Tá istá železná zhrdzavená posteľ so zlatými ošúchanými listami, so strapcami hrozna, z ktorých už iba niektoré zrníčko ako v skutočných trpkých strapcoch si zachovalo červenkastý a fialový nádych. Tie isté steny vybielené vápnom, obrázky s čiernymi rámami, starodávne farbotlače, ktorých hodnotu v dome nikto nepoznal, tá istá črvotočinou rozožratá almara s vyrezávanými pomarančmi a citrónmi, žiariacimi ešte v zapadajúcom slnku ako zlaté jablká.

Noemi otvorila almaru a odložila do nej svoju prácu. Čap zaškrípala do ticha ako strhaná husľová struna, kým slnko už bez lúčov lialo mliečnoružové svetlo na bielizeň uloženú v priečkoch, vyložených belasým papierom.

Všetko tam bolo v dokonalom poriadku. Hore niekoľko vydratých, hodvábom prešivaných prikrývok, vlnené prikrývky, ktoré dlhým používaním dostali šafránovú farbu, nižšie bielizeň voňajúca dulami, košíčky z asfodelu a trstia a na ich žltkastom podklade sa výrazne črtali čierne hrnčeky, rybky a figúrky ľudového sardínskeho umenia. Noemi odložila svoju prácu do jedného z týchto košíkov a vytiahla iný. Na dne bol zväzok listín, rodinných dokladov, dokumenty, sobášne zmluvy, akty súdneho sporu, zviazané natuho žltou stuhou proti urieknutiu. A žltá stuha, ktorá nezabránila pozemkom, aby prešli do iných rúk, ani súdnemu sporu, aby ho nevyhrali protivníci, zväzovala s mŕtvymi listinami list, na ktorý Noemi vždy, keď dvíhala košík, pozerala, ako sa pozerá z morského pobrežia na mŕtvolu stroskotanca, vyhodeneého vlnami na breh.

Bol to Liin list na rozlúčku.

Toho dňa donnu Noemi spomienka priam zaboľela. Neprítomnosť sestier a inštinktívny strach zo samoty ju znovu viedli do minulosti. Ten istý oranžový jas súmraku, vrch pokrytý fialovými pásmi, vôňa večera, všetko jej razom vdýchlo dušu spreď dvadsiatich rokov. V šere medzi oblôčikom a almarou sama si prichodila ako záhadná a mlčanlivá postava minulosti, ktorá vstala z hrobu starého cintorína a prišla navštíviť opustený dom. Uložila na miesto prešivané prikrývky a košíčky. Zatvorila almaru a znova ju otvorila. Almara zakvílila a prichodila jej ako jediná živá bytosť v dome.

Konečne sa rozhodla a vytrhla list zo zväzku listín. Bol ešte celkom hladký, v bielej obálke. Akoby ho boli napísali včera, akoby ho ešte nebol nikto čítal.

Donna Noemi si sadla na posteľ, no len čo otvorila list a oprela si lakeť o mosadzné jablko postele, niekto zabúchal na bránu. Najprv raz, potom tri razy a napokon veľmi netrpezlivo a veľmi dlho.

Zdvihla hlavu a vyzrela na dvor s vytreštenými očami.

– Poštár to predsa nemôže byť... už prešiel...

Údery na bránu duneli tichým dvorom. Tak búchaval iba jej otec, keď mu nešli hneď otvoriť...

Odložila list a zbehla dolu. Keď prišla k bráne, zatajila dych a načúvala. Srdce jej bilo, akoby ju niekto udieral do prs.

– Panebože! Panebože! Že by to bol on? Konečne sa opýtala so zámernou drsnosťou v hlase:

– Kto je tam?

– Priatelia, – odpovedal jej cudzí hlas.

Donne Noemi sa tak roztriasli ruky, že nevládala otvoriť bránu.

Mladý muž, pripomínajúci robotníka, vysoký a bledý, oblečený do zelených šiat, v žltých zaprášených topánkach, s krátkymi fúzikmi podobnej farby, stál za bránou a opieral sa o bicykel. Len čo zazrel donnu Noemi, strhol čiapku, po ktorej mu zostal kruhový odtlačok na hustých zlatých vlasoch. Usmial sa na ňu a odhalil krásne biele zuby medzi mäsitými perami.

Poznala ho hneď podľa očí, veľkých mandľových očí, prechádzajúcich z belasa do zelena. Boli to naozaj pintorovské oči, ale jej vzrušenie sa znásobilo, keď cudzinec priskočil na schodíky brány a strhol ju mocne do náručia.

- Teta Estera, to som ja... Kde sú tety?

- Ja som Noemi... - povedala trocha pokorená, ale hneď stvrdla do odhodlanosti. - Nečakali sme ťa. Estera a Ruth sú na púti...

- Kde na púti? - povedal a už aj vŕahoval cez bránu bicykel, na ktorom si priviezol povrázkom priviazaný zaprášeny kufor. - Ach tak, už si spomínam: Púť k Panne Márii Pomocnici. No, pravdaže...

Zdalo sa, že všetko dôverne pozná. Tam je stĺporadie, čo neraz spomínala nebohá matka. Oprel oň bicykel a začal odväzovať kufor, oprašujúc vreckovkou hrubú vrstvu prachu.

Noemi si myslela:

- Musím zavolať tetu Pottoičku, musím poslať po Efixa... Lenže ako to zariadim, keď som sama v dome? Ach, ony vedeli, že Giacinto príde! Náročky ma tu nechali samotnú...

Objatie tohto neznámeho muža, ktorý prišiel bohvie odkiaľ, z ciest ďalekého sveta, jej vnuklo neurčitý strach. Ale Noemi dobre poznala zákony pohostinstva a nemohla ich zanedbať.

- Poď ďalej. Chceš sa umyť? Kufor vynesieme potom. Zavolám posluhovačku... Teraz som sama v dome... a naozaj som nečakala...

Snažila sa zakryť svoju biedu. Ale zdalo sa jej, že on o všetkom vie, lebo nečakal, kým ho obslúžia, odniesol kufor do izby, ktorú už teta Estera preňho pripravila: do starej hosťovskej izby na konci balkóna – a celkom prirodzene zišiel na dvor a šiel sa umyť k studni ako sluha.

Noemi šla za ním s uterákom na ruke.

– Áno, prišiel som z Terranovy. To bola cesta! Preletel som ju ako vták. Istotne som fujazdil okolo kostola ako čert a púť ušla mojej pozornosti. Áno, dedina je ako vymretá. Je veľmi zbiedená... Na všetky Noemine otázky odpovedal áno, ale zdalo sa, že je veľmi roztržitý.

– Prečo som nenapísal? List tety Estery ma trochu odradil. Potom ma trápila choroba a... nevedel som... aby som povedal pravdu, rozhodol som sa iba predvčerom. Istý môj priateľ odchádzal z pevniny. A keď som včera videl, že more je pokojné, vstúpil som na loď s ním... Ako sa utieral, mieril rovno do kuchyne. Noemi išla za ním.

– Tak Estera mu písala! A on prišiel, akoby šiel na púť!

Zamieril hneď k starodávnej lavici naproti oblôčiku, cez ktorý vnikala dnu fialová tóna. Sadol si obkročmo, ruky si skrížil na prsiach a ohmatával si lakte. Noemi zazrela, že má zelené pančuchy, naozaj čudná farba mužských pančúch, založila oheň a opakovala si v duchu:

– Tak Estera mu tajne písala? Nech sa teraz postará oňho sama!

A zakúšala neurčitý strach, keď sa mala k nemu obrátiť a dívať sa na jeho postavu, tak trochu nezvyčajnú, zelenú a žltú, nepohnuto sediacu na lavici, akoby z nej už nikdy nemal vstať.

Potom začal rozprávať o ceste, o osamelej ceste a pýtal sa, koľko trvá cesta do Nuora. Tam je vraj správca nejakého parného mlyna, priateľ jeho nebohého otca, a ten mu vraj slúbil miesto.

Noemi sa s uľahčením usmiala.

– Ako je to ďaleko? Neviem ti povedať, ako ďaleko je to na bicykli. Niekoľko hodín. Ja som bola v Nuore veľmi dávno na koni. Cesta je pekná, mesto je pekné. Vzduch je zdravý, ľudia sú dobrí. Tam niet zimnice ako tu a každý má robotu a zarába. Všetci, čo prišli z pevniny, v Nuore zbohatli, kým tuná žijú ľudia ako v márnici...

– Áno, áno, to je pravda!

Donna Noemi odskočila po vajíčka, aby pripravila Giacintovi praženicu.

– Vidíš, tu niet ani mäsa. Ani víno tu už nedostaneš...

Akože sa volá správca toho mlyna? Ty ho poznáš?

Nie, on ho nepoznal, ale vraj keď zájde do Nuora, istotne miesto dostane.

Noemi sa nevraživo a ironicky usmievala, sklonená rozbíjala vajíčka do panvice. To sa ľahko povie, že miesto dostane! Toľko ľudí dnes hľadá robotu!

– A ty si opustil miesto, kde si pracoval? – opýtala sa náhlivo, pričom ani nezdvihla oči od panvice.

Giacentino hneď neodpovedal. Zdalo sa, že celú jeho pozornosť upútala voňavá praženica, ktorú Noemi opatrne miešala.

Niekoľko kvapiek oleja predsa len vyprsklo na horúce uhlíky a hneď sa kuchyňa zahalila do masného dymu. Keď sa už masť na panvici pokojne pražila, Giacinto odpovedal:

– Bola to taká ošemetná robota! Neistá... A strašne zodpovedná!

Viac nepovedal, ani Noemi sa na viac nevyptovala. Nádej, že Giacinto čoskoro odíde do Nuora, do nej vliala dobrotu a trpezlivosť. Prichystala na stôl vo vedľajšej jedálni, opustenej a vlhkej ako pivnica, a začala ho obsluhovať, ospravedlňujúc sa podchvíľou, že mu nemôže ponúknuť nič lepšie.

– V našom kraji sa treba uskromniť...

Giacinto lúskal orechy mocnými rukami, natŕčajúc ucho, keď prechádzali vonku ovce a zvonili zvoncami. Bola už takmer noc. Vrch potemnel a v tej vlhkej jedálni so škvrnami na zelených stenách si prichodil ako v jaskyni, ďaleko od sveta. Noemino opisovanie púte naňho pôsobilo dosť sugesívne. Díval sa na ňu, trocha ustatý a ospalivý, a jej čierna postava na jasnom pozadí oblôčika, husté vlasy a malé ruky, položené na melancholickom stole, mu istotne pripomenuli nostalgické rozprávanie jeho matky, a on sa začal vyptovať na ľudí, ktorí už dávno pomreli alebo ktorí donnu Noemi nikdy nezaujímal.

- Strýko Predu? Aký je strýko Predu? Je najbohatší v dedine, však? Koľko má asi peňazí?

- Je bohatý, pravdaže. Ale tvrdohlavec! Pyšný ako žid.

- Požičiava peniaze na úžernický úrok?

Noemi sa zapýrila, lebo hoci vzťahy s bratancom boli napäté, pokladala za urážku, keď niekto nazval úžerníkom urodzeného Pintora.

- Kto ti to povedal, prosím ťa? To nesmieš povedať ani zo žartu...

- Ale rektor a jeho sestra Kallina sú úžerníci. Sú bohatí, však? Koľko majú v pančuche?

- Ani tí, čože to vravíš? Azda ešte taký Milese. Ale jeho úžera je kresťanská. Požičiava iba na tridsať percentný úrok...

- A to je kresťanská úžera? A aká je potom úžera nekresťanská?

Vtedy sa donna Noemi sklonila nad stôl a zamrmlala:

- Aj tisíc percent... Niekedy hádam aj viac.

Giacinta to neprekvapilo. Nalial si vína a povedal zadumane:

- Áno, aj na pevnine dosiahla úžera obrovské rozmery... Synovec kardinála Rampollu sa takto zruinoval - a potom sa obesil!

Po večeri si chcel vyjsť. Pýtal sa, kde je poštový úrad, a Noemi ho odvieďla až na cestu a ukázala mu námestie v úzadí pri Mileseho obchode. Len čo sa vzdialil, poobzerala sa okolo seba a zišla až do chalupy starej Pottoičky. Dvierka

boli dokorán otvorené, ale vnútri bolo tma. Iba keď donna Noemi ticho zavolala, starena vystúpila z tmavej hĺbky izbice s horiacim lúčom v ruke. V červenkastom záblesku fagle sa iskrili jej šperky.

- Teta Pottoi, to som ja! Pošlite hneď niekoho po Efixa. Giacinto prišiel. A potom prídte ku mne spať. Bojím sa v dome sama... s cudzím chlapom...

- Hneď niekoho zavolám a pošlem ho na usadlosť. Ale ja k vám, pani moja, na noc prísť nemôžem. Nesmiem predsa ponechať dom naverímboha, aby sa v ňom nebudaj usalášil škriatok...

A aby ani za jej neprítomnosti nevníkol škriatok do domu, nechala horiaci lúč na prahu dverí.

IV

Veľká vatra naložená z pistáciových polien a konárov, ako si na to spomínala donna Noemi, keď bola ešte ako dievča na púti, blčala na dvore pred kostolom Panny Márie Pomocnice a ožarovala temné steny svätostánku a blízkej búdky.

Zuannanto už rozfahoval harmoniku. Ale pútnikom, ktorí si zatiaľ odbavili deviatnik a pripravovali večeru alebo jedli v svojich búdkach, sa ešte nechcelo do tanca.

Bolo priskoro. Na jasnom súmračnom nebi vychádzali prvé hviezdy a za vežičkou kňazovej besiedky dohasínal západ vo večerných zorách.

Pokoj vládol nad touto improvizovanou osadou a zvuky harmoniky, vrava a smiech v búdkach prichádzali akoby z obrovskej diaľky.

Tu a tam nad menšími vatrami pri múroch sa skláňala čierna postava ženy, zaujatá prípravou večere.

Deň pred púťou chlapi priviezli kuchynský riad a potraviny a vrátili sa s povozmi a koňmi znova do dediny. Zostali iba ženy, deti, starci a niekoľko mládencov. A všetci, hoci sem prišli činiť pokánie, robili všetko tak, aby si čím lepšie vyhodili z kopýtka.

Sestry Pintorky mali pre seba vyhradené dve staré búdky, pamätajúce ešte prvé púte k Panne Márii Pomocnici. Každým rokom pribúdali nové búdky. A tieto boli už viac-menej ich vlastníctvom: náhrada za dary a ofery, ktoré venovali ich

babky a prababky na kostol ešte v časoch, keď sa arcibiskupi z Pisy na svojich dušpastierskych vizitáciách v sardínskych diecézách vylodili v najbližšom prístave a celebroidali omše v svätostánkoch.

Hľa, medzi dvoma búdkami v kúte dvora pri múre stojí ešte tá kamenná lavica, kde kedysi sedávala, Boh ju tam osláv, donna Mária Kristína, obletovaná ako barónka všetkými poddanými, čo si prišli na púť vyprať svedomie. Teraz na lavičke sedela donna Estera a donna Ruth, pokorné a čierne ako dve mníšky, s bielymi šatkami okolo hlavy, s rukami pod zásterkami; sedeli a mysleli na vzdialenú donnu Noemi a na vzdialeného Giacinta.

Ich večera bola skromná: mliečna polievka. Od nej sa nenadúval žalúdok a myseľ bola čistá a priehľadná ako to vysoké jarné nebo. A jednako donnu Esteru podchvíľou hrýzli výčitky. Uvedomovala si svoju vinu: tajne napísaný list synovcovi Giacintovi...

Na zemi pri nich sedela Grixenda: plecami sa opierala o múr a rukami si objímala hladké kolená. Smiala sa a nespúšťala oči zo Zuannanta, ktorý vyhrával na harmonike. Vo vedľajšej búdke sedeli jej príbuzné, s ktorými prišla na slávnosť. Sedeli na zemi a večerali na plachtičke. Jedna z nich čičíkala usínajúce dieťa, ktoré trepalo nežnými ručičkami, a druhá volala na Grixendu:

- Grixenda, kvietok môj, poď, vezmi si koláč! Čo si pomyslí tvoja babka? Že sme ňa trápili hladom?

- Grixenda, nepočuješ? Volajú ňa! Počúvni predsa,- pripomenula jej donna Estera.

- Ach, drahá donna Estera! Nemám chuť jesť... Mám chuť tancovať!

- Zuannanto, pod' sa aj ty najesť! Nevidíš, že tvoja muzika je ako víchor? Hladných ľudí ľahko odfúkne!

- Počkaj, až budú plné krčahy, potom ich neodfúkne! - povedala úžernička Kallina, ktorá práve vyšla zo svojej búdky a šparchala si nechťom v zuboch.

Aj ona už bola po večeri, a aby nemusela zaháľať, začala priasť pri svetle vaty. Vtedy sa medzi ňou, Grixendou a sestrami Pintorkami rozprúdil zvyčajný rozhovor. Tak ako v dedine celý rok rozprávali o púti, teraz na púti rozprávali o dedine.

- Nevieť, ako ste mohli nechať dom naverímboha, kmotra Kallina? - povedala Natolia, vysoké dievča, ktoré prinieslo pod zásterkou Pintorkám dar od kňaza, hrniec kyslého mlieka.

- Natolia, srdce moje krásne! Ja nemám doma poklady... ako tvoj pán rector!

- Bodaj vás porantalo! Tak mi dajte kľúč od domu. Pôjdem a celý vám ho prekutám! A potom fujas-matias s peniazmi do veľkého mesta!

- Ty si myslíš, že vo veľkých mestách je dobre? - opýtala sa opatrne donna Ruth. A donna Estera, ktorá už medzitým vyprázdnila hrniec so sadnutým kyslým mliekom a vracala ho Natolii aj s prepitným na dne, sa prežehnala:

- Libera nos, Domine!

Obidve mysleli na tú istú vec: na Liin útek a na Giacintov príchod. A boli priam prekvapené, keď počuli, ako Gri-xenda mrmle:

- A čo, ak tí, čo sú vo veľkých mestách, prídu sem! Ľudia už začínali vychádzať z búdok na dvor. Pred dvierkami sa zjavovali ženy a utierali si ústa zásterkami, potom sa rozbehli za detvákmi, chytali ich po dvore, aby ich mohli uložiť spať.

Jedna z Grixendiných príbuzných podišla k harmonikárovi a podala mu vo štvoro prekladaný koláč.

- Jedz, poklad môj! Čo by si pomyslela tvoja babka? Že ťa moríme hladom?

Zuannanto nadvihol tvár, odhryzol kus koláča a začal vyhrávať. Ale nikto nechcel ísť do tanca prvý. Grixendu a Natoliu dráždila ľahostajnosť vydatých žien a začali ich podpichovať.

- No, pravdaže! Bez chlapov ani na krok!

- Keby tu bol aspoň Efix, sluha pani Ruth! Ani od neho by ste sa neodhodili, však?!

- Od toho starigáňa! Čo by som si počala s Efixom? Radšej si zatancujem s metlou!

Ale odrazu zabrechal na besiedke kňazov pes, vybehol s vrčaním zo dvora a ženy sa prestali doberať. Boli strašne zvedavé, čo sa robí. Od cesty vystupovali dvaja chlapi. Jeden sedel na nízkej ťave, druhý sa kýval ako na obrovskej kobylke: jej krídla sa trepotali pod nohami vrtkého jazdca. Svetlo vatry priam magicky ožarovalo ich tajomné postavy. Prvý

bol Efix, niesol sa na koni naloženom batohmi a poduškami, druhý bol neznámy mládenec. Keď sa priblížil, jeho bicykel prskal po dvore červenkasté iskry.

Grixenda vyskočila a oprela sa o múr. Zmocnilo sa jej neznáme vzrušenie. Aj harmonikár prestal preberať.

- Donna Estera! Váš synovec!

Pintorky vstali, triasli sa od vzrušenia a donna Estera začala rozprávať tenuškým hláskom, akoby mekotala kozička.

- Giacintino... Giacintino! Synovec môj... Si to ty? Nesníva sa mi?

Zoskočil z bicykla tesne pred nimi a trochu rozpačito vyvaloval oči. Cítil, ako mu suché tetine prsty stískajú ruku a na čiernom pozadí múru zazrel bledú Grixendinu tvár s dvoma perlovými očami.

Vzápätí ho ženy obstali, všetky sa nahrnuli k nemu. Prezerali si ho, dotýkali sa ho a vypytovali sa. Cítil, že ich rozhorúčené telá ho jemne dráždia. On sa však usmieval a všetko mu prichodilo, akoby sa bol nevdojak ocitol v kruhu početnej rodiny a začal ich rad-radom objímať a bozkávať.

Niektorá žena sa mu vymanila z objatia a odskočila, iná sa mu so smiechom dala objať, dívajúc sa mu do nevädzových očí.

- To je zvykom v tvojom kraji? Donna Estera, donna Ruth, on si nás poplietol s vami! Nazdáva sa, že všetky sme jeho tety!

Efix medzitým zložil podušky z koňa a cez úzke dvierka ich vtiahol do búdky. Grixenda mu ich pomáhala rozložiť

na lavicu pri stene, pozametala izbičku a pripravila posteľ, kým vo vedľajšej búde bolo počuť, ako Giacinto úctivo a takmer bojzливо odpovedá na otázky svojich tít.

– Áno, z Terranovy na bicykli! Maličkosť! Preletel som to ako vták! Na takej rovnej a prázdnej ceste by som obehol za deň celý svet! Áno, teta Noemi zostala doma. Boli sme spolu, určite ma nečakala a možno myslela, že som si pomýlil bránu!

Každé jeho slovo i cudzí prízvuk vtierali sa Grixende do srdca. I keď nepostihla v pološere dobre tvár mládenca, ktorý prišiel z ďalekého kraja, jednako si všimla jeho vysokú postavu a husté vlasy, blčiace zlatom ohňa. A v srdci sa jej už roznieťila iskierka žiarlivosti, lebo kňazova slúžka Natolia sa vtrela do búde k Pintorkám pod zámienkou, že im priniesla trochu kyslého mlieka, a zhovárala sa s ním celkom zblízka.

Natolia je nehanebnica! Aby sa cudzincovi zapáčila, zo všetkého domáceho sa vysmievala, dokonca aj z búdok, ktoré boli koniec koncov vykropené svätenou vodou a bývali v nich kresťania, ktorí chodia do kostola!

– Ani v Ríme nemáte takéto paláce! Pozrite, to sú záclony! Utkali ich pavúky, zadarmo, z lásky božej!

– A tých myší, čo tu je, sa nedopočítate! Keď vám niekto v noci náhodou poškrabká päty, nemyslite si, don Giacintino drahý, že som to ja!

Grixenda si hrýzla pery od zlosti a búchala na stenu, aby Natolia zastavila prúd svojho tárania.

- Zlí duchovia! Počujete?!

- Och, to búcha nejaká žena! - odvetila jednoducho donna Ruth.

- Duchovia, myši a ženy sú pre mňa jedno a to isté, - odpovedal pokojne Giacintino.

A Grixenda, pritlačená uchom na opačnej strane steny, sa hlasno rozosmiala. Počúvala mládencov hlas, ako pred chvíľou počúvala tóny kvílivej harmoniky. Od radosti sa smiala, ale najradšej by sa tam bola rozplakala.

V úbohej búde veľkomožných Pintoriek boli, pravdaže, všetci veselí a šťastní, ale tá veselosť a to šťastie ich ťažilo ako mora.

- Akoby som snívala, - povedala donna Estera, keď dávala synovcovi večeru. Donna Ruth naňho pozerala ligotajúcimi sa očami. Efix medzitým vytiahol z batoha súdoček vína, hrbil sa nad ním a podchvíľou sa obracal a usmieval na svojich pánov, ktorí boli konečne pokope.

Giacinto jedol, sediac na murovanom výklenku, ktorý slúžil viacerým účelom: ako stôl na jedenie a ako posteľ na spanie. Aj jemu sa zdalo, že sa mu to všetko iba sníva. Po chladnom prijatí donny Noemi sa cítil naozaj ako cudzinec. Myslel si, že prišiel medzi ľudí, ktorí nemajú s ním nič spoločného. Teraz, keď videl, ako sa oňho tety usilovne starajú, ako sa naňho sluha usmieva, ako sa len za ním dievčatá obzerajú a túžobne dívajú, mal pocit, že je konečne šťastný. Počúval smutný hlas harmoniky, díval sa na tancujúce tiene

v svetle vaty a myslel si, že jeho život bude vždy takto plynúť: veselo a romanticky.

– Treba sa prispôbiť, pripomínal Efix, keď mu nalieval víno. – Pozri na tento dar boží! A prečo sa vraví, že voda je múdra? Lebo zaujme vždy podobu nádoby, do ktorej sa naleje.

– Myslím, že aj víno!

– Aj víno, aj víno! Ibaže víno niekedy začne šumieť a vyšumí.

Voda nie.

– Aj voda, ak ju dáte na oheň, – zamiešala sa Natolia.

Vtom však vbehla do búdky Grixenda, zdrapila Natoliu za ruku a vyvliekla ju von.

– Nechaj ma! Čo chceš?

– Nevieš sa správať pred cudzincom!

– Grixenda! Pohrýzla ťa tarantula, že si ako bláznivá?

– Áno, a preto chcem tancovať!

Niektoré ženy sa už postavili pred harmonikára, pochytili sa za ruky, prichystané začať tanec. Gombičky ich živôtikov sa iskrili odrazom ohňa, ich tiene sa križovali na sivastom dvore. Pomaly sa postavili do kruhu, ruky zaklínené, nohy vystreté na prvý tanečný krok. Ale boli ako meravé a neisté.

– Chýba im kolík! Chýba chlap! Zavolajte aspoň Efixa! – zakričala Natolia. Grixenda ju štuchla do boka, Natolia skvíkla a dodala:

– Bodaj ťa osa poštipala! Chceš povedať, že Efix by bol slabý kolík?

Na všeobecný krik sa Efix už zjavil a kráčal do stredu, krepčil do taktu a mykal plecami ako ozajstný tanečník. Spieval si do taktu:

Keď som šiel od milej... zablúdil som...

Potom prišiel ku Grixende, chytil ju za ruku a pripojil sa k tanečniciam. Naozaj, akoby bol svojou prítomnosťou rozhýbal tanec. Ženské nohy sa vrtko pohli, navzájom sa dotýkali lýtkami, šuchotali na trávnom dvore, dvíhali sa a klesali: telá zmäkli a tváre sa razom rozžiarili radosťou.

- Už prišiel kolík! Len odvážne a smelo! Keď žena a muž tancuje, Pán Boh a Panna Mária sa raduje!

Čarovný prútik akoby razom pošibal ženy na najcitlivejšom mieste, akoby rozihral ich najtajnejšie strunky a búrlivo v nich rozvlnil príjemné vzrušenie. Ženy sa začali pohybovať a pomaly sa už vytváral pravidelný kruh. Podchvíľou priskočila do kola ďalšia žena, roztrhla družkám ruky a uzavrela znova kruh. Tmavočervený veniec žien rástol a rozširoval sa. A rástli a rozširovali sa aj franforce tieňov. A nohy sa dvíhali čoraz vrtkejšie a čoraz rezkejšie a čoraz ľahšie, narážajúc na seba, dupajúc po zemi, akoby ju chceli prebrať z nehybnosti.

- Keď muž a žena tancuje, Pán Boh a Panna Mária sa raduje!

Aj harmonika hrala čoraz veselšie a rezkejšie. Radostné výkriky si odpovedali v divokých ozvenách, akoby si žiadali čoraz živšie a vášnivejšie tempo.

- Ichuchú! Achachá!

Na tieto výkriky už všetci povybiehali z búdok, aby im neušlo nič z toho, čo sa tu robilo. V kúte dvora medzi dvoma bielymi ručníkmi tetiek Pintoriek Grixenda dobre rozpoznala Giacinta podľa zlatého odlesku jeho vlasov.

- Kmotor Efix, pošlite tancovať svojho kmotrenca! -
nástojila Natolia.

- Vidíš, to by bol poriadny kolík!

- Postavíť ho ku kostolu a bude stáť ako veža!

- Netrep, Natolia, jazyk ti blčí ako oheň!

- Tebe blčia oči viac ako môj jazyk, Grixenda!

- Bodaj ti oškvrklo mihalnice!

- Budte už ticho, ženské, a tancujte!

Keď som šiel od milej... zablúdil som...

- Ichuchú! Achachá!

Výkriky stúpali v ušiach ako erdžanie divých žrebčov. Ženské boky sa výrazne črtali pod čiernymi sukňami a biele lýtka sa vlnili pod červenou obrubou čoraz prelestnejšie, rozihrané rozkošou z tanca.

- Don Giacinto! Podťte!

- Keď muž a žena tancuje, Pán Boh a Panna Mária sa raduje!

- Podťte! Podťte!

Všetky ženy pozerali na Giacinta a usmievali sa. Belostné zuby sa im blýskali v kútikoch úst.

Giacinto vyskočil, akoby unikal z väzenia dvoch starých dám. Keď však prišiel do stredu dvora, neisto postál. Vtedy sa ženský kruh otvoril a šiel v ústrety cudzincovi ako pri detských hrách. Chytili ho za ruky a kruh sa uzavrel.

Dostal sa medzi Grixendu a Natoliu. Taký vysoký a štíhly, celkom odlišný od ostatných, vyzeral ako diamant v perlovom náhrdelníku tancujúcich žien. Cítil, ako sa mu malá Grixendina ruka cheveje v dlani, ako sa mu nežne poddáva, kým tvrdé a horúce prsty Natolie sa hneď tuho zaklinili medzi jeho prsty ako prsty milencov. Konečne aj kňaz vyšiel zo svojej búdky, rozhladol sa hore a dolu, pokojný a ružový ako dojča, ktoré nemá ešte vlasy na hlave, potom si šiel prisadnúť k Pintorkám.

– Krásny chlapec ten váš synovec, donna Ruth! Vytiahol striebornú tabatierku, potriasol ňou, otvoril a ponúkol najprv donne Estere, potom donne Ruth a napokon aj úžerničke Kalline.

– Krásny chlapec, donna Estera, ale odporúčam ostražitosť!

Kňaz si nadvihol sutanu a vložil si tabatierku do vrecka. Potom vytiahol tmavobelasú vreckovku, zvinul ju a rožtekom si oprašoval tabak z hrude.

– Donna Estera, ostražitosť! Napokon aj my sme tancovali, keď sme mali ešte namiesto nôh krídla. Teraz nám ich už s božou pomocou pristihli... však?

Donne Estere vytryskli slzy radosti. Aby zakryla svoje pohnutie, tvárila sa, že ju napína na kýchanie.

- Don Pasquale, váš tabak štípe ako korenie!

Najšťastnejší zo všetkých bol Efix. Ležal na sene v prázdnej búde a zdalo sa mu, že ešte tancuje a obdivuje Giacinta. A usmieval sa naňho, ako sa iba žena vie usmievať na muža. Giacinto zaujal v jeho živote práve také krásne miesto, aké zaujal v tancujúcom kruhu žien.

Vracal sa v myšlienkach až do chvíle, keď bežal z usadlosti do domu svojich paní, aby sa zvitál s Liiným synom! To bol najkrajší okamih v jeho živote! Jeho radosť bola také mocná, že pokrývala všetko, čo vtedy hovoril a čo robil. Videl už iba chladnú a nevraživú postavu donny Noemi, keď ho vprevádza a akoby mu pritom vravela:

- Chodte, chodte na slávnosť. Chodte. Istotne vás tam už čakajú!

Odprevádza ich a tvár sa jej vyjasnila iba vtedy, keď sa s nimi rozlúčila a brána medzi nimi zapadla.

Cestou sa na chvíľu zastavili na usadlosti. A Efix s láskou zaľúbenca ukazoval Giacintovi svoj vršok, vysoký breh, na ktorom sa ticho chveli trstiny v ružovom súmraku, a chatrč akoby iba naňho čakala, ponorená v bujne zeleni stromov.

- Bývam tu celý rok. A vy sem prídete, keď bude treba zberať zeleninu, obrať ovocie a odnášať ho do dediny... Lenže galiba! Váš koník je trochu cintľavý, neznesie také ťažké náklady! - dodal, žmurkajúc na blýskajúci sa bicykel.

- Ja odchádzam do Nuora! - odvetil Giacinto pohotovo, hoci usadlosť si prezeral s takým záujmom, s akým si prezeráme iba človeka, v ktorom sme našli svoje zaľúbenie.

- Niekedy predsa prídete! Kým udrú kanikuly, a potom v jeseni, je tam v tóni veľmi príjemne! A v noci? Mesiac nám bude robiť spoločníčku ako mladucha. A melóny dolu pri rieke vyzerajú v noci ako rozsvietené lampióny.

- Áno, niekedy prídem ako hosť, - sľuboval Giacinto, zoskočiac z bicykla ľahučko ako vták.

A on sám, trochu dojatý a premožený rozprávaním svojho druhu, navrhol, že ho príde na usadlosť navštíviť. Koňa nechali dolu pri múriku obžierať listy živého plota a začali prezeráť usadlosť.

Efix sa nemusel pochváliť svojmu novému pánovi, akú hrádzu postavil celkom primitívnym spôsobom dolu na rieke. A Giacinto žasol, ako mohol tento malý človečik nakopiť na seba také obrovské balvany a ako mu z nich vznikol taký dômyselný systém proti záplavám.

- Všetko sám? Hotová pevnosť! Istotne si bol za mladi mocný!

Efix sa od hrdosti priam zapýril.

- Pravdaže som bol mocný! Tvrdý ako orechová škrupina! Veď aj tento chodník som sám vybuodoval! Chodník sa hadil dohora, z terasy na terasu, vykladaný kameňmi, trpezlivá a solídna robota človeka, ktorý pripomínal antických staviteľov kamenných sardínskych mohýl a hradieb.

Na každej terase sa chvíľku zdržali. Obracali sa a dívali na dielo malého človeka. Giacinto prejavil priam detskú zvedavosť, čo Efixa veľmi zabávalo.

- Rieka sa v zime rozvodňuje, však?

- A čo je toto? - pýtal sa Giacinto, pritiahnuc si zavše k sebe vetvičku stromu.

Giacinto nepoznal ani stromy ani plodiny. Nevedel, že rieky sa rozvodňujú iba na jar. A na tejto hriadke rastie hrach, bledučký, so špicatými strúčikmi. Tu je zasa rad šťavnatých rajčín, posadených vo vlhkej brázde. A tu záhonček skorých zemiakov, hoci človek by povedal, že sú to narcisy. Tu sa chvejú cíbiky mladej cibulky, jemnej ako mach. A tamto sú kapustné hlávky, ktoré obžierajú priezračné zelené húsenice. Krdliky bielych a zelenkastých motýľov poletujú sem a tam, sadajú na kapustné hlávky a splývajú s hrachovými strúčikmi. Kobyľky vyskakovali a dopadali ako listy skmasnuté vetrom. Včely bzučali na živých plotoch a skalkách, celé zaprášené zlatým peľom kvetov. Rad vysokých záhradných makov priam blčal ohňom na jednotvárnom zelenom pozadí bôbovej hriadky.

Ticho, obťažkané vôňou, schádzalo pomaly s tňami živých plotov. A zem sálala horúci dych a človek zabúdal na všetko v tomto kúte sveta, ohradenom figovníkmi ako rastlinným múrom, ktorý ochraňuje pred smútkom. Keď prišli k chatrči, Giacinto sa natiahol do trávy a mal sto chutí neodísť a zostať tu naveky.

Ležal v tráve a videl, ako medzi dvoma stebkami trstín nad vřškom plávajú biele májové oblaky, nadýchnuté ako mladuchin závoj. Díval sa v sladkej bezmyšlienkovitosti na tuhobelasé nebo a mal krásny pocit, že leží v mäkkej posteli s hodvábnymi prikrývkami.

Videl, ako Efix otvoril chatrč, ako sa k nemu obrátil a zohnutým ukazovákom ho privolával. Potom sa vrátil s niečím za chrbtom, skláňal sa nad ním a potmehúdsky žmurkal. Snívalo sa mu to?

Giacinto si sadol na zem, chytil si rukami kolená a dal sa chvíľu prosiť, kým vzal do rúk vyrezávanú dyňu plnú žltkastého vína. Potom sa napil. Víno bolo sladké a voňalo ako ambra, a keď ho pil, s ústami prisatými na dyňu, cítil priam rozkoš.

Efix sa naňho díval, kľačiac pred ním ako pred obrazom svätca v kostole. Napil sa aj on a od toľkého dojatia sa mu tislí slzy do očí.

Včely priletovali a sadali si na dyňu. Giacinto odtrhol spod svojich nôh steblo ovsíka a s pohľadom upretým na trávnu sa opýtal:

- Ako vlastne žijú moje tety?

Prišla chvíľa, aby sa navzájom zdôverili. Efix odložil dyňu nabok, pohniezdil sa a povedal:

- Pozrite, mladý pán, kam len oko dovidí, údolie patrilo vašej rodine. Boli to znamenití ľudia! Boli! Teraz už zostala iba táto usadlosť. Ale je ako srdce, ktoré ešte bije v hrudi starého človeka. Žijeme z neho.

- Čo len mal v hlave ten môj dedo! Zničil celú rodinu...

- Nebyť jeho, neboli by ste ani vy na svete!

Giacinto zdvihol prudko hlavu, ale hneď ju sklonil. Efix čítal v jeho očiach zúfalstvo.

- A načo som na svete?

- To je otázka! Pán Boh to chce!

Giacinto neodpovedal. Díval sa jednostaj na zem a mihalnice sa mu chveli, akoby sa už-už chcel rozplakať. Ale radšej zažmúril oči a odhodlane sa napil z dyne, kým Efix si sadol k nemu do trávy.

- Vy nie ste šťastný, že ste sa vrátili, don Giacinto?

- Nevrav mi don, - ohradil sa mládenec. - Ja nie som šľachtic, ja nie som nič! Hovor mi tak, ako ja hovorím tebe. Či som šťastný? Nie. Nie som šťastný. Prišiel som sem iba preto, že som nemal iné východisko... Tam je toľko ľudí... Tam platí heslo: Buď zlý, bude ti lepšie! Ty to, pravda, ťažko pochopíš! Tam je boháčov... Ale je tam aj viac bedárov...

Zdvihol ruku a mrvil prstami, akoby chcel naznačiť ľudské mravenisko. Efix sa však díval na svoju nohu a pokorne si mrmlal:

- Och, ty moja dobrá duša!

Rád by sa bol sklonil nad zúfaleho chlapca, rád by mu bol povedal: - Veď som tu ešte ja, nič ti nebude chýbať!

- Ale nepovedal mu nič, iba mu znova ponúkol dyňu, ako matka ponúka prsník plačúcemu dieťaťu.

- Veď aj my tu vieme, že vo veľkom svete vládnu diabli! Ale tu je to predsa inakšie. Tu môžete byť šťastný. Poviem vám, ako sa vypracoval Milese... Priletel sem ako vypĺznutý vrabec, ktorý nemá ani vlastné hniezdo...

Ale Giacinto bol zúfalý, počúval so sklonenou hlavou a ohŕňal znechutene ústa; odrazu sa zvalil do trávy, laktom sa opierajúc o zem, s tvárou v dlani, a zúrivo hrýzol steblo.

- Och, keby si vedel! Ale čo ty môžeš vedieť? V Ríme je knieža, ktorý má toľko pozemkov, koľko zaberá celá Sardínia. A druhý zasa tak zbohatol, že keď je s vládou zle, ponúkne štátu viac peňazí ako sám kráľ.

- Aj na Sardínií je istý kňaz, ktorý dostáva tristo zlatých toliarov denne, - povedal pokorne Efix, ale potom zosilnil hlas: - Vravím: tristo toliarov, rozumiete, mladý pán?

Mladého pána to vonkoncom neprekvapilo. Po chvíli sa však predsa opýtal:

- Kde býva? Mohol by som ho vidieť?

- Býva v Calangiane, v biskupskom sídle.

Pridáleko. A Giacinto, s očami blúdiacimi v oblakoch, začal znova rozprávať, ako blahobytné žijú páni na pevnine, ako nerestne žijú a ako hýria a rozhadzujú.

- A sú tí boháči šťastní? - opýtal sa Efix takmer podráždene.

- A my sme vari šťastní?

- Ja som šťastný, mladý pán! Pite, pite a nesmiete sa poddávať!

Giacinto sa znova napil a Efix vytriasol z dyne posledné kvapky vína na trávku. Včely sa hneď pozlietali a posadali na voňavé miesto. O chvíľu sa okolo nich rozliehal príjemný bzukot. Keď dorazili k Panne Márii Pomocnici, Giacinto bol šťastný. Poobjímal si tety a ostatné ženy, dobre sa najedol a tancoval ako pastier, ktorý má hody iba raz do roka, a preto musí využiť príležitosť. Teraz už spal a pochrapkával ako dieťa. Efix sa naňho chvíľku díval, ako pri múre spí. Giacinto

mal zatvorené viečka, ale starému sluhovi sa zdalo, že nimi presvecuje blankytná belasosť očí starého dona Zameho. Hrdzavé vlasy sa odrážali od bielej podhlavnice, päste mal zovreté ako dieťa, ktorému sa prisnil krásny sen. Zabudol na zemi rozsvietený lampáš. Efix natiahol ruku a zahasil ho. Akým aj on zaspal, dlho rozmýšľal, prečo boli všetci Pintorovci krútení na jednom brde: netrápila ich starosť o každodenný chlebičk, nebáli sa osudu.

Prosím, azda je to tak lepšie v živote! Lahol si horeznačky a zovrel ruky v päste. Cez diery v streche žmurkali hviezdy a ich traslavý jas splýval s neúnavným tremolom cvrčkov.

Od rieky sálala svieža vôňa jelšín a materej dúšky. Všetko sa ponáralo v chvejivom tichu a akoby plávalo na dne priezračnej bystriny. A Efixovi sa v pamäti vynárali dávne večery, tance a nočné piesne, donna Lia, ako sedávala na kamennej lavičke v kúte na dvore, sklonená večne nad sebou ako mladá zajatkyňa, ktorá hryzie povrazy a pomaly sa pripravuje na útek.

Na druhý deň na úsvite priviedol Efix koňa do dediny a vyrozprával donne Noemi, ako sa prvý večer zabávali. Noemi vyzerala pokojne. Iba keď Efix odchádzal na usadlosť, vybehla za ním k bráne a žiadala ho, aby sa o tri dni vrátil a odniesol sestrám zásoby.

O tri dni Efix vyrazil na cestu, a aby nemusel platiť nájomné za koňa, batoh si vyhodil na plecía a vybral sa pešo.

Počasie sa ochladilo. Z nuorských vrškov fúkal svieži vetrik a náhlil sa bez prestania po tráve pri rieke, akoby chcel zísť s jej vlnami až do mora.

Efix sa zastavil na usadlosti, pri jelšínach na piesočnatom záhone melónov. Díval sa, ako sa mäsité a šťavnaté výhonky plazia na všetky strany pod listami ani hady. Zdalo sa mu, že majú v sebe, ako napokon všetky rastliny na okolí, niečo živé, niečo zvieracie. Prihovárал sa im, akoby mu rozumeli, a prikazoval im, aby sa nepolámali, aby nevyschli, aby dobre narástli a vydali čím viac plodov, čo je ich povinnosťou. Vtom však upútal jeho pozornosť konský dupot na ceste.

Za živým plotom prechádzal na tučnom vraníkovi hrdý a ťažký don Predu. Nezvyčajná vec: keď zazrel Efixa, postál.

– Čo sa tu motáš s tým batohom? Azda si len nebol kradnúť svinský bôb?

Efix sa úctivo narovnal.

- Nesiem zásoby pre panie. A vy kam idete?

- Aj don Predu sa uberal dolu. Z jeho kvetovaného vaku sa širila vôňa koláčov, ktoré niesol ako dar svojmu priateľovi rectorovi, a trčalo z neho fialové hrdlo demižóna s vínom.

- A ty šliapeš pešo, bibas? Už si z teba urobili aj koňa? Daj sem ten vak, odnesiem ti ho. Neboj sa, neujdem ti s ním! A ak sa bojíš, vyskoč na koňa aj ty, bibas!

Efix bol ako ohúrený, a preto sa dal spočiatku trochu prosiť. Až keď mu don Predu pohrozil bičom, vyhodil batoh na koňa, ktorý ospalivo kráča. Potom vyskočil naň za chrbát donu Predovi a snažil sa, aby bol čím ľahší.

- Spotí sa vám kôň, vaša milosť!

- Veď čert mi pomôže! Je to najmocnejší kôň na okolí. Môžeš naň naložiť vrch a on ho odnesie. Pozri, kráča, akoby nemal ani sedlo. Nože mi ty povedz, čo sem prišiel zňuchávať ten vagabund, môj synovec?

Efix sa mu za chrbtom uškeril. Ach tak, preto ho vzal!

- Prečo vagabund? Bol predsa úradníkom.

- Aký úrad mal? Počítal hodiny?

- Kdežeby, mal dobrý úrad! Na colnici. Lenže aby vyžil tam, kde bol, potreboval veľa peňazí. Tam sú boháči, ktorí majú viac pozemkov, než meria celá Sardínia! A jeden dáva väčšie dary ako sám kráľ!

Dona Preda od smiechu priam nadulo. Smial sa mlčky, ale tým zarytejšie.

- Ach tak, už sme doma! Zasa máš hlavu plnú vetra!

- Prečo tak vravíte, don Predu? - namietal Efix dôstojne. - Chlapec je úprimný, dobrý. Nie je skazený, nefajčí, nepije, nekartuje, nebehá za ženskými. Bude mať šťastie. Keby chcel, môže hneď nastúpiť na dobré miesto v Nuore. Napokon, má aj peniaze v banke.

- Ty si ich počítal, bibas? Ach, Efix, teba tuším krmia rečami, nie chlebom. Povedz mi, koľko ti dodnes dlhujú tie tvoje veľkomožné panie?

- Nič, nič mi nedlhujú! Ja dlhujem im.

- Netáraj, lebo ťa šmarím do rieky! Počuj, ale teraz sa budete zadlžovať ďalej, aby ste si mohli vydržiavať to chlapčisko. Vypožičiate si od Kalliny, bodaj ju krč natiahol! A potom predáte usadlosť. Nezabúdaj, Efix, že ja mám o ňu záujem. Ak ma včas neupozorníš, ak to urobíte tak, že ju predáte radšej iným pod cenu než mne za riadnu cenu, tak si ma nežiadaj! Môžeš vziať na to jed, Efix, že ťa rozkrájam na remence! Na to ťa vopred slušne upozorňujem.

Pravdaže, chlapa, čo sedel za jeho chrptom, ťažila oveľa väčšia farcha ako tá, ktorej ho chcel zbaviť don Predu.

- Bože môj, don Predu, prečo takto rozprávate? Ste vari nepriateľom svojich úbohých sesterníc?

- Choď do čerta s mojimi úbohými sesternicami aj s ich hlavami plnými vetra! Ony sa vždy správali ku mne ako k nepriateľovi. Majú, čo chceli! Ale nezabúdaj, Efix: usadlosť dostanem ja...

Don Predu mučil Efixa po celej ceste. Keď sa konečne skĺzol z koňovho zadku a stiahol si batoh so zásobami, cítil sa ustatejší a vyčerpanejší, ako keby bol meral celú cestu pešo.

Vošiel do ohrady a zazrel zvyčajnú scénu: jeho panie sedeli na kamennej lavici s rukami v lone, Kallina priadla, bosé nohy v topánkach s mašličkami. V búdkach na zemi sedeli ženy a pili kávu, kolísali deti. Hore z besiedky na pozadí zlatého neba čierna postava kňaza mu kývala na pozdrav belasou vreckovkou.

– Zabávajú sa? – opýtal sa Efix, keď skladal batoh k nohám svojich paní. – A on?

– Ustavične tancujeme, – povedala donna Estera a donna Ruth vstala a odnášala do búdky veci.

Úžernička Kallina rozprávala dojatá o Giacintovi.

– Prijemný chlapec, len čo je pravda! Veľa nerozpráva, ale dobrý je ako med. Zabáva sa ako dieťa a chutí mu môj jačmenný chlieb. Aha, práve sa vracia s Grixendou od fontány!

Naozaj sa vynorili v diaľke medzi-zeleňou krovísk on vysoký a zelený, ona malá a tmavá. Každý niesol v ruke lesknúce sa vedro s vodou. Vedrá sa zavše k sebe približovali, voda z nich vystrekovala a pretekala z jedného do druhého. Mladí boli istotne šťastní, keď sa ich vedrá dotýkali a voda navzájom prešpláchovala, lebo sa pritom bezstarostne smiali.

Efix niečo tušil. Vyšiel do besiedky ku kňazovi a priniesol mu košík suchárov, dar istej dedinčanky, a odtiaľ zazrel dona Preda, ako napájal koňa pri fontáne, potom dobehol Giacinta

a Grixendu, sklonil sa k nim a niečo im hovoril. Všetci traja sa smiali, Grixenda pritom zvesila hlavu a Giacinto hladkal koňa na šiji.

- Efix, - povedal kňaz, oprašujúc si vreckovkou tabak zo sutany, - ide aj don Predu. Chvalabohu, dozvieme sa aj nejaké klebety. A váš Giacinto je dobrý chlapec. Prišiel na omšu a na deviatnik. Dobre vychovaný, láskavý. Ale odporúčam ostražitosť!

Kňazove kuchárky už vybehli a pomáhali donu Predovi skladať batohy, ženy vystrkovali zvedavé bledé tváre z búdok, a pes, ktorý sa najprv rozbrechal, postavil sa na zadné nohy a predné si oprel koňovi o hrud', akoby ho chcel oblizovať.

- Pomaly, ženy! - upozorňoval don Predu. - V batohoch je tovar, čo sa môže pri dotyku rozbiť, ako vy...

- Bodaj by sa rozbil, don Predu! - odvetila Natolia a dívala sa naňho roztúženými očami, akoby ho chcela pokúšať. Ach, keby sa jej to podarilo, to by bola trefa! Aspoň by sa pomstila Grixende, ktorá si Giacinta vyárendovala už celkom pre seba.

Príchod dona Preda Grixendu viditeľne vzrušil.

- Vidíte, - šepkala Giacintovi, keď prechádzali po dvore, - ten váš strýko je chlap, ustavične sa zabáva a utráca na slávnostiach. Nikdy ho netrápi smútok! Keď platí, nepočíta, koľko má ešte pri sebe!

Nabrala si do dlane trochu vody a vyprskla mu ju do tváre. On sa však na ňu ďalej usmieval s očami plnými túžby,

ukazujúc medzi ružovými perami svoje biele zuby, akoby ju chcel pohryzť.

- Čo je to sto lír? Ja som raz v noci utratil tisíc a ani som sa poriadne nezabavil...

- Grixenda položila vedro s vodou na lavicu a sklonila sa nad dieťa. Usmievalo sa na ňu z improvizovanej postielky, trepalo nožičkami a snažilo si ich chytiť špinavými ručičkami. Bozkala jemné tielko, na ktorom presvecovali ružovofialové žilky. Zdvihla ho do výšky, potom ho položila znova na zem, znova ho nadvihla, žmurkala naň, aby sa na ňu usmialo, a ono sa usmialo, potom si ho vzala nežne do náručia, pritísila na hrud' a vyšla s ním na dvor.

Vonku sedel Giacinto s rozhodenými nohami a combáľal rukami medzi kolenami. Počúval Kallinu, ktorá ho núkala, aby s ňou ochutnal pečené bôby s mliekom. Zhovárali sa šeptom, akoby mali na pretrase nejakú vážnu vec. Ale donna Ruth vyšla z dverí, v ruke mala biele a hladké baranie stehno s fialovou ľadvinkou, obrastenou tukom, a prerušila ich rozhovor.

- Giacinto, zavolaj Efixa, nech nám vystrúha drevený ražeň.

Grixenda zavolala Efixa, obtrela sa oňho ako mačka a dala mu pobožkať dieťa.

- Strýko Efix, som taká šťastná! Dnes večer sa bude ešte tancovať! Ale dajte pozor na svojho mladého pána. Tak sa mi vidí, že dvorí Kalline!

Efix sa však na ňu nežne díval. Videl, ako Giacinto po nej túži, ako na ňu upiera zaľúbené oči, a v srdci už žehnal mladým.

Áno, zabávajú sa, lúbt sa, myslel si: na pút sa chodí na to a pút sa čoskoro skončí...

Sadol si do tône múru a začal vyrezávať drevený ražeň. Ženy okolo neho sa smiali a Giacinto, ako zvyčajne, mlčal. Zdalo sa, že sa ponára do tónov harmoniky, ktorá kvílením a stenaním naplňala celý dvor. Ale vtom prišla Natolia a hojdajúc bokmi, povedala:

- Pán rector a don Predu pozývajú dona Giacinta na obed.

Giacinto vstal a starostlivo si pooprašoval spodky nohavíc. Donna Estera ho sledovala očami a hľadela na kňazovu besiedku, akoby fascinovaná iskrením pohárikov a blýskaním striebornej tácie, ktorou Natolia mávala ako zrkadlom. Pomyslenie, že bohatý bratanec neohrdol chudobným synovcom, stačilo, aby bola šťastná.

Ženy vychvalovali Giacinta. A úžernička Kallina, súkajúc niť medzi palcom a ukazováčikom a krútiac vretenom na kolene, vravela s nezvyčajnou láskavosťou:

- Takého slušného mládenca som jakživ nevidela. A takého krásavca! Ponáša sa na nebohého baróna...

- Na koho? Na mŕtveho baróna, ktorý ešte žije v kaštieli?

Ale donna Ruth si už priložila konček prsta na ústa: na púti neradno spomínať mŕtvych.

- Horkýže mŕtvy! On je živý a ruky má živé jedna radosť, však Grixenda? Kto? No, predsa don Giacintino! Ale Grixenda, opretá o múrik, v náručí s dieťaťom, ktoré jej hrýzlo gombičky na košeli, pozerala tiež na táciu, blýskajúcu sa na terase

besiedky, a jej oči boli priam fascinované ani oči stareny, sliediacej v mesačnej noci za škriatkami prechádzajúcimi dolu k rieke.

Efix sa vrátil znova po troch dňoch. Teraz nebol sám: takmer všetci dedinčania sa schádzali na slávnosť. A ženy niesli na hlavách tácie s tortami a košíky s kurčatami, zviazanými červenými stužkami.

Stromy na okolí boli oťažené kyslými plodmi a zdalo sa, že slávnosť zachvátila celé údolie.

Keď sa Efix vrátil, nádvorie okolo búdok bolo už celkom zapratané šiatrovými vozmi. Kramári prešľapovali už za svojimi malými pultmi a v tône kostola predávali sladkosti a víno.

Dlhý špalier žobrákov obsadil celý chodník. Ich špinavé a sinavé telá čupeli v tráve, niektorí sedeli a tupo hľadeli strašnými bielymi očami, iní vystavovali zraku červené jazvy a fialové nádory, holé a z kože zodraté hrude, hrozivo vytŕčali ruky ako spálené kýpte konárov, vytvárali výrazný a strašidelný obraz krajiny na pozadí zelených kríkov a mliečnobelasej línie obzoru. Keď však oko spočinulo za nimi v zeleni, skupinky koní a žriebät tvorili nádherný obraz.

Zvuky harmoniky dolietali až sem. Lahodný a rozkošný motív priam lákal do tanca, ale chvíľami sa menil na kvílenie, akoby ho už rozkoš unavila, akoby už cítil lútosť, že radosť sa skončí, akoby stonal nad márnosťou všetkého. Dokonca aj melancholické oči kobýl sa zakaľovali nostalgickou sladkosťou.

Efix zastal na chvíľku pri skupine nuorských sedliakov. Ženy sedeli v rade pred búdkami a čakali na spievanú omšu. Ich krvavočervené živôtky sfarbovali na ružovo hustnúcu tónu múru.

Ale omša sa oneskorila. Hore na terase besiedky sa kňazi ešte smiali a Natoliina táčňa sa blýskala medzi belasými a čiernymi farbami.

Efix našiel búdku prázdnu. Pintorky boli v kostole a on ich išiel hľadať. Odrazu sa však ocitol medzi donom Predom, Milesem a Giacintom. Popíjali pri pulte víno, a len čo k nim prišiel, tri žlté poháriky mu zasvietili priamo pred očami.

– Pi, ty trkvas!

– Pre mňa je ešte priskoro.

– Pre zdravého človeka nie je nikdy priskoro. Alebo si chorý? Kvári ťa nejaká zlezba, že nemôžeš piť?

Don Predu mu dal taký buchnúť, že Efix sa zatackal, vrazil do pohárikov a víno mu vyšplácho na šaty. Všetko treba podstúpiť pre lásku božiu! Prstami si otrepal šaty a napil sa. Bol príjemne prekvapený a so zadosťučinením sa díval, ako Giacinto vytiahol peňaženku a položil kramárovi na pult päťdesiatlírovú bankovku. Nech je pochválený Pán Boh, chlapec má naozaj peniaze!

Bol to naozaj veselý deň. Ženy boli slušné a takmer melancholicky veselé, pretože muži sa medzi sebou zabávali nespútano, ale k ženám sa správali s určitou nevšímavosťou.

Harmonika vyhrávala celý deň a do jej zvukov sa miešal pokrik kramárov, hurhaj hráčov morry, zborové piesne alebo verše potulných pesničkárov.

V búde na holej zemi sedeli potulní muzikanti a pesničkári, nohy rozťahnuté okolo demižóna, ku ktorému sa zavše nakláňali ako k božstvu a improvizovali oktávy za i proti vojne v Lýbii. Bolo ich niekoľko, navzájom sa striedali v recitovaní a okolo nich sa tlačili muži a chlapci. Z času na čas sa niektorý z nich zohol a vzal zo zeme pohár s vínom.

- Lôchaj, diablu!

- Na zdravie!

- Aby sme takto oslavovali sto rokov, zdraví a veselí!

- Lôchaj, ty obesenec, kým neodvisneš!

Serafino Masala z Bultei, básnik s gréckym profilom, oblečený ako Homérov igríc, spieval:

Zastrája sa Turek divý

na Araba zaútočiť...

Ten však chce mu na krk skočiť

a spustošiť jeho nivy...

Poháre putujú z ruky do ruky. Kedy-tedy nazrie žena bojazlivo cez prah dverí.

A Gregorio Giordano z Dualchi, hrdzavý krásavec, oblečený ako trubadúr, hladká si oboma rukami dlhé vlasy, sťahuje si ich na krk a plačlivo spieva, akoby predspevoval na púti:

*Bratia, na čo toľké slová?
Radšej pime na hrdinov,
Talianška veľkých synov!
Do Afriky hor sa znova!
Nepriateľa porazíme
a domov sa navrátíme.
Nech nás chránia všetci svätí,
nech nám neprská do gätí!*

Potlesk a smiech stúpali v povetrí. Všetci sa smiali a rozplývali dojatím.

Za kostolným múrom však Efix počul, ako si iné skupiny dedičanov rozprávajú o Amerike a o vystáhovalcoch.

- Amerika? Kto to neskúsil na vlastnej koži, nech radšej nerozpráva. Dávaš sa tam, dávaš a myslíš, že máš pred sebou ovcu na ostrihanie. Pokročíš bližšie, chceš ju pohladkať, a tá krotká ovečka ťa pohryzie ako zlý pes!

- Veru, bratia, ja som ta odišiel s poloprázdny batohom a myslel som, že si ho prinesiem plný: čerta starého! Priniesol som si ho prázdny!

Akýsi vyziabnutý človečik, akiste potomok nejakého skrachovaného šľachtica z kraja, vysoký a opálený ako Arab, ponúkol Efixa, aby si s ním vypil, a rozprával mu príhody z Afriky, odkiaľ sa bol kedysi vrátil.

- Prisámbohu, - vravel, prezerajúc si ruky, - týmito paprčkami som odšmykol Sirdusovi hlavu. Bol to neverec, vyznával diabla. A ja som prisahal kapitánovi, že mu prinesiem jeho pohanskú hlavu. A priniesol som mu ju aj s chlpmi. Nech na mieste oslepnem, ak klamem! A podal som ju svojmu kapitánovi ako stravec hrozna! Kvapkala z nej ešte čierna neverecká krv, ako kvapká z čierneho hrozna víno. Kapitán ma pochválil: Výborne, Conzину!

Efix počúval, držiac v ruke kvet planej šípkovej ružičky. Prežehnal sa stonkou ružičky a povedal:

- A vyspovedal si sa, Conzину? Zabil si predsa človeka!

- Vo vojne to nie je hriech. Urobil som to azda z vlastnej vôle? Nie.

Vtedy sa začali škriepiť a Efix sa díval na svoju nežnú ružičku, a akoby to iba jej patrilo, povedal:

- Zabiť môže iba Boh!

Ale škriepku museli prerušiť, pretože donna Estera mu z diaľky kývala, aby k nej prišiel. Bol už čas obeda. Giacinto bol kňazovým hosťom a takmer všetci jedli v dobrej spoločnosti. Z búdok vychádzali kúdoly pary voňajúcej pečienkou.

Najpokojnejší kút bola búdka Pintoriek. Sedeli vnútri a jedli s Efixom pečenú baraninu a zhovárali sa dobromyseľne o donne Noemi, ktorá bola od nich ďaleko, o Giacintovi, o kňazovi a o Milesem.

- V prvých dňoch, - začala donna Ruth, rozkrajujúc na tri rovnaké diely malú tortu, - Giacinto ustavične rozprával, že odíde do Nuore. Má tam vraj prichystané miesto v mlyne. Teraz o tom už vôbec nerozpráva.

- Čo môže rozprávať, keď je ako na roztrhanie. Ustavične je s donom Predom a s ostatnými priateľmi.

- Nech sa zabáva, - povedal Efix.

Z dverí bolo vidno Kallinu, ako nečinne sedí na svojom kameni - a to bolo niečo nezvyčajné - a Grixendu s dieťaťom na lone, bledú a smutnú, ako upreto pozerá na terasu kňazovej besiedky.

Ach, Giacinto sa zabával tamhore a na ňu zabudol. A jej sa zdalo, že sedí stúlená na pokraji obrovskej pustatiny a vidí fatamorgánu.

Efix vyšiel z búdky a oslovil ju:

- Prečo sa nezabávaš?

Grixenda popravila dieťaťu na čepčeku žltú stužtičku, talizman proti urieknutiu, a oči jej zaliali slzy.

- Pre mňa sa už všetko skončilo! Príbuzné z búdky ju volali:

- Grixenda, poďže k nám! Čo nám povie tvoja babka, keď uvidí, že si taká chudá? Bude si myslieť, že sme ťa trápili hladom!

- Ech, treba si trochu zajesť, - žmurkla Kallina na Efixa. - Poď, Efix, vypi si pohárik sladkého vína. Vieš, kto mi ho daroval? Tvoj mladý pán. Dobrý ako chlieb a láskavý! Ale počuj, musíš mu povedať, že Grixenda nie je preňho!

- Nechajte ich, nech sa zabávajú! Sme predsa na slávnosti!

- Prišli sme sem, aby sme sa za hriechy kajali, nie aby sme hriechy páchali! Veru, príbuzné dávajú Grixende jesť, ale nestarajú sa už vôbec o to, kam chodí vo dne a v noci s donom Giacintom!

- A čo moje panie? Tie azda nemajú oči?

- Tvoje panie? Sú ako drevené sväťice v kostole. Majú oči, majú; ale nevidia. Pre ne zlo nejstvue.

- To je pravda! - pripustil Efix. Napil sa, ale razom osmutnel a šiel si ľahnúť na mach pod pistáciu.

Odtiaľ videl, ako sa vlní vysoká tráva podľa jednotvárnej melódie harmoniky, videl nehybné kone pod slnkom ako namaľované na belasej glazúre obzoru.

Hlasy sa strácali v tichu, postavy sa rozplývali v svetle. Odrazu sa vynorila vedľa kríčka postava ženy, z druhej strany jej išla v ústrety postava muža. Postavy sa priblížili a splynuli v jedinú tôňu.

Efixovi prebehol po chrbte mráz, odtrhol margarétu, žul jej byť a žičlivo sa díval, ako sa Grixenda a Giacinto objímajú. Boh ich požehnaj a vezmi ich do svojej ochrany tak, aby boli vždy v slnku a svetle.

Popoludní sa slávnosť ešte rozprúdila. Muži boli k ženám čoraz prítulnejší a dotieravejší, ťahali ich do tanca a šikmé slnko farbilo na ružovo dvor, na ktorom to bzučalo ako v úli.

Slnko sa začalo skláňať na západ a ľudia sa zhromaždili v kostole na večernú pobožnosť. Tisíce hlasov vystupovali

ako jediný hlas, splývali dovedna, ako vonku splývali všetky vône prírody. Efix kľačal v kúte kostola a zakúšal zvyčajné bolestné vytrženie. Vedľa neho kľačala Grixenda ako meravá drevená svätica a v jej tichom speve kvílila láska. Červenkasté svetlo súmraku, prežiarené pri oltári jasom voskovíc, padalo na pokorný dav ako krvavý závoj, ktorý však pomaly sčernel, a iba chvíľami ho ožiariť zlatý prísvit voskovíc: Ľuďom sa akosi nechcelo z kostola, hoci kňaz už skončil svoje orácie a vyspevoval ďalej chvály na Stvoriteľa. Bolo to ako ďaleké šumenie mora, večerný šum lesa. Akoby putoval prastarý národ a spieval primitívne modlitby prvých kresťanov, akoby putoval po tmavej pustatine, opitý bolesťou a nádejou, na miesto svetla, ďaleko, kam nikdy nedôjde.

Efix si držal hlavu v dlaniach, spieval a plakal. Grixenda sa dívala pred seba. V jej zarosených očiach sa odrážali plamienky voskovíc, spievala a plakala aj ona. A Efixovo trápenie bolo trápením Grixendiným. A trápenie obidvoch bolo trápením tohto ľudu, ktorý si ako otrok spomína na temnú minulosť a sníva ako dievča o jasnej budúcnosti: útrapy z lásky.

Potom všetko stíchlo.

Zuannanto sa už nevládal dočkať, jeho nepokojné prsty chceli už stísať klapky harmoniky. Prvý vybehol z kostola s čiapkou v ruke. Ale na prahu kostolnej brány zastal a od údivu priam zakričal. Všetci sa hrnuli z kostola. Tesne nad múrom dvora visel obrovský nový mesiac a zdalo sa, že sa chce skotúľať do dvora.

Po večeri sa znovu začali ozývať piesne. Zábava sa rozprúdila. Okolo vatier sa hmýrili ľudia. Tancoval dokonca aj don Predu a ženy sa cítili šťastné, pretože dúfali, že si ich vyberie do tanca.

Iba Giacinto netancoval. Sedel vedľa úžerničky Kalliny a combáľal rukami medzi kolenami, bledý a ustatý od prílišného jedenia a pitia. Efix natŕčal uši a počúval, ako si ženy rozprávali, kto toho dňa utratil viac peňazí, a zabával sa lepšie ako dosiaľ. Ktorási žena povedala:

- Najviac utratil don Predu.

- Kdežeby! Najviac utratil don Giacinto. Vyše tristo lír! Istotne je veľmi bohatý. Povráva sa, že má striebornú baňu. Ako sa len zabával!

- Platil každému, aj tomu, koho vôbec nepoznal.

- Prečo to robí?

- Prečo? Kto má, utráca.

Efix cítil zadosťučinenie i nepokoj. Sadol si vedľa Giacinta a povedal mu, čo si rozprávali ženy.

- Striebornú baňu vraveli? Áno, vynáša, ale nie ako naftový prameň. Poznám jednu paniu a tej sa prisnilo, že na jednom mieste je taká baňa - na pozemku istého skrachovaného pána. Ten bol už taký zúfalý, že sa chcel zastreliť. Ale potom začal kopať tam, kde sa tej panej snívalo, a teraz je taký boháč, že tej panej dáva z vďačnosti mesačne dvadsaťtisíc lír...

- A prečo sa s ňou neožení? Vari je vydatá? - opýtal sa Efix zadumano.

Ženy tancovali. Tancovala už aj Grixenda. Tvár jej blčala, smiala sa v jednom kuse ako najbláznivejšia žena na slávnosti. Efix sa dotkol Giacintovho kolena a zamrmlal:

- Mladý pán... povráva sa... Grixenda... Je dobrá, ale je chudobná ako kostolná myška. A navyše sirota...

- Ožením sa s ňou, - povedal Giacinto, ale díval sa pritom do zeme, takže Efix si mohol myslieť, že sa mu to sníva.

V posledných týždňoch pred žatvou, keď už ľudia stovili všetky zásoby a pripretí hladom musia sa zmieriť s úžerou, stará Pottoička chodievala chytať pijavice. Jej obľúbeným miestom bola zátočina rieky pod Vřškom holubov, blízko pintorovskej usadlosti.

Bývala tam celé hodiny, sedela pod tónistou jelšou, sukne vyhrnuté a holé nohy spustené po kolená v priezračnej zlatozelenkavej vode. Jednou rukou si držala fľašku na piesku a druhou si chránila náhrdelník.

Z času na čas sa mierne naklonila nad hladinu a dívala sa, ako sa jej mocné žltkasté nohy vlnia vo vode. Odrazu vytiahla nohu z vody a odtrhla si z lýtka ligotavý čierny strapec, ktorý sa jej tam prisal. Vložila ho do otvoru fľaše a pchala ho dovnútra trstinou. Strapec sa naťahoval a sťahoval do čierneho prstenca: bola to pijavica.

Raz uprostred júna prišla po rieke až pod Efixovu chatrč. Všetko plávalo v dusnej horúčave a údolie pod tuhobelasým nebom bolo už celé žlté.

Efix sedel v tóni trstín a plietol rohožku, prsty sa mu triasli od zimnice. Keď zazrel starenu, ktorá si k nemu prisadla s fľašou na lone, trochu nadvihol zastreté oči a odhodlane čakal, akoby tušil, po čo prišla.

- Efix, ty si boží člověk a můžeš sa so mnou zhovárať so srdcom na dlani. Aké úmysly má tvoj mladý pán? Príde do môjho domu, sadne si a povie Zuannantovi: chlapče, zahraj na harmonike - on mu ju daroval! A potom mi povie tak z mosta doprosta: pošlem tetu Esteru, popýta vás o Grixendinu ruku. Ale donna Estera nechodí a nechodí. A keď som ja zašla za ňou, donna Noemi sa ha mňa vyrútila, div ma nezožrala! Bola som ako obarená. Toľko urážok som si ozaj nezaslúžila. Keď som sa vrátila domov, Grixenda sa nadúvala. Nechce, aby som sa podkladala tvojim paniam. Nevie, na koho sa mám obrátiť, Efix. My sme predsa nezavolali chlapca z ulice. On sám prišiel. Kallina mi vraví: odožehnajte ho. A prečo ho neodoženie ona, keď k nej príde?

Efix sa usmial:

- K nej iste nechodí kvôli láske!

Vtedy starena zdvihla podráždene tvár a žilnatý krk sa jej ešte viac napäl.

- A vari ku mne chodí kvôli láske? Nie. Je to počestný mládenec. Grixende ani len ruku nechytí. Ich láska je čistá ako horská bystrina. Pokorne čakajú, aby sa mohli vziať. Povedz mi, Efix, ale ruku na srdce, aké má vlastne úmysly? Buď taký láskavý pri pamiatke svojho pána.

Efix sa zamyslel.

- Áno, raz večer na púti mi povedal: ožením sa s ňou... Ale nech ma Boh neskára, ja si myslím, že ona nie je preňho.

- Prečo? On predsa nie je šľachtic!

- Opakujem, žena, ona nie je preňho! - zvýšil Efix hlas.

- Pokiaľ ide o peniaze, on ich má dosť. Neráta, keď utráca.

A pamätám sa, že aj tvoj nebohý pán, keď bol ešte mladý a prichádzal si so mnou pobesedovať - to ešte žila moja stará matka - vravieval: láska zväzuje chlapa so ženou a peniaze zväzujú ženu s mužom.

- On? On takto vravieval? A komu?

- Si hluchý? Mne predsa! Áno, mne. Ale ja som mala vtedy pätnásť rokov a nevedela som, čo je to ženská prefikanosť. Moja stará mamka vyhnala z domu dona Zameho a vydala ma za Priamu Pirasa. A môj Priamu bol náramný chlap. Mal šidlo, zašermoval mi ním pred očami a vravel smrteľne vážne: „Vidíš? Vypichnem ti zreničku, ak pozrieš na dona Zameho, keď ťa osloví.“

A tak prešiel čas. Ale mŕtvi sa vracajú. Keď don Giacintino sedí na stoličke a Grixenda na prahu dverí, tak mi to prichodí, akoby som videla seba a svojho blaženého mŕtveho...

Keď sa takto rozvravela, nikdy nevedela prestať. A Efix ju poznal, a preto jej napaprčený povedal:

- Chodte spánombohom! A hľadajte si chlapa s poriadnym šidlom pre svoju neter!

Starene však stačilo, keď sa dozvedela, že Giacinto na púti povedal „Ožením sa s ňou“, a bez slova odišla. Efix zostal sám a hľadel, ako sa oranžový mesiac gúľa zo sivých večerných pár, ale nepokoj a obava už začínali klíčiť v jeho duši. V ospanlivosti, do ktorej sa norilo celé údolie, prichodilo mu

šumenie vody v rieke ako šumenie horúčky v sluchách a nevládal sa zbaviť pocitu, že to cvrčky svojím cvrlikaním nad niečím neprestajne kvília. Nie, život, ktorým žil Giacinto, nebol životom počestného a bohabožného mládenca. Veľké nádeje, ktoré doňho vkladali, sa každým dňom rozplývali a zanechávali za sebou čoraz hlbší nepokoj. Giacinto utrácal, to je pravda, ale nezarábal. Napokon aj tej najhlbšej studni, keď z nej budeme pričasto čerpať, myslel si Efix, prídeme na dno.

Niekedy navečer zašiel Giacinto na usadlosť a priniesol do dediny ovocie a zeleninu. Tety to potom nenápadne predávali: tajne, akoby to boli ukradli. Nectilo by predsa urodzené dámy, aby boli predavačkami zeleniny. A to bol všetok úžitok, ktorý z neho plynul. Zvyšok času trávil tak, že sa poneviera po dedine. Tak sa raz pritiahol so zaprášeným bicyklom po chodníku ako túlavý pes. Prišiel zadychčaný, akoby bol prišiel z druhého konca sveta. Hodil Efixovi uzlík s chlebom a vrhol sa na zem ako mŕtvy.

Ako mŕtvy: mal bledú tvár a sivé pery. Ľavé plece sa mu nervózne pošklbávalo, takže Efix sa zlakol a vytiahol z vrecka sklenú tubu: vysypal si na dlaň dve chinínové pilulky a dal ich Giacintovi do úst.

– Prehltni to. Máš horúčku!

Giacinto prehltnol pilulky, ležiac na zemi, a chytil si hlavu do dlaní.

– Som na smrť ustatý, Efix! Áno, mám zimnicu! Dostal som ju! Ako ju dostať v tejto prekliatej dedine? To je dedina! – dodal a akoby pre seba ustato šepkal:

- Zomrieť! Zomrieť!

- Vstaň, - povedal Efix, skláňajúc sa nad ním. - Nelež na zemi: večerný vzduch ti uškodí.

- Nechaj ma zgegnúť, Efix! Nechaj ma! Och, tá páľava! Také niečo som jakživ nezažil. U nás sa mohol človek aspoň okúpať...

Čo mu mal povedať, aby ho potešil? Prečo nezostal tam? Efix mal príliš veľký súcit s jeho biedou, než aby mu mohol povedať niečo podobné.

- Čo si dnes robil? - opýtal sa ho potichu.

- A čo som mal robiť? Tu predsa niet čo robiť! Nosiť ti sem chlieb a odnášať odtiaľto zeleninu! A ony žijú ako tri staré múmie! Tetu Noemi dnes priam čerti brali, keď mi teta Estera povedala, že nemôže zohnať peniaze na daň. Prirodzene! Pre mňa utrácajú a odo mňa nechcú nič. Ja som povedal tete Estere: nestarajte sa, zájdem sám za exekútorom! Teta Noemi skákala ako fúria! Mala oči ako podráždený kocúr. Nemyslel som, že sa vie tak napaprčiť. A nakoniec ma dorazila: aby som vraj kúpil, ak mám peniaze, Grixende harmoniku! Je na tom niečo zlé, Efix, ak chodím za tým dievčaťom? Kam mám chodiť? Strýko Predu ma vodí do krčmy, ale ja víno neznášam, to vieš. Milese zasa chce, aby som s ním ustavične hral - tak si nahrabal peňazí! - a ja nerád hrám. Tak idem za dievčaťom, pretože je dobré a stará nás vie vždy tak zabaviť! Je na tom niečo zlé? Povedz, povedz mi!

Díval sa naňho zo zeme prosebne a mesačný svit sa odrážal v jeho nežných očiach. Efix vzal uzlík s chlebom, ale nedalo mu jesť. Cítil, že mu hrdlo zvierá úzkosť.

- Nič sa nestalo. Dievča je dobré, ale chudobné, a nie je pre teba.

- Láska nepozná ani chudobu, ani urodzenosť. Koľko pánov si vzalo chudobné dievčatá! Čo ty o tom vieš? Nejednen anglický lord, nejednen americký milionár sa oženil so slúžkou, učiteľkou, speváčkou. Prečo? Pretože ľúbili svoje dievča. A to sú teda nejakí boháči: petrolejoví a konzervoví králi! Čo som ja proti nim? A ženy? Koho si berú ruské princezné, americké milionárky? Nezaľúbia sa do chudobných umelcov, ba dokonca do ich pohoničov a do ich sluhov? Čo ty, chudáčik, môžeš o tom vedieť? Efix stískal v ruke krajec a zdalo sa mu, že stíska vlastné srdce, zmučené neodbytnými spomienkami.

- A potom ešte hovoria, že veria v Boha! Prečo mi nedovolia, aby som sa oženil s dievčaťom, ktoré ľúbim?

- Mlč, Giacinto! Takto o nich nesmieš rozprávať! Ony chcú iba tvoje dobro.

- Tak nech mi dovoľia, aby som si založil rodinu. Privediem im do domu Grixendu a ona im bude pomáhať. Veď už sú staré. Ja budem pracovať. Pôjdem do Nuora, nakúpim syra, dobytku, vlny, vína, ba aj dreva, áno! Lebo teraz vo vojne sa dá všetko výhodne speňažiť. Zájdem do Ríma a ponúknem tovar ministrom vojny. Vieš, koľko by som na tom zarobil?

- Ech! A kde vezmeš kapitál?

- O to sa nestaraj, zoženiem ho, len nech ma nechajú na pokoji. Neprišiel som sem predsa na to, aby som ich vykorisťoval. Nechcem žiť z ich milosti alebo na ich úkor. Ach, tá teta Noemi je strašná! - odrazu zastenal a zakryl si rukami tvár. - Ach, Efix, som taký roztrpčený! Musím sa hanbiť, keď vidím, ako biedne žijú. Horšie ako bedári! Tajne predávajú zemiaky, hrušky a jablká deťom, ktoré prichádzajú potichučky na dvor a s drobnými v hrsti pýtajú polohlasom, akoby to boli kradnuté veci! To musí prestať! Budú zasa tým, čím boli, ak mi dajú voľnú ruku. Keby teta Noemi vedela, ako ju mám rád, nesprávila by sa takto...

- Giacinto! Podaj mi ruku, nech ti ju bozkám! Ty si veľmi dobrý! - povedal dojata Efix.

Chvíľku mlčali, potom Giacinto začal rozprávať tenučkým, nežným hlasom, ktorý sa zachvieval v tichu mesačnej noci ako smutný hlások dieťaťa.

- Efix, ty si dobrý človek. Vyrozprávam ti príbeh, ktorý sa stal môjmu priateľovi. Bol zamestnaný so mnou na colnici. Raz prišiel k nám na colnicu istý bohatý prístavný kapitán vo výslužbe a chcel niečo platiť. Môj priateľ mu vraví: „Ráčte tu nechať peniažky a prídte si neskoršie po potvrdenku, lebo ju musím dať podpísať prednostovi“. Kapitán nechal peniaze. Môj priateľ ich vzal, odišiel, začal hrať a prehral. A keď sa kapitán vrátil po potvrdenku, môj priateľ mu povedal, že nič neprevzal! Kapitán protestoval a zašiel za prednostom. Ale potvrdenku

nedostal a každý sa mu vysmial do tváre. Jednako však môjho priateľa vyhodili na hodinu z miesta... Tak veru, budú tomu štyri roky... áno, pamätám sa, bol práve karneval. Išiel tancovať. Mal náladu, pil. Nemal už ani centesim. Keď vyšiel z krčmy, prechladol, dostal zápal pľúc a padol na lavičku pod stromami. Odviezli ho do nemocnice. Keď ho prepustili, bol ešte chorľavý a vyčerpaný, nemal kde spať, nemal čo jesť. Tak spával v prístave pod mostom, ustavične kašlal, trýznili ho škaredé sny. Vždy sa mu snívalo, že kapitán mu je v päťách... ako v detektívke... A hľa, raz večer ho sám kapitán vyhládal pod oblúkmi mosta. Priateľ si myslel, že sa mu to sníva. Ale kapitán mu povedal: „Viete, že už dávno vás hľadám. Viem, že vás vyhodili z miesta pre tie peniaze, ale mne záleží na tom, aby sa vaši nadriadení a všetci spolupracovníci dozvedeli pravdu. Bude to lepšie aj pre vás. Povedzte na svoju česť a svedomie: zaplatil som ich či nezaplatil?“ Priateľ odpovedal: „Zaplatili ste ich.“ Vtedy kapitán povedal: „Snažme sa to dať do poriadku. Nechcem vás zničiť. Príďte za mnou na byt, tu je moja adresa. Príďte zajtra, zájdeme spolu za vašimi nadriadenými“. „Výborne!“ Ale priateľ ani na druhý deň neprišiel. Báľ sa. Strašne sa báľ. Potom zasa bolo strašné počasie a on sa nepohol spod mosta. Kašlal čoraz viac a istý prístavný nosič mu z času na čas priniesol trochu teplého mlieka. A počasie bolo čoraz horšie! Dážď, zima, mráz! – opakoval Giacinto a zdvihol tvár, rozhliadajúc sa okolo seba, akoby sa chcel presvedčiť, že noc je naozaj krásna.

Efix počúval, lakeť na kolene a tvár v dlani, počúval, ako deti počúvajú rozprávky.

– Ale prišiel deň, keď som sa rozhodol a vyšiel som spod mosta...

Ticho. Tvár obidvoch zahalil tieň a obaja sklopili oči. Giacintovi kľčovite šklbalo plece. Striasol sa, akoby chcel striasť nepokoj, a pokračoval tvrdším hlasom.

– Áno, uhádol si. Ja som to bol. Vyšiel som spod mosta a šiel som ku kapitánovi. Nebol doma, ale chyžná – bledé dievča s tichou rečou – mi povedala, aby som počkal v predsieni. Predsieň bola takmer tmavá, ale pamätám sa, že keď sa otvorili dvere, červená dlážka zažiarila, akoby vymytá krvou. Čakal som celé hodiny. Kapitán sa konečne vrátil. Aj so ženou, veľkou, dobrou ženou. Vyzerali ako dve obrovské deti... Smiali sa nahlas. Pani otvorila dvere, aby si ma mohla dobre prezrieť. Ja som kašlal a kýchal. Videli, že som hladný a hneď ma pozvali do jedálne. Pamätám sa, ako som vstal, ale vzápätí som odkväcol na lavicu a vrazil hlavou do operadla. Na iné sa nepamätám. Keď som sa prebral, ležal som už u nich v posteli. Chyžná mi priniesla tanier polievky na striebornej tácni a veľmi ohľaduplne sa so mnou zhovárala. Zostal som tam vyše mesiaca, chápeš, Efix, štyridsať dní. Liečili ma, snažili sa mi nájsť nové miesto. Ale miesto bolo ťažko nájsť, lebo všetci už poznali moju patáliu. Napokon aj mne sa už žiadalo odísť niekde ďaleko, ďaleko za more. Nikto si nevie predstaviť, čo som si vtedy vytrpel. Kapitána, jeho ženu a ich slúžku vidím

stále v snoch. Vidím ich aj v skutočnosti, aj teraz ich vidím, ako pri mne stoja. Boli dobrí, ale ja by som sa radšej prepadol pod zem, akoby som sa mal s nimi znova stretnúť. Najhoršie bolo, že som nemohol odísť z ich domu. Cítil som sa tam ako osprostený, sedel som nepohnuto a počúval som paniu, ktorá stále rozprávala, alebo som sa zdržiaval v spoločnosti slúžky, ktorá iba mlčala. Sedával som s nimi za stolom, počúval som, ako žartujú, ako kujú so mnou plány, akoby som bol ich synom, a všetko ma to trápilo, ponížovalo, a jednako som nemohol odísť. Konečne raz ráno, keď som bol už celkom zdravý, pani sa ma opýtala, čo zamýšľam robiť. Povedal som, že chcem odísť k svojim tetám, ktoré som im opísal ako zámožné osoby. Vtedy mi kúpili cestovný lístok a darovali mi aj bicykel. Pochopil som, že prišiel čas rozlúčky a odišiel som. Prišiel som sem. To bola sloboda! Aspoň zo začiatku. Ale teraz u tetiek sa znova cítim ako tam... a neviem...

Škrek, ktorý mal v sebe niečo ľudsky výsmešného, preťal odrazu ticho nad oboma chlapmi. Giacinto prekvapene vyskočil v domnení, že niekto vypočul jeho rozprávanie a že sa mu nebudaj posmieva. Vtom však zazrel, ako po návrší preletelo malé sivé kĺbko, za ním druhé tmavšie a kratšie, poskakovali akoby letkom z jedného kríčka do druhého okolo chatrče, potom vrtko zmizli, takže kameň, ktorý Giacinto vzápätí zdvihol, nemal už do čoho hodiť.

Aj Efix vstal.

- To sú líšky, - povedal potichu. - Nechaj ich, nech sa honia. Je čas párenia. Niekedy tu tak vystrájajú, že sa mi marí, akoby to boli škriatkovia, - pokračoval, kým Giacinto sa znova zvalil mlčky do trávy. Videl si, aké boli dlhé a vrtké? Chodia mi na kyslé hrozno, paskudy...

Ale Giacinto už nerozprával. A Efix nevedel, čo povedať, či ho poprosiť, aby pokračoval, či ho potešiť, či si v dobrom alebo v zlom vyložiť, čo práve počul. Preto bol celý deň smutný: takto teda ten život beží! Ale čo povedať? Napokon bol vlastne rád, že líšky prerušili Giacintovo rozprávanie. Jednako však niečo musel povedať.

- Slovom... ten kapitán... Istotne to bol múdry človek... Chápal mladých... Chápal chyby a omyly mladosti... Ech, keď je človek sirota! Vstaň, chceš si niečo zajesť?

Efix vošiel do chatrče, strhol cibuľu a začal ju lúpať. Giacinto tam ležal nepohnuto, zdrvený, hádam už aj ľutoval, že sa takto so všetkým zdôveril. Preto si už netrúfal rozprávať ďalej.

Ostrý pach cibule sa miešal s tuhou vôňou matrinej dúšky, viniča a divozelu. Líšky sa o chvíľu vrátili. Efix jedol, ale chlieb mal trpkú príchuť. Dva či tri razy sa pokúsil niečo povedať. Ale nemohol, nevládal. Prichodilo mu to všetko ako v sne. Napokon podrml Giacinta za plece, snažil sa ho zdvihnúť a povedal nežne:

- Nože, Giacinto, pod' dnu! Budú ti drkotať zuby...

Ale Giacinto ležal ako zvalená bronzová socha, vystretý a pritlačený na zem, akoby sa od nej nemal už nikdy odtrhnúť.

Efix znova vošiel do chatrče. Neskoro zatvoril oči, ešte aj v sne ho trápila myšlienka, že na Giacintov príbeh musí nájsť vysvetlenie, nevedel však aké, či dobré alebo zlé.

– Musím mu povedať: hlavu hore, veď všetko sa na dobré obrátilo! Koniec koncov, bol si chlapec, sirota... Ale vtom si predstavil donnu Noemi, ako zlostne na Giacinta zazerá a cedí cez zuby:

– Vidíš? Vidíš, čo je to za vtáka?

Zobudil sa s ťažobou v srdci. Vstal, hoci ešte bola hlboká noc, ale Giacinta už vonku nenašiel.

Prešlo niekoľko dní a Giacinto sa neukazoval. Efix sa začal znepokojovať už aj preto, že v tmavej chatrči sa mu kopila zelenina a jablká a nikto si po ne neprichádzal.

Don Predu, ktorý vlastnil rozsiahle pozemky bližšie k moru, vracal sa každý večer do dediny. Ak zazrel sluhu pri trstinách, vystrčil ukazovák na pozemok svojich sesterníc a potom si poklopkal po hrudi, akoby mu chcel pripomenúť, že usadlosť čoskoro prejde do jeho vlastníctva. Efix si už zvykol na jeho šibeničné posunky, pozdravil ho a rukou i hlavou naznačoval, že nie a nie.

Po Giacintovom vyznaní sa však citeľne znepokojil vždy, keď zazrel dona Preda. Cítil, že jeho irónia je pichľavejšia ako zvyčajne.

Raz večer čakal pri živom plote a opýtal sa ho:

– Don Predu, povedzte mi, nevideli ste môjho mladého pána? Predvčera prišiel sem a mal horúčku: som preňho taký ustarostený.

Don Predu sedel na koni a smial sa. Jeho neprirodzený smiech so zatvorenými ústami a s nafúknutými lícami Efixa ešte väčšmi znepokojil.

– Včera večer som videl, ako mastí karty u Mileseho. A zasa prehral!

– Prehral! – opakoval lútosťivo Efix.

– A čo si myslíš? Že bude stále vyhrávať?

– Mne povedal, že nikdy nehral...

– Ty tomu veríš? Ten nepovie pravdu, ani keby si mu strieľal do zadku. Ale nie je zlý. Klame, lebo si myslí, že hovorí pravdu, ako dieťa.

– Naozaj ako dieťa...

– Ako dieťa, ktoré má už všetky zuby! Márnosť, a ako vie pracovať čelústami! Uvidíte, zožerie vám celú usadlosť! Efix, nezabudni: ja som prvý! Lebo ak ma obľafnete, palica ti bude tancovať na chrbte tarantelu...

Efix sa naňho vyľakane díval. A tá ľudská ozruta na koni mu prichodila v ružovom súmraku ako vták, ktorý prináša nešťastie, nočná obluda, ktorá roztrhá každého, koho stretne.

– Ježišu, ochraňuj nás, Panna Mária Pomocnica, nedaj nám zahynúť...

Don Predu bol už od usadlosti na jedno psie zabrechanie, keď ho Efix dohonil a podával mu oboma rukami kôš plný zeleniny a jablák.

– Don Predu, pošlite to po slúžke mojim paniam. Nemôžem nechať usadlosť bez dozoru... a don Giacinto nič nechodí...

Don Predu sa naňho spočiatku zaškaredil a potom mu dobrácky úsmev zvlnil mäsité pery. Zdvihol nohu a povedal:

- Daj to sem, tu je miesto.

Efix vyložil kôš, a keď don Predu bez slova odchádzal, vrátil sa do chatrče. Báł sa, že panie sa naňho vyrútia. Vedel, že urobil chybu, možno neodpustiteľnú chybu, ale neľutoval. Tajomná ruka ho viedla a on cítil, že všetky skutky, ktoré robíme. Pod vplyvom nadprirodzenej sily, sú dobré skutky.

Čakal na Giacinta neskoro do noci. Mesačný spln bielil údolie a noc bola taká jasná, že človek rozoznal tieň každej byľky, každého stebielka. Toľko svetla bolo na zemi, že ani strašidlá sa neodvážili vyjsť zo svojich temných úkrytov. Aj šumenie riečnych vĺn bolo čisté, dokonca ani panas, duše žien zomretých pri pôrode, si netrúfali znečisťovať ich svojím čľapkaním. Tejto noci aj príznaky pokojne spali. Iba sluha Efix nemohol usnúť. Myslel ustavične na Giacintov príbeh, na prístavného kapitána a srdce mu opantávala nekonečná neha a nekonečný smútok.

Všetci na svete viac alebo menej hrešíme, teraz, dávno alebo potom. No a? Kapitán neodpustil? Odpustil. Tak prečo by nemali odpustiť aj iní? Ach, keby si všetci navzájom odpustili! Na svete by zavládol pokoj. Všetko by bolo razom jasné a pokojné ako táto mesačná noc.

Vstal a urobil obchôdzku po usadlosti. Na bielom chodníku črtal sa tieň kvetín. Tiene figovníkových listov boli ako trne šípových ruží a dolu v rieke, tam, kde stála voda, žiarili hviezdy.

Ejha, tam za živým plotom sa hýbe nejaký tieň, tam dolu medzi jelšami: nejaké neforemné zviera, čierne, akoby diviak so striebornými kopýtkami; škrípe na piesku, zastane.

Efix zbehol dolu. Zdalo sa mu, že letí.

- To si ty? To si ty! Ako si ma len vyľakal!

Giacinto si pritiahol k sebe bicykel a mlčky nasledoval Efixa. Keď prišli k chatrči, znova sa zvalil do trávy a za stonal:

- Efix, Efix, už ďalej nevládzem... Čo si to urobil! Čo si to len urobil!

Čo som urobil?

- Ani ja neviem. Prišla slúžka dona Preda a priniesla kôš s ovocím. Vavela, že ty si ho poslal po donu Predovi. Doma bola teta Ruth a teta Noemi, lebo teta Estera bola na deviatniku. Vzali kôš, poďakovali slúžke a dali jej aj od cesty. Ale potom teta Noemi omdlela! A teta Ruth myslela, že umrela a začala na ratu kričať. Poslali sme chytro po tetu Esteru. Pribehla vyľakaná a prvý raz aj ona na mňa nevraživo pozrela a povedala mi, že som prišiel, aby som ich zniesol zo sveta. Och bože, bože, och bože, bože! Tete Noemi som máčal octom tvár, trel som jej sluchy a plakal som, prisahám ti na jasnú pamiatku svojej matky! Plakal som a nevedel som prečo. Konečne sa teta Noemi prebrala z mdlôb a odohnala ma rukou. Vavela, že ľutuje, že nezomrela prv, než som prišiel. Ja som sa pýtal: prečo? Prečo, teta Noemi, prečo? A ona ma odháňala rukou a druhou rukou si zakrývala tvár. Také trápenie! Prečo som prišiel, Efix, prečo?

Sluha mu nevedel odpovedať. Teraz však už vedel, že urobil chybu, keď kôš odovzdal donu Predovi. A rozmýšľal, ako to napraviť, ale nenachádzal nijaké východisko, nevedel prečo a znova pocítil, že celá farcha nešťastia jeho pánov dopadla na jeho bedrá.

- Buď pokojný, - povedal nakoniec, - zajtra sa vrátim do dediny a všetko dáme do poriadku.

Vtedy Giacinto znova ožil.

- Musíš povedať tetám, že ja som ti neprikázal, aby si posielal kôš s ovocím po donu Predovi. Ony si to myslia. Ony si myslia, a najmä teta Noemi, že ja vyhľadávam priateľstvo s donom Predom iba preto, aby som ich zarmucoval a dráždil. Ja som priateľom všetkých. Prečo by som nemohol byť aj priateľom dona Preda? Ale tety vedia, že on má zálusk na usadlosť. Akúže v tom mám vinu ja? Vari ja chcem predať usadlosť!?

- Nikto ju nechce predať. Načo o tom vôbec rozprávať? A ty, duša moja, ty... ty si predvčerom hovoril jedno a urobil si druhé. Hory-doly si sľuboval, čo urobíš, aby vraj tvoje tety boli šťastné... A jednako si neodolal a včera si šiel hrať...

- Keď človek hrá, tak môže vyhrať. Ja chcem vyhrať práve kvôli nim. Nie, ja im už nechcem byť na farchu. Radšej umriem... Vidíš, - dodal polohlasom, - teraz, po dnešnej scéne sa cítim, akoby som bol ešte stále v dome kapitána... Nech mi Boh odpustí, Efix!

Efix ho s hrôzou počúval. Cítil, že stojí znova zoči-voči pred tragickým osudom rodiny, ku ktorej bol pripútaný ako mach ku kameňu, a nevedel, čo povedať, nevedel, čo robiť.

– Och, – hlboko si vzdychol Giacinto. – Ale odtiaľto určite odídem. Nebudem čakať, kým ma vyženú! Moje tety, najmä teta Noemi, nemajú citu, nemajú kresťanskej lásky! Na tom, pravdaže, nezáleží: teta Noemi nikdy neodpustila mojej matke! Ako potom môže odpustiť mne? Ale ja, ja...

Zvesil hlavu a z vrecka vytiahol list.

– Vidíš, Efix? Všetko viem. Ak teta Noemi doteraz neodpustila mojej matke, ako môže mať dobré srdce? Ty vieš, čo je v tomto liste, ty si ho priniesol tete Noemi. A ja som jej ho vzal. Bol na nočnom stolíku v ten deň, keď som prišiel. Oči mi padli na niektoré slová, potom som si ho vzal zo skrine, dnes... je môj! Patril mojej matke, je môj... Urazil by som svoju matku, keby som ho tam nechal...

– Giacinto, daj ho sem! – povedal Efix, naťahujúc ruku. – Nie je tvoj! Daj mi ho. Ja ho vrátim mojim paniam.

Ale Giacinto stískal list v rukách a krútil záporne hlavou. Efix sa mu ho pokúšal vziať. Prosil, žobral, modlikal, ale darmo.

– Giacinto, daj mi ho. Odnesiem ho na pôvodné miesto, vrátim ho do almary. Pozhováram sa s tetami, pomerím vás. Ty ma tu počkáš. Ale daj mi ten list.

Giacinto naňho pozrel. Plece sa mu triaslo, ale oči boli chladné, neústupné. Vtedy Efix vyskočil, chytil ho rukami za plecía a zasipel mu do ucha:

- Zloděj!

Giacinto mal pocit, že ho napadol dravý sup. Ruky mu povolili a list vypadol na zem.

Na úsvite sa vybral Efix do dediny.

Sláviky spievali a celé údolie sa topilo v zlate, v belasom zlate, lejúcom sa ako povodeň na zem z blankytného neba. Osamelý rybár, ako zo starej farbotlače, ostro sa črtal na bujnom zelenom poraste nad riekou a jeho nehybná postava sa jasne zrkadlila na bielych žabiciach zelenkastej pokojnej vody.

Hoci bolo priskoro, keď dorazil do dediny, úžernička Kallina už priadla na svojom dvore. Sedela medzi tučnými prasiatkami a vrkajúcimi holubmi. Efix ju pozdravil a kývnutím hlavy naznačil, že sa k nej ešte vráti. Na odpoveď mu zakývala vretenom: ona počká, ona má kedy. Povyše zazrel tetku Pottoičku, ako nesie hrotok mlieka pre chlapcov z kozieho cárku. Efix sa snažil prejsť, ale starena spustila hneď zostra. Efix musel postáť a vypočuť ju.

– Čo som ti urobila, ty cudar? Nazdávaš sa, že my starí sa musíme nenávidieť iba preto, že mladí sa lúbia?

– Nemám kedy, kmotra Pottoička, nemám kedy!

– Viem, viem. U tvojich paničiek je kucapaca, trmavrma, haravara! Ale ja nie som na vine. Ja na to všetko iba dopláčam. Tvoj mladý pán chce, aby Grixenda bola doma, aby nevychádzala bosá a neprala na rieke bielizeň! Ja musím robiť teraz slúžku. Ale robím to s radosťou, lebo chcem, aby mladí boli šťastní...

- Zmiluj sa, Pane! - vzdychol si Efix. - Nechajte ma, kmo-
tra Pottoička. Proste Boha, proste Pannu Máriu, aby pomohla...

- Sami si musíme pomôcť, - povedala starena. - A mu-
síme mať srdce, áno, srdce...

- Áno, musíme mať srdce, - opakoval si Efix, keď vchádzal
k svojim paniam.

Na dvore vládlo hrobové ticho. A slnko páliło ako žeravá
vyhňa. Jazmín na dvore prekvital a kosti mŕtvych sa beleli
medzi zlatistou trávou na starom cintoríne. Vrch objímal
bielozelenou čiapkou dom. Z balkóna medzitým vypadol stĺp
zdobený historickými výjavmi a ležal medzi kameňmi ako
zvyšok rakety. Všetko sa ponáralo do ospalivého mlčania.

Efix vošiel do kuchyne a zazrel, že kôš, ktorý poslal po
donu Predovi, leží už takmer prázdny na kamennej lavici.
To znamenalo, že panie už zeleninu potajomky rozpredali.
Na dne koša povalovalo sa už iba zopár žltých svätójánskych
jabĺčok. Zdalo sa mu, že sníva. Sadol si a iba tak mimochodom
sa opýtal:

- Kde sú ostatné? Čo sa stalo?

- Estera je na omši. Noemi je ešte hore v izbe, - povedala
donna Ruth, sklonená nad kávou.

A už nepovedala ani slova, kým neprišli sestry: donna
Estera ako zvyčajne s prstom vystrčeným spod šálu, Noemi
bledá a zlostne mlčiaca pod sklopenými fialovými viečkami.

Efix si netrúfal na ne pozrieť. Keď si sadli na lavicu, on
úctivo vstal, ako sa na sluhu patrí. Potom sa donna Estera
opýtala:

- Efix, vieš, o čo ide?

Efix zdvihol konečne oči a videl, že donna Noemi sa naňho díva ako zaujatý sudca na obžalovaného.

- Viem. Moja vina. Ale ja som to dobre myslel.

- Veď akože! Ty to vždy dobre myslíš! Bolo by smutné, keby si to myslel zle! Lenže čo z toho, keď...

- Napokon, on predsa nie je náš nepriateľ! Koniec koncov je to blízky príbuzný!

- Príbuzný, ktorý zožerie nielen nás, ale aj teba, Efix!

- Keď je tak, prisahám, že sa to viac nestane!

- A odišiel už? - opýtala sa donna Estera, neskrývajúc svoje dojatie.

- Či už odišiel? Don Predu? A odkiaľ mal odísť?

- Ja o voze a ty o koze! Ja nehovorím o donu Predovi, ja hovorím o tom nešťastníkovi...!

Efix pozrel na kôš.

- Ja som myslel, že myslíte dona Preda... Ja som myslel na to, čo som vyparatil včera.

Donna Noemi sa uškrnula; úškrn jej vykrútil ústa aj oko k ľavému uchu.

- Efix, - povedala drsno, - my hovoríme predsa o Giacintovi. Keď sme ňa zavolali a radili sme sa s tebou, či ho máme prijať do rodiny, ty si povedal: „Ak sa bude zle správať, ja sa už postarám, aby odišiel.“ Povedal si to, alebo si to nepovedal?

- Povedal, povedal.

- Tak si teda konaj svoju povinnosť! Giacinto je naša záhuba!

Efix zvesil na chvíľu hlavu. Hanbil sa, že sa červená, a červenal sa, že sa hanbí. Ale zrazu si dodal odvahy a osmelil sa:

- Môžem niečo povedať? Ak to bude hlúposť, akoby som to nebol povedal.

- Hovor teda.

- Mne sa nezdá, že chlapec je zlý. Doteraz nikdy necítil pevnú ruku, ktorá by ho bola viedla. Stratil rodičov v najhoršom čase a ocitol sa ako dieťa sám na rúžcestí a zblúdil. Treba ho napraviť na správnu cestu. Teraz tu v dedine nevie, čo robiť. Má zimnicu, je podráždený, a preto hráva o peniaze a chodí na zálety. Ale nie je skazený: je dobre vychovaný. Odporel vám niekedy povinnú úctu?

- To nie... - vybúšila donna Estera, dokonca aj donna Ruth prisvedčila. Ale donna Noemi stisla pomaly päste, vytrčila ich hrozivo Efixovi pred tvár a s trpkou výčitkou v hlase zasipela:

- Odkedy je tu, nebolo dňa, aby nám neodoprel povinnú úctu! Po prvé, prišiel a doteraz nám o sebe nič nepovedal... Len čo sa trocha okolo seba poobzeral, začal sa stýkať so všetkými, čo nami opovrhujú. Potom sa začal zaliečať tomu dievčisku, tej sedmoslivkárke z najnižšej rodiny v Galte. Spriahol sa s takou, čo chodí bosá k rieke! A je leňoch a povaláč, a žije v neresti, sám to predsa vravíš! Ak toto neznamená odopieranie povinnej úcty, čo to potom znamená? Povedz, či to nie je pravda, ale ruku na srdce...

- Je to pravda, - pripustil Efix. - Ale opakujem, že je to ešte chlapec. Bolo by mu treba pomôcť, nájsť mu zamestnanie. Potom by som chcel povedať ešte niečo...

- Len povedz, povedz! - povedala donna Noemi s takým opovrhnutím v hlase, že ho to priam zmrazilo. Jednako sa však odhodlal.

- Myslím, že by mu pomohlo, keby si založil rodinu.

Ak naozaj ľúbi to dievča... prečo by sme mu mali brániť, aby sa s ňou oženil?

Donna Noemi vyskočila, akoby ju bol uštipol had.

- Zaplatil ti, že takto rozprávaš?

Vtedy sa Efix osmelil, pozrel jej hrdo do očí a celkom jednoducho a pokojne jej povedal:

- Nie som navyknutý, aby mi niekto platil.

A prehltol trpkú slinu, čo sa mu zbehla v ústach, pretože mu neušlo, ako donna Estera myká donnu Noemi za kabát. Donna Ruth pritom zbledla a prosebne naňho pozerala. Obe si razom uvedomili, že naozaj on nie je sluha, ktorého môžu niečím na svete zaplatiť.

- Donna Noemi, vy hovoríte, čomu sama neveríte! Váš synovec predsa nemá peniaze, aby mi mohol platiť! A keby aj mal, jemu samotnému by nestačili! - povedal rozhorčene. Noemi si znova sadla, položila si ruky na kolená, akoby chcela skryť svoje rozčúlenie.

- Pokiaľ ide o peniaze, má! Nie svoje, ale má!

- A ktože mu ich dáva?

Šesť očí sa naňho prekvapene uprelo. Donna Noemi sa znova uškrnula až po ucho. Ale donna Estera jej položila ruku na ruku a láskavo vysvetľovala:

– Berie peniaze od Kalliny. Mysleli sme, že ty to vieš, Efix! Berie od Kalliny na úžernický úrok a don Predu mu podpísal zmenku, lebo dúfa, že nám vydrie usadlosť. Rozumieš!

Efix pochopil. Zvesil hlavu, prižmúril oči, celý zosinel, zvieral a roztváral päste, v záchvate zlosti sa zmohol na odpoveď:

– A vy ste si mysleli, že ja všetko viem? Akože? A prečo?

– Áno, – kruto povedala donna Noemi. – My sme si mysleli, že ty všetko nielen vieš, ale ešte mu aj robíš dohadzovača u tvojej priateľky Kalliny!

– U mojej priateľky? – vykrikol, iskriac očami. Potom vykrikol ešte akési neslušné slovo a neuvedomujúc si, čo robí, vybehol z kuchyne, mávajúc čiapkou, akoby bežal hasiť požiar.

Nevedel, ako sa ocitol na úžerničkinom dvore.

Na dvore vládol mier ako v Noemovej arche. Biele holuby stáli koralovými nožičkami na oblúku dvierok a vfkali. Vinič nad dvierkami vytváral zlatý veniec a hádzal na zem čierny tieň. V tomto rámci sedela úžernička a priadla, malé bosé nohy vo vyšívaných črievičkách, šatku okolo hlavy.

Efixov príchod však narušil biblický mier.

– Povedz mi, ale hneď, ako je to s Giacintom! Úžernička zvrážtila holé obočie a pokojne naňho pozrela.

– Poslal ťa on?

- Poslal ma kat, aby ti hnáty lámal! Hovor, a to hned! Výhražným gestom jej zastavil vreteno. Naľakala sa, ale svoj úľak nedala na sebe znať.

- Nuž tá posielajú tvoje paničky, však? Tak im pekne povedz, aby si nerobili starosti. Na platenie času dost. Ja sa neponáhľam. Dovedna som dala chlapcovi štyristo dukátov. Začal dranktať, keď sme boli na púti. Chcel sa ukázať. Vravel, že čaká dedičstvo z kontinentu. Nechal mi zmenku podpísanú donom Predom. Mohla som odmietnuť? Potom prišiel sem ku mne. Povedal, že peniaze z kontinentu prehral s Milesem. Ja som mu navrhla, že zaobstarám zmenku od dona Preda. Toho sa naľakal a priniesol mi zmenku podpísanú donnou Esterou. Vtedy som mu dala ďalšie peniaze. Ako som mohla odmietnuť? Ty si nič nevedel? - skončila a pustila sa znova do pradenia.

Efixovi sa zdalo, že ho niekto trepol drúkom po hlave. Spomenul si, že donna Estera potajomky napísala Giacintovi, aby prišiel. Potajomky mohla podpísať aj zmenku. Ako to zaplatia? Cítil sa ako prikutý k zemi, cítil, ako sa mu krv ženie do nôh, srdce má prázdne a hlavu a ruky nevládne. Ako zaplatia?

Úžernička však krútila vretenom a holuby vrkali, sliepky zobali muchy z ružových brušiek prasiatok, vyvaľujúcich sa na slnku. Celý svet sa hmýril v pokoji. Iba on sa zmietať v křčoch.

- Ach tak, ty si to teda nevedel? Ja som myslela, že časť peňazí si ponechali tvoje paničky, aby ti mohli zaplatiť. Dokonca som chcela navrhnúť donu Giacintovi, že si odrátam tých desať dukátov, čo si mi dlžen, ale namojdušu potom som si

uvedomila, že by to nerobilo dobrú krv. Ak však prolongujeme zmenku, môžeme dať všetko dovedna...

Efixa stálo veľa námahy, aby sa rozkýval a rozhodol. Odrazu si strhol čiapku z hlavy a v zúfalstve začal ako šialenec plieskať úžerníčku po tvári.

- Buď prekliata... Bodaj ťa kati lámali... Ty stará striga!

Na dvorci nastal zmätok. Holuby odleteli na strechu a mačky sa vyšplhali na múry. Iba úžerníčka mlčala, aby sa nebodaj nezačali zbíhať ľudia. Sklonila tvár, aby odvrátila údery. Začala sa brániť vretenom. Skočila za dvere, schmatla do obidvoch rúk ťažký železný drúk a postavila sa k stene, strašná ako bohyňa pomsty so železným trojzubcom. Teraz už ona útočila, sipela naňho ako had a Efix musel cúvať.

- Strať sa, vrah! Strať sa... Efix ustupoval.

- Strať sa, kým ťa nezalomázim! Čo chceš odo mňa? Chodím azda ja za vami? Vy všetci sa plazíte za mnou, keď vás ženie hlad alebo kvária neresti. Prišiel don Zame, prišli jeho dcéry, prišiel jeho vnuk. A prišiel si aj ty, vrah! Ale keď vás priprie núdza, najprv ste pokorní, a potom draví ako vyhladovaní vlci! Strať sa...

Efix bol už na prahu dverí. Kallína však ustavične dobiedzala.

- A ber na vedomie, že nebudem čakať, keď sa ku mne takto správate! Alebo mi v septembri, keď vyprší zmenka, zaplatíte, alebo ju protestujem! A ak sa ukáže, že podpis je falošný, dám zatvoriť chlapčiska do žalára... Chod!

Efix odišiel. Ale nevrátil sa domov. Poneviera sa po puste dedine v horúcom slnku. Potkýnal sa o lávové kamene sem a tam roztrúsené po uliciach, a tak mu to prichodilo, akoby zemetrasenie, ktoré spomínali starí ľudia, bolo iba toho rána.

Blúdil medzi zrúcaninami. A zdalo sa mu, že vyhrabáva a vykopáva mŕtvolu z trosiek a sutín, poklady spod zeme, ale nevládze, je taký slabý a taký neistý práve teraz, keď by mal znovu začať.

Pred kostolom si všimol, že dvere sú otvorené, a vošiel. Nebola omša, kostolníčka upratovala kostol a v tichu pološera švihala metlou, akoby staré kastelánky šušťali hodvábnymi šatami s vlečkami.

Efix pokľakol na zvyčajné miesto pod kazateľnicou. Oprel si tvár o chladný stĺp a modlil sa. Krv mu začala znova prúdiť v žilách, ale bola horúca a ťažká ako láva. Horúčka ho pichala po celom tele. Šikmé lúče strieborného prachu padali z ošarpanej strechy a vytvárali na čiernej dlažbe biele diery. Z obrazov na múroch upierali sa naňho bledé tváre, vykláňali sa z rámov a už-už sa chceli vylúpnuť z plátna a padnúť naňho.

Mária Magdaléna vystúpila zo svojho sčernetého obrazu. Láska, smútok, výčitky svedomia a nádej sa jej smejú a plačú v hlbokých očiach a na zatrpknutých perách.

Efix sa na ňu díva, díva sa a zdá sa mu, že si spomína na dávny život. Zdá sa mu, že Mária Magdaléna mu kýva, aby sa k nej priblížil, aby jej pomohol zostúpiť z obrazu, aby ju nasledoval...

Efix zatvoril oči. Hlava sa mu triasla. Zdalo sa mu, že kráčajú spolu po piesočnatom brehu rieky v mesačnej noci. Idú, idú mlčky a ostražito. Prídu až na cestu vedľa mosta. Tam sa už jeho vidina miatla. Bol tam voz, na ktorom sedela Lia, skrytá medzi vrecami šrotu. Voz pohltila tma, ale na moste v mesačnej noci zostal ležať mŕtvy don Zame, s navretou fialovou podliatinou na šiji, pripomínajúcou nezrelé zrnko hrozna. Efix si pokľakol vedľa mŕtveho a triasol ním: „Don Zame, pán môj, prebudte sa! Vaše dcéry vás čakajú.“

Don Zame sa však nepohol.

Efix tak mocne zavzlykal, že kostolníčka k nemu pribehla s metlou.

- Efix, čo ti je? Je ti zle?

Keď v tom pološere rozdrapil oči, marilo sa mu, že ešte stále má pred sebou úžerníčku Kallinu so železným drúkom, ktorá naňho kričí: „Vrah!“

- Drví ma zimnica... Myslím, že umriem. Rád by som sa vyspovedal...

- A to prichádzaš za mnou? Chod' sa najprv pomeriť s Bohom! - zamrmlala kostolníčka a zlomyseľne sa zasmiala. Efix si znova oprel rozpálenú hlavu o chladný stĺp kazateľnice a s očami upretými na oltár začal zmätene blábotiť. Slzy mu vytryskli z očí, gúľali sa po lícach až na chvejúcu sa bradu a padali kvapka za kvapkou na kostolnú dlažbu.

Giacinto ho čakal v tráve pred chatrčou.

Efix prichádzal, prázdny košík v ruke a jednako sa zdalo,

že ho ťahá k zemi. Keď ho Giacinto zazrel takého zdrveného, pochopil, že už všetko vie. Tým lepšie! Tak sa aspoň sčasti mohol oslobodiť od ťarchy, od najstrašnejšej ťarchy mlčania.

– Tak čo je? – povedal, kým si Efix sadol na zvyčajné miesto, ešte stále s košíkom v ruke. – Tak hovor! – opakoval hlasnejšie, lebo Efix mlčal. – Tak ako?!

Efix si vzdychol.

– Ako? Panie sa trochu utíšili, keď som im sľúbil, že ťa vyženiem, rozumieš? Myslia si, že zmenky naozaj podpísal don Predu a ja som si netrúfal povedať im pravdu, pretože podpisy sú falšované. Povedz mi, naozaj sú falšované? Tak je to teda pravda? Ach, Giacinto, nešťastník, čo si to urobil! A čo teraz? Pôjdeš do Nuora? Budeš pracovať? Zaplatíš?

– Je toho veľa... vysoká suma, Efix... Čo mám robiť?

Ale Efix rozprával potichu, sklonený nad ním, akoby blúznil:

– Chod' spánombohom, chod'! Ja by som bol šťastný, keby si nemusel odísť, ale keď ti sám vravím, aby si odišiel, musíš si uvedomiť, že naozaj niet iného východiska. Spomeň si, ako pekne si rozprával predvčerom! Vravil si: „Chcem, aby tety boli šťastné, chcem, aby sa ich dom znova pozdvihol...“ Na to som myslel aj ja, keď si mal k nám prísť. No stal sa pravý opak! A ak nezaplatíš, úžernička dá usadlosť na verejnú dražbu alebo ťa dá zatvoriť do žalára pre falšovaný podpis. A ony pôjdu po zbraní... Vidiš, čo si vykonal! Viem, že si to neurobil zo zlomyseľnosti. Keby si aspoň nebol sľuboval predvčerom, čo krásne urobíš, ty úbožiačik... ty boží sprostáčik...

Giacintovi sa začalo šklbať plece. Obrátil tvár na Efixa a chvíľku sa na seba bezradne dívali.

- Neurobil som to zo zlomyseľnosti. Chcel som zarobiť. Veď ako sa vytrhnúť z biedy v tejto dedine? Ty to predsa vieš, ty si tu zostal... hrdlačíš, mozolíš... taký bedár...

- Tety nemusia zaplatiť ani centesim, - pokračoval Giacinto po chvíľke napätého ticha. - Je tam, priznávam, aj podpis tety Estery. Musel som ju podpísať ja, pretože... úžerníčka mi už nechcela poskytnúť úver. Ale ja zaplatím, všetko splatím, uvidíš. A ak nie, pôjdem do žalára. Čo mne môže už teraz na tom záležať?!

- Do žalára? Nie, to nedovolím, nedovolím!

- Efix, vari len nemáš peniaze?

- Keby som mal, nestál by som tu ako kôпка nešťastia! Už dávno by som bol zmenky vyplatil...

- Čo mám robiť, čo mám robiť, Efix? Čo mám robiť?

- Čo máš robiť? Zájdeš posledný raz k úžerníčke Kalline a vyberieš si ešte sto lír, aby si sa mohol dostať do Nuora. Tam si nájdeš miesto. Posledná príležitosť, aby si sa konečne spamätal a dal na dobrú cestu. Rozumieš?

Giacinto do poslednej chvíle dúfal v sluhovu pomoc, a preto neodpovedal, nevládal sa zmôcť na slovo. Sklonený sám nad sebou ani choré zviera počúval, ako skáču kobyľky po suchých listoch, a sledoval s tupým pohľadom, ako trepocú dúhovými krídelkami, keď sa chystajú vyskočiť. Dve mu spadli dokonca do dlane, do seba zaklínené, zelené a tvrdé ako z kovu. Striasol

sa na celom tele, pretože pomyslel na Grixendu. Uvedomil si razom, že ju už nikdy neuvidí, sám bedár, musí sa zrieknuť úbohého biedneho dievčaťa. Zaboril tvár do trávy, zavzlykal sucho a plecica sa mu pošklbávali v křčovitom záchvate plaču.

VIII

Bol štvrtkový večer a úžernička Kallina nepriadla. Bála sa Giobiany, zlej víly, ktorá sa zjavuje vo štvrtok večer nočným priadkam a môže im ublížiť.

Sedela teda na schodíku pred dverami pod vencom viniča, na ktorý mesiac lial svoj temný strieborný prísvit, a modlila sa. A zakaždým, keď sa rozhliadla po dvore, sa jej zamarilo, že ešte vidí tam pri figovníkovom plote blýskať sa zelené Efixove oči. Boli to svätojánske mušky.

Áno, boli to svätojánske mušky. Ale ona myslela na strašidlá, na nadprirodzený život nočných bytostí. A v mysli sa jej začal odvíjať dávny príbeh... Ako dievča, keď bola ešte chudobná ako kostolná myška, chodievala prosiť o almužnu a zbierať raždie pod zrúcaniny kaštieľa. Hlad a zimnica ju prenasledovali ako zúrivé psiská. Raz, keď skackala po kameňoch ostrých ako nože a nehybné karmínové slnko pálilo nad fialovými Dorgalskými vrchmi, dobehol ju istý pán a mlčky sa jej dotkol holého pleca. Bol oblečený v šatách, čo mali farbu slnka a vrchov, a tvárou sa ponášal na syna dona Zameho Pintora, ktorý umrel veľmi mladý.

Hneď ho spoznala. Bol to barón, jeden z tých starých barónov, ktorých duše sa ešte potulujú v zrúcaninách kaštieľa, v podzemných chodbách vedúcich z vŕšku až k moru.

– Dievča, – oslovil ju cudzím prízvukom, – bež hneď k pôrodnej babici a popros ju, aby dnes na noc prišla do kaštiela, lebo moja žena, pani barónka, začína mať pôrodné bolesti. Bež, zachráň kresťanskú dušu. Ale nikomu ani muk. Tu máš, vezmi si.

Kallina, opretá o viazanicu raždia, ktoré ju tlačilo ako čierne mračno, triasla sa na celom tele. Nevládala natiahnuť ruku a zlaté dukáty, ktoré jej barón podával, vypadli na zem.

Keď zmizol, zhodila z pliec raždie, pozbierala dukáty bojazlivo ako vtáčik, ktorý zobká otrusinky, a odskackala svižne ďalej po ostrých kameňoch. Ale pôrodná babica, hoci videla teplé a vlhké dukáty v rozpálených rukách dievčaťa, napľula jej do tváre, aby ju chránila pred urieknutím a povedala jej s úsmevom:

– Choď, máš horúčku a blúzniš. Dukáty si našla. Pod kaštielom sa zavše ešte povalujú. Daj mi ich, ja sa postarám, aby ti vynášali.

Kallina jej ich dala. Nechala si iba jeden s dierkou, navliekla ho na bronzovú retiazku a zavesila si ho na krk.

– Choďte ta, – povedala babici. – Zachráňte kresťanskú dušu. Vy sa len robíte, že mi neveríte, pretože poznám tajomstvo. Ale aj tak si ho neponechám pre seba.

A padla na zem ako mŕtva.

Kým žila, babica zanovito tvrdila, že dievča malo halucinácie od zimnice. Pravdaže, babica to tvrdila iba preto, aby si Kallina ponechala tajomstvo a ona dukáty. Peniaze medzitým naozaj

vynášali. Vynášali každým rokom čoraz väčšími ako granátové jablone, ktoré sa zelenajú a červenajú na dvore dona Preda Pintora.

Raz večer, keď už bola stará, zakúsila ten istý pocit radosti a hrôzy ako kedysi. Zjavil sa jej mladý človek, tiež z rodu barónov. Giacinto.

Vždy, keď ho zazrela, prežívala ten závrtný pocit, zmätenú spomienku na dávny, zaviaty a tajomný život, život barónov z kaštieľa.

A hľa, práve sa blíži. Vysoký, počerný, s bledou tvárou zaliatou mesačným svetlom, vchádza, sadá si vedľa nej na prah.

- Teta Kallina, - povedal cudzím hlasom, - prečo ste porozprávali všetko sluhovi?

- On ma prinútil! Napadol a chcel ma zabiť!

- Chcel vás zabiť? Pre takú maličkosť? Och, ten chlap a moje tety robia taký krik kvôli niekoľkým líram, kým tam na kontinente ľudia utrácajú milióny, a nik si to nevšimne!

Kalline vonkoncom nezáležalo, čo robia ľudia na kontinente.

- Musela som chytiť drúk, aby ma neovalil! Rozumiete, mladý pán? Ten sluha je divoch! Neverte mu!

Giacinto sedel chvíľku bez slova, prezeral si ruky, na ktorých sa mu chvela trasľavá tôňa viničných listov. Potom ho zamrazilo.

- Neverím mu. Aj tak odídem. Už sa mi tu zbridilo žiť... Pôjdem si zarábať. O mesiac vám všetko splatím do posledného centesimu. Teraz mi však musíte dať peniaze na cestu. Vystavím vám zmenku.

- Kto ju podpíše?

- Ja! - povedal rozhodne. - Ja! Spoločnajte sa. Zachráňte kresťanskú dušu. No tak! A zachovajte to v tajnosti.

Dotkol sa jej pleca ako kedysi Barón a ona vstala, podišla k truhlici a vytiahla peniaze. Dve päťdesiatlírové bankovky, najprv ich pohládzala, potom sa na ne dívala v mesačnom svetle a rozmýšľala, že na cestu mu musí stačiť iba jedna. Preto druhú hneď odložila. Vysoký mesiac vrhal cez oblok zlatý pás svetla až na drevenú úžerničkinu hrud': vo výstrihu koše sa ligotal zlatý dukát na mosadznej retiazke, ktorá už bola celá sčernetá.

Giacinto nebol spokojný. Čo znamenal ten tenušký lístoček v porovnaní s pokladmi veľkých pánov na kontinente? Keď úžernička povedala, že nepotrebuje zmenku, Giacinto pochopil, že je to almužna a zmocnila sa ho divá úzkosť. Zdalo sa mu, že ešte vždy sedí v predizbe u prístavného kapitána a nemohúcné čaká na svoj osud.

- Tak vám ju najneskoršie zajtra vrátim, - sľuboval Giacinto, keď vstával.

A odišiel k Milesemu, aby mu oznámil, že odchádza. Aj tam bolo vidno cez bránu biely čierny dvor v mesačnom svetle a tónu besiedky. Svokra sedela na lavici ako domorodá kráľovná, nepriadla zo strachu pred Giobianou, tárajúc s nervóznou dcérou a s bledými podvyživenými slúžkami, ktoré sedeli na zemi a chrbtom sa opierali o stenu.

- Môj zať pred chvíľkou odišiel. Istotne bude u dona Preda, - povedala Giacintovi. - A čo vaše milostivé panie? Majú sa dobre? Pozdrav ich odo mňa a poďakuj im za dar, ktorý poslali môjmu bratovi rectorovi.

- Aha, tie čierne slivky! - uškrnula sa maškrtná slúžka. - Natolia, kremeň a ocieľka, ich všetky zjedla!

- Ak mi ešte dáte, don Giacinto, prídem dolu na usadlosť za vami, - povedala Natolia vyzývavo.

- Len príď, - odpovedal jej Giacinto bez záujmu a jeho hlas bol smutný, vážny. Stará pani ju však zahriakla:

- Natolia, každý musí chodiť za seberovným!

Keď bol už na ceste, počul, ako sa ženy zabávali na ňom a na Grixende.

Áno, najvyšší čas, aby odišiel, najvyšší čas, aby si hľadal svoje šťastie.

Aby nemusel ísť okolo Grixendinho domu, pustil sa bočnou uličkou, potom ďalšou, až sa ocitol na malom námestí, kde stál ošarpaný kostol v pisanskom slohu.

Chvojky na okolí rozvoniavali, belasý mesiac rozlieval svoje svetlo po troskách zvonice ako plameň nad čiernym svietnikom. Tak mu to prichodilo, akoby v tomto kúte mŕtveho sveta už nikdy nemalo vyjsť slnko. Ale za týmto mŕtvym námestím sa beľel medzi granátovými jabľami a palmami dom dona Preda podobajúci sa maurskému obydlíu, s oblúkmi nad dverami, s murovanými balkónmi a oblokmi v tvare polmesiaca.

Prechádzal po rozľahlom dvore. Mesiac osvetľoval plot upletený z trstín. Vo dne sa na ňom sušili strukoviny, teraz na noc ich prikryli trstinovými rohožkami. Tu Giacinto zazrel obrovskú postavu svojho strýka a vyziabnutú postavu Mileseho na zlatom pozadí dverí pod stĺporadím. Sedeli, nohy skrížené pred sebou, lakťami opretí o roh stola a popíjali. Obaja chlapi, tučný a chudý, vyzerali veľmi bezstarostne a spokojní so životom.

- Napi sa! Napi sa! - zvolali takmer súčasne a podávali Giacintovi každý svoj pohár. Ale on odmietol.

- Si chorý, že nepiješ?

- Áno, som chorý, chorý.

Nepovedal však, ako. Napokon ti dvaja by aj tak neboli pochopili.

- Teta Noemi ti stúpila do svedomia?

- Grixenda tá dosť vášnivo nebozkala? Kremeň a ocielka,

- povedal Milese, zopakujúc nadávku maškrtnej slúžky.

- Uf! - zafučal Giacinto, oprel si lakte o stôl a chytil si hlavu do dlaní. A keď mu začalo pošklbávať plecom, don Predu si to všimol a zbledol. Křčovité pošklbávanie Giacintovho pleca ho tak znervóznilo, že vstal, položil mu naň ruku a povedal:

- Poďme von, poďme na čerstvý vzduch.

Vyšli na čerstvý vzduch. Ich kroky sa ozývali v tichu ako kroky nočnej hliadky. Voľky-nevoľky aj Giacinta strhla trochu trpká veselosť jeho kompánov.

- Poďme do divadla, strýko Predu! V tomto čase sa začína v mestách na kontinente život a zábava. Pred divadlami prechádza kočiar za kočiarom ako čierna rieka. Dokonca vidieť dámy so psíkmi na prechádzke...

Milese sa tak smial, že sa mu začalo čkať. Don Predu bol rezervovanejší, ale jeho smiech, keď si to človek uvedomil, rezal ako nôž.

- Tak sa ta vráť! A vezmi aj Grixendu, aby si sa mohol prechádzať s ňou namiesto psíka!

- Uf! Akí ste tu hlúpi!

- Istotne nie takí ako u vás. Zmlkol, ale potom znova začal.

- Prečo ma pokladáte za sprostáka? Preto, že mám dobré srdce? Pretože by som chcel pekne prežiť mladosť? A čo robíte vy? Aký je váš život? Myslíš si, že život je iba tvoj? Veď nemáš rád ani svoju chorú ženu. A vy, strýko Predu? Ako žijete vy? Zhŕňate peniaze ako bôby na rohožke a potom ich hodíte sviniam. Nemáte nikoho rád, ani seba.

Dvaja kompáni sa štuchali laktami do bokov a smiali sa.

- Ty si naozaj chorý! Dnes máš prázdne vrecká, však?

- Moje vrecká sú plnšie ako vaše! Poďme do krčmy a uvidíte, - zahanbene povedal v tme.

- Nechcel si si s nami pripíť! Ani keby som mal od smädu zdochnúť, nechcem tvoje víno!

Jednako však zapadli do krčmy, ktorá bola takmer prázdna. Iba dvaja chlapi pri stole kartovali. Tretí im kibicoval, nazízajúc do karát hneď jednému, hneď druhému, ale na pokyn dona

Preda sa kibic pridal k novým hosťom a oni štyria si zasadli za vedľajší stolík.

Krčmár, plecnatý a nízky dedinčan, pripomínajúci skôr biblického žida so zásterkou na orientálnom rázporku, priniesol v levantskom krčahu víno a položil naprostred stola plechový lampáš. Milese miešal zadumane karty, dívajúc sa potmehúdsky raz na jedného, raz na druhého kompána.

- Koľko stavíš?

- Päťdesiat lír, - odpovedal Giacinto.

Vytiahol úžerničkinu bankovku. Prehral.

Belasý plamienok na čiernom plechovom lampáši vyzeral ako nehybný mesiac nad rozváľanou zvonickou.

IX

Bol júlový večer. Donna Noemi sedela na svojom zvyčajnom mieste a vyšívala. Vo dne bola dusná horúčava a sivobelasú oblohu zastieral dym požiaru, ktorého posledné plamienky dohasínali na západe.

Zlatistý nádych rozkvitnutých mandľovníkov sa mihal v sivých záhradách a tamdolu za ošarpanou zvonickou granátové jablone vyzerali, akoby ich bol niekto poľtkal krvou.

Donna Noemi prežívala všetku tú záplavu sivoty a červene veľmi búrlivo. Jarná únava ju umárala každým rokom, ale vystupňovala sa najmä s príchodom leta. Každým dňom ju čoraz väčšmi hnala neskrotná túžba po samote. Uchyľovala sa do ústrania, aby sa mohla čím plnšie oddávať svojej roztúženosti ako chorý, ktorý už nedúfa vo vyzdravenie.

Toho dňa bola sama. Donnu Esteru a donnu Ruth pozval rector na domácu oslavu. Giacinto bol v Oliene a nakupoval pre Mileseho víno. Áno, tak hlboko klesol! Musel robiť sluhu odroňovi, ktorý začínal kedysi ako podomový obchodník. Donna Noemi Giacintom opovrhovala a už dlhšie sa s ním vôbec nezhovárala. Ale keď sa uchýlila do svojej samoty, videla jasne jeho štíhlu postavu, ako sa nad ňou skláňa a máča jej octom tvár. Počula zreteľne jeho slová. „Drahá teta Noemi, prečo ste taká?“ A jeho hlboké smutné oči ju pálili ako letné nebo a nevychádzali jej z mysle.

Cítala ešte na perách slankastú chuť jeho slz, trpkú príchuť smútku, príchuť úbohej ľudskej slabosti. V mysli sa jej vynáral mládenec, ako ho poznala z rozličných denných prejavov, znudený, vykoľajený a pokorený chlapec, proti ktorému sa nedalo bojovať, pretože zanechával za sebou skazu ako balvan, ktorý sa privalil z vrchu, aby rozdrúzgal ich dom.

Táto zvyčajná predstava skazu prinášajúceho mládenca sa však pomaly strácala a prepúšťala miesto predstave dobrého a vášnivého chlapca, ktorý už všetko oľutoval. Donna Noemi k tejto predstave priam vášnivo prilipla. Chvíľami ju prežívala tak živo a reálne, že sa až pýrila a plakala. Mala pocit, že podľahla milencovi, ktorý tajne vnikol do jej spálne.

Jej dušu vtedy opantávala neznáma triaška. Krúťňa a vášne ju sladkobôľne strhávala a zaháňala do zabudnutia jej smutné myšlienky, ako keď sa nevdojak strhne vietor a pozráža zo stromu všetky suché listy.

Zdalo sa jej, že omdlieva pod ťarchou prečudesnej rozčítivosti, ako vtedy, keď sa jej chladné slzy zmiešali s horúcimi slzami Giacintovými. A ona tie slzy sala žiadostivo ako štavu trpkého ovocia a pery sa jej zachvievali všetkými bozkami, ktoré nikdy nedala a nedostala. Giacintova mladosť, zápal a bolesť sa v nej navzájom prelievali. Zabúdala na jeho mladé roky, na jeho výzor, na jeho pôvod. Nevdojak sa jej zamarilo, že leží na dne priezračnej lesnej bystriny, že vidí, ako sa jeho tvár skláňa nad hladinu a pije, pije priamo znad jej úst. Nielen Giacinto, ale aj ona, živá Noemi, smädila po

láske. Jeho tajomný dych vysal všetku vodu bystriny, celý život jej ústami: taký neuhasiteľný smäd pociťovala. A potom sa vynorila z bystriny v hustom lese a splynula s ním v jednu bytosť.

Úder na dvere ju vytrhol zo snenia. Išla otvoriť v domnienke, že sa sestry vracajú, alebo že je to nebudaj Giacinto. Z jeho prítomnosti už nepociťovala strach, lebo čarovná vidi-na sa rozplynula. Bola to však stará Pottoička, a preto Noemi inštinktívne privrela bránu, aby ju odbila. Starena sa však odbiť nedala a zvonka tlačila bránu.

- Chceš ma rozmliaždiť ako pavúka, donna Noemi?! Neprišla som ti predsa ubližovať.

Donna Noemi chladne a opovržlivo cúvla od brány a dívala sa na výšivku, ktorú mala v ruke.

- Čo chcete?

- Chcem sa s vami pohovárať, veľkomožná pani, ale v pokoji, ako kresťanka s kresťankou, - povedala starena a upravovala si korálky na počernom krku, triasla sa, štúpila a bezútešná ako kostlivec.

- Donna Noemi, pozrite na mňa! Neodvracajte odo mňa oči. Prišla som za vami, aby ste mi pomohli!

- Ja?

Áno, vy milostivá pani. Už tri mesiace nesmiem prekročiť váš prah. Máte pravdu. Ale dnes v noci sa mi prisnilo o donne Márii Kristíne, vašej blahoslavenej pani matke. Prišla k mojej posteli ako vtedy, keď mi dávali posledné pomazanie. Bola

krásna, donna Mária Kristína, mala na hlave bielu šatku ako kvet ľalie „Choď za Noemi,“ povedala mi „Noemi má moje srdce, lebo srdce mŕtvych žije naďalej v živých. Choď, Pot-toička,“ povedala mi, „uvidíš, že Noemi ti pomôže.“ Veru, presne tak mi to povedala.

Donna Noemi stála nepohnuto pri bráne a s hlavou sklo-nenou nad výšivkou snažila sa pichať ihlou do plátna, na ktoré už padal ružový súmrak z Vrchu:

– Tak čo chcete?

– Hneď vám poviem. Vy viete všetko. Mladí sa majú radi. Ja si myslím: Ak sa majú radi, prečo im máme brániť? A vari my sme neľúbili, keď sme boli mladí? Ale čas sa míňa, pani moja. A chlapec je čoraz čudnejší. Grixenda je už ako trstina. On nechce, aby vychádzala z domu, nedovolí, aby šla pracovať, a ak ju nájde na prahu, hneď ju vtiahne do domu. A ak sa Grixenda sťažuje, on vraví: „Pre teba žiaľom utrápim svoje tety, najmä donnu Noemi.“ Viac nepovie, lebo je dobre vychovaný a dobrý, ale jeho slová pôsobia ako jed, ktorý pomaly preniká, ale neodvratne rozhodáva.

Hlboko vzdychla a chytila donnu Noemi za okraj sukne a krkvala ho v čiernych prstoch.

– Donna Noemi, veľkomožná pani, vy máte srdce svojej matky, vám to môžem povedať. Môj otec sa na mňa kedysi strašne obrýkol: „Keď ešte raz pozrieš na dona Zameho, vy-pichnem ti zreničku šidlom!“ Ja som sklopila oči a odvtedy bol pre mňa don Zame mŕtvy. Ale Grixenda nie je taká. Grixen-da nedokáže sklopiť oči...

Donna Noemi sa rozčúlila proti svojej vôli. Starena ďalej skrúcala okraj jej sukne ako dievčatko a bola jej strašne nepríjemná.

- Vy ste na vine, - povedala karhavo. - Ste už dosť stará, aby ste vedeli, ako sa končievajú takéto veci...

- Vedeli-nevedeli... Nikdy nič nevieme, pani moja! Srdce nikdy nestarne.

- To je pravda, - pripustila donna Noemi, ale zdalo sa, akoby sa jej tieto slová vykĺzli z úst proti jej vôli. Vzápätí však zvrátila obočie a pichla chladnými a výsmešnými očami do stareny.

- Tak čo vlastne chcete odo mňa?

- Aby ste sa pohovárali s Giacintom, aby ste mu dovraľi: alebo nechá Grixendu na pokoji, alebo sa s ňou ožení.

- Ja mu to mám povedať? A prečo práve ja? - opýtala sa donna Noemi. Pretože starena mlčala a upreto na ňu pozerala, nemohla sa zbaviť trápneho dojmu. Zdalo sa jej, že starena vie. Sklopila oči a povedala chladne a drsno: - Ja mu nič nepoviem! A dobre si zapamätajte: Vedeli ste, kto je on, vedeli ste, kto je ona. Ste zlá stará matka, keď ste Grixende dovolili, aby k sebe vábila chlapca, ktorý nie je pre ňu.

- Prečo by nebol pre ňu? Slobodný mládenec je vždy pre slobodné dievčatá. Stačí, aby sa mali radi. A vy, milostivá pani, urobte mi tú láskavosť a pohovárajte sa s ním. Nežiadam od vás chlieb, žiadam viac ako chlieb: chcem brániť ženu. Chlapec vás istotne počúvne, lebo je dobrý a ustavične vraví: „Iba to

ma mrzí, že teta Noemi sa pre mňa tak trápi...“ Vidíte, ja sa vám so všetkým zdôverím! Giacinto o vás ustavične rozpráva a má vás rád. Grixenda na vás dokonca žiarli.

Vtedy sa donna Noemi zasmiala, ale cítila, ako sa jej trasú kolená a v duši sa jej na chvíľu rozliala priezračná a lahodná krása západu: akoby videla pred sebou more s ostrovčekmi zaliatymi slnkom a nad nimi fatamorgánu šťastia. Nikdy v živote nezažila chvíľku takéhoto opojenia. Ešte chvíľku a svet zmenil vzhľad. Starena na ňu stále hľadela a v sklených očiach jej iskrila prefíkanosť, tak ako iskril mladistvý náhrdelník na stareckom krku.

– Tak čože mi odpoviete, donna Noemi? Prepustíte ma trošku spokojnejšiu? Áno, pomôžete mi, však?

– Tak len pekne choďte, – povedala Noemi zmeneným hlasom. Ale starena neodchádzala, prepadajúc sa v poníženej vďačnosti.

– Náš biedny dom vždy stál vedľa vášho ako slúžka vedľa panej. Preto naše nepriateľstvo nemôže trvať večne! Môj Zuannanto plače vždy, keď príde zo záhrady. Plače a vraví: „Prečo ma panie odohnali? A vezme harmoniku a príde vyhrať sem za múr. Vraví, že vyhráva serenádu donne Noemi. Počuli ste ho, pani moja? A teraz príde všetko na poriadok.

– Dúfajme, že všetko príde na poriadok, – povedala Noemi, ale ani sama nevedela, čo vlastne má prísť na poriadok. Odrazu pocítila takú teplú lásku ku každému. „Povedzte Zuannantovi, aby sem dnes večer prišiel. Dostane červené hrušky...“

Starena jej chytila ruku, bozkala ju a odchádzala so slzami v očiach. Donna Noemi sa vrátila na svoje miesto. Na východe nebo už vybledlo, ale nad Vrchom ešte planulo v krvavej žiari, akoby sa tam bol nazhŕňal všetok jas dňa. Chcela ešte šiť, ale nevidela už ani výšivku, ani ihlu. Iba ten obrovský jas, tú bezhraničnú, hlbokú a nekonečnú fatamorgánu šťastia. Zdalo sa jej, že počuje chlapcovu serenádu a nežná lúbostná nôta sa niesla horúcim povetím súmraku. Znova sa videla ako mladé dievča hore na kňazovej besiedke pri kostole Panny Márie Pomocnice. Na trávnom dvore blčala vatra a slávnosť bola v plnom prúde. Odrazu sa aj ona rozhodla, zostúpila z besiedky a zapojila sa do kola tancujúcich žien. Aj ona sa zúčastňovala na slávnosti: bola najbláznivejšia zo všetkých, ako Grixenda, ako Natolia, a cítila v srdci oheň, sladkosť, lásku a nehu všetkých žien, ktoré tam tancovali. Giacinto jej stískal ruku a celá slávnosť na dvore, ktorý bol jej celým svetom, patrila len im dvom.

- Ale pomaly sa prebudila z opojenia. Zdalo sa jej, že oheň pohasol a krv jej prestala tak prudko búšiť v žilách. Hanbila sa za svoje rojčenie. Spomenula si, čo slúbila starene: Všetko príde na poriadok. Hneď hľadala slová, ktorými privíta synovca: musí ho presvedčiť, aby sa dal na dobrú cestu a aby sa oženil s Grixendou. Nech sú šťastní! Mala ich teraz oboch rada, Grixendu, ženu, ktorá svojou láskou pretvára muža na lepšiu bytosť. Nech sú šťastní v svojej chudobe a v svojej láske, na svojej púti do zaslúbenej zeme. Ona ich milovala, pretože

cítla, že je medzi nimi ako ohnivko, spojená s mužom svojou láskou, spojená so ženou svojou bolesťou. Žehnala ich ako stará mať, ale súčasne cítila, že ona je medzi nimi tajomstvom života, ako bol tajomstvom Ježiš medzi svojimi rodičmi na ich úteku do Egypta...

A ako deti a starci začala plakať, hoci nevedela prečo – od bolesti, ktorá sa premenila na radosť, a od radosti, ktorá sa premenila na bolesť.

Vtom niekto znova zabúchal na bránu. Utrela si oči výšivkou a išla otvoriť. Vošiel muž a zatvoril za sebou bránu.

Bol to exekútor, chudý, po mestsky oblečený, počerný chlap, týždeň neholený. Nadvihol si zelenkavý tvrdý klobúk na holej hlave, pozrel na donnu Noemi a okúňavo začal:

– Donna Estera nie je doma?

– Nie.

– Mám jej odovzdať onô... Ale môžem to odovzdať aj vám,
– dodával chytro a napísal, slabikujúc slová, niekoľko riadkov ceruzkou na doručovací lístok: Do-ru-če-né, doručené, do vlast-ných rúk, do vlastných rúk, sestre veľkomožnej panej, panej No-e-mi, Noemi Pintorovej.

Pozerala meravo, hoci vnútri sa celá chvela. Sto otázok sa jej tlačilo na pery, ale nechcela ukázať, že je zvedavá a slabá pred tým človekom, ktorého sa všetci v dedine báli a opovrhovali ním.

Exekútor sa znova trochu ošíval, keď jej odovzdal list, napokon rozhodne odchádzal.

Donna Noemi začala čítať, výšivku v ruke, oči ešte plné slz od nehy.

- V mene Jeho Veličenstva Kráľa... - List obsahoval niečo tajomné a strašné, akoby ho bola poslala nejaká zlá moc.

Pomaly, postupne ako čítala a chápala zmysel, myslela donna Noemi, že sa jej sníva. Sadla si a znova pozornejšie prečítala list. Kallina Carta, zamestnaním domáca, žiada od urodzenej pani Estery Pintorovej zaplatiť do štyroch dní po doručení súdneho výroku dvetisíc sedemsto lír vrátane výloh za zmenku, podpísanú horeuvedenou urodzenou pani Esterou Pintorovou.

Spočiatku aj donna Noemi myslela, že ide o neuvážlivý čin donny Estery. Na chvíľku jej červeň sfarbila čelo. Ako plameň, ktorý na chvíľku zažiari a vzápätí zhasne v diaľke temnej noci, vynorila sa jej z hlbky vedomia istota, že aj ona bola schopná urobiť ešte pred chvíľkou hocijaké bláznovstvo pre Giacinta. Potom nastalo ticho, tma. Hej, ona ešte pred chvíľkou! Ale Estera? Estera predsa nemohla zakúsiť šialenstvo zmyslov, Estera nemohla predsa zničiť rodinu z lásky k tomu láhtikárovi.

Pravda ju zrazu omarila ako oslepujúci blesk. Noemi vyskočila, začala hore-dolu pobehovať, potkýnať sa, tackať sa, akoby ju schvátila fyzická bolesť.

Sestry ju takto našli.

Donna Estera vzala list rukou spod šála, donna Ruth rozsvietila lampáš, lebo už bolo tma.

Všetky tri si sadli na lavicu a donna Noemi, ktorej sa opäť vrátil pokoj a s ním zvyčajná ukrutnosť, znova prečítala nahlas list. Tváre sestier sa natiahli k listu a zalieval ich pot úzkosti. Noemi zdvihla oči a povedala:

– Estera, ak si nič nepodpísala, nemusíme nič platiť. To je predsa jasné, netreba sa ľakať.

– Pôjde do žalára.

– Tým horšie preňho!

– A tebe, Noemi, tebe je to jedno? Môžeme poslať kresťana do žalára?!

– Čo teda chceš urobiť?

– Zaplatiť.

– A potom ísť po žobraní?

– Aj Ježiš chodil po žobraní.

– Ale Ježiš aj trestá, trestá hriešnikov, podvodníkov, falšovateľov zmeniek.

– Na druhom svete, Noemi, na druhom svete.

Donna Ruth mlčala, kým obe sestry debatovali. Zalial ju smrteľný pot, hoci sedela na stoličnici a opierala sa o operadlo, s rukami ovisnutými popri tele. Prvý raz v živote mala čudný pocit: potrebu hýbať sa, podniknúť niečo, aby pomohla rodine.

Ach! – povedala Estera, vstala a prehodila si šál na prsiach, – napokon, musíme byť trpezlivé a rozumné. Zájdem ku Kalline a poprosím ju, aby nám pozhovela.

– Ty, sestra moja? Ty donna Estera, sa chceš tak ponížiť? Ty Pintorka, chceš prosieť úžerníčku?

Donna Noemi ju ťahala za okraj šálu. Ale donna Estera, hoci jej krédom bola vždy trpezlivosť a rozvaha, vyskočila:

- Akáže donna! Akáže Pintorka! Sestra moja, veľmi dobre vieš, že núdza stiera z ľudí rozdiely.

A vybehla z domu.

- Vtedy schvátil donnu Noemi znova prudký záchvat poníženia a rozhorčenia. Vzápätí sa jej mihla pred očami postava sluhu Efixa, postava odovzdanej obete, a už aj vybehla na dvor a zo dvora k bráne: čakala, že niekoho zazrie na ulici a požiada ho, aby hneď bežal po sluhu.

- On, on je všetkému na vine! On sľúbil, že bude na Giacinta dozerať a nás pred ním chrániť...

Ulica však bola pustá. Všade vládlo ticho, dokonca aj donna Ruth sedela v izbe ako mŕtva. Donna Noemi nikdy nezabudla na túto chvíľu pohnutého očakávania v poslednom súmraku, ktorý jej prichodil ako súmrak jej vlastného života. Stála ako socha na rozbitých kameňoch na prahu brány, vyzerala do temnej ulice, akoby čakala tajomnú bytosť, spasiteľa i pomstiteľa v jednej osobe.

Odrazu k nej doľahol pomalý a trochu ťažký krok. Dolu v ulici z bezfarebného pozadia odrazu sa odlúpila nejasná postava, ktorá sa približovala, zväčšovala a vystupovala ako rozprávková ozruta. Bola temná, zliata v masu, ale na hrudi nad srdcom jej iskril ohnivý pramienok...

Keď bol don Predu pred donnou Noemi, všimol si, že je vzrušená, a postál. Ona sa opierala dlaňou o múr, aby nepadla.

Strach i túžba osloviť neznámeho chodca ju tak zmiatli, že sa nezmohla na slovo.

Ale on sa opýtal prvý:

- Noemi, čo sa stalo?

A ona pocítila, ako sa jej roztápa srdce, ako volá o pomoc.

- Predu, urob mi láskavosť. Zožeň chytro niekoho a pošli ho po Efixa na usadlosť!

- Zájdem sám, Noemi.

- Ty? Ty? Ty... nie!

- Prečo nie? - zahučal. - Bojíš sa, že ti ukradnem melóny?

Ona však blábotala ako v snách.

- Ty nie... ty nie... ty nie...

Don Predu uhádol, že v ich dome sa odohráva čosi strašné. Nevedel, prečo od istého času, od toho večera, keď priniesol kôš s ovocím, od toho večera, keď mu Giacinto povedal, že „zhŕňa peniaze ako bôby, ktoré napokon hodí sviniam“, cítil v sebe prázdnotu, čudný nepokoj, akoby mu Giacinto bol vnútil svoj nepokoj. A pri pomyslení na sesternice prežíval úprimnú ľútosť. Videl, ako sa Noemi trasie a aj on si oprel dľaň o múr vedľa jej ruky. Ich tváre sa priam dotýkali. Jeho tvár sálala mužský pach, pach potu, slnkom spálenej kože, pach vína, a tabaku, jej tvár zasa pach domácnosti, levanduly a sléz.

- Noemi, - povedal drsno a bojzливо, nadvihnúc klobúk a znova si ho nasadiac, - ak ma potrebujete, stačí povedať. Čo sa stalo?

Noemi neodpovedala: nevládala rozprávať.

- Čo sa stalo? - nástojil na svojej otázke.

- Sme zničené, Predu... - konečne povedala a zdalo sa jej, že povedala niečo, čo nemala. - Sme na mizine! Giacinto sfaľšoval Esterin podpis... A úžernička protestovala zmenku...

- Och, kat ju lámal! - výkrikol don Predu a udrel pästou do múru.

Noemi sa naľakala jeho kliatia a zmysel pre dôstojnosť ju prebral z otupenia. Zdalo sa jej, že susedia načúvajú a zvedia všetko o ich biede.

- Poď dnu, Predu: všetko ti rozpoviem.

Predú vošiel do domu, ktorého prah neprekročil zo dvadsať rokov.

Lampáš svietil na starodávnej lavici a zdalo sa, že jeho plamienok robí lútostivého spoločníka donne Ruth, ktorá ešte stále nehybne sedela na lavici, hlavou opretá o operadlo, s rukami spustenými nevládne pri tele, s hánkami na dreve. Polovicu tváre mala osvetlenú, voskovú, polovicu v tône, čierne. Prižmúrené oči civeli krátkozrako do povaly, akoby sa upreto dívali na vzdialený bod.

Len čo ju Predu zazrel, zachvel sa a odrazu cítil, akoby ho prikuli k zemi. Z jeho pohybu Noemi poznala krutú pravdu. Pozrela naňho celá vydesená, potom pozrela na sestru, pribehla k nej a zatriasla ňou.

- Ruth, Ruth? - volala potichu, sklonila sa nad ňu a stisla ju za plece.

Hlava donny Ruth sa naklonila najprv napravo, potom naľavo, napokon sa jej celé telo do pásu mierne vystrelo a sklonilo, akoby počúvala hlas zeme, ktorý ju volal k sebe. Kvílenie Zuannantovej harmoniky doľahlo do zmätenej bolesti donny Noemi ako vzdialené svetlo. Chlapec doprevádzal hru spevom, a jeho hlas, nevýslovne trpký a melancholický, naplnil noc sladkosťou a jasom. Noemi dlho kľáčala pri lavici, na ktorej ležala vystretá mŕtva donna Ruth. Keď konečne zdvihla tvár a rozhliadla sa po miestnosti, zistila, že je sama. Don Predu odbehol po donnu Esteru. Noemi si spomenula na slová starej Pottoičky: Zuannanto jej vyhráva serenádu, a bolestné kňučanie vychádzalo jej zo sinavých perí. Výkriky, stony a plač sa zlievali s tónmi harmoniky a so spevom chlapca, akoby vzdychal na smrť ranený človek, opustený v tmavom lese, a do jeho stonov trilkoval slávik.

Odrazu však všetko stíchlo. Potom bolo počuť kroky, doľahla vrava a mätež hlasov. Dvor bol odrazu plný ľudí. Noemi zazrela pri sebe chlapca s bledou tvárou a veľkými vyjavenými očami. Tlačil si na hrud' harmoniku, akoby sa chránil pred nejakým útokom. Donna Noemi mu pošepala do ucha:

– Bež za Efixom, nech sem hneď príde.

Donna Ruth sa pominula a mlčanlivé tône znova zaľahli na dom.

- Efix sedel na schodoch, jazmín v ruke, hlavu opretú o múr. S nejasným pocitom strachu čakal, že Giacinto sa vráti.

Giacinto sa však nevracal. Istotne sa dozvedel, že dom tetiek navštívila smrť a zámerne odkladal návrat. Kde bol? V Oliene, v Nuore, alebo ešte ďalej?

Efix sa pokúšal zrovnať v hlave myšlienky, spomienky a dojmy z tých strašlivých dní. Zdalo sa mu, akoby ešte stále sedel pred chatrčou na usadlosti. Ustavične sa mu marilo, že počuje spievať slávika tamhore v jelšínách. Počul celkom zreteľne hlas bublajúcej rieky, vnímal záplavu harmónie, ktorá sa šírila po zemi, aby osviežila noc. Tá harmónia bola taká dojemná a drásavá, že aj noční duchovia povychádzali z jaskýň na okraj vrška a nepohnuto načúvali. Efix cítil, akoby ho odnášal závan vetra. Spomienky a nádeje ho dvíhali vozvyšok. Čakal Giacinta a Giacinto prišiel s fantastickými správami. Našiel si miesto, dodržal sľub, že odteraz budú mať z neho tety iba radosť a úžitok. A don Predu popýtal donnu Noemi za ženu.

Namiesto Giacinta prišiel však Zuannanto s čiernou páskou na hrudi ako mŕtvy sup. To Efixa vytrhlo z otupe-
nosti: razom si uvedomil, že sa potáca v záchvate blúznivej horúčky. Sadlo to naňho ako mora, ktorá prichádza gniaviť

ľudí s nečistým svedomím. Belavá cesta v noci a hlas harmoniky schádzal z vrška a prehlušil slávičie trilkovanie! Lesní škriatkovia a strašidlá sa striasli a pustili sa do divého tanca okolo Efixa, obkolesili ho a dobiedzali doňho.

A teraz čakal znova. Aj Giacinto vyzeral ako strašidlo. Noční duchovia ho väznili v svojom tajomnom kráľovstve a on sa odtiaľ vracal strašne znetvorený.

Radšej keby sa nebol nikdy vrátil.

Z kuchyne vychádzal záblesk svetla a osvetľoval časť dvora. Znútra sem doliehal tichý šuchot. Donna Noemi a donna Estera chodili tak ticho, akoby sa báli, že ešte žijú.

Ale niekto potlačil bránu a všetci traja, ženy i sluha, vyskočili, akoby sa prebudili zo smrteľného sna.

Bola to stará Pottoička a prišla sa spýtať na Giacinta. Prikradla sa ako tôňa, ale za bránou niekoho nechala, pretože sa podchvíľou obzerala, kým panie sa od nej opovržlivo odťahovali.

– Chlapec nebol doma už päť dní. Nevieme, kde je! Povedz nám ty, duša kresťanská, povedz nám, Efix, kde je?

– Ako vám môžem povedať, keď to sám neviem?

– Povedz mi, povedz, – nástojila Pottoička, skláňajúc sa nad sediacieho Efixa, chytajúc si pritom náhrdelník, akoby ho chcela stiahnuť a darovať Efixovi, ak jej povie dobrú správu. – Poslali ste ho preč? Poslala ho preč donna Noemi? Povedz mi, Efix, ty to istotne vieš. Moja Grixenda umiera...

Skláňala sa, hrbila sa, a na jej tmavom profile ako na končiaroch Vrchu Efix zazrel žiarivú hviezdu.

- Čo ti môžem dať, duša moja?

- Nič, starena! - povedal nahlas. - Prisahám, že nič neviem! Ale keď sa ukáže, oznámim vám...

- Ty si dobrý, Efix! Pánboh ti to odplatí. Poď a poteš ju...

Chytila ho za ruku a vytiahla ho za bránu. Grixenda tam stála opretá o múr a plakala, akoby stála za múrom žalára, v ktorom je uväznené jej šťastie a ona nemôže za ním.

- Tak čo ti je? Vráti sa, iste sa vráti.

- Počuješ, duša moja? - utešovalaju starena a horko-fažko odtrhla Grixendu od múru. - Vráti sa! Neodišiel predsa navždy, nie!

- Vráti sa, dievča, vráti sa!

Grixenda chytila Efixovu ruku a s plačom mu ju bozkávala. On pocítil dotyk jej mäkkých perí, mokrých od slz: pečat', ktorú zanecháva na ruke vlhký a zarosený kvet. Zachvel sa a cítil, že mora, ktorá ho už tri dni gniavila, z neho spadla a rozplynula sa.

- Vráti sa, - zopakoval nahlas.- A všetko bude v poriadku. Dostane rozum, oľutuje, budete šťastní a všetko bude v poriadku...

Obidve ženy odchádzali uspokojené. Efix sa vrátil do kuchyne a donna Noemi sa pred ním vynorila ako strašná hmatateľná tŕňa.

- Efix, počula som! Vybi si z hlavy, že aj nás doženieš na smrť! Giacinto sa už nesmie vrátiť do tohto domu!

Efix žmolil ešte v prstoch jazmín a kvietok sa triasol, akoby sám prežíval bolesť a strach.

- Dohnať vás na smrť... ja! Prečo?

- Efix, počula som! - zopakovala monotónne. Odrazu sa jej postava narovнала, tóna sa rozťahla do šírky i do výšky. Efix cítil, že by bola schopná vrhnúť sa naňho ako tigrica.

- Efix, rozumel si? On sa sem už nesmie vrátiť, ani do dediny! Ty, ty si všetkému na vine! Ty si dovolil, aby prišiel! Ty si povedal, že nás budeš pred ním chrániť... Ty...

Efix si strhol čiapku ako kajúcnik.

- Donna Noemi, odpusťte mi! Ja som myslel, že robím dobre... Myslel som si: Keď mňa nebude, aspoň sa budete mať o koho oprieť...

- Ty? Ty? Ty si sluha a dost! Nemôžeš nám odpustiť, že sme šľachticné! Bol by si rád, keby sme si vzali tvoju kapsu a išli po žobraní! Ale najprv ti oči krkavce vyklovú! Videl si, ako dve z nás odtiaľto odišli... Ale nás odtiaľto nedostaneš. Ty budeš vždy sluhom a my budeme vždy panie...

Efix sa prežehnal, akoby stál pred ženou, ktorú posadol diabol. Potom si vzal kapsu, rozhodnutý odísť hoci na koniec sveta. Ale donna Estera ho schmatla za plece a donna Noemi, ktorá za ním tiež vyskočila, padla na lavicu ako donna Ruth, oči zatvorené, tvár fialovú.

Efix sa vrátil, sadol si znova na schody a s tvárou v dlaniach tam prebdel celú noc.

Pred úsvitom sa vybral hľadať Giacinta. Kráčal dohora sivou, bielou a ružovou ulicou. Ranné zore pretrhli obruč úsvitu a svojim ružovým oparom zaplavovali údolie a vrchy fantastických tvarov na obzore. Vrch Corراسi, vrch Uddé, Bella Vista, Sa Bardia, Svätý Ján, vrch Nou vynárali sa z priezračnej ulity ako lupienky obrovského kvetu, ktorý sa otvára pod blahodarnými lúčmi. Zdalo sa, že aj blednúca obloha sa dojato skláňa nad toľkou krásou. Ale keď vyšlo slnko, čaro sa stratilo. Sokoly poletovali so škrekotom a krídla im žiarili v slnku ako ostrie nožov. Medzi končiarom Orthobena a bielymi baštami Olieny sa rozkladalo mesto kužeľových stavieb a z nich sa na obzore vynárala nuorská katedrála.

Efix kráčal a zrak mu zastieral závoj horúčky. Zdalo sa mu, že je mŕtvy, že blúdi ako trpiaca duša, ktorá musí ísť za svojim večným osudom. Chvilami ho premohol pocit vzbury a prinútil ho zastaviť sa, sadnúť si na mílnik pri ceste a dívať sa do diaľky. Cesta stúpala z doliny do vrchu medzi sivými skalami, olivami a figovníkmi. Prichodila mu ako cesta jeho kalvárie, ale aj ako cesta vedúca rovno na miesto slobody. Hľa, pomyslel si, keď sa díval na končiar Orthobena, tamhore je žulové mesto s tichými a mocnými hradbami! Prečo sa ta neuchýlim, sám a slobodný, prečo by som sa nemohol živiť predajom zeliniek, ukradnutých oviec, slobodný ako zbojník?

Ale z otvoreného priestranstva v údolí zazrel Spasiteľa na veľkom kríži: stál na skale a zdalo sa mu, že spája belasé nebo so sivou zemou. Pokľakol, sklonil hlavu, hanbiac sa za svoje reptanie.

Giacinto bol v Oliene. Dozvedel sa o nešťastí a o smrti tety Ruth a hanbil sa vrátiť domov. Žil z niekoľkých lír, ktoré si zarobil nákupom vína pre Mileseho, ale nevedel, čo bude robiť potom. Aj on sa díval do diaľky z oblôčika svojej izbičky, z ktorého ako z diery bolo vidno veľké údolie Isporosile s nuorskou katedrálou, vysoko medzi dvoma vrchmi, na nebi posiatom ružovými žilkami.

Ale nemal sily, aby sa rozhodol ísť do Nuora. Ustavične na niečo čakal, na niečo, čo sa malo ešte stať. A medzitým sa ponevierať po dedine, opíjal sa slnkom pred kostolnou bránou. Biela dedina pod belasými vrchmi, ako vykresanými z mramoru a vzduchu, pálila ani vápenka. Ale zavše ho osviežil závan vetrička a liesky a broskyne v záhradách si šepkali a miešali sa so šumením vody a štebotom vtákov.

Giacinto pozoroval ženy, ktoré sa uberali na omšu do kostola, upravené a vypäté, s hranatými bledými tvármi, hustými vlasmi, žiariacimi ako čierne rúno, s holými laními členkami v krásnych pestrých topánkach. Sedeli na kostolnej dlažbe v červených živôtikoch, bohato pokrytých vyšívanými šatkami, boli ako lúka zakvitnutá pestrými kvetmi. Kostol bol plný stužiek a obrázkov: čierni krpatí svätci s perlovými očkami, veľkí znetvorení svätci, skôr obludy ako predmety zbožňovania.

Keď sa nábožné obrady skončili, ľudia odchádzali do svojich domov a Giacinto sa vracal do svojej skrýše. Prechádzal okolo ošarpaného kostola a v mysli sa mu vynoril dom jeho tetiek. Myslel viac na tetu Noemi než na Grixendu. Slzy sa mu tislí do očí, rád by sa bol vrátil, rád by si bol prisadol k nej, ako šije na dvore, rád by zložil hlavu na jej lono, pod jej rám s výšivkou. Ale vzápätí sa hanbil za svoje rojčenie, a vrátil sa k oblôčiku spustnutej izbičky a díval sa na nuorskú katedrálu. Azda tam v Nuore je jeho záchrana.

Lastovičie hniezda, ktoré časom nadobudli farbu kameňa, vytvárali takmer ornamenty medzi strechou a oblôčkmi domčeka. V každom hniezde švitorili lastovičky.

Podchvíľou sa vystrčila biela okrúhla hlávka ako kastaneta, lastovička vyletela, po nej druhá, desať, dvadsať. Vyzeralo to, akoby vzduchom poletovali čierne krížiky a pri Giacintovom obloku sa rozliehal melancholický štebot.

Keď vyletovali z hniezda, dotýkali sa mu priam tváre: snažil sa niektorú chytiť. A tak stál a nepohnuto striehol a čas sa mu míňal. Až jedného dňa zazrel, ako sa po dvorčeku terigá ustatá Efixova postava a uvedomil si, že vlastne naňho čaká.

Sluha prišiel pod oblôčik a pozrel mlčky hore. Nevládal takmer otvoriť ústa, iba čo zakýval hlavou smerom na cestu, naznačujúc Giacintovi, aby vyšiel von. A Giacinto šiel za ním.

Zašli za kostol, opreli sa o rozpadajúci sa múr. Odtiaľ bol krásny výhľad na krajinu zaliatu jasom.

- Ako sa máš? - opýtal sa Efix traslávým hlasom. Giacinta sluhove slová rozosmiali. Nevedel, prečo sa odrazu cítil pri pohľade na sluhu mocný, dokonca škodoradostný.

- Ty sa pýtaš mňa, ako sa mám? Ja sa pýtam teba. Čo ťa priviedlo, čo sa mi ustavične lepíš na päty? Prišiel si nakupovať víno na svadbu tety Noemi?

- Váž si svoje tety! Už nikdy ich nevidíš! Donna Ruth umrela.

Vtedy Giacinto zvesil hlavu a díval sa na svoje prsty.

- Vidíš? Vidíš? Ani to ťa nedojalo! Ani slza ti nevypadla! A umrela tvojou vinou, ty ničomník! Umrela od žiaľu... kvôli tebe.

Giacintovi sa začalo triasť plece. Triasla sa mu aj horná pera, ale on do nej zúrivo zahryzol, stisol zuby, roztvoril ruku, akoby chcel niečo schmatnúť a odhodíť od seba.

- Čo som urobil? - opýtal sa bezočivo.

Efix si ho premeral bolestným a opovrhlivým pohľadom.

- Ešte sa pýtaš? A prečo si ešte tu, keď nevieš, čo si urobil? Ja ti nič nevravím, nič od teba nežiadam, pretože nič nemáš. Ani srdce nemáš! Iba som ti prišiel oznámiť, že sa už nikdy nesmieš ukázať v ich dome!

- Mohol si si ušetriť námahu s cestou! Kto myslí na návrat?

- Tak odpovedáš? Povedz aspoň, čo chceš robiť. Priviedol si ich na žobrácku palicu! Tvoje nešťastné tety sú na mizine! Čo chceš robiť?

- Neboj sa, všetko splatím.

- Ty? Sľubmi! Preboha, neuvedomuješ si, koľko si toho nastaváral?! Teraz už nikoho neoklameš, vieš! Je koniec. A prestaň robiť zo seba hlupáka, aj tak ti už nemôžeme nič dať. Rozumel si, ničomník?

Vtedy si zasa Giacinto jeho premeral od hlavy po päty, zlostne a s úžasom. Potom zdvihol plecia, striasol sa a vystrel proti Efixovi ako orol, ktorý sa chce vrhnúť na svoju korisť. Oči a zuby mu zaiskrili v odlesku zapadajúceho slnka a tvár sa mu zhúžvala ako dravcovi.

- Nehanbíš sa? - zasipel Giacinto, chytil ho za plecia a pohľady sa im stretli.

Efix si myslel, že Giacintov pohľad mu spáli zreničky. V ušiach mu priam zazvonilo.

- Nehanbíš sa? Ty si ničomník! Ja som sa mohol mýliť: som mladý a ešte môžem všetko napraviť. Prečo si ma prišiel trápiť? Vedel som, že prídeš, a čakal som ťa. Ty, predovšetkým ty ma musíš pochopiť, a nie odsúdiť! Rozumel si? Prečo mlčíš? Aha, teraz sa trasieš, vrah! Choď, lebo sa hanbím, že som sa ťa vôbec dotkol!

Odsotil ho a vykročil na odchod. Efix ho dohonil a chytil ho za ruku. - Počkaj!

Chvíľku mlčky stáli, akoby počúvali vzdialený hlas.

- Giacinto! Musíš mi povedať jediná vec! Giacinto! Zhováram sa s tebou ako človek, ktorý čoskoro umrie. Giacinto! Povedz mi to pri pamiatke svojej mŕtvej matky! Ako si sa to dozvedel?

- Čo ti na tom záleží?

- Povedz mi, povedz, Giacinto, pri pamiatke svojej mŕtvej matky.

Giacinto nikdy nezabudol na Efixove oči. Tie oči akoby úpenlivo prosili z hĺbky priepasti, kým ruka, ktorá stískala jeho ruku, ho sťahovala dolu a sluhovo telo sa krčilo, až sa zviezlo pomaly na zem.

Giacinto mlčal.

Efix mu pustil ruku. Padol stúlený, ohmatával zem a začal kašľať a vracať krv. Tvár mu sčernela a zhúžvala sa. Giacinto myslel, že Efix umrie. Zdvihol ho a oprel chrbtom o múr, potom sa k nemu postavil a zhora sa naňho díval.

- Povedz mi to, povedz! - chrčal Efix, dvíhajúc skrvavené ruky. - Povedala ti to matka? Povedz mi, či ti to nepovedala?

Giacinto potriasol záporne hlavou.

Vtedy sa Efix zjavne utíšil.

- Je pravda, - povedal potichu. - Ja som zabil tvojho deda - ja. Tisíc ráz som prisahal na ceste, v kostole, že to neurobím, aj keby ma o to prosili. Ale ak zlyhám ja, kto im pomôže z týrania? Stalo sa nešťastie, Giacinto! Prisahám, bola to nešťastná náhoda! Ja som ho nechcel zabiť. Vedel som, že tvoja matka chce ujsť z domu, a ľutoval som ju, pretože som ju mal rád. Viem, prvým mojím zločinom bolo, že som sa do nej zaľúbil. Ja som si dovolil myslieť na ňu, ja, červík, sluha. Ona využila moju náklonnosť a požiadala ma o pomoc... A on, jej otec, všetko uhádol. Raz večer ma chcel zabiť. Bránil som sa, hodil

som doňho kameň, a prebil mu hlavu. On sa zapotácal, urobil okolo seba niekoľko kruhov ako víčok... chytil si hlavu a klesol ďaleko od miesta, kde ma napadol... Myslel som, že to robí náročky... že sa zatajil, aby sa mohol na mňa znova vrhnúť... Čakal som... čakal... že vstane zo zeme... Potom ma zalial smrteľný pot... nevládal som sa pohnúť z miesta... Ustavične som si myslel, že sa iba pretvaruje... aby ma mohol skántriť... A tak som sa iba prizeral... prizeral... Prešlo veľa času. Napokon som sa predsa osmelil a priblížil som sa k nemu... Giacinto? Giacinto? – opakoval Efix ticho, prudko oddychujúc, akoby sa ešte stále prihováral svojej obeti: – Volal som ho po mene... Neodpovedal. Ale nepriblížil som sa k nemu na dosah ruky... Utiel som od neho a znova som sa k nemu vrátil... Urobil som tak zo tri razy... a nikdy som sa ho nedotkol. Báľ som sa...

Giacinto počúval a skláňal sa nad Efixom ako čierny konár na úzadí ružového neba. Plece sa mu chvelo, a Efixovi, ako tam pod ním sedel zvinutý do kľbka, sa zdalo, že celý obzor sa zachvieva.

Ale Giacinto odrazu vykročil a mlčky odchádzal. Efix zazrel pred sebou voľný priestor, ružové údolie, zbrázdnené tónami až po Nuorské vršky, čiernu bariéru, zastierajúcu dohasínajúci západ.

Okolo neho vládlo nekonečné ticho. Iba ojedinelý štebot lastovic vychádzal zo zrúcaných múrov a dupot konských kopýt sa rozliehal v diaľke – v čoraz väčšej diaľke.

- To je Giacinto, - pomyslel si Efix. - Vzal koňa a trieli domov a povie všetko tetám a ešte väčšmi ich zmučí...

Zbytril sluch. Tak sa mu marilo, že konské kopytá bežia nad ním po múre, potom nižšie a nižšie po jeho tele, po jeho srdci.

- Odišiel, a nič mi nepovedal! Ale ja, keď mi rozprával svoj príbeh o prístavnom kapitánovi, ja som neutiekol! Odrazu vyskočil, akoby ho niečo pichlo. Striasol zo seba prach a rozbehol sa za kostol dolu na cestu. Trápilo ho pomyslenie, že Giacinto sa vráti a zmučí tety na smrť.

No keď sa vrátil, v dome vládol mŕtvy pokoj.

Donna Estera prepierala obilie, aby ho mohla poslať zomlieť. Mala ho v site, a sito ponárala do vody vo veľkom kotle. Krútila ním a kamienky zostávali na nižšom konci. Obylie bolo plné hrudiek a kamienkov. Bolo to posledné vrece, ktoré im ešte zostalo.

Na Efixa však najväčšmi zapôsobilo, keď zazrel donnu Noemi s bielou šatkou na hlave - na znamenie smútku za donnou Ruth.

Ostarla a vybledla v tvári ako ten biely obrus, ktorý mal záplatu na záplate.

Sadol si na lavicu oproti nim. Vyzerali všetci spokojní, akoby sa nič nebolo stalo.

- Odišiel alebo neodišiel?

- Odíde...

Upreto naňho pozrela. Bol taký sivý a vyziabnutý, že ho v duchu poľutovala a už neprehovorila ani slovo.

Celý týždeň žili všetci traja v úzkostlivej nádeji, že Giacinto sa vráti a všetko napraví. A keď všetko napraví, odíde, a už nikdy sa im neukáže na oči!

Raz na jeseň zašiel Efix k donu Predovi. V dome boli iba slúžky. Staršia Stefana, riadne hebedo, sa správala, akoby bola rectorova sestra. Mladšia Paciana bola vrtkejšia, hoci ju sužovala zimnica. Efix musel čakať na pána v prízemnej svetlici a krátil si chvíľu tým, že pozeral oblokom na rozľahlý dvor: na trstinových rohožkách boli rozložené zelené a čierne figy, fialové hrozno a dopukané rajčiny, zasypané soľou. Celý dom dýchal pokojom a blahobytom. Na bledobelasých stenách domu sa chvela tôňa palmových listov a zlatistých ratolestí granátových jabloní. Z ich rozpuknutých plodov trčali perlové zrníčka ako detské zúbky. Efix si nevdojak spomenul na bezútešný dom svojich bedárskych paní, ale najmä na donnu Noemi, ktorá zo dňa na deň vädla ako vytrhnutý zemiakový šľahor v tmavej pivnici.

– Aký si len vychudnutý, – povedala postaršia slúžka, ktorá sedela pri dverách a priadla – máš zimnicu či čo?

– Láme ma v krížoch, štiepa ma v kĺboch, akoby sa mi oddeľovalo mäso od kostí – podľa božej vôle, – vzdychol si Efix, s očami na svojich čiernych trasúcich sa prstoch.

– Ako sa majú tvoje paničky? Už nechodia ani do kostola.

– A čudovali by ste sa po takom nešťastí?

– A don Giacinto sa nevráti?

– Nevráti. Našiel si miesto v Nuore.

- Máš pravdu, náš pán ho tam vraj posledne videl. Ale podľa toho, ako vyzeral, istotne tenko píska!

- Stačí žiť, Stefana! - karhal ju Efix, pričom ani nezdvihol hlavu. - Stačí žiť a nehrešiť.

- To sa ľahko povie: žiť a nehrešiť! Ťažko je dívať sa na riekú a neovlažiť sa v nej.

- Najmä keď človek prechádza po moste, - dodala zlomyseľne mladšia Paciana, sklonená nad kopou mandlí, z ktorých odstraňovala šupky. Potom sa opýtala: - A čo Gri-xenda? Vraj nosí smútok a už ani nevychádza z domu. Efix neodpovedal.

- A don Predu k vám chodieva?

- Ja neviem. Ustavične sa mrvím na usadlosti.

Ženy priam horeli zvedavosťou, lebo od istého času ich pán posielal čoraz častejšie s darmi k sesterniciam. A hoci sám si z nich robil posmech, nezniesol, aby ich iní ohovárali v jeho prítomnosti. Pravdaže, Efix nemal chuť na dôvernosti. Don Predu poňho odkázal a jeho povinnosťou bolo prísť a čakať, a nie tárať. Zimnica a ochabnutosť spôsobili, že mu v ušiach neprestajne hučalo. Počul, akoby mu v nich zurčala bystrina v noci, počul vzdialené hlasy a v hlave sa mu rozhostil svet, v ktorom si žil ďaleko od sveta skutočného.

Už mu nezáležalo ani na Giacintovi, ani na Grixende, ba dokonca ani na paniach. Všetko mu prichodilo také vzdialené, čoraz vzdialenejšie, akoby sa viezol na lodi a zo sivého a mútneho mora sa díval, ako sa stráca zem na obzore.

Vtom sa vrátil don Predu. Nebol už taký vytučený ako predtým, akoby sa bol trochu vyprázdnil. Zlatá reťaz mu visela zasa o poznanie nižšie pod dýchavičným žalúdkom.

Efix vstal a už si nehodlal sadnúť.

– Mám naponáhlo, – povedal, ukazujúc von ako človek, ktorý má pred sebou ďalekú cestu.

– Čo ťa vozy odbiehajú? Alebo sa hotuješ na nejakú slávnosť?

Irónia dona Predu ho už nepichala. Jednako však narážka na slávnosť ním šklbla.

– Áno, chcem ísť na púť k svätému Kozmovi a Damianovi.

– Svätý Kozma a Damian ti neutečú! Dúfam, že neodchádzaš hneď. Sadni si. Chcem sa ťa na niečo opýtať. Stefana, víno!

Efix však odmietol pohár s odporom. Už nikdy nebude piť, už nikdy sa nepoddá ľudským nerestiam! Veď už dva mesiace sa postil, dokonca v návale kajúcnosti si odoprel aj vodu. Sedel skrúšený a prezeral si ruky. Don Predu vyzrel na dvor, či slúžky nenatŕčajú uši, a celkom potíchu sa ho opýtal:

– Povedz mi, ako je to vlastne s mojimi sesternicami. Efix zdvihol oči, ale zaraz ich sklopil. Temná červeň mu vbehla do ohorenej, vycivenej tváre, akoby mal natiiahnutú na kostiach iba kožu.

– Moje panie mi už neveria, už sa mi nezdôverujú s ničím. Napokon, je to správne. Načo sa mi majú zdôverovať? Mne, obyčajnému sluhovi.

- Strela jasná! Platí ti predsa neplatia? O tejto veci by tá predsa len mali informovať. Koľkože sú ti už dlžné?

- Prosím vás, don Predu, nehovorme o tom! Neurážajte ma!

- Ó, teba to uráža! Bibas! Ale počúvaj. Aj ja si zavše zájdem k tým ženám, ale nemôžem z nich dostať ani slovo. Estera by hádam aj rozprávala. Ale Noemi je tvrdá ako podošva. Toho večera, čo sa stalo to nešťastie s donnou Ruth a ja som tadiaľ náhodou prechádzal, toho večera sa mi prvý raz zdôverila. Ale to bola výnimka. Vtedy bola na pokraji zúfalstva. Ale potom sa znova zaľala a uzavrela do svojej neprístupnosti. Keď prídem, slušne ma prijme, ale podchvíľou sa na mňa poďíva zamračeným pohľadom, akoby som jej bol vypálil sedem dedín. Som vari ja príčinou ich pohromy? A ak Estera otvorí ústa a chce prehovoriť, Noemi na ňu zagáni, že sa jej naskutku zasekne reč.

- Tak aj so mnou, - prisvedčoval Efix. - Presne, navlas.

A pocítil takmer úľavu, lebo spomienka na Noemine oči ho prenasledovala väčšmi ako staré výčitky svedomia.

- Teraz počúvaj, Efix. Vieš, že od nich sa nič nedozviem, tak som sa musel opýtať Kalliny. Ale aj ona, bodaj ju ohlo, mlčí ako hrob. Tá prekliata bosorka sa vyzná v tlačnici! Tvári sa, akoby Estera bola podpísala zmenku, a tvrdí, že ona chce iba svoje. Viem, že ty a Estera ste boli u nej, aby ste spratali vec zo sveta tichou cestou. Viem aj to, že Kallina predĺžila o tri mesiace splatnosť zmenky, pravdaže, nezabudla pritom zmenku zaťažiť ďalšími výdavkami za prolongáciu. A navyše sa poistila tak, že

uvalila hypotéku na usadlosť a na dom, bodaj ju štránok škrtil!
Prosím, to sú holé fakty. Ale čo chcete robiť v októbri?

- Nevieť. Ony mi nič nepovedia.

- Viem, že Estera chodí a zháňa peniaze! Tá ich teda nazháňa! Iba čo pritom potratí posledné zuby! Viem, že by bola ochotná aj predať, ale nie mne!

Efix si mlčky prezeral čierne prsty. Dona Preda dráždila jeho ľahostajnosť a trepol ho rukou po kolene.

- Čo si myslíš, ty drevený svätý? Tak povedz?

- Prosím, poviem vám pravdu. Dúfam, že Giacintovi sa podarí všetko splatiť.

Don Predu sa od smiechu vyvrátil na stoličke a zuby mu zaiskrili medzi mäsitými perami. Zdalo sa, že ešte aj jeho prsty, zaklínené v zlatej reťazi, sa bezočivo smejú.

Efix sa naňho vyľakane díval a v očiach sa mu prelievala úzkosť raneného zvieraťa.

- Veď ten zgegne od hladu. Predvčerom som ho videl. Vyzerá ako vagabund v roztrhaných topánkach. Predal už aj bicykel, a to ešte nie je všetko...

- Čo všetko? Vari len nekradne?

- Si blázon? Vidíš, teraz ho ohováraš zasa ty, toho svojho maľovaného anjelika, čo vypadol čertovi z batoha! Čo môže ukradnúť taký chudáčik?

- A... čo vraví? Vráti sa?

- Ak mu zíde na um niečo podobné, dolámem mu hnáty,
- povedal don Predu a zamračil sa. A Efix si už v svojej

márnomyseľnosti bláhal, že jeho nešťastné panie našli konečne oporu, ochrancu silnejšieho, ako je on. Ach, buď pochválený Pánboh! On nikdy celkom neopustí svojich ubohých tvorov! Kiež by sa don Predu oženil s donnou Noemi! Kiežby sa ich dom povzniesol zo zrúcanín! Ale jeho radosť tak rýchlo pohasla, ako sa bola zažala a on sa znova ocitol na svojej pustatine, v svojom mori, na svojej tajomnej a strašlivej ceste za božím trestom. Keby mu patrili všetky bohatstvá zeme, keby bol kráľom, aj keby mal moc urobiť šťastnými všetkých ľudí na zemi, nič by nevládalo zmazať jeho zločin, nič by ho nevytrhlo z pazúrov pekla. Ako sa teda potešiť? A znova si začal prezeráť čierne prsty, aby zakryl utkvelú myšlienku v svojich zreniciach. Don Predu znova začal:

- Giacinto sa nevráti, a nikdy dlh nesplatí, za to ti ručím! Ale nezabúdaj, Efix, čo som ti povedal už tisíc ráz. Usadlosť musí byť moja. Ja všetko zaplatím. Tak vám zostane aspoň dom. Snaž sa presvedčiť svoje neoblomné panie. Teba si ponechám v svojich službách...

- Prečo sa, pán môj, nepozhovárate s nimi sám? Mňa ani nevy počujú.

- A mňa hádam áno? Chcel som sa s nimi už niekoľko ráz pozhovárať, ale akoby som hrach na stenu hádzal. Ty ich musíš presvedčiť, ty, - povedal don Predu mocným hlasom a znova ho trepol rukou po kolene. - Ak je pravda, že chceš iba ich dobro, toto je jediné východisko. Ty musíš, je tvojou povinnosťou otvoriť im oči, ak sú slepé. Musíš, počuješ, alebo nepočuješ?

Naozaj Efix sa tváril, akoby nepočul. Musíš? Vyhrážal sa mu don Predu? Vari niečo o ňom vedel? Ale Efixovi už na ničom nezáležalo a bál sa iba pekla. Jednako si však myslel, že don Predu má pravdu.

– Ako to mám urobiť?

– Musíš ukázať, že si chlap – aspoň raz v živote.

Musíš im povedať, že ak ti už nechcú alebo nemôžu zaplatiť v peniazoch, nech ti zaplatia vďačnosťou. Ak sa usadlosť dostane inému, vyžiením ťa ako psa. Veď potom nech ma Boh netresce! – pôjdeš na púť so žobrákmi, vieš!

Efix sa zachvel. Ako hriešnik, ktorý sa chcel kajať, po tom vlastne túžil. Vstal a povedal:

– Urobím všetko. Ale s podmienkou...

S podmienkou? – zreval don Predu a zdrapil ho za rukáv. – Sadni si, diabol, a pi! S akou podmienkou?

Efix sa zviezol na stoličku. Triasol sa, potil sa a mal pocit, že omdlie.

– S podmienkou, že sa oženíte s donnou Noemi.

Don Predu sa znova nadul smiechom. Smial sa, ale Efixa nepúšťal z rúk, akoby sa bál, že mu utečie.

– Ani som nevedel, že si taký prefikáný, diabol jeden! Nechám si ťa pri sebe celý život: budeš mi rozháňať zlú náladu! Počkaj, ožením ťa so Stefanou. Je pre teba trochu tučná, ale neublíži ti, lebo tridsiatku jej už dávno odzvonili...

– Stefana, Stefana, – zakričal, pričom ho stále pevne držal, obracajúc vysmiatu tvár ku dverám. – Počuj, Stefana, mám tu pre teba ženícha!

Stefana pribehla na prah dverí, celá čierna, brucho ako súdok, prsia vyduté, tvár prísnu ako veľkomožná dáma. Efix na ňu chvíľku prosebne pozeral.

- Zlé znamenie, pán môj! Vám sa chce smiať a iným je do plaču, - povedala Stefana, ostro sa dívajúc pánovi do tváre. Spoza jej pliec sa smiala bledá a cintľavá Paciana so širokými zatvorenými ústami a s dvoma obrovskými jamkami na lícach.

- Stefana, vravím ti, že sa vydáš za Efixa! Teraz môžeš povedať nie, ale keď pôjde do živého, povieš áno! Čomu sa smeješ?

- To je trpký smiech! - zvolala jej za chrbtom vyškierajúca sa Paciana. A štuchla laktom do Stefany, aby mu iróniu vrátila aj s úrokmi. Ale Stefana sa tvárila príliš dôstojne na to, aby pokračovala v žarte. A už neotvorila ústa, kým pán s Efixom neodišli.

- Potom obidve slúžky začali obracať pánovu sesternicu.

- Keď k nim prídem s košíkom, prijímú ma, akoby som prišla prosiť almužnu. Zatiaľ čo almužnu nesiem ja im! Nevidíš, akú vyhladovenú tvár má Efix? Dvadsať rokov mu neplatia a teraz mu už nedávajú ani jesť. A jednako, počula si, ako sa náš pán zježí, keď si niekto robí posmech z jeho sesterníc?

- Časy sa menia. Aj žrebce starnú a menia sa na kone, - zafilozofovala si Stefana. Ale obidve slúžky cítili, akoby nad ich osudom slúžok bez paní viseli ťažké čierne mračná osudu s paniami.

Medzitým don Predu odprevádzal Efixa hore po ceste vymytej poslednými dažďami.

Tráva znova šibala pri múroch opustených stavísk. Hlboké láskavé ticho zahaľovalo všetky neláskavé veci. Na vlhkom Vrchu viseli fantastické žlté mračná a z návršia nad dedinou spreď brány paní Pintoriek bolo vidno rovinu posiatu zlatými plochami trstín a zelenú riekú hadiacu sa pomedzi ostrovčekmi bieleho piesku. Vládlo tu také dokonalé ticho, že bolo počuť, ako plieskajú ženy piestmi pod osamelou píniovou na brehu. Stará Pottoička pozerala z prahu, jednu ruku opretú o stenu, druhou si zaciľňala čelo pred páliacim slnkom. Bola scvrknutá, malá, takže šperky na stareckom krku sa jej odrážali ešte nápadnejšie a smutnejšie.

- Čo robíte? - pozdravil don Predu.

- Čakám na Grixendu, perie na rieke... Aby som pravdu povedala, ja som ju nechcela pustiť, lebo chlapec, synovec vašej milosti, jej to prísne zakázal, a ak sa to dozvie, urazí sa. Ale Grixenda si robí všetko podľa svojej hlavy.

- A písal vám Giacinto?

- Či nám písal? Ba vreda! Nevieme o ňom nič. Ale istotne sa vráti, lebo sľúbil.

- Tak, lebo aj mŕtvi sa vracajú, ako vravievate vy!

Ale starena sa obrátila k Efixovi, stála so sklonenou hlavou a dívala sa na dlažbu.

- Vari to nepovedal, že sa s ňou ožení? Povedz, povedal ti to, alebo ti to nepovedal?

Efix na ňu pozrel, ako predtým pozrel na Stefanu, a neodpovedal.

– Iba to ma mrzí, že panie sa na nás hnevajú, – povedala starena, hľadiac tupo do zeme. – Nás vyhánajú. Iba Zuannantovi dovoľia vstúpiť niekedy do ich domu. Och, ich dom je teraz zatvorenejší, ako býval v časoch nebohého baróna. Odpustili dokonca aj Kalline, mor na ňu, ale nám nie! Nech ich obmäkčí Panna Mária Pomocnica! Ale keď sa chlapec vráti, všetko sa znova dostane na poriadok. To povedala aj donna Noemi.

Dvaja chlapi vykročili. Ale starena ešte zadržala dona Preda a ticho mu povedala:

– Mohli by ste mi, prosím, urobiť láskavosť? Povedali by ste Grixende, aby už nechodila prať na rieku! Nie je to pre ňu dôstojné, keď sa má vydať za pána.

Don Predu otvoril ústa, chcel sa zasmiať a povedať svoju zvyčajnú bezočivosť. Ale sklopil oči nad trasúcu sa starenu, pozrel jej na náhrdelník a na náušnice, ktoré sa triasli s ňou, chytil si zlatú reťaz a zamračil tvár ako vtedy večer, keď prvý raz zazrel, ako sa Giacintovi začalo mykať plece.

Dobehol Efixa a o chvíľu už stáli pred zatvorenou bránou paní a sesterníc. Medzi kameňmi schodov rástli prhľavy. Don Predu nikdy nezabudol na večer, keď tam taká vzrušená čakala donna Noemi.

– Tak dobre, sme dohodnutí? Musíš urobiť, ako ti vravím, rozumieš?

– Rozumiem. Urobím všetko, – povedal Efix. Zabúchal, ale nikto neotváral. A don Predu tam stál, ihral sa so svojou reťazou a pozeral dolu k rieke, ako keby aj on niečo čakal.

– Hádam len nepomreli aj ony?

– Donna Estera bude v kostole a donna Noemi je už istotne v posteli.

– Prečo? Je vari chorá?

– Kdežeby! Od istého času, vždy keď sa vrátim, nájdem ju o takomto čase v posteli. Bolieva ju hlava.

– Bolo by ju treba vyviešť na prechádzku aby sa nadýchala. sviežeho vzduchu.

– To si myslím aj ja, ale kam ju vyviešť?

Don Predu sa díval dolu k rieke: Jeho tvár akoby sa odrazu zmenila, vyzerala takmer krásne, smutne a roztržito ako tvár synovcova.

– Ech, vravím, možno vyhľadať nejaké zákutie vo Vrbinách, alebo ju odviešť na moju usadlosť nad morom, je tam ešte trocha bieleho hrozna...

Efixovi sa tvár rozžiarila. Aj on by bol rád niečo povedal, ale vtom počul, ako sa znútra otvára brána, a don Predu sa potichu vzdaloval, už sa ani neobzrel a snažil sa nepozorovane prejsť popri múre.

Na veľké Efixovo počudovanie donna Estera súhlasila s bratancovými návrhmi. Usadlosť bola predaná a zmenka vyplatená. To však nezabránilo, aby sa v dedine nešírili klebety. Efix zostal aj naďalej v službách donny Estery a donny Noemi. Obrábal usadlosť spolovice. Tak prinášal do domu svojich paní polovicu všetkej úrody, ktorá vlastne patrila jemu. Konečne, vraveli si zlomyseľné ženy v dedine, vyšvihol sa zo sluhu na príbuzného, ba čo viac, na živiteľa veľkomožných Pintoriek.

Najväčšmi prekvapovala všetkých vlúdnosť dona Preda. Od istého času sa napodiv zmenil. Dokonca schudol a povrávalo sa, že sa stal obeťou čarov, vraj mu pobosorovala čarodejnica pomocou svätých kníh.

Kto mal na tom záujem?

Nikto nevedel. Také veci sa nedajú nikdy jasne a presne zistiť. A keby sa aj dali zistiť, neobostieralo by ich už nič veľké a tajomné. Viditeľné bolo iba to, že don Predu navidomoči chudol. Tento posmeškár si dokonca prestal robiť posmech z blížnych a napokon vyviedol v očiach dedinčanov neodpustiteľnú hlúposť, že kúpil usadlosť, ktorá nemala takmer nijakú cenu, a s usadlosťou kúpil vlastne aj starého sluhu, ktorému ponechal úplnú slobodu.

Stefana a Paciana vravievali ironicky:

- Náš pán činí skutky milosrdenstva svojim nešťastným sesterniciam.

Pravdaže, vravievali si to iba medzi štyrmi očami pretože don Predu neprestával posielat' podarúinky - a boli presvedčené, že mu naozaj niekto počaril, a narážali potichu na Efixa, lebo verili, že na svete je všetko možné. A Efix mal rád svoje panie až natoľko, že pre ne bol schopný upísať svoju dušu hoci čertovi. Jeho ustavičné obšmietanie okolo dona Preda vzbudzovalo podozrenie predovšetkým u slúžok. Stefana starostlivo poprezerala, či pod prahom dverí nie je ukrytý nejaký bosorácky predmet. A Paciana našla raz ráno v pánovej posteli hrdzavý špendlík... Tŕpli, že sa stane niečo strašné.

V zime Pintorky nikdy nevychádzali z domu a nikdy nerozprávali, že pôjdu na púť k Panne Márii Pomocnici. Ale dni sa začali pomaly predlžovať a na starom cintoríne začala rásť tráva. Vtedy sa už pocit únavy zmocňoval aj donny Estery. Cítila ochabnutosť na celom tele tak, ako to prežívala vždy zjari donna Noemi, viditeľne blednúca s príchodom jarného rozpuku. Nechodila už do kostola, motala sa ustavične po dome, podchvíľou si sadla, ruky nevládne spustené vedľa seba a večne šomrala, že ju bolia nohy. Biedy v dome oproti minulým rokom nepribudlo, lebo Efix sa vždy postaral o to najpotrebnejšie, ale vcelku bolo ovzdušie presiaknuté smútkom.

V štyridsaťdňovom pôste pred Veľkou nocou sa šli sestry vyspovedať. Bolo jasné ráno, všetko hýrilo životom. Bolo počuť

džavot detí, zvonce oviec dolu medzi trstinami na rovine a šum rieky, bublavý a čoraz mocnejší, akoby sa na bielidle škriepili práčky. Na belasom nebi nebolo ani obláčika a vzduch bol taký priezračný, že sa dali dopodrobna rozoznať ligotavé kamene na Kaštieli a prázdny oblôčik na zručanine, plný belasého neba medzi brečtanom, ktorý ho obrastal.

Kňaz Pasquale sedel v spovednici a nehodlal z nej ešte vstať, hoci Natolia ho už čakala v sakristii s kávou a zákuskami v košíčku.

Keď Natolia zazrela, že prichádzajú dve ďalšie ženy na spoveď, kývla beznádejne rukou a rozhodla sa, že bude lepšie, keď pôjde kávu prihriať ku Grixende. A hneď si dala košík na hlavu, vyšla bočným východom a už aj kráčala uličkou medzi kríkmi trblietajúcimi sa rosou.

Cez dokorán otvorené dvere starej Pottoičky zazrela, ako sa Grixenda skláňa nad ohňom a varí kávu pre starenu, ktorá ležala chorá.

- Zo dňa na deň si chudšia, - povedala Natolia, keď vošla.

Grixenda bola naozaj vychudnutá a poblednutá. Taká mladučká, a už taká zatrpknutá, vyschnutá. Chudý krk a žltkastá tvár sa jej starecky potrhávali. Iba veľké jasné oči jej žiarili a v očiach sa jej prelievalo melancholické a potmehúdske svetlo - ako záludná tichá voda dolu v močarínach medzi trstinami.

- Káva mi vychladla, lebo ako na zlosť prišli ešte aj tvoje tety, - povedala Natolia, vyťahujúc kanvičku z košíčka. - Aspoň si aj ja trochu odpijem.

– Moje tety! Bodaj ich dali verejne vyšľahať! A teba s nimi! Ak naňho vysypú vrece svojich hriechov, môžeš čakať, že nájdeš svojho farára v spovednici zaduseného pod ich ťarchou...

– Ty máš rečí! Poštípala ťa vari vretenica? Vezmi si radšej zákusok a oslaď si zatrpknuté srdce...

Ale Grixendino srdce bolo plné blenu a nemala chuť na žarty.

– Ak si ma prišla podpichovať, mylíš sa, Natolia. Ty nemáš trne, lebo ty si chvojka, a nie ruža. Mňa bolesť nezdrví, nič neľutujem, som mocná ako pínia na morskom pobreží. A príde deň, keď prídeš prosiť, aby si mohla byť mojou slúžkou.

– Za koho sa chceš vydať? Za Baróna z Kaštiela?

– Vydám sa za živého, nie za mŕtveho, tebe sa mŕtvi vešajú na sukne! Ak chcem, vydám sa hoci za dona Preda, – povedala Grixenda a detsky hrdo zdvihla smutnú tvár, – lenže ja nemám dona Preda ani v päte!

Natolia na ňu hľadela a v duši ju ľutovala. Zdalo sa jej, že Grixenda nie je v svojej koži, že z nej hovorí nešťastie, a prestala si ju doberať. Vytiahla z košíčka ďalší zákusok a šla ponúknuť tete Pottoičke na jej brlôžtek. Slnečný lúč pršal zo strechy prízemnej izbice, osvetľoval posteľ, na ktorej ležala oblečená starena, náhrdelník na krku a náušnice na ušiach, nepohnuto a meravo ako mŕtvola vystretá v truhle.

Natolia myslela, že starena spí. Dotkla sa jej ľahunko ruky: bola rozpálená. Ale starena Natoliu pritiahla k sebe a ticho vravela:

- Počuj, Natolia, urob mi radosť! Choď za Efixom a povedz mu, že sa chcem s ním zhovárať. Ale Grixenda sa nesmie o ničom dozvedieť! Choď, ty malá hrdlička, choď!

- A kdeže vám teraz nájdem Efixa? Je azda v dedine?

- Práve prichádza z usadlosti do dediny. Vidím, ako prichádza, - povedala starena a priložila si prst na pery, lebo Grixenda vchádzala s kávou.

- Vidíš, Natolia, dnes ráno chcela vstať, a má vysokú horúčku! Starká, starká, len sa prikryte, prikryte sa.

- Prikryjem sa, prikryjem. Všetkých nás prikryjú, - povedala starena a Natolia odchádzala s ťažkým srdcom.

Čudné! Keď zachádzala za dom veľkomožných paní Pintoriek, naozaj zazrela, ako Efix vystupuje po pustej ceste. Šiel zhrbený pod plecniakom, taký zhrbený, že to vyzeralo, akoby niečo ustavične hľadal.

- Starena istotne umrie a už vidí, - pomyslela si Natolia.

Efix na ňu pozrel očami ľahostajného zvieraťa a nesľúbil jej, či pôjde, či nepôjde k starene. Vedel, že jeho panie sú v kostole na spovedi, strhol si z chrbta plecniak a odložil ho na schod, sadol si a čakal: prhlávy mu poprhli ruky.

Natolia sa vrátila do kostola a rozmýšľala, ako by mohla oznámiť veľkomožným paniam, že sa vrátil ich sluha. Tak by aspoň nechali kňaza na pokoji. Ale z jednej strany spovednice kľáčala už donna Estera a zo spovednice jej trčal ako krídlo čierneho vtáka okraj vlniaka, na druhej strane kľáčala už pripravená na spoveď donna Noemi. Pod tmavou látkou sa jej

triasol chrbát a z vyhrnutej sukne jej vyčnievala dlhá nervózna noha.

Ostatné kajúcnice už kľačali po kútoch kostola na zelenkastej dlažbe a odriekali otčenáše a zdravasy pokánia.

Hrobové ticho a beláskavé svetlo, vôňa poľných kvetín zaplavovali vnútro kostola, vlhkého a bezútešného ako jaskyňa. Mária Magdaléna sa vykláňala zo svojho sčernetého obrazu, akoby načúvala hlasy jari, ktoré sem vnikali zavše s voňavým vzduchom. A vo vnútri spovednice, pri mriežke, ktorá sálala pachom hrdze a ľudským dychom, cítila donna Noemi záchvev života, túžbu umrieť, vášnivú úzkosť, mučivú pokoru, všetky trýzne a žiale, lútosť i rozorvanosť ženy, ktorá hrešila z veľkej lásky.

Keď sa sestry vracali z kostola, zazreli, ako Efix namáhavo vstáva, opierajúc sa rukou o schod. Donna Noemi, skrušená presilou lútosťi a ošialom božskej lásky, si prvý raz všimla, že sluha nápadne schátral, ostarel, osivel, šaty na ňom viseli ako na žobráckej palici. Vystrela k nemu ruku, aby mu pomohla vstať. Ale on už bol na nohách a nepobadal jej dobrý úmysel.

Vošli na dvor a donna Estera sa vypytovala na usadlosť, akoby im ešte stále patrila. Efix však namiesto odpovede mrdol pohrdlivo plecóm a šiel si umyť ruky k studni.

Apríl nasial radosti aj na smutný dvor. Lastovičky vystrkovali hlávky z hniezd na pavlači a dívali sa, ako lietajú ich družky, ako sa snažia chytiť vlastný tieň na hustej tráve starého cintorína.

- Efix, tak sa mi vidí, že nevyzeráš dobre. Mal by si si niekoľko dní oddýchnuť, - povedala donna Noemi.

- Naozaj, donna Noemi? Ved' sa ešte celkom dobre držím na nohách!

- Vravím, že vyzeráš zle! Nežartuj. Čo ti je?

- Hľadel na ňu rozžiarenými, vďačnými očami. Jeho náhla radosť ho tak uveličila, že spleť vrások okolo očí sa mu zmenila na lúče.

- Starnem, - povedal a mädlil si dlane. Odrazu však jeho radosť pohasla práve tak rýchlo, ako sa predtým vznietila.

Vrátil sa do dediny, lebo si uvedomil, že poňho poslal don Predu. Inak by sa nepohol z usadlosti. Čo mu pomôže lútosť donny Noemi v jeho trápení? Iba ho ešte rozdrása.

Zašiel teda k svojmu novému pánovi. Našiel ho vysoko na rebríku, ako štepil vinič, plaziaci sa v konároch granátovej jablone, blýskajúcej sa zlatistými lístkami.

Aj nad ním si sadali lastovičky zo závratného vysokého letu a odrážali sa v priehlbine mliečneho neba. Z domu vychádzal tichý šum: ženy čistili a upratovali pred Veľkou nocou a vyrovnaný pokoj prýštil zo všetkého.

Efix nikdy nezabudol na tieto chvíle. Z usadlosti odchádzal v presvedčení, že sa stalo niečo zvláštne. Ale keď zdvihol oči od päty rebríka, pobadal, že aj don Predu je smutný, takmer chorý. Tento dojem sa v ňom upevnil, keď don Predu niekoľko ráz zaváhal, či už má zísť z rebríka, v jednej ruke blyštiaci sa štepársky nôž, v druhej fialový viničný výhonok, z ktorého kvapkala miazga ako krv z odseknutého prsta.

- Počkaj, hneď zídem. Alebo sa ponáhľaš? - povedal don Predu. Hneď sa však teperil dolu rebríkom, akoby si na niečo spomenul, a ťažko zišiel na zem. Pokynul Efixovi, aby odložil rebrík.

- Počuj, začal, keď už boli v prízemnej svetlici zaliatej slnkom a tieňmi poletujúcich lastovíc, - počuj, musím ti niečo povedať... A znova zaváhal, prezerajúc si nechty, - pozri, chcem sa oženiť s donnou Noemi... Efix sa tak mocne zachvel, že ruka na stolovej doske mu priam poskočila. Vtedy sa don Predu rozrehotal ťarbavým a zlým smiechom, ako to robieval kedysi.

- Dúfam, že sa s ňou nechceš oženiť ty! Tebe prenechám Stefanu, to vieš!

Efix mlčal. Mlčal a hľadel naňho. Jeho oči boli také plné lásky, hrôzy, radosti a smútku, že don Predu zrazu zväžnel. Ale jednako sa ešte pokúšal žartovať.

- Prečo ťa to tak vzrušuje? Myslíš, že ja ti zaplatím, čo ti za dvadsať rokov nezaplatili ony? Nie, pozri: ty sa dohodni s Esterou. To sa mňa netýka. A potom je tu ešte čosi...

Zoškrabal si nechtom škvrtku z kazajky a pozorne sa prezeral.

- Čo myslíš? Bude ma chcieť?

- Čo to vravíte! - zamrmlal Efix.

- Nie som si taký istý! Ale teraz sa zhovárajme vážne. Dobře som si to rozmyslel, kým som sa pevne rozhodol. Môžeš mi veriť, že to robím skôr z povinnosti než z rozmaru. Čo čakám?

Kam idem? V mojich rokoch mi už nepristane veľmi mladá žena. Ale na tom nezáleží. Hlavné je, že som sa rozhodol. Napokon, načo tajiť? Noemi je krásna a páči sa mi. Ak mám byť úprimný, vždy sa mi páčila. Ech, čo chceš! Život beží ako rieka a my musíme bežať s ňou. Iba keď ho už niet, si začneme uvedomovať, že uplynul. Ech, nechajme to, – dodal, pľasnúc si rukami o stehná, vstal a znova si sadol. – Teraz je dôležité, aby sme zistili, či ma Noemi neodmietne. Popýtam ju o ruku podľa zvyklostí. Pošlem za ňou kňaza Pasqualeho, alebo doktora, alebo niekoho iného. Ale nechcem dostať košom, za nič na svete, doparoma! Rozumieš, Efix?

Efix dobre rozumel a na súhlas prikyvoval hlavou a iskril očami.

– Mám sa pozhovárať s donnou Noemi medzi štyrmi očami?

Don Predu mu tľapol rukou po kolene.

– Výborne! Urob to! A čím skôr, tým lepšie, Efix! Také veci nesmieme nechať skysnúť. Opýtaš sa jej, koho mám poslať, aby ju úradne popýtal o ruku? Kňaza Pasqualeho, alebo jeho sestru, alebo koho? Ak povie, aby sme nikoho neposielali, tým lepšie, verubože, tým lepšie! A potom to dáme dokopy čím skôr v tichosti... Nie sme predsa detičky. Čo na to povieš? A potom jej povieš, aby si s ničím nerobila starosti. Dom je vylíčený, všetko je pripravené, slúžky sú poruke. Sú to klebetnice, to je pravda, ale sú to slúžky, a dobre platené. Výbava je prichystaná, všetko ako zo škatuľky. Nič nám nechýba, ech, bude sa mať ako... Nie, to jej nevrav, o tom sa pozhovárame s donnou

Esterou. Iba ma mrzí... No, veď tebe to môžem povedať... Iba ma mrzí, že donna Ruth sa tak chytró pominula... Možno by sa aj ona s nami radovala...

Efix vstal. Cítil, akoby ho niečo pichalo na celom tele a strašne sa mu žiadalo konať, popohnať osud.

- Počkaj ešte chvíľku, diabol! Frcneme si! Trocha pálenky? Rascovicu? Stefana, síra pekelná, obslúž si pytača! Stefana!

Bolo počuť, ako slúžky upratujú. Napokon sa zjavila na prahu staršia slúžka s jedným obrúskom na hlave, s druhým v ruke, vážna a impozantná, jednako však vždy otrocky oddaná vyhovieť akejkoľvek pánovej žiadosti. Otvorila almaru naliala rascovicu a pozrela na Efixa s hmlistým pocitom hrôzy, ale aj preto, či berie vážne kruté pánove žarty. Ale Efix bol taký pokorný a popletený, že sa vrátila a povedala mladšej družke:

- Ak mu pobosoroval, tak to urobil dokonale. Šťastie padá ako šíp na tých ľudí. Dobre, všetko poupratuj, ušetríš si na svadbu.

- Na tvoju svadbu s Efixom? - povedala Paciana.

- Pokiaľ ide o dona Preda, musíme najprv vyčakať, či mu donna Noemi nedá košom!

Ale Stefana jej ukázala figu, lebo Pacianine slová jej prichodili ako číry nezmysel.

Keď bol už Efix na ulici po tom, čo ho don Predu odprevadil až po bránu, rozhlíadol sa a vydýchol si.

Všetko sa zmenilo. Svet sa roztvoril ako údolie po uragáne, keď sa zdvihne chaos skazy... Kaštieľ na belasom nebi,

zrúcaniny, na ktorých sa chvela tráva plná periel, nížina tamdolu s hrdzavými krovinami trstín, všetko mu prichodilo ako sladké spomienky na detstvo, na veci dávno stratené, dávno oplakané, dávno vytúžené, potom zabudnuté a znova nájdené, keď si už človek na nič nespomína, keď už nič neľutuje.

Všetko je sladkosť, dobrota, milota. Tu sú kroviská okolo kostola, zelené a fialové pavučiny plné rosy, tu je sivá hradba, rozhlodaný portál, starý cintorín s bielymi kvetmi kostí uprostred ovsa a prhlavy, tu je ulička a živý plot s bledofialovými motýľmi a ružovými lienkami, pripomínajúcimi kvietky a zrelé jahôdky. Všetko je svieže, nevinné a krásne. A my sme deti a utekáme z domu a bežíme po čarovnom svete.

V čase štyridsaťdňového pôstu býva kostol ustavične otvorený a Efix si šiel kľáknúť na svoje zvyčajné miesto pod kazateľnicu.

Aj Mária Magdaléna sa naňho dnes dívala veselším okom, ako dáka španielska dáma, ktorá zavítala na návštevu k Barónovcom a vyzerá z balkóna ich kaštieľa. Aj ona cítila v duši jar, aj ona bola šťastná, hoci boli práve dni utrpenia nášho Pána. Istotne ju požiadal o ruku niektorý bohatý šľachtic a ona sa usmievala na chodcov zo svojho balkóna a usmievala sa aj na Efixa, ktorý kľáčal pod kazateľnicou.

– Ďakujem ti, Pane, teraz už môžeš prijať dušu služobníka svojho. Som šťastný, že som trpel, že som hrešil, pretože cítim tvoje božské milosrdenstvo, tvoje odpustenie, tvoju pomoc, tvoju nekonečnú veľkosť. Vezmi si moju dušu tak, ako si berie

vták zrnko z cesty. Pane, rozsej ma do štyroch vetrov, ja ťa budem chváliť, lebo ty si vyslyšal moje srdce...

– Jednako však vstal iba s námahou, s ubolenými kolenami. Mal nejasný pocit úzkosti, akoby tieň mračna prešiel po kostole a zastrel Magdaléninu tvár.

Aj tvár donny Noemi, sklonenej nad výšivkou na dvore, zastrel tieň mračna.

Efix odtrhol sirôtku z okraja studne a šiel ju ponúknuť panej. Uprela naňho prekvapené oči, ale nežný kvietok si nevzala.

– Hádajte, kto vám ho posielal? Vezmite si.

– Ty si ho odtrhol, tak si ho nechaj.

– Nie, naozaj, vezmite si ho, donna Noemi.

Sadol si pred ňu na zem, nohy skrížené pod sebou ako otrok, a rukami si oblápal kolená. Nevedel ako začať, ale cítil, že pani už vie. Naozaj donna Noemi si pustila sirôtku do vyšitej dierky. Srdce jej bilo, áno, uhádla.

– A kde je donna Estera? – opýtal sa Efix, skloniac sa k zemi. – Tá bude šťastná, keď sa to dozvie! Don Predu si ma zavolať do dediny akurát preto...

– Čo to táraš, nešťastník?

– Nie, nevravte mi nešťastník! Ja som šťastný, akoby som umieral, posvätený božou milosťou, akoby som už videl otvorené nebesá... Bol som v kostole, než som sem prišiel, poďakovať Pánovi. Prisahám na svoje svedomie, že je to tak...

- O čo vlastne ide, Efix? - povedala zastretým hlasom, pričom pichla ihlou do sirôtky. - Ja ti nerozumiem.

Efix pozdvihol oči: videl, ako zbledla, pery sa jej chveli, viečka zosineli ako mŕtvej. Určite radosť jej vyhnala krv z tváre. A on sa zachvieva na celom tele, rád by si klákol pred ňou a povedal jej: Áno, áno, je to veľká radosť, donna Noemi, plačme spolu.

- Vy súhlasíte, donna Noemi, pani moja? Ste naozaj šťastná? Mám mu povedať, aby prišiel?

Prudko zareagovala; zahryzla si do pery, otvorila oči a krv sa jej znova vrátila do líc, ale iba pomaly, iba okolo očí a do perí. Pozrela na Efixa a on mal pred sebou znova jej niekdajšie strašné oči, plné nepriateľstva a pýchy. Tõňa zostúpila naňho.

- Neráčte sa uraziť, keď vám to vravím ako prvý, donna Noemi! Som biedny sluha, áno, ale mlčím ako hrob. Ak súhlasíte, don Predu pošle kňaza, aby vás popýtal o ruku, alebo chcete, aby prišiel niekto iný...

Noemi striasla poranenú sirôtku na zem a začala pichať ihlou do výšivky. Vyzerala pokojne.

- Ak sa chce don Predu vysmievať, nech sa len vysmieva. Mne na tom nezáleží.

- Donna Noemi!

- Nevravím, že to nemyslí vážne. Inak by si tu nebol. Ale teraz buď taký láskavý, vstaň a odíď.

-Donna Noemi, preboha!

- Tak čo ešte chceš? Dvihni sa, neklač predou mnou so zopätými rukami! Si hlupák!

- Ale, donna Noemi, čo vám je? Dávate mu košom?

- Dávam.

- Dávate? Ale prečo, milá donna Noemi?

- Prečo? Vari si spadol z duba? Som stará, Efix, a stareny nemajú chuť na žarty. A už o tom nerozprávajme.

- To je všetko, čo mi poviete?

- Všetko.

Zmlkli. Ona šila, on si narovnal kolená a stískal medzi nimi zopäté ruky. Prichodilo mu to ako sen, nechápal. Napokon zdvihol oči a rozhliadol sa. Nie, nesnívalo sa mu, všetko bola najživšia skutočnosť. Dvor bol plný svetla a tieňov. Nejaký kolík vypadol z balkóna, ako padajú na jeseň borovicové šušky. Za múrom sa týčil biely Vrch, akoby bol z cukru, a všetko bolo lúbezné a nežné ako ráno, keď odchádzal od dona Preda. Zdalo sa mu, že ešte počuje, ako ženy upratujú, ako klepú koberce. A cítil, akoby úderý dostával on. Áno, niečo ho šľahalo po chrbte, po pleciah, po lopatkách, po lakťoch a kolenách a po hánkach prstov. A donna Noemi tam sedela bledá, šila a šila, aj ona mu pichala dušu ihlou. A lastovičky ustavične lietali do kruhu nad ich hlavami a vytvárali pohyblivý živý veniec čiernych kvetov, malých čiernych krížikov. Ich tiene bežali po zemi ako listy hnané vetrom. Vtedy ho omarila znova úzkosť, ktorú zakúsil, keď vstával z chladnej dlažby v kostole pod kazateľnicou, vtedy zazrel tieň na Magdaléninej tvári. Hlboko si vzdychol. Pochopil. Boží trest nad ním neúprosne visel.

Efix žmolil okraj sukne donny Noemi a pomaly začal rozprávať. Ani dobre nevnímal zmysel svojich slov. Bol to istotne málo presvedčivý rozhovor, lebo donna Noemi ďalej šila a neodpovedala, pokojná, s nevyspytateľným úsmevom na perách.

Iba keď sa zdalo, že už povedal všetko, všetky minulé biedy a všetok budúci lesk, prehovorila ona, ale ticho, sotva nadvihla oči, akoby rozprávala iba očami.

- Prečo ťa to tak trápi, Efix? Nemiešaj sa do mojich vecí. Napokon vieš: žili sme doteraz a budeme žiť aj odteraz. Vari sa nám zle žilo? Chýbalo nám niečo? A budeme to ťahať s božou pomocou ďalej. Chlieb nám chýbať nebude. Don Predu je príliš bohatý, nestačila by som ani dozerať na jeho bohatstvo.

Efix bol z toho celý zúfalý. Rozmýšľal, čo robiť: či sa neuchýliť k nejakej lsti.

Znova jej začal žmoliť okraj sukne.

- Napokon, musím vám povedať dôležitú vec, drahá donna Noemi. Nechcel som, ale vy ma svojou zanovitosťou nútite. Don Predu je taký zalúbený, že umrie, ak si ho nevezmete. Áno, akoby mu bol niekto pobosoroval! Už ani nespáva. Vy neviete, čo je láska, drahá donna Noemi! Od lásky sa umiera! Nesmiete byť predsa taká ukrutná, aby ste ho láskou umorili na smrť...

Donna Noemi sa zasmiala a jej zdravé zuby zažiarili ako zuby bezstarostného a pochabého dievčaťa. Jej smiech však Efixa bolel, dráždil ho, takže sa uchýlil k novej lsti.

- A je tu ešte jedna dôležitá vec, donna Noemi! Áno, nechcem vám ju ďalej zatajovať. Don Giacinto sa vyhráža, že sa vráti... Rozumiete?

Prestala šiť, vypála hrud', vyvrátila dozadu hlavu, s tvárou dohora, akoby lapala vzduch. V rukách kŕčovite zvierala rám s výšivkou.

Efix vyskočil poľakaný, lebo si myslel, že omdlieva.

Ale to bola iba chvíľka. Donna Noemi znova naňho uprela svoje zlé oči a pokojne povedala:

- Aj keď sa vráti, nemáme čo stratíť. Už nepotrebujeme nikoho, aby nás chránil.

Efix zodvihol zo zeme sirôtku a šiel si sadnúť na schody, ako to urobil tej noci, keď umrela donna Ruth. Už si nekládol otázky, prečo donna Noemi odmieta život. Zdalo sa mu, že pochopil. Pochopil, že je to boží trest za jeho hriechy, trest, ktorý visí nad celým domom. A on bol tým červom v plode, bol črvotočou, ktorá rozhlodala osudy rodiny. Presne ako črvotoč v skrytosti: hlodal, hlodal, hlodal, a teraz sa čudoval, že všetko okolo neho je črvotočina. Musí odísť: to jediné chápal. Ale nitka nádeje ho ešte držala ako svieža byľ, ktorá drží bledú sirôtku v jeho trasúcich sa prstoch. Boh neopustí kresťanské ženy! Keď on odíde, donna Noemi, ktorú azda urazilo jeho neokrôchané posolstvo, sa podvolí. Tak či tak, dve ženy nemôžu žiť bez chlupskej ochrany.

Bolo treba odísť. Ako je to možné, že to doteraz nepochopil? Odrazu sa mu zamarilo, že ho volá neznámy hlas. A hlas ho naozaj volal z druhej strany múru, z ticha ulice.

Vstal a vykročil. Potom sa ešte vrátil, vzal si plecniak, zavesený na kolíku pod balkónom. Bol tam už niekoľko storočí, odtrhol sa a spadol medzi kamene na dvor ako veľký čierny prst. Efix sa zachvel. Áno, bol najvyšší čas! Aj kolík sa už odtrhol, pretože nechcel držať jeho žobracky plecniak.

Donna Noemi kútikom oka pozorovala tento výjav, bola prekvapená, keď videla, že Efix kolík nezdvihol a nepripevnil na pôvodné miesto, ale bez slova vykročil.

- Efix, ty odchádzaš?

Postál so sklonenou hlavou.

- Ani nepočkáš na Esteru? A prídeš na Veľkú noc? Efix potriasol záporne hlavou.

- Efix, ty si sa urazil? Povedala som ti niečo zlé?

- Nič zlé, pani moja. Ja musím odísť. Je naozaj najvyšší čas.

- Tak choď spánombohom.

Chvíľu rozmýšľal. Mal pocit, že na niečo zabudol, ako keď sa človek vydáva na cestu a kladie si ešte poslednú otázku, či je o všetko postarané.

- Donna Noemi, rozkážete niečo?

- Nie. Iba sa mi zdá, že sa necítiš najlepšie, Efix. Si chorý? Zostaň tu, zavoláme lekára. Trasú sa ti tuším nohy.

- Musím ísť.

- Efix, počuj, nemaj mi za zlé, že som sa s tebou takto zhovárala. Je to tak, ver mi, inak nemôžem. Viem, že tá to trápi, ale inej cesty niet. Estere nič nevrav. A choď, ak chceš naozaj ísť. Ale ak sa budeš zle cítiť, vráť sa. Nezabúdaj, že tento dom je aj tvoj.

Upravil si plecniak a vykročil. Na schodoch brány si otriasol baganče, aby z domu, ktorý opúšťal, neodniesol ani zrnko prachu.

XIII.

Vonku ho čakal Zuannanto.

- Tri razy som na vás volal! Podďte, babke je veľmi zle a chce sa s vami zhovárať. Prečo už nejdete? Veď vám neukradneme chlieb z plecniaka.

Starena ležala na posteli oblečená, jej holé prekrvené ruky pálili ako žeravé uhľíky. Vyzerala, akoby ticho spala, ale keď sa Efix nad ňou sklonil, povedala zastretým hlasom:

- Vidíš? Odišla na riekú prať, lebo treba pracovať. A ty si povedal, že sa s ňou ožení!

- Teta Pottoička! Musíte byť trpezlivá. Narodili sme sa, aby sme trpeli.

Starena zdvihla ruku a kľúčovite ho k sebe ťahala. Hnilobný pach postele ho ovanul, ale on sa neodtiahol, hoci jej rozpálený náhrdelník sa ho dotkol a jej horúci dych mu prešiel po vlasoch ako pavúk.

- Počúvaj, Efix, stojíme pred božou tvárou. Ja už odchádzam. Príde si po mňa sám don Zame, ako sme si povedali v krásnom čase našej mladosti. A keď budeme prechádzať okolo miesta, kde si ho zabil, ja mu poviem, aby sa nezastavoval a aby ti odpustil pre lásku, ktorou si zahŕňal jeho dcéry. On ti odpustí, lebo si niesol veľkú ťarchu. Efix, ale zachráň ešte aspoň Grixendu. Inak bude stratená. Čaká už iba na moju smrť, aby mohla odtiaľto utiecť. A ja nemôžem zatvoriť

v pokoji oči. Choď za Giacintom a povedz mu, aby jej neničil život, aby nezabudol, čo jej slúbil... A nech sa s ňou ožení, tak aspoň donna Noemi nebude viac naňho myslieť. Choď.

– Odtisla ho od seba a on otvoril oči, ale mal pocit, že mu ich ošlahol oheň, zanesol popol, akoby vyšiel rovno z pekla. Starena už oči neotvorila: ruky meravé, prsty roztvorené a tvrdé. Mrvila ešte fialovými perami, ale hlas z nich už nevychádzal.

A potom už neprehovorila.

Cez dieru v streche, ako z prevráteného lievika pršal zlatistý lúč, osvetľoval čierne telo na posteli a ligotajúci sa náhrdelník. Ostatok bezútešnej izby sa ponáral do tmy. Efix sa díval ako zo dna hlbkej studne na vysoký vzdialený bod. Ale odrazu sa mu zdalo, že lúč zmenil smer, zamieril naňho a osvietil jeho vedomie. Takto bolo znova všetko jasné. Jeho spíepňajúce oči už rozlišovali všetko: temné omyly života, priezračný stred bezpečnosti – trest boží za zločin:

Vyhodil si plecniak na chrbát a bez slova vyšiel.

Keď prišiel k domu dona Preda, zavolať Stefanu a oznámil jej, že musí odcestovať za svojimi vecami a nevie, kedy sa na usadlosť vráti.

– Povedz aspoň, kam ideš?

– Do Nuora.

– Do Nuora je dva dni pešo.

Cesta stúpala, Efix kráčal pomaly, po krátkych úsekoch. Keď ho zmáhala únava, zvalil sa do trávy v priekope pri ceste. Zatváral oči, ale nespál. Keď ich znova otvoril, mal pred sebou

prachovožltú hradskú, ktorá sa strácala v zelených a belasých dialavách a ťahala sa k Nuorským vrchom a dolu k prímorskej Barónii. Tamdolu na dne údolia zanechal svoj zločin, tamhore vo vrchoch ho čaká miesto pokánia.

Počasie bolo krásne. Doliny už pokrývala syta zeleň: ako detské oči sa z nej usmievali naňho rozkvitnuté kvietky zimozelene.

Horské bystriny zurčali a iskrili medzi zeleňou svahov a rieka šumela dolu medzi jelšinami. Po hradskej hrkotal voz a Efixa premošla túžba opýtať sa pohoniča, či by ho nezviezol. Ale nevdojak ho takáto myšlienka zarmútila a rozhorčila.

Nie! Musí ísť pešo ako kajúcnik! Musí prísť na miesto pokánia bez pomoci blížneho.

Táto jeho prvá cesta z dediny mala svoj presný cieľ. Teda ešte mu neboli celkom ľahostajné veci tohto sveta. Záležalo mu na tom, aby do Nuora došiel čím skôr a všetko vybavil. Domnieval sa, že potom bude už slobodný, že mu zostane iba vlastná ťarcha, ktorú trpezlivo poniesie až do posledného dychu.

Prvú noc strávil v starej kolibe pod úšustom, ale nemohol zaspať. Noc bola priezračná a vlažná. Na bielom nebi nad údolím, stráženým rozoklanými balvanmi, visel mesiac ako zlatá lampa v chrámovej lodi. Ale v kolibe nevľúdnej ako maštal stonal chorý človek a ľudská bolesť narušovala ticho horskej samoty.

Efix sa vydal na ďalšiu cestu ešte pred úsvitom, ustatejší ako predtým. A hľa, z bielych hmlistých tiem vynorilo sa pred ním kadidlo Olienských vrchov oproti drsnému granitovému oltáru Orthobena. Celá krajina pôsobí posvätným dojmom, lebo Vykupiteľ zastavil svoj let na najvyššom brale, a odtiaľ jeho kríž rozhadzuje svoje čierne ruky na zlatý blankyt neba.

Efix si kľakne, ale nemodlí sa, nevládze sa modliť, zabudol slová ľudskej modlitby. Veď jeho oči, chvejúce sa ruky a celé telo, zmietajúce sa v horúčke, vyslovujú pravú podstatu modlitby.

Čím väčšími sa približoval k Nuoru, tým mocnejšie cítil, akoby nad údolím viselo veľké srdce, akoby čoraz mocnejšie klepalo.

- To je ten mlyn a Giacinto je v ňom, - zaradoval sa. Bol už v poslednej etape svojej tuláckej cesty, na poslednej zastávke svojej kalvárie: na stúpajúcej cestičke, špinavej, páchnúcej olejom, so zdochnutou mačkou uprostred všakovakých nečistôt a s ružovou oblohou nad vysokým múrom, obrasteným burinou.

Prišiel do polovice cestičky a obrátil sa. Do údolia sa ťahala chmára a opisovala hnedastý kruh po ružových úbočiach Orthobena a doháňala aj jeho na cestičke. Zhora doliehal klepot mlyna: jeho mužský huriavk výrazne kontrastoval s ženskou ozvenou zvona, ktorý práve vyzváňal anjelpána. A na úzadí hradskej prechádzali sedliaci s volskými záprahmi, imponantní mešťania, pripomínajúci dona Preda,

ženy s amforami na hlavách. Iné ženy, strhané a bledé, opierali sa o kamenný múr, ktorý ohradzoval mlyn, a odpočívali.

Efix, ustatý, s plecniakom, ktorý sa mu kízal z chrbta, sa im prihovril.

- Býva tu Giacinto?

- Kto? Ten z mlyna? Áno, tu povyššie. Čože mu nesieš v tom plecniaku? Si vari jeho sluha?

- Áno. A čo robí don Giacinto?

- Ech, pracuje a zabáva sa. Je veselý. Zlatý chlapec. Všetky ženy sa za ním obzerajú... Bijú sa oňho ako včely o med...

Vtedy si Efix spomenul na pút k Panne Márii Pomocnici, na Natoliu a Grixendu, ako Giacinta strhli do kola a tancovali s ním. Pichla ho zžieravá bolesť, ale s bolesťou sa prihlásila aj mocná túžba urobiť niečo proti zlému osudu.

- A kdeže ho môžem nájsť? Je teraz v mlyne?

- Veď práve prichádza!

Naozaj, Giacinto prichádzal náhlivým krokom, bez čiapky, vlasy a šaty zamúčené. Nieкто ho už istotne upozornil na sluhov príchod.

- Čo si sa sem trepal? - vítal ho, chytil ho za plece a triasol ním.

Efix sa naňho mlčky díval a dal sa viesť úzkou uličkou na zatvorený dvorec medzi dvoma domčekmi nad údolím. Chlap, nízky mešťan, skôr zákrpok, s veľkými melancholickými očami a s bielou tvárou, ťahal práve vodu zo studne a Giacinto mu ho predstavil ako domáceho pána.

- Musím sa s tebou zhovárať, - povedal Efix.

- Som tu, hovor.

Sadli si do kuchyne, ale mešťan sa nedal vyrušovať a pripravoval večeru. Efix nechcel rozprávať v jeho prítomnosti. Pravdaže, Giacinto ustavične žartoval a smial sa. Ani náznakom nesúrtil, aby Efix povedal, po čo prišiel.

Cez oblôčik bolo vidno na bralách Orthobena ako lastovičku malého Vykupiteľa a zo záhrady sálala vôňa fialiek, ktorá Efixovi pripomenula dvor jeho paní.

Efix cítil, že ho bolí srdce, ale nemohol rozprávať. Povedal iba: - Giacintino, ako vidím, berieš ešte stále všetko na ľahkú váhu!

- Čo mám robiť? Mám sa obesiť?

Pri týchto slovách človečik, ktorý varil makaróny, pozdvihol smutné oči, a Giacinto sa zasmial, keď jeho zrak spočinul na krokve pod strechou.

- Vieš, Efix, v prvých dňoch, keď som prišiel na kvartiel k tomuto božiemu služobníkovi, som sa naozaj chcel obesiť. Pamätáte sa, Micheli? - Človečik prikývol na znamenie súhlasu, ale hneď potriasol karhavo hlavou.

- A on ma zachránil, uložil ma do postele ako dieťa. Zviazal ma remeňmi, keď vyšiel z domu. Blúznil som, mal som vysokú horúčku. Ale potom mi to prešlo a teraz som veselý a spokojný. Všetci, Micheli? Nie som azda veselý a spokojný? No tak, Efix, povedz, čo máš na srdci. Určite si sem prikvitol, aby si ma obral o veselosť.

- Stará Pottoička umrela, – povedal Efix konečne, a Giacinto mu predstrčil vidličku pod nos, akoby ho chcel pichnúť.

- Chod', ty zlovestný vták! Vedel som, že prídeš s nejakou smrťou! A čo ďalej?

- A Grixenda nás chce opustiť. O niekoľko dní ju tu máš. To som ti prišiel povedať.

Giacintovi sa vrátila niekdajšia detská tvár, smutná a vydesená.

- Len to nie, preboha! Len to nie! Nechcem, aby sem prišla!

- Nechceš? A ako jej v tom môžeš zabrániť? Napokon, Grixenda je tvoja verenica. Sľúbil si, že sa s ňou oženiš!

- Nemôžem sa s ňou oženiť. Však sa nemôžem oženiť, Micheli, však? Nemôžem a nechcem! Nie som v takom položení, aby som sa mohol ženiť. Som bedár, mám iné povinnosti! Veď ty dobre vieš! Koniec koncov pred týmto človekom môžeme rozprávať otvorene. Vie o mne všetko práve tak, ako to vieš aj ty a má so mnou strpenie. Musím splatiť za tety dlh. Práve preto som sa chcel zahubiť: bol som taký zúfalý. Ale tento človek mi povedal: prichýlim ťa zadarmo pod svoju strechu, dám ti jesť, ak budem mať, ale musíš pracovať a splatiť dlh.

S počudovaním a s nedôverou pozrel Efix na človečika, akoby sa ho očami pýtal, skadiaľ berie toľkú šľachetnosť. A človečik, ktorý jedol sklonený z taniera makaróny, pozdvihol oči a povedal:

- Sme predsa kresťania!

Vtedy sa Efix vrátil do seba, do príbytku svojej duše, a spomenul si, po čo vlastne prišiel.

– Giacinto, a jednako sa musíš s Grixendou oženiť. O niekoľko dní ju tu máš. Neodháňaj ju od seba, nenič jej život!

– Och, ty svätá prostota! Načo máš uši, keď nepočuješ? Ja ti vravím, že si ju tu nemôžem nechať, že sa s ňou nemôžem oženiť, aj keby som chcel! Musím splatiť tetám dlh! Všetko splatíš, keď sa s ňou oženíš.

– Vari toľko zdedila po starej Pottoičke? – uškrnul sa Giacinto. Ale Efix naňho vážne pozeral a zopakoval:

– Prišiel som, aby som ti to povedal.

Domáci pán pochopil, že jeho prítomnosť im je na príťaž, a napriek Giacintovým protestom mlčky vyšiel z izby.

– Nechaj ho, – povedal Efix. – To, čo ti chcem povedať, sa nesmie nikto dozvedieť.

Keď zostali v kuchyni sami, zmocnili sa ich ešte väčšie rozpaky. Zdalo sa, že sa jeden pred druhým hanbia v ostrom svetle. Vyšli na dvorček, sadli si na schod a Giacinto privrel za sebou dvere, aby oheň a svetlo neboli svedkami ich rozhovoru. A Efix hľadal slová, akoby dostal zo svojho srdca bolestné tajomstvo. Tajomstvo bolo také veľké a ťažké, že darmo sa mocoval, aby ho vytiahol na povrch: podarilo sa mu to iba v zakrvavených franforčekoch. Sklonil sa nad sebou a s mlčanlivou uvzatosťou ťahal a ťahal, akoby vyťahoval balvan z hlbkej studne. Napokon sa narovnal a ustato a nemohúcné zavzdychal:

– Giacinto, tak ti to poviem. Taký je už beh sveta. Don Predu požiadal donnu Noemi o ruku a donna Noemi mu dala košom. A to je tvoja vina!

Giacinto neodpovedal, ale chytil ho mocne za plece, akoby mu ho chcel oddrapiť. Potom ho pustil.

Giacinto si ľahko vzdychol, akoby ho premohla náhla mdloba. A Efix si ohmatával plece, ktoré ho páliło od stisnutia, a úzkostlivo si vydýchol.

– Áno, tvoja vina, tvoja vina, – zopakoval takmer útočne. – Ty si to nevedel? No konečne! Chvalabohu, že ti to starena nepovedala. Ale teraz si to musíš vážne rozmyslieť. Teraz to musíš vytĺcť tete z hlavy, rozumieš? Rozumieš?

– Čo ja v tom môžem urobiť? – povedal Giacinto. A zdalo sa, že znova ho trýzni starý smútok. Sklonený v tóni díval sa do zeme a videl iba čiernu priepasť.

– Čo môžeš urobiť? To, čo som ti povedal. Začni plniť svoju povinnosť. Potom aj ona splní svoju...

– Čo môžem urobiť, čo môžem urobiť? Ty si myslíš, že človek je pánom svojho osudu? Spomeň si, o čom sme sa zhovárali kedysi na usadlosti. Pamätáš sa? A ty si bol, ty si bol pánom svojho osudu?

Aj Efix sa sklonil. A tak zotrvali hodnú chvíľu. Boli tak blízko pri sebe, že sa opierali o seba bokmi a cítili vzájomné teplo. Dotýkali sa sluchami a v súhlasnom tepote krvi načúvali tajomný hlas.

- To je pravda! Nie sme pánmi svojho osudu, - pripustil Efix.

- A ty si myslíš, že donna Noemi by bola šťastná, keby sa vydala za bratanca Preda? Nielen chlebom je živý človek. Teraz to viem už aj ja... Človek potrebuje čosi viac!

- Ale povedz mi, Giacinto, povedz... ty si to naozaj... ty...

- Ja?

- Áno, ty si to vedel?

- Čo ti mám vysvetľovať? Chlap to vždy vycíti. Ale na jasnú pamiatku svojej matky prisahám, že ja som si tetu Noemi vždy vážil! Bola mi ako sviatosť... A jednako sa ti nemôžem nezdôveriť - napokon, teraz ti to už môžem povedať - prišlo to ako blesk, iba raz, vtedy keď omdlela a ja som plakal nad jej očami a moje slzy sa miešali s jej slzami, áno, poviem ti to, akoby som to povedal vlastnej matke, keby žila: dívali sme sa na seba, ale tak nevinne... cez slzy a hádam vtedy... hádam vtedy...

Neviem, to je všetko a iné ti neviem povedať. Je možné, že práve preto som odišiel, áno, preto, a nie preto, čo som navystrájal.

- Dovoľ, aby som sa ťa opýtal ešte niečo. Keď si vtedy prišiel taký vzrušený na usadlosť, vieš, posledný raz, vtedy si to už vedel?

- Áno, vedel.

- Tak ty si, - povedal Efix a narovnal sa, - ty si chlap!

- A čo mám byť? - odvetil vzápätí s úľubou Giacinto. - Poznám trochu život, nič viac. Človek vnikne chytro do zákrut

života, keď sa narodí tam, kde som sa narodil ja. Aj ty poznáš život, ibaže svojím spôsobom, a preto sme si hneď porozumeli, hoci rozprávame inou rečou. Pamätáš sa, vtedy, keď som prišiel predposledný raz za tebou na usadlosť... Hral som celú noc s Milesem a falšoval som podpis, pretože som chcel splatiť dlh prístavnému kapitánovi, chcel som sa pred ním ukázať, že nie som taký úbožiačik, ako vyzerám. On by bol povedal: Ó, ten nešťastník sa pozdvihol! Lenže ja som klesal čoraz nižšie ako opustený vojak do blata v močarine... Tak mi to prichodí, akoby ma zachvátilo nejaké bláznovstvo. Až teraz sa mi otvorili oči a vidím, kde je ozajstná záchrana. A kde si našiel ozajstnú záchranu ty? Žil si pre iných, a to chcem urobiť aj ja, Efix, – povedal mu takmer do tváre, – ty si ma zachránil: a ja chcem byť ako ty... Povedz, mám pravdu? V Oliene som ti ublížil, keď som ťa šmaril na zem. Ale aj so svätcami ukrutne zaobchádzali, a preto neprestanú byť svätcami. Odpovedz, mám pravdu? – opakoval Giacinto a triasol Efixa za pleciami. – Pamätáš sa, o čom sme sa zhovárali na usadlosti? Ja na to nikdy nezabudnem, a v duchu si vždy vravím: Áno, Efix a ja sme bedári, nešťastníci, ale sme ozajstnými ľuďmi. Sme ľuďmi viac ako strýko Predu, a určite oveľa viac, ako ten ošmek Milese! Strýko Predu? Aký je strýko Predu? Dovolil, aby tety toľké roky živorili, ani prstom nepohol, keď sa ľudia smiali ich biede! Dokonca ľudskú zlobu ešte podporoval! A teraz si myslí, že sa očistí od všetkej viny, keď sa ožení s donnou Noemi! Robí to však iba preto, že Noemi sa mu páči ako žena, ako sa mne páči Grixenda, a to je všetko.

Je to láska? Je to súcit? A ona dobre robí, že ho nechce. Dobre robí! Schvaľujem jej to na celej čiare! Ak existuje nejaká láska, tak to bola tvoja láska k nim. A ak je niekto na svete, koho by mali milovať a za koho sa mali vydať, áno, aj vydať, to vravím s jasnou hlavou, to si mal byť ty, nie strýko Predu... Ony ťa však odohnali ako starého psa teraz, keď už nie si na nič súci. A ty ich preto ešte väčšmi miluješ, lebo tvoje srdce je ozajstným srdcom človeka. Nuž a čo urobíš teraz? Ajhľa, človek! Hanbi sa! Ešte si sa dosť nenaplakal? Tak odvahu, človeče! Vstaň a choď!

Chytil ho zozadu za plecia a znova ním zalomcoval. Ale Efix plakal, prelomený žiaľom a starobou na dvoje, s hlavou medzi kolenami. Jeho stonanie naplňalo kvíľbou tichú noc a on si spomínal, ako vracal krv pred starým olienskym kostolom po podobnej scéne s Giacintom. Aj teraz sa cítil, akoby mu všetka krv vytekla očami. Všetka zlá krv – hriešna krv. Cítil sa, akoby už nemal v tele kvapôčku krvi a duša sa mu trepotala v prázdnom chladnom priestore, preplnenom hustou čiernou nocou. Ale Giacintove slová lásky boli preňho ako večerné blýskavice na temnom pozadí vesmíru a jeho vlastné slzy mu svietili na zvyšok cesty, žiarili mu okolo žmurkajúcich hviezd.

Zostal celý týždeň v Nuore.

Aj Efix aj Giacinto čakali, že každú chvíľu príde Grixenda. Ale dni sa míňali, a Grixenda neprichádzala.

Giacinto sa vlastne ešte nerozhodol. Vyzeral vyrovnaný, ustavične pracoval. Prichádzal domov iba v čase jedla, a vždy žartoval so svojím domácim. Dokonca sa ho opýtal, ako má prijať Grixendu, keby naozaj prišla.

Naozaj jej nechcem zničiť život, úbohej sirote! Čo keby ste si ju vy vzali? Ženskú v dome predsa potrebujete. Človečik doňho fľochol karhavými očami, ale mlčal, aspoň v Efixovej prítomnosti. A Efix zasa nechcel pokúšať osud a myslel si, že by bolo hriechom reptať proti prozreteľnosti. Treba sa odovzdať do vôle božej, ako sa semeno odovzdáva vetru prv, než padne na úrodnú pôdu. Boh vie, čo robí.

Nevedel sa rozhodnúť, či má odísť, a preto radšej čakal na Grixendu. A keď Giacinto pracoval v mlyne, Efix zišiel do uličky, sadol si na vyvýšený okraj údolia a pozoroval celé hodiny bielu hradskú pod úpäťm Vrchu. Hukot mlyna v ňom vyvolával pocit dojatia, takmer údesu. Zastretý klepot mu prichodil ako búšenie srdca, nového srdca, ktoré omladzuje starú divokú zem. Tam v tom hukote prúdila Giacintova krv. Keď si naňho pomyslel, bol dojatý až k slzám. A Efix sa stáva obeťou čarovného preludu: Giacinto tam stojí vysoký, pokojný, zamúčený od hlavy po päty ako mladý prút pokrytý inoväťou, očistený prácou a pevným úmyslom konať už iba dobro. Všetci ho majú radi, a on je milý ku všetkým. Ženy, ktoré prinášajú zrno do mlyna, zbiehajú sa okolo neho, keď im váži múku a dívajú sa naňho očami matky, očami milenky. Efix ho tam raz večer navštívil. Hukot strojov, pleskot remeňov, pobeňovanie bielych postáv v prašnej kúrňave, mihot tieňov a škripot žarnovov, mu prichodili akoby na chvíľku nazrel do očistca, v ktorom Giacinto pyká medzi hriešnikmi a čaká na deň vykúpenia.

V nedeľu po Veľkej noci šiel Efix na púť do kostolíka vo Valverde.

Bolo sychravé popoludnie a zdalo sa, že v údolí Isally, šľahanom severákmi, v pozadí s vrchom Albom, dolu medzi mračnami ako s loďou zmietajúcou sa na rozbúrenom mori, vládne ešte zima.

Efix sa pripojil k zástupu dedinčaniek zahalených v drsných tunikách, a keď mu šľahal do prs vietor, cítil, akoby mu čosi nové, mocné prenikalo do srdca. Pútnici kráčali smutní, ale vyrovnaní, ako na procesii: neuberali sa na miesto zábavy, ale na miesto modlitby. Aj hlas vzdialenej harmoniky opakoval refrén náboženských piesní a on cítil, že jeho pokánie sa začalo.

Prišiel ku kostolíku na výšine skalnatého svahu, sadol si k bráne kostola a začal sa modliť. Zdalo sa mu, že malá Panna Mária pozerá trochu bojazlivo zo svojho vlhkého výklenku na toľké množstvo ľudí, ktorí neprestajne spievali, aby narušili jej krásnu samotu, a že vietor fúka čoraz dotieravejšie a slnko by už bolo najradšej za horami, aby prinútilo ziapajúcich pútnikov čím skôr odísť. A naozaj, ženy sa lepšie zababušili do svojich odevov a po náhlivom odmodlení bolestného ruženca vykročili na spiatočnú cestu. Zostala tam iba predavačka tureckého medu a marcipánových figúrok a po jednom chlapovi z každej strany kostolnej brány pod rozváľaným átriom.

Efix sedel obďaleč na kameni a so záujmom ich pozoroval. Obaja mu boli povedomí, videl ich už kedysi na púti k Panne

Márii Pomocnici. Obaja boli žobráci, pomerne slušne po mestsky oblečení: dlhé belasé nohavice a barchetové kazajky. Jeden, ešte mladý, vysoký a pochýlený, s voskovou bezmäsitou tvárou, ktorá vyzerala na lícných kostiach ako potiahnutá kožou, so sinavými sklopenými viečkami, modlil sa a božekal, sotva hýbuc sivými perami na veľkých vyčnievajúcich zuboch, akoby spal a hovoril zo sna, ľahostajný k vonkajšiemu svetu. Druhý, starý, ale mocný a územčistý chlap, s karmínovou prekrvenou tvárou, triasol sa ustavične na celom tele, akoby predstieral zimnicu, klobúk mal medzi nohami na zemi a podchvíľou doň nazeral, aby sa presvedčil, koľko drobných mincí mu uštedril ľudský súcit.

Ale súmrak rýchlo padal na zem, obťažkaný mračnami, a ľudia odchádzali. Aj kramárka pozatvárala už škatule s cukríkmi a rozhorčene sa začala zhovárať so žobrákmi.

- Ký pes mi sem radil merať toľkú cestu! Dnes to už nie sú púte, aké bývali za našich mladých liet, bratia moji!

- Človek už pomaly zo žobrania nevyžije, - prisvedčoval stavec kramárke a vysypal drobné mince z klobúka do plátenného vrečka a klobúk si nasadil na hlavu. Ale keď vstával, nohy sa mu pošmykli na vyhladenej kostolnej dlažbe a s rozťahnutými rukami trepol hlavou do múra.

Rozsypané mince zacengali a kotúľali sa po dlažbe. Druhý žobrák dvihol na tento zvuk zemitú tvár, vypleštil sklené oči, akoby počul zlovestný hrmot.

Starec stonal. Kramárka a Efix k nemu priskočili, ale nevládali mu dvihnúť hlavu.

– Musím ho vystrieť a položiť na chrbát, – vravela kramárka.– Počkaj, ja mu dám trochu likéru. Natiahni ho, pomôž mi.

Vystreli ho na dlažbu, ale kvapky zeleného likéru, ktorý sa mu snažila vliať cez zatisnuté zuby do úst, sa mu rozliali po brade.

– Veď je už celkom meravý, a ty sa nehneš? – vyčítala druhému žobrákovi. – Čo mu bolo? Akú chorobu mal? Stratil si reč?

Žobrák sa snažil prehovoriť, ale z úst mu vychádzalo iba nezrozumiteľné kňučanie. Potom sa rozplakal.

– Choď, hýb sa, zavolaj pastierov, sú tam v lese...

– Kam ho posieláš? Nevidíš, že je slepý? – zahundral Efix, kľáčiac pri zomierajúcom starcovi. Mal ruku na jeho hrudi, aby sa presvedčil, či mu ešte bije. Srdce sa mu čudne šklbalo, skákalo, akoby mu chcelo vyletieť z hrude, ale odrazu spomaľovalo pulz a haslo.

Tône navidomoči hustli. Mračno na blízkom obzore natiahlo závoj, vietor zavýjal za kostolom, kríky sa chveli a pod náporom víchra sa pretáhovali smerom do údolia, akoby chceli utiecť: ich listy sa blyšťali ako kovové, zmietali sa v smutnom a strašidelnom kŕči.

Kramárka sa naľakala samoty a najmä náhlejš smrti. Vyhodila si škatule na hlavu a povedala:

- Bračekovia, musím ísť. Ale ohlásim to lekárovi v Nuore.
Tak Efix zostal s mŕtvym a so slepým.

- Môj druh mával srdcové záchvaty, - rozprával žobrák. -
Aj v minulých dňoch ho trápili, ale nikto tomu neveril. Ľudia
nikdy neveria...

- Bol to tvoj príbuzný?

- Nie. Stretli sme sa pred desiatimi rokmi na púti
u Zázračnej Panny. Ja som vtedy chodil s Juannom Mariom,
ktorý ma strašne využíval. Zaobchádzal so mnou ako so psom.
Vtedy si ma tento nebožký vzal k sebe. Držal si ma ako syna,
nikdy mi nepustil ruku, ak som nebol v úplnom bezpečí. Teraz
je koniec...

- A čo chceš teraz robiť?

- Čo mám robiť? Zostanem tu a budem čakať na smrť. Na
všetko som pripravený a bude spasená duša moja.

- Ja ťa môžem zaviesť až do Nuora, - ponúkol sa Efix
a nevdojak sa rozplakal.

Skláňal sa nad mŕtvym, snažil sa ho priviesť k životu,
máčajúc mu pery likérom, ktorý tam zabudla kramárka, a čelo
handričkou namočenou vo víne. Ale tragická tvár žobráka
zachádzala do fialovozelenej farby, bola čoraz meravejšia
a tvrdšia v ponurom svetle súmraku. Aj srdce mu už prestalo
biť. Efix prežíval najstrašnejšiu chvíľu svojho života. V mysli
sa mu vynoril most, vlniace sa trstiny v mesačnom svite
a sklonený načúval, či ešte bije srdce jeho mŕtvemu pánovi...

A jednako cítil úľavu ako človek, ktorý po dlhom blúdení neschodnými cestami konečne nájde stratenú cestu a príde na miesto, z ktorého bol vyšiel.

- A ty nejdeš? - opýtal sa chlapec, ktorý sa doteraz nepohol zo svojho miesta.

- Pôjdem, keď Boh prikáže. Teraz rozložím oheň, lebo tu budeme musieť stráviť noc.

Efix šiel nazbierať raždia. Starec sa zmietal čoraz väčšími a mračná sa vyvaľovali okolo Orthobena, vírili ako prúdy lávy, ako stĺpy dymu, rozširujúc sa na celé údolie. Ale nad výšinami Nuora zostával pás smutnej, lazuritovo belasej oblohy a nový ružový mesiac zachádzal za dvoma bralami. Efix sa vrátil s raždím pod prístrešok a zazrel, ako sa slepec skláňa nad mŕtvym druhom a volá ho po mene.

Plakal a hľadal vrecko s mincami. Keď ho našiel, strčil si ho do záhrenia a ďalej plakal.

Takto strávili noc. Slepec rozprával príbehy zo svojho tuláckeho života a miešal ich s príhodami z biblie. A jeho bolesť za mŕtvym druhom sa tak rýchlo utíšila, ako rýchlo prišla.

- Čo si myslíš, bratku? Ja som sa narodil ako boháč, môj otec bol ako biblický Jakub, ibaže nemal toľko synov, a hovorieval: Nie je dôležité, či je môj syn slepý. Jeho oči sú aj tak zlaté (narážal na svoje bohatstvo) a aj tak bude vidieť. A moja matka, ó, tá mala hlas sladký ako zrelé ovocie, spomínam si, ako vravievala: Stačí, aby môj Istene zostal vždy nevinný, na inom pramálo záleží. A tak ti vravím, braček môj, keď mi umrel otec

a matka, príbuzní a známi sa zhrčili, všetko mi vyžrali, vyzobali ma ako vrabce stravec hrozna! Boh im odpusť, prinútili ma, aby som šiel po žobraní, ej, ale nevinnosť som si uchránil! Tak ti vravím, braček: Ja som nikdy nikomu ani vlas na hlave neskrivil! A preto mi Pánboh vždy pomáhal. Najprv prišiel Juanno Maria, to bol vydr duch, Boh ho tam osláv! Potom tento, hľa, čo je už na pravde božej! To boli moji druhovia, moji bratia, ako anjeli, čo sprevádzali Tobiáša na jeho púti. Teraz...

- Ani teraz nebudeš bez spoločníka, - povedal Efix horlivo. - Ale čo tým vlastne myslíš, keď vravíš, že si nevinný?

- Že bezpečne kráčam do večnosti, - povedal slepec potichu. - Kráčam k bráne, ktorá sa predou mnou dokorán otvorí, a na iné nemyslím. Ak mám kus chleba, tak ho zjem. Ak nemám, nerepcem. Nikdy som sa nedotkol cudzej veci. Nikdy som nepoznal ženu. Juanno Maria mi raz bol jednu priviedol. Cítil som od začiatku, že páchne hriechom a zlom a hodil som sa na zem, akoby ma bol sfúk ol smrtonosný víchor. Čo mám robiť, duša moja? Ak si neuchránim dušu, čo iné mám na svete, braček drahý?

- Ale tohto mŕtveho si obral o peniaze, nešťastník! - karhal ho Efix.

- Boli moje. Čo si počne mŕtvy s peniazmi? Tak ti vravím, braček: Ja som nikdy nič neukradol, ani neprelial cudziu krv. Ani Jozefovi bratia nepreliali krv. Juda im povedal: Nezabíjajme ho, radšej ho predajme Izmaelitom. A tak aj urobili. Poznáš ty vôbec, braček, históriu Jozefa Židovského? Ľutujem, že odchádzaš, rád by som ti ju vyrozprával.

- Ja neodchádzam, - ubezpečoval ho Efix, - ja ťa budem odteraz vodiť. Budeme sa navzájom držať za ruky.

Slepec zvesil na chvíľku hlavu, rozmýšľal a ohmatával si obsah vrecka. Ani sa veľmi nezačudoval, keď sa jeho neznámy druh takto rozhodol. Iba sa ešte opýtal:

- Aj ty si žobrák?

- Áno, - odvetil Efix, - vari si nevidel?

- Tak je to v poriadku. Tu máš, vezmi vrecko k sebe.

- A podal mu vrecko s peniazmi.

Odtiaľ odišli na púť do Svätého Ducha. Slepec dobre vedel, kedy a kde sa konajú púte, a cesty, ktorými sa treba uberať, poznal skutočne poslepiacky. I keď Efix držal slepca za ruku, viedol nevidomý vidomého.

– Keď prechádzali cez Nuoro, Efix odbočil uličkou k mlynu, slepca posadil chrbtom k múru a šiel pozdraviť Giacinta.

– Odchádzam na ďaleké miesta. Zbohom, Giacinto. Ne-zabudni na svoj sľub.

Giacinto práve vážil otruby. Zdvihol oči so zamúčenými viečkami a usmial sa:

– Na aký sľub?

– Aby si spravodlivo vážil, – odpovedal Efix a odišiel. Giacinto odvážil vrece otrúb a vyskočil z mlynice. Zazrel, ako sa dvaja žobráci držia za ruky a odchádzajú bledí a roztrasení, akoby boli na smrť chorí. Zakričal na nich, ale Efix nepokladal za potrebné obzrieť sa. Iba rukou zakýval Giacintovi na rozlúčku.

Len čo vyšli za mesto, začali sa škriepiť. Slepec, hoci mal batoh napchatý jedlom, chcel už znova začať žobrať, kým Efix namieta:

– Načo žobrať, keď máme plné batohy?

– A čo zajtra? Na zadné kolesá nemyslíš? Čo si ty za žobráka? Vidno, že si neskúsený.

Vtedy si Efix uvedomil, že zvyšok hanby mu bráni pýtať almužnu. Zahanbil sa v duši a vyčítal si svoju hanbu ako hriech proti pokore.

Počasia sa pokazilo. Navečer sa spustil trvalý dážď a dvaja druhovia dorazili k pastierskej kolibe. Ale vnútri ich nechceli, takže sa museli uchýliť pod otvorený prístrešok z čečiny vedľa maštale. Pastierski psi na nich štekali a uplakaný závoj pokryl celú rozmoknutú rovinu. Efix sa snažil rozdúchať oheň, ale vietor a dážď mu ho ustavične zhasínali.

Slepec sedel pevne a neciteľne pod svojou bolestnou maskou. Na noc si nikdy nelíhal, spával posediačky, s rukami zopnutými okolo kolien. Veľké žlté zuby sa mu blýskali v žiari ohňa. Fialové viečka mal sklopené, keď začal rozprávať svoje príbehy.

- Musíš vedieť, že tridsať plných rokov bolo treba, aby postavili Šalamúnovi palác. Postavili ho v lese, ktorý sa volal Libanon, z vysokánskych cédrov, ktoré tam rastú namiesto borovic. Svieže miestečko. A celý ten palác niesli zlaté a strieborné stĺpy, trámy z tvrdého vyrezávaného dreva a mramorová dlážka ako v kostoloch. Na dvore paláca stála fontána, a tá dávala vodu vo dne i v noci. A steny boli vykladané drahými kameňmi, kresanými na také kúštičky, ako sú škridličky. Bohatstvá vo vnútri paláca boli preveliké. Taniere boli zo zlata, hrnce zo zlata a celý palác bol vyzdobený zlatými granátovými jablkami a zlatými ľaliami. Aj psie obojky boli zlaté, konské postroje strieborné a prikrývky šarlá-

tové. A vtedy prišla Kráľovná zo Sáby, lebo chýr o neslýchanom Šalamúnovom bohatstve doletel až k nej na druhý koniec sveta. Hoci bola náramne bohatá, jednako žiarlila a chcela vidieť toho, kto bol ešte bohatší. Ženy sú zvedavé...

Jeden z pastierov, prilákaný slepcovým rozprávaním, strčil zvedavú hlavu pod prístrešok, aby nezmokol. Ďalší pastieri sa pritiahli za ním.

Slepec, povzbudený úspechom, ožil, narovnal sa v páse, vypäl hrud' a začal rozprávať príbeh o Tamare a o pampúšikoch.

Pastieri sa smiali a podchvíľou do seba drgali laktami.

Priniesli mlieko, chlieb a dali slepcovi aj nejaké mince. Ale Efix bol smutný a len čo sa znova ocitli osamote, karhal svojho druhu, že nemá čisté srdce a predchádza zlým príkladom.

- Ty rozprávaš, ako rozprávala moja mater, - durdil sa chlapec a o chvíľu zaspal, hoci mu kvapkala voda na hlavu cez deravý prístrešok.

Na púť do Svätého Ducha prišlo málo pútnikov, ale zato vyberaných. Boli to väčšinou bohatí pastieri s tučnučkými ženami a s krásnymi vrtkými dcérkami. Na koňoch prišli hrdí a počerní chlapci, s dlhými nožmi za pásmi z vybijanej kože, urastení mládenci, zuby a oči im priam iskrili, rezki ako Beduíni. A dievčatá boli vláčne a lúbezné ako biblické postavy vymaľované slepcovou fantáziou.

Počasiu bolo sychravé a hmla ležala okolo hnedého kostolíka medzi skalami a v krovinách na návrší vládlo nekonečné ticho a ostrá lesná vôňa.

Po sivom nebi plávali oblaky a vtláčali tomuto miestu pečat' nevidanej fantastickosti.

Celé predpoludnie sa vynárali z hmlistého chodníka ďalší a ďalší chlapi na koňoch. Zoskakovali z koní mlčky, akoby boli prišli na tajnú schôdzku v tomto zapadnutom kúte, kam prichádza Pánboh iba raz do roka. Efix sedel so slepcom pri vchode do kostolíka a zdalo sa mu, že je to všetko iba sen.

Hoci tu nebolo iných žobrákov, Efix cítil nepokoj. Najmä keď začali popred nich prechádzať mocní a hrdí chlapi, ktorým sa v tej sychravine šírili od úst a z nosných dierok kúdoly pary, zmocnil sa ho pocit strachu. Pocity strachu a hanby, ba aj závidia. To boli ozajstní chlapi. Ich ruky vyzerali ako dravčie laby, kedykoľvek hotové chytiť šťastie za hrivu. Vyzerali napospol ako zbojníci, bytosti, na ktoré neplatí nijaký zákon. Istotne sem neprišli, aby sa kajali za svoje hriechy. Netrápilo ich, že v živote si musia vydobýjať spravodlivosť sami. Efixovi sa zdalo, že ním opovrhujú, keď mu začali hádzať mince, cítil, že sa zaňho ako za chlapa hanbia, a len-len že doňho nekopli ako do špinavej handry, keď odchádzali.

Ale potom sa zahľadel do diaľky. Zdalo sa mu, že tam za kulisami hmiel sa otvára druhý svet, že tam sa otvára brána, o ktorej rozprával slepec, obrovská brána večnosti. A vzápätí trpko ľutoval, že sa hanbí za svoju úbohosť. Slepý druh vedľa ďalej prosil almužnu, pateticky deklamujúc naučenú modlitbu. Potom sa obrátil k Efixovi, aby chodci dobre počuli, čo hovorí:

- Čo si počneme v tomto biednom živote? Sme na fárchu súcitným ľuďom, ktorí nám dávajú almužnu?

- Čo si počneme, drahý braček?

- Ech, druh môj trpiaci, bez božej vôle sa ani list na strome nepohne. My sme iba jeho nástroje a on nás používa, aby na nás skúšal srdce ľudí tak, ako sedliak používa motyku, keď chce zúrodniť pôdu a vyťažiť z nej úrodu. Kresťania, nehláďte na nás ako na dve úbohé bytosti, skormútenejšie ako dva odronené listy, nezaobchádzajte s nami ako s malomocnými. Hľadte na nás ako na nástroje, ktorými Pán obmäkčuje vaše srdcia.

Medenáky pred nimi padali ako cvendziace kvety. Dvaja krásni mládenci z Nuora sa chceli ukázať pred svojimi dievčatami a začali hádzať peniaze slepcovi, mieriac mu z diaľky na hrud', a vždy, keď trafili, vybuchli v hlasitý smiech. Potom si vzali na mušku Efixa a hádzali doňho drobné mince ako do terča. Efix sa pri každom údere mince zachvel a myslel si, že ho kameňujú ako biblického proroka. Jednako však zbieral mince zo zeme priam s dychtivosťou ozajstného žobráka, ale napokon, keď mláďencov omrzela hra, ľutoval svoju chamtivosť a hanbil sa za ňu. Ženy medzitým pripravovali obed. Naložili vatru pod osamelým stromom a dym vatry sa miešal s hmlou. Ich červené živôtky sa mihali ako krvavé škrvny v sivastom dyme plameňa. Na tejto malej púti sa však ani nespievalo, ani nehralo, ani netancovalo. Efixovi prichodila skôr ako tajné stretnutie zbojníkov a pastierov, ktorí sa sem pozbiehali nie z potreby pokánia a kresťanského rozjímania, ale skôr z potreby potešiť sa so svojimi ženami.

Napoludnie sa všetci zhrčili pod stromom okolo vatry a kňaz si sadol medzi nich. Obloha sa vyjasňovala a zlatistý snečný lúč zo zenitu prenikol dierou oblakov a lial sa rovno na strom, pod ktorým bola hostina. A pod stromom sedeli na zemi pastieri, ženy s košíkmi v rukách, kňaz s plecniakom na chrbte, ovinutým okolo pliec, aby sa chránil pred vlhkosťou. Mládenci a dievčatá sa usmievali a žmurkali na seba. Psy vrteli chvostami a oddane hľadeli do očí svojim pánom, čakajúc na baranie stehno, aby ho mohli lepšie ohlodať. Všetko pripomínalo sladkú pohodu biblickej idyly.

Dobrosrdečné ženy prinášali veľké misy s kusmi chleba a zvánmi mäsa pre obidvoch žobrákov. A keď slepec počul šušať v tráve ich kroky, zdvihol hlas a začal rozprávať.

– Bol raz jeden mocný kráľ, a ten svojim poddaným prikázal, aby zbožňovali stromy a zvieratá, dokonca aby sa klaňali životodarnému ohňu. Vtedy sa Boh urazil a zaštepil sluhom tohto kráľa veľkú zlobu. Sluhovia prisahali, že svojho kráľa a pána zabijú. A tak aj urobili. Další kráľ ich potom prinútil, aby zbožňovali namiesto Boha zlaté teľa. A preto vládne vo svete taká pažravosť po zlate a po peniazoch! Preto sa často stáva, že za peniaze zabije príbuzný príbuzného a priateľ priateľa. Tak aj moji príbuzní, keď videli, že oko moje je zbavené daru svetla, ma ošklbali, ako mrazivý podzimný víchor ošklbe lístie zo stromu.

Pútnici a ostatná perepúť chytro odchádzali a dvaja smutní žobráci zostali znova sami na pustom mieste.

Hmla pomaly redla a na bledobelasom obzore sa zjavovali obrysy temných lesov. Potom sa obloha odrazu vyjasnila, akoby neviditeľné ruky odtiahli z každej strany horizontu oponu nečasu, a obrovská dúha v siedmich žiarivých farbách a za ňou menšia a zastretejšia preklenuli krajinu. Jar sa vtedy znova usmiala na skrehnutého Efixa, sediaceho na prahu dverí nuorského kostolíka. Veľké žlté iskerníky, puchnúce vlhkosťou a sviežosťou, akoby vyrástli z rosy, zažiarili na strieborných lúkach a prvé nebeské hviezdy zažmurkali s padajúcim večerom na bratské kvety zeme. Nebo a zem boli ako dve obrovské zrkadlá, ktoré si navzájom odzrkadľovali svoju krásu.

Na osamelom strome, haliacom sa ešte v dyme vaty, zaspieval slávik. Všetka večerná sviežosť, všetka harmónia priezračných dialav, žmurkot hviezd na kvety, úsmev kvetov na hviezdy, hrdá veselosť driečnych mladých pastierov, tajomná láska žien s červenými živôtikmi, všetka melanchólia bedárov, ktorí žijú a čakajú odrobinky zo stola boháčov, vzdialené žiale a nádeje, minulosť, stratená domovina, veľká láska, zločin, výčitky svedomia, modlitba, clivá pieseň tuláka, ktorý kráča a nevie, kde ho zastihne noc, ale cíti, že ho vedie sám Boh, zelená samota usadlosti kdesi v diaľke, bublanie rieky a šumot jelšín, vôňa chvojok, Grixendin smiech i plač, smiech i plač donny Noemi, Efixov smiech i plač, smiech i plač celého sveta, všetko sa vracalo z minulosti, vynáralo sa v pamäti a chvelo trasľavou nocou v speve slávika na osamelom strome, ktorý prichodil Efixovi vyšší než vrchy,

lebo sa svojím vrcholcom dotýkal samotného neba a posledný list najvyššieho konárika siahal až do vnútra hviezdy...

A Efix sa znova rozplakal. Nevedel, prečo plače, ale plakal. Cítil sa opustený ako prst a jediným jeho druhom bol teraz slávik.

Ešte stále cítil, ako doňho hádžu mladí Nuorčania tvrdé medené mince. Na celom tele sa bolestne triasol, akoby ho naozaj kameňovali svojou ukrutnou almužnou. Ale cítil aj záchvev radosti, nikdy doteraz nepoznanú rozkoš z pokánia za hriech.

Jeho slepý druh, opretý o zatvorenú kostolnú bránu, s rukami medzi kolenami, spal a chrápal.

Zo Svätého Ducha odišli na púť k Svätým Mučeníkom do Fonni. Išli po krátkych úsekoch a zastavovali sa na salašoch, kde sa slepčovi vždy podarilo zaujať pastierov, aby počúvali jeho príbehy. A zdalo sa, že ich poznáva, ako vravel „podľa čuchu“ a rozprával najdojímavejšie príbehy zo Starého zákona tým najprostejším a bohabojným, príhody zle vykladané, a preto ich mladí a rozbujdošení prijímali s príchuťou dobrodružstva.

Efixa zarmucovalo, že jeho druh sa takto správa. Po čase sa mu to tak zbridilo, že rozmýšľal, ako sa ho zbaviť. Ale keď sa mu všetko rozležalo v hlave, potlačil svoju ľudskú túžbu, pretože si uvedomil, že jeho pokánie bude takto ešte dokonalejšie. V duchu sa ubezpečoval:

Je to akoby som vodil chorého, malomocného. Moje pokánie bude pred Bohom o to hlbšie a úprimnejšie. Cestou

dohonili iných žobrákov, ktorí sa uberali na púť. Všetci pozdravovali slepca ako svojho starého známeho, ale na Efixa sa dívali nedôverčivými očami.

- Ty si ešte zdravý a mocný, - vyčítal mu krívajúci mládenec. - Ako je možné, že žobreš?

- Mám neviditeľnú chorobu, ktorá ma tak rozhlodáva, že nevládzem vonkoncom pracovať, - odpovedal Efix, ale v duši sa zahanbil za svoju lož.

- Pánboh prikazuje pracovať človeku, pokým vládze. Ech, keby som ja mohol pracovať! Och, akí šťastní sú ľudia, ktorí vládzu pracovať!

Efix si pri týchto slovách predstavil Giacinta. Aj on je taký veselý a dobrý, odkedy si našiel robotu! A s trpkou lútosťou si položil v duchu otázku, či sa neprehrešil, keď opustil svoje panie.

Tak chodil s touto farchou a nenachádzal pokoj. A jeho myseľ sa ustavične vracala domov medzi trstiny a jelšiny na usadlosti. Najmä večer, keď spieval slávik, mučila ho túžba po domove.

- Čo si pomyslí don Predu? Istotne čaká, že prídem s odpoveďou donny Noemi? Veď Pánboh to už nejako zariadi. Teraz, keď som sa so svojím smrteľným hriechom dobrovoľne vyobcoval z ich spoločnosti, Pánboh to sám vybaví!

A tak kráčal a kráčal v krdli so žobrákmi hore zeleným údolím Mamojady, čoraz vyššie smerom do Fonni, po chodníkoch, nad ktorými sa v hmlistom podvečere týčili vrchy

Gennargenta ako fantastické hradné múry, kyklopské mohyly, strieborné mestá, belasé lesy zahalené v hmle. Zdalo sa mu, že jeho telo je ako prázdne vrece, do ktorého duje vietor zo všetkých strán, roztrhané a špinavé, súce už iba na to, aby ho odhodil medzi staré handry.

Jeho druhovia neboli o nič odchodnejší. Kráčali a kráčali, a nevedeli kam, nevedeli prečo. Miesta hurhaju, na ktoré sa terigali, im boli ľa ostajné, o nič veselšie, o nič smutnejšie ako horské samoty, na ktorých sa pravidelne zastavovali, aby si oddýchli a posilnili sa na ďalšiu cestu. A jednako sa medzi sebou ustavične škriepili. Vyrevúvali na seba mrzké slová, brali meno božie nadarmo, závideli si. V ich povahách sa sústredili všetky neresti šťastných ľudí. Efix bol už od nich na smrť zmorený, horúčka ho páčila až v kostiach. Ale nesnažil sa ich naprávať, ani k nim necítil súcit. Tak sa mu marilo, že kráča vo sne, že ho unáša krdeľ strašidiel, ako sa mu to neraz stalo v bezmesačných nociach na usadlosti. Zdalo sa mu, že je už mŕtvy a tára sa po svete ako bludná duša, vyhnaná z kráľovstva druhého sveta.

Vo Fonni žobráci zabrali všetky lepšie miesta na dvore okolo kostola preplneného ľuďmi z ďalekých dedín a Efix začal pociťovať nové muky. Báľ sa, že ho niekto spozná, a snažil sa skryť za chrbtom svojho slepého druha.

Vedľa nich boli dvaja ďalší žobráci, starý slepec a mládenec, ktorý predtým, než sa sem postavil, poranil si hrud pod pravým prsníkom a mokvajúcu ranku si napustil mliečím

jedovatej byliny. Miesto mu zapuchlo, nadulo sa do smrteľného nádoru a on ho vystavoval ľuďom na oči.

Efix zúril, že sa musel dívať na takéto podvod. A keď sa začali sypať mince do klobúka jeho druhovi, strašne sa hanbil, lebo si myslel, že aj on podvádza milosrdných ľudí.

A mince sa naozaj sypali neúrekom. Nikdy by nebol uveril, že na svete je toľko súcitných ľudí. Najmä ženy boli štedré a sladká hmla zahalila ich oči zakaždým, keď zazreli mladého človeka s nafúknutým a ako zrelá figa čiernym nádorom v záhybe rozhalenej košeľe.

Takmer všetky ženy sa pri ňom zastavovali so sklonenou tvárou a vypytovali sa ho na nešťastie. Niektoré boli vysoké a štíhle, oblečené v drsných vlnených látkach, so zásterkami prešívanými žltozelenými hieroglyfmi, v krvavočervených kapucniach, akoby boli práve prišli z antického Egypta. Iné mali boky mocné, tváre široké, s dvoma zrelými jablkami namiesto líc, mäsité ústa, šťavnaté, horúce a vlhké ako okraj medovej nádoby.

Efix odpovedal so sklopenými očami na ich otázky a so smútkom v oku prijímal almužnu.

Ale aj niekoľko chlapov sa zastavilo pri starom slepčovi a pri falošnej kalike. Jeden sa dokonca zohol a dobre si poprezeral mrzákov nádor.

– Pravdaže, nech ma Boh zavaruje! – povedal s hrôzou, – práve takto to vyzeralo. A o rok bol už hore bradou!

- Už o rok? -vykrikol druhý. - Ach, to by nestačilo ani na spísanie testamentu... Tu máš, vezmi si!

A hodil mrzákovi strieborniak. Vtedy sa začali hotové preteky. Každý chcel čím väčšmi obdarovať mládenca, ktorý bol odsúdený na skorú smrť. Strieborniaky pršali na jeho batoh. Starý slepec zosinel od hnevu a hlas sa mu triasol od závisti. Napoludnie odmietol jedlo. Potom zmlkol a bolo na ňom vidno, že ho zamestnáva nejaká podlosť. A naozaj, keď sa dav vyvalil z kostola na dvor a ženy sa už prehrabúvali vo vreckách, aby dali falošnému mrzákovi almužnu, slepec zakričal hromovým hlasom:

- Len sa naňho dobre podívejte, ľudkovia! Tá pačmaga je zdravšia ako vy všetci dokopy! Pichol sa otrávenou ihlou! Vtedy sa ktorýsi dedinčan sklonil nad mrzáka, aby si lepšie prezrel nádor, a žobrák, bledý a naľakaný sa nevládal zmôcť na slovo. Ale starý slepec, jeho druh, odrazu vstal a taký vysoký, ako bol, sa zakolísal ako kmeň stromu, keď doň zaduje severák. Urobil niekoľko krokov, vrhol sa na Istena a pästami ako kladivami ho udrel po hlave.

Istene najprv sklonil hlavu, akoby si ju chcel kryť medzi kolenami. Potom sa dvihol, chytil útočníka za nohy a triasol ním. A keďže sa mu nepodarilo zvaliť ho na zem, pohrýzol mu koleno. Pri bitke vôbec nerozprávali a ich mlčanlivá zarytosť znásobila ešte tragiku výjavu. O chvíľu však už stál nad nimi stravec ľudí a vrešťanie žien sa miešalo s rehotom chlapov.

- Rád by som vedel, ako ho videl, keď je slepý?

- Veď nie je vôbec slepý! Bodaj ich kľč natiahal, klamú od prvého do posledného...

- A ja som mu dal trikrát po deviatich reáloch! Ako to robíš s tým nádorom? Povedz mi to, dám ti ďalších deväť reálov. Ja si to tiež urobím, aby som nemusel narukovať.

- Pozor, idú sem vojaci!

- Buďte ticho, akoby sa nič nebolo stalo!

Ľudia sa už rozostupovali a uvoľňovali cestu. Karabinieri, vysokí chlapíci, za klobúčikmi červené a belasé pierka, poletujúce ako exotický vták, zastali pred dvoma žobrákmi, čo sa zvierali v pevnom objatí na zemi.

Starec sa triasol od zúrivosti, ale nevydal ani hlások. Druhý znova zaujal svoju pozíciu a povedal smutným hlasom, že nič nevie, že on sa z miesta ani nepohol, iba vraj cítil, ako sa naňho vrhol nejaký chlap, akoby sa bol naňho zrútil padajúci múr.

Museli obaja vstať a karabinieri ich odviekli. Dav ich sledoval ako na procesii. Aj Efix šiel za nimi, ale nohy sa mu triasli a pred očami sa mu tmilo.

- Teraz aj mňa zatvoria! A zistia, kto som! A dozvedia sa všetko a odsúdia ma!

Ale nikto si ho nevšímal, a keď už slepci vošli do kasárne, ľudia sa z priestranstva povytrácali a Efix si sadol obďaleč na kameň a čakal.

Bál sa, ale za nič na svete by nebol slepca opustil. Čakal tam hodinu, dve, tri. Okolo neho bolo už úplné ticho. Ľudia boli dolu na púti a dedina v blízkosti kasárne je vždy ako

po vymretí. Slnko pukalo v škridlíciach nízkych pokorných domčekov a poludňajší vánok privieval vôňu aromatických bylín a iba ojedinele sa ozval nejaký výkrik, doľahol vzdialený, zastretý zvuk.

Tento mier zvyšoval Efixov nepokoj. Prvý raz videl jasne, tak jasne ako bralo tam vo vrchoch cez priezračný vzduch, že jeho pokánie je omyl. Nie, nie, o takomto pykaní za hriech sa mu nikdy nesnívalo.

A čo jeho úbohé panie? Trpia a všetci ich opustili! Prvý raz zatúžil vrátiť sa, skončiť svoju púť pri ich nohách ako verný pes. Vrátiť sa, zatradiť si hoci aj dušu, ale nedopustiť, aby trpeli. To je pravé pokánie, ozajstné pykanie za zločin. Ale nemohol opustiť svojho slepého druha. A hľa, kasárenská brána sa otvorila a z nej vyšli slepci, držiac sa za ruky ako rodní bračekovia.

Efix im bežal v ústrety a chytil za ruku svojho druha. Takto v trojici sa vrátili na kostolný dvor, obišli celé priestranstvo a hľadali falošného mrzáka. Ľudia tancovali a hrali, súmrak farbíl na ružovo zvonícu, strechy a okolité vysoké stromy.

Z kostola sa ozývali žalmy, vlievali sa do rytmu tanečných piesní a vôňa kadídlá sa miešala s vôňou záhrad. A hoci nazreli do každej smradľavej diery, falošnú kalíku už nenašli ani na dvore, ani v kostole, ba ani na blízkych cestách. Ktosi vravel, že sa naľakal karabinierov a zvirgal.

Tak zostal Efix s dvoma slepcami.

Chodil s nimi dlhý čas.

Drgáľal sa s nimi z púte na púť. Ťahal ich za sebou, akoby boli pripútaní k pupočnej šnúre jeho života, v zástupe iných žobrákov, odsúdenov večne putujúcich, ale nikdy neprichádzajúcich na miesto pykania.

Všetky púte sa podobali ako vajce vajcu. Hlavné sa odbavovali zjari pred dozretím úrody alebo na jeseň po novom zrne. A konali sa napospol na čistinkách s osamelými krížmi, na priestranstvách vo vrchoch, na náhorných rovinkách a na úbočiach rozorvaných skál, puklinami ktorých vyšli z podzemných mučiarní svätí mučeníci. Vtedy na miestach, ktoré ležali celý rok úhorom, všetko bujne kvitlo a na polia zarastené burinou a bodľáčím vrútil sa život a radosť. Živé farby sedliackych krojov, šarlátová červeň živôtikov, žlté stužky vo vlasoch a sýty karmín zásteriek blčali ako kytice poľných kvetov medzi zeleňou pistácií a slonovinou strnísk.

A všade sa pilo, vyrevúvalo, dubasilo a kľbčilo.

Efix, oblečený ako ostatní žobráci, ťahal za sebou dvoch slepcov a zdalo sa mu, že sa stali jeho nerozlučným osudom: jeho zločinom a jeho trestom. Nemal ich rád, ale znášal ich s nadľudskou trpezlivosťou.

Ani slepci nemali radi jeho. Strašne na seba žiarlili, keď jedného pred druhým v niečom o vlások uprednostnil, a ustavične sa škriepili.

V auguste a v septembri boli jednotaj na nohách. Bol čas žobráckej konjunktúry, a preto sa museli rýchlo presúvať z miesta na miesto. Najprv sa vyterigali na vrch Orthobena na púť k Vykupiteľovi.

Bol august. Veľký ružový mesiac vychádzal z mora a svojim mliečnym prísvitom zaplavoval okolité vrchy a lesy. Bolo tak jasno, že Efix zazrel v zahmlenej diaľke svoj rodný Vrch. Celú noc prebdel pod čiernym krížom, ktorý akoby spájal belasé nebo so sivou zemou. Na úsvite k nemu doľahlo vzdialené spievanie žalmov. Procesia vystúpila z údolia a vo chvíli sa skaly pokryli belosťou a červeňou, kríky zakvitli mladými smejúcimi sa tvármi a pod zimné duby pokľakli starí pastieri ako druidovia, ktorí sa prišli obrátiť na kresťanskú vieru.

Na oltári vysekanom v skale zaiskril kalich v slnku a zdalo sa, akoby Vykupiteľ chvíľu otáľal, kým sa vzniesol zo skaly na nebesia, nechajúc za sebou kríž medzi sivou zemou a belasým nebom. Za krížkom niekto usedavo plakal. Bol to žobrák medzi dvoma slepcami. Efix.

V septembri sa vyšplhali na vrch Gonara. Zachytilo ich škaredé počasie, bičoval ich severák, oprala ich prudká búrka. Potôčky mútnej vody vyhlbovali brázdy na svahoch pod stromami, skuvíňajúcimi pod náporom vetra, a celý vrch stonal a otriasal sa burácaním hromov. Ale pútnici ustavične pribúvali. Vystupovali po všetkých krivolakých chodníčkoch, vynárali sa z haditých ciest a hrnuli sa do kostolíka s takou nástojčivosťou, ako sa krv hrne zo žíl do srdca.

Efix sa uchýlil so svojimi slepými druhmi do skalného výklenku a hľadel, ako sa vynárajú z hmly ľudskej postavy, akoby kráčali v mračnách a príbeh o biblickej potope sveta, ktorú slepec rozprával vždy, keď pršalo, mu prichodil ako príbeh ich vlastného života. Aj vtedy sa zachránili iba niekoľkí patriarchovia na vrchu Ararate. Vynárali sa z prízemných mračien so svojimi ženami a deťmi a boli veselí i smutní súčasne, lebo verili, že tu nájdu, čo v živote stratili.

Najmä ženy sa vyjaveno dívali z konských chrbtov, ich tváre sa ostro odrážali od vlniakov, ich veľké oči blúdili zasnene po predmetoch, no chvíľami zaiskrili radosťou: niečo ich desilo, niečo ich tešilo, hádam ich vlastný údes.

A vzdialené výkriky sa rozliehali v hmle ako erdžanie zdivených koní, klusajúcich proti vetru.

Hoci Efix bol oblečený po mestsky a bradu mal sivú a jezátú ako polomaska zo somárskej srsti, trýznil ho strach, že ho niekto nebudaj spozná. Pozorne sledoval ľudí, ktorí prechádzali po chodníku pod jeho výklenkom, či niekoho nepozná, a naozaj, odrazu zvesil hlavu na hrud' a zatvoril oči ako deti, keď chcú zatajiť svoju prítomnosť.

Obďaleč za skupinou pútnikov pomaly vystupoval osamelý jazdec na vraníkovi. Bol celý zababušený do plášťa z tvrdej ovčej vlny s červenou podšívkou. Úporný vietor nadvihoval záhyby jeho španielskeho plášťa, takže chvíľami bolo vidno vyšívany plecniak a zavalité jazdcove lýtka s ostrohami ligoťavými ako zo striebra. Kapučňa na hlave, dobrácka a súčasne

sarkastická tvár. Jazdec sa obrátil k žobrákom a ľahko sa uškrnul: jeho ruka ľahostajne hodila žobrákom niekoľko drobných mincí.

Efix otvoril oči a pomaly narovnal tvár.

- Vieš, kto je tamten? - povedal mladému slepcovi.

- To je môj pán!

Prestalo pršať a traja druhovia pokračovali v ceste. Mlčali, hrbili sa, nafaľhujúc krky k zemi, akoby na chodníku niečo hľadali. Mračná bežali po skalách a kríkoch a stromy sa vzpínali vo vetre, akoby ich poháňala bláznivá túžba vytrhnúť sa z koreňov a putovať so žobrákmi. Hromy ešte rachotili a všetko vajatalo vzruchom a úzkosťou. Efix sa cítil ako suchý list uprostred krútňavy.

Usalašili sa pri križi, ktorý označoval smer chodníka.

Vietor fúkal s čoraz väčším náporom, ale predvečerom slnko roztrhlo mračná a zrazilo ich pod obzor, zasvietilo a ožiarilo okolité vrchy a doliny, kde sa hmla sústredila do priezračných strieborných jazier.

Žobráci sa vyhrievali na slnku a Efix zbieral almužnu a trýpol zakaždým, keď zachrupčal niečí krok, v strachu, že sa vracia don Predu. A jednako podchvíľou natrčal uši, či nepočuje v diaľke jeho ťažký krok.

Mal pocit, že ešte stále sedí pred chatrčou na usadlosti a počuje, ako sa mu privrávajú trasľavé trstiny, ale to sa mu privrávalo iba jeho roztrasené srdce.

- Efix, ak si sem prišiel dobrovoľne pykať za svoj zločin, prečo sa bojíš, že ťa niekto spozná? Keď príde tvoj pán, vstaň a pozdrav ho.

A odrazu ho radosť priam nadvihla, prenikla ho teplým lúčom ako slnko, ktoré mu sušilo vlhké šaty a ohrievalo skrehnuté údy. A hľa, znova sa mu v mysli vynorili jeho panie, ešte stále cítil, že ich má rád, a preto sa rozhodol, že počká dona Preda a opýta sa ho, ako sa majú.

Ale don Predu sa nevracal.

Dolu chodníkom však schádzala z omše skupina sedliackych dievčat, krásnych ako ruže v rozpuku. Išli tesne za sebou a veselo štebotali.

- Videla si toho veľkého chlapa, čo sa spovedal? - povedala jedna. - Je to šľachtic, veľký boháč, ktorému niekto počaril.

- Viem. Hovorí sa, že mu počarila chudobná dievčina. Sľuboval jej manželstvo a potom sľub nedodrжал...

- Keby si netárala, Mária! Ak mu počarila, tak mu počarila preto, aby sa s ňou oženil...

- Preto ma nemusíš sácať! Ty táraš, Francisca!

Zuby sa im blýskali v ústach, keď sa prekárali. Keď prechádzali okolo Efixa, ktorási postála a hodila žobrákom drobnú mincu. Vietor jej nadvihoval rožky vyšívaneho ručníka.

Efix čakal dona Preda. Schádzali vážni otcovia rodín, mlčanlivé ženy, mládenci s pružnými nohami, malí pastieri s očami plnými osamelého smútku, ale don Predu sa neukazoval.

Efix čakal. Popoludní boli už všetci pútnici v svojich búdach dolu na rúbanisku a don Predu sa ešte vždy nevracal.

Vtedy Efix vyviedol obidvoch slepcov až ku kostolíku. Niekoľko mládencov, vyšplhaných na skalnatej terase, sa prizeralo na konské preteky dolu na úbočí. Zdalo sa, akoby vietor odnášal po lesnom prieseku dlhé berberské žrebce so sedliackymi jazdcami v kapucniach.

Efix oprel slepcov chrbtami o kostolný múr a vošiel do svätyne. Kráčal na prstoch až po schody pred oltárom. Don Predu tam kľáčal ako socha, modlil sa s tvárou dohora. Zlaté pološero mu hádzalo na vlasy belasý odtieň, obrátený červený záhyb plášťa sa menil na fialový, mal ostrohy na nohách a pripomínal vo všetkom „Barónov na púti“, ako ich vídal Efix namaľovaných na starom obraze v ktoromsi kostole.

Modlil sa sústredene, ale keď sa mu Efix ľahko dotkol kapucne, strhol sa a prudko sa obrátil, ale žobráka nepoznal.

- Do čerta? Ani v kostole nedajú človeku pokoj?!

- Don Predu, pán môj! Ja som Efix, nepoznáte ma? Don Predu vyskočil, napravil si záhyby plášťa, akoby chcel objat svojho sluhu. A dívali sa na seba ako starí priatelia.

- No, namojhriešnu!

- No, namojhriešnu?

- Áno, - povedal don Predu a spamätal sa, - Giacinto mi rozprával o tvojom husárskom kúsku, povalač! Zavoňalo ti ľahké remeslo, darebák! Krásne, len čo je pravda! Tu máš, vezmi si!

- A podal mu mincu. Efix sa neurazil, ale díval sa mu upreto do očí ako verný pes a zakňučal:

- Don Predu, pán môj, čo robia moje panie?

- Tvoje panie? Zaliezli do toho svojho brlohu ako kuny.

- A Giacinto?

- Videl som ho v Nuore. Je viac bitý ako chleba sýty! Prečo si ho nenakriatol, aby ti pomáhal žobrať? A vieš, čo teraz robí? Hlupák, ide rozmnožovať psotu - žení sa s Grixendou!

- To je dobre. Splní sľub, - dodal Efix a radosť mu preteplila zatrpknuté srdce. - Pán môj, vymodlili ste milosť božiu, - myslel si a usmieval sa na mrzké nadávky dona Preda, ktorý už oľutoval svoju blahosklonnosť a správal sa k nemu ako k ozajstnému žobrákovi.

Púť k svätému Kozmovi a Damianovi v Mamojade sa skončila a Efix sa odobral so slepcami do Bitti na púť k Zá- zračnej Panne. Na ceste sa zastavil v Orune. Efix bol na smrť ustatý, ale usnúť nemohol. Báł sa, že mu ukradnú vrecko s hrbkou mincí vyžobraných na posledných púťach. Sedel a modlil sa so zatvorenými očami. Iba občas ich odchýlil, aby sa presvedčil, či jeho druhovia pod dubom spia.

Bola ešte noc, ale svetlo sa už začínalo zbierať na východe. Na obzore pukala obruč úsvitu a medzi vrchmi bolo vidno more. Efixa premáhal spánok, už nevládal zdvihnúť viečka. Myslel, že sa mu sníva. Vo sne videl, ako si starý slepec pod dubom sadol, natrčil ucho, rukou sa oprel o kmeň stromu, vstal a po krátkom zaváhaní sa priblížil k nemu, krivou rukou si pritiahol Efixov plecniak a potme v ňom šmátral.

Efix sa nepohol, neprehovoril. A slepec odchádzal potichu medzi skalami a kríčkami, ani sa neobzrel, veľký a čierny na belasom pozadí vrchov.

Iba keď sa mu stratil z dohľadu, Efix si uvedomil, že to nebol sen. Vyskočil, ale neviditeľná sila ho sťahovala dolu a nútila ho, aby si znova sadol a nebúril sa proti osudu. A pomaly po tom obrovskom napätí sa mu rozliala v srdci radosť, túžba smiať sa. A Efix sa vtedy naozaj zasmial a všetko okolo neho sa zahalilo do ružovobelasého šera a sýkorky prvý raz zapíпали v kroví.

– Hľa... pomyslel si, – Pánboh ma zbavil jedného z mojich druhov. Spadla mi z pliec veľká tárcha!

Zobudil druhého žobráka a povedal mu, čo sa stalo.

– Vidiš? Teraz mi už veríš? Ja som vedel, že sa pretvaruje, beštia! Nevravel som ti to od samého začiatku? A ty si ho vláčil so sebou, krmil ako krkavca a každý odboha deň si ma kvôli nemu karhal a trápil! Teraz ho pôjdeme udat! Alebo ho vyhladáme a rozmlátíme mu pysky na marmeládu!

Efix sa usmieval. Toho dňa sa cítil takmer šťastný. Záplava pútnikov, o akej nechyroval, zapratala kostolík, ba obsadila aj nádvorie a chodník do dediny. Procesie ustavične prichádzali a krútili sa okolo kostola ako bieločervený a tmavožltý had. Zástavy povievali ako obrovské motýle. Nábožné piesne, erdžanie koní vystrojených na preteky a výkriky radosti sa miešali do ťažkých kantilén pútnikov. Prvé prechádzali ženy s čiernymi rozpustenými vlasmi, splývajúcimi po pleciach ako smútočný závoj. Za nimi kráčali chlapi s obnaženými hlavami,

s voskovicami v rukách, bosí, zaprášení, tak ako prišli z druhého konca sveta. Všetkým sa v očiach zračili nezodpovedané otázky a nádeje.

Trpezlivé kone sa štvrali zráznou cestou pod ťarchou radosti i bolesti. Sedeli na nich rezkí mládenci s tvármi blčiacimi ohňom mladej krvi, bledé dievčatá, skrývajúce si svoju lásku ako uhlíky v pahrebe; chorí, blúznivci, posadnutí diablom: všetci mali v očiach smäd po živote a smrti. Efix sa postavil obďaleč kostola na miesto, kadiaľ neprechádzali procesie. Slepec sa jedoval, hundral, lamentoval, mračil tvár a hrozil.

Pred večerom – tržba bola chudobná – popustil uzdu hnevu a obvinil Efixa, že zavraždil tretieho druhu, aby sa ho zbavil a zhrabol všetky peniaze.

Efix sa usmieval.

– Poď, – povedal, chytil ho za ruku a viedol niekoľko krokov. – Počuješ?

Slepec počul hlas toho tretieho, ako tam pred nimi sedel a prosil almužnu.

– Ale teraz už musíte robiť dobrotu, – pripomínal Efix. – Lebo ak sa ešte raz porujete a zatvoría vás, ja si namojdušu umývam ruky!

Vtedy sa skutočný slepec sklonil k falošnému slepcovi a cez zatisnuté zuby priduseno precedil:

– Ty farizej, prečo si to urobil?!

– Pretože sa mi to páči.

Efix sa usmieval. Slepec videl jeho úsmev a strašne sa najedoval: všetok hnev na zlodejského druha si vylial na Efixovi.

– Ja s tebou už nechcem chodiť! Radšej niekde v priekope skapem! Ty si sprosták, nanič súci babrák! Chodíš so mnou iba preto, aby si ma trápil a vyžíval sa v našom nešťastí! Chod' sa obesiť! Prepadni sa na dno pekla!

– Veľmi dobre vieš, že ťa neopustím, braček, a preto takto rozprávaš, – odpovedal Efix. – Hoci si slepý, dobre ma poznáš, ale ja teba nepoznám, hoci som vidomý. Ale ak si myslíš, že si nájdeš lepšieho druha, prosím, ja ti zavádzať nebudem.

Falošný slepec ticho načúval, pričom si pevne držal pri sebe ukradnuté vrecko s peniazmi. Chytil Istenovi ruku a povedal mu:

– Zostaň so mnou, čert pekelný!

Obaja slepci stáli pred ním, držali sa za ruky ako vtedy, keď ich vypustili z kasárne vo Fonni. Vyškierali sa Efixovi a čakali, že prehovorí. Potom Efix vytiahol vrecko s mincami, ktoré vyžobrali toho dňa, trochu ním pred ich očami potriasol a dívajúc sa na nich, s úsmevom pustil vrecko do ruky skutočnému slepcovi a odišiel.

Konečne bol slobodný! Ale stále mal pocit, že má v päťach svojich druhov a ešte chvíľu si robil pre nich starosti. Kráčal celú noc a celý nasledujúci deň údolím Isally, kým neprišiel k moru. Tam sa zvalil na zem medzi dva olivovníky a zdalo sa mu, že obišiel celý svet a vrátil sa do rodného kraja.

Vo sne sa mu však zjavil falošný slepec, skláňal sa nad ním: mrvil pootvorenými sinavými perami ohrnutými nad vlčími zubmi akoby sa mu vysmieval, akoby ho ľutoval.

- Ty si myslíš, že si sa od nás oslobodil a konečne nájdeš pokoj? Mýliš sa, braček! Iba teraz sa začína tvoja skutočná trnistaná cesta!

Vliekol sa hradskou ako nepotrebný ľudský odpadok, od ktorého sa odhodil aj slepý žobrák. Ale čím väčšími sa približoval k usadlosti, tým jasnejšie počul kvílenie harmoniky. Jeho ušiam, zvyknutým na zvuky pútí, to prichodilo ako halucinácie.

Veci dávno zatlačené v mysli sa mu začali vynárať vo vedomí. A listy stromov a kríkov na okolí sa hýbali, akoby ho vítali. Tu je živý plot, tu je rieka, vršok, chatrč. Dojatie ho už nestrhávalo, iba sladké zastreté bublanie, vychádzajúce z tichej zelenkastej vody, ho čičkalo ako stratená ozvena povedomej piesne.

Vošiel, rozhladol sa a hneď si všimol, že usadlosť je zanedbaná. Vyzerala ako záhrada bez pána. Na stromoch nebolo už takmer nijaké ovocie: iba niekoľko suchých zlomených konárov smutne viselo do všednej siroby.

Pod viničnou besiedkou pred chatrčou sedel Zuannantoni a vyhrával na harmonike. Jednotvárna melódia prestierala snový závoj na bezútešnom mieste.

Keď chlapec zazrel, že k chatrči kráča neznámy človek, prestal hrať a zbystril sluch. Potom jeho nežné oči zlostne zaiskrili:

- Čo tu hľadáte? Efix si strhol čiapku.

- Strýko Efix! - vykrikol a znova začal vyhrávať, rozprával a smial sa súčasne. - Vy ste neumreli? Povrávalo sa, že ste odišli do Ameriky, že ste tam strašne zbohatli. Vraj posielate náramné peniaze svojim paniam? Teraz som tu strážcom ja. Keby som chcel, môžem vás odtiaľto vyhnať ako zlodeja. Ale ja to neurobím. Strýko Efix, chcete hrozno? Vezmite si. Môj pán don Predu oň nestojí, nedbá o túto škvarku zeme. Má dosť iných lepších usadlostí. Tá veľká v Badde Saliche, tá hej, tá mu vynáša! Celú úrodu odtiaľto posielala do daru svojim sesterniciam, vašim paniam. Ale ony stále čušia doma ako gaštan v šupke. Och, strýko Efix, musím vám niečo povedať! Minulú noc - na noc sa vždy zatváram, lebo sa bojím duchov a každú noc mi babka škrabká na zarígľované dvere - minulú noc som sa strašne naľakal! Cítil som, ako sa mi čosi mäkké teperí medzi nohy. Kričal som, celý som sa spotil. A ráno som zistil, že je to ranený zajac. Chytil sa do slučky a podarilo sa mu z nej vytrhnúť, ale zlomil si nožičku. Ale potom sa triasol v horúčke ako človek, ktorý má zimnicu. Pálil na rukách ako žeravý svorník, potom očernel a zdochol.

Efix si sadol pred chatrč a díval sa do ďaleka.

- Čo myslíš, Zuannantoni,- opýtal sa vážne, - vezme ma don Predu do služby?

Chlapec sa naježil.

- A mňa vari vyženie? A kam sa potom podejem ja? Grixenda sa vydá a odíde. Čo budem robiť bez nej? Pôjdem po žobraní? Nie, chodte žobrať vy, vy ste starý!

- Máš pravdu, - povedal Efix a sklonil hlavu na hrud'. A jeho zrieknutie vrátilo chlapcovi znova láskavý tón.

- Don Predu je taký bohatý, že vás môže prijať do služby aj tak. Môže vás poslať na iné usadlosti, lebo mne sa tuto veľmi páči. Tu je krásne miesto. To vraví aj Grixenda.

- Čo robí Grixenda?

- Šije si svadobné šaty.

- Povedz, Zuannantoni, bol Giacinto niekedy v dedine?

- Môj švagor, - povedal hrdo chlapec, - prišiel v júli. Grixenda bola v jednom kuse chorá. Prísť tak o deň neskoršie, nájde ju na márach. Áno, prišiel...

Odmĺčal sa, hľadel na harmoniku, oči plné spomienok.

- Povedz mi všetko. Mne to predsa môžeš povedať, Zuannantoni. Patríme predsa do rodiny.

- Dobre, poviem vám. Teda Grixenda bola chorá. Dohárala ako knôť v lampe. V noci blúznila. Drvila ju zimnica, ale ona vyskočila z postele a kričala: Musím ísť do Nuora! Ale keď mala prekročiť prah dverí, nemohla. Viete, vonku za dverami bola babka, tlačila dvere a nedovolila jej vyjsť. Tak som sa rozhodol a zašiel som do Nuora sám. Švagra som našiel na takom mieste, kde to vyzeralo ako v pekle: v mlyne. Všetko som mu povedal. On si vyžiadal tri dni dovolenky a vrátil sa so mnou. Prenajal si koňa, lebo kôň je lacnejší ako kočiari. A mňa vzal do sedla. Tak krásne som nikdy necestoval! Prichodili sme si obaja ako obri z hôr. Potom požiadal Grixendu o ruku a na Všetechsvätých sa budú brať.

- A koho poslal, aby ju požiadal o ruku?

- Nikoho. Požiadal ju predsa sám!

- Povedz mi, Zuannantoni, bol don Giacinto vtedy aj u svojich tetiek, u mojich paní?

Chlapec znova zaváhal.

- Bol, - povedal chlapec, - bol aj u nich. Myslím, že sa strašne škriepili, lebo Giacinto od nich pribehol s vyplakanými červenými očami. Grixenda sa naňho usmievala cez zatisnuté zuby. Vtedy Giacinto povedal: - Už nikdy neprekročím ich prah!

Efix sa ďalej nevypytoval. Strávil noc v chatrči. A keďže sa vonku strhol prudký vietor a trstiny na brehu stonali ako duše v očistci, naháňajúc strach mladému strážcovi, Efix začal rozprávať príbehy z biblie, ako ich počul od slepca.

- Bol raz jeden kráľ a ten svojim poddaným prikázal, aby sa klaňali stromom, zvieratám a dokonca aj ohňu, lebo v nich sú duchovia. Vtedy sa Boh urazil a zaštepil kráľovským služobníkom zlobu do srdca. A služobníci sa sprisahali a kráľa zabili. Potom to Boh zariadil tak, aby sa poddaní klaňali zlatému teľatú. A odvtedy vládne na svete taká pažravosť po peniazoch, že pre ne zabije príbuzný príbuzného, priateľ priateľa. Dokonca aj nevinné duše zbožňujú peniaze.

Potom začal opisovať Šalamúnov chrám a palác. Zuanantoni zaspal a Efix rozprával ďalej. Trstiny na brehu šumeli tak prudko, akoby sa medzi nimi rozpútala bratovražedná bitka.

Na úsvite vyšiel Efix z chatrče a videl, že celé stovky trstín sú polámané, dokmášané víchrom. Ich dlhé steblá ležali na zemi ako dolámané kopije. A tie, čo stáli, boli ošklbané z lístia a skláňali sa na zem, akoby hľadeli na svoje mŕtve družky, hladkajúc ich svojimi doráňanými listami.

- Vezmite si hrozno, strýko Efix, - ponúkal chlapec, želajúc mu v duchu šťastlivú cestu. - Ak vás don Predu pošle sem, budem rád. Budete mi rozprávať príbehy a čas nám poletí. A choďte ku Grixende a pozdravte ju aj odo mňa.

A tak už Efix vystupuje po hradskej do dediny. Ráno je takmer chladné a biele vršky vyzerajú, akoby ich pokrýval sneh. Kopce nad dedinkami, roztrúsenými na roviny za Kaštiefom, dymia ako uhoľné miliere. A všetko mlčí a utápa sa v mŕtvom, ružovom ráne.

Efix však znova našiel svoju stratenú dušu a zdalo sa mu, že sa vracia do domu svojej bolesti ako márnotravný syn, keď už bol stratil všetky nádeje.

Vošiel rovno k úžerničke a usmial sa, pretože cítil, že hoci ho na prvý pohľad nepoznala, prijala ho láskavo ako neznámeho cudzinca, sluhu nejakého bohatého vlastníka, ktorý prichádza požičať peniaze na úžernický úrok.

- Kallina, bodaj ti krkavec vyzobal oko, nepoznávaš ma? Aj ty si sa prepadla a scvrkla, nemysli si!

Kallina práve držala v ruke topánky. Jedna po druhej jej vypadli na zem, potom sa zohla a zdvihla ich.

- Vidíš, Efix? Ako som ťa prekliala, tak sa vyjavilo! Aj šaty si si zmenil! Spomeň si, ako si ma chcel zalomáziť!

- Ešte stále mám kedy, ak neprestaneš! Povedz, ako sa máš.

- Zle-nedobre. Od istého času ma pobolieva hlava a bolesť a nespavosť ma tak zdrvili, že som maličká, zhrbená, akoby mi bol vampír vycical krv!

- Chvalabohu! - zaželel jej v duchu Efix, ale nepovedal.

- Bolenie hlavy je psia choroba, Efix môj. Dokonca som sľúbila Panne Márii, že pôjdem na púť k Svätému Františkovi teraz v októbri...

- Počuj, - povedal Efix, ktorý si medzitým bez vyzvania sadol ku kozubu a tváril sa, akoby sa tu chcel usalašiť navždy, - darmo ty budeš sťahovať svätých za nohy! Ak sa chceš kajať, kajaj sa v svojom dome.

- Ja sa nemusím kajať! Ak pôjdem, pôjdem z horlivosti. Moja duša môže predstúpiť pred božiu tvár hocikedy, ale ty... taký hriešnik...

Efix zvesil hlavu.

- Počuj, - opakoval, - potrebujem šaty a peniaze. Musíš mi pomôcť, Kallina. Ak chceš, môžeš mi urobiť takú láskavosť. Som teraz ako vojak, ktorý sa vrátil z veľkej bitky. Vojak sa vráti, ale v erárnych šatách chodiť nesmie.

- Aspoň mi povedz, kde si vlastne bol?

- Túlal som sa trochu po svete. Bol som až na východe, kde stál Šalamúnov chrám a palác... Ten palác bol celý zo zlata... dvere mali namiesto kľučiek zlaté granátové jablká... aj misky

a nádoby boli zo zlata, dokonca aj kľúče a zámky na dverách boli zo zlata...

Starena naňho zízala kútikom oka, pričom si navliekala nové šnúrky do topánok, ale ani staré ešte nezhodila, lebo aj tie môžu ešte na niečo poslúžiť. Prečo on takto rozpráva – s patetickým spevavým dôrazom žobráka? Vysmieva sa jej, alebo blúzni?

– Efix, duša moja, v tom svete si zodral nielen topánky, ale aj rozum!

Ale napokon mu peniaze predsa len požičala. On sa však nebral na odchod.

– Nemôžem takto odísť, zjaviť sa ako trhan pred posmežárskymi slúžkami dona Preda. Musíš mi zohnať nejaké šaty. Choď, čo rozmýšľaš? Choď, choď, veď aj ty si duša kresťanská.

– Ako to – aj ja? Duša moja, ja som vernejšia kresťanka ako ty, to si zapíš za uši! Ja som nikdy nenechala dom a dedinu naverímboha, aby som sa na staré kolená tárala svetom...

– Kallina, ak neprestaneš, chytím kyjak! Daj si na mňa pozor!

Celý deň sa takto urážali, trochu žartovne, trochu vážne. Ale napoludnie Kallina predsa len vyšla z domu a kúpila zánovný oblek od ženy, ktorej muž odišiel do Ameriky. Navečer sa Efix vrátil k svojim paniam. Áno navečer, po dlhom dni slobody, keď sa nečinne túlal s nepokojom v srdci. Tamhore bolo všetko také pokojné a smutné! Vrch sa týčil nad čiernym

domom na zelenkastom súmračnom nebi, nový mesiac padal na Vrch a večernica žmurkala traslávým okom na mesiac.

Brána bola zatvorená, pri múre a na schodoch rástla vysoká tráva. Efix si netrúfal zabúchať.

Keď zazrel Grixendine dvierka, žiariace ako zlatý obdĺžnik na čiernom múre, spomenul si na Zuannantonioho odkaz. Grixenda stála pri ohni a sušila si vyhrnuté sukne. Bola bosá a rovné lýtka jej žiarili, akoby boli z bronzu. Keď zazrela chlapa, spustila si sukne a usmiala sa. Od radosti priam vykričkla, keď ho spoznala.

- Čože, Grixenda! Ty chodíš ešte na riekú prať? Ženích ti to dovoľí?

- A vari on nepracuje? Je azda nejaký pán? Keby bol zostal pánom, ja by som bola pod zemou... A prečo nejdete ďalej? Sadnite si. Ten plecniak vás už istotne omína? Je plný zlata, však? Vidíte, urobili ste vo svete šťastie, ale tak potichučky? Vy ste potmehúd!

Sadol si, zhodil plecniak na zem a díval sa na Grixendu. A Grixenda sa figliarsky dívala zasa naňho, akoby mu chcela dať na vedomie, že vie o ňom všetko.

- Ale aj my, strýko Efix, aj my, ja a Giacinto, sa hýbeme. Môžeme dokonca zbohatnúť, strýko Efix. Ktožehovie? Na svete je všetko možné, keď je človek mladý. Ja myslím, že všetko sa nám podarí.

- Vari nie ste bohatí? Kto je bohatší od vás dvoch? Sklonila sa nad neho, pôvabná a detská ako kedysi.

- To sú moje slová! Keď si vaše panie neželali, aby sme sa s Giacintom vzali, lebo ja som chudobná, ja som si vravela: Ja som mladá! A mám ho rada! Vari donna Noemi a don Predu s celým majetkom sú bohatší ako my? Áno, sú bohatší, ale na roky! Na roky, a nie na iné!

Efix sa zachvel.

- A vezmú sa?

- Áno, vezmú sa. On sa trápi, ako som sa trápila ja tejto jari. Povrávalo sa, že mu počarila. Áno, počarila mu. Počarila láskou. Bol dokonca až v Oliene u zariekačky. A posledný raz, pred týždňom, bol na púti u Zázračnej Madony v Gonare a obetoval tri zlaté toliare, aby sa stal zázrak. Tak vravia nežičlivci!

Efix hľadel zadumano na zem medzi svoje kolená.

- Mám sa k nim vrátiť? - dával si v duchu otázku.

- Uveria, že ma privial vietor šťastia?

A odrazu na chvíľku mu bolo ľúto, že donna Noemi súhlasila prv, ako sa on vrátil. Ale hneď sa striasol a zahanbil sa za svoju ľútosť, lebo ju pokladal za rúhanie sa proti skromnosti.

- Myslíš, že don Predu je tam? - opýtal sa, keď mal prekročiť prah.

- Ja som tu, nie som tam, strýko Efix! - povedala Grixenda a pribehla k nemu na prah s úsmevom, a ani nemôžem povedať: idem sa presvedčiť, lebo vaše paničky zatvárajú bránu na dva západy, keď ma zazrú!

Efix odišiel. A ešte raz sa mu srdce zachvelo a zdalo sa mu, že údery na bránu bolestne dopadajú na jeho ubolené srdce.

Prišla otvoriť donna Noemi. Zjavila sa pred ním vysoká a štíhla, s bledou tvárou na tyrkysovom pozadí dvora. V prvej chvíli sa Efixovi zamarilo, že má pred sebou Liu v dievčenských rokoch, znovuzrodenú Liu!

Kým ho vpustila na dvor, prezerala si ho dôkladne, ako si prezeráme neznámeho človeka. Potom celkom prirodzene povedala.

– Tak to si ty, Efix? Tak si sa predsa vrátil!

Neveľké prekvapenie donny Noemi, jej nedôverčivý a trochu ironický tón, predsa len stačili, aby znásobili jeho pokorenie a vzrušenie.

– Tak som sa vrátil, donna Noemi, drahá pani moja, – povedal, keď prechádzali cez nádvorie. – Bludár sa vrátil. A ako sa má donna Estera? Dovolíte, aby som vás navštívil?

V tyrkysovom pološere všetko mŕtvo stálo na svojom starom mieste. Čierny balkón hore na sivom pozadí múru, studňa s červenými muškátmi a povraz na zábradlí schodišťa.

V kuchyni bolo svetlo, nie však jagavé svetlo Grixendinej izbice, lež pohrebné svetielko na starobylej lavici uprostred veľkej tône.

Nie, nič sa nezmenilo. Všetko bolo mŕtve ako predtým. A Efixa bolestne pichlo v srdci.

– Istotne nie je pravda, že donna Noemi súhlasila.

Urobil mimovoľný pohyb a chcel zavesiť starý plecniak na kolík, ale kolíka už nebolo. Nikto ho nenasadil odvtedy, čo Efix posledný raz odišiel z tohto domu. Tak si podržal plecniak v rukách ako hosť, ktorý sa nehodlá dlho zdržovať. Na nízkej stoličke pred starou lavicou donna Estera pokojne čítala. V tóni za svetielkom sedel kocúr a očami sledoval pohyby jej rúk. Odrazu jej skočil na lono, akoby sa chcel ukryť, a odtiaľ šibol pod lavicu. Estera zdvihla hlavu, zazrela neznámeho a začala zízať naňho a na knihu, ktorá sa jej triasla v rukách.

Áno, to som ja, pani moja! Vrátil som sa. Bludár sa vrátil. Čo na to poviete? Donna Estera, ako vám slúži zdravie?

- Efix, Efix, Efix! - bľabotala.

- Veru Efix. Bolia vás oči, donna Estera, že nosíte okuliare?

- Ty, Efix! Sadni si. Áno, zapálili sa mi oči od veľkého plaču!

Donna Noemi ich pozorovala svojimi nevraživými očami a škodoradostne sa zabávala na tomto výjave.

- Áno, Estera! Nosíš okuliare, lebo si už stará.

- Sadni si, - ponúkla ho aj ona, ťapnúc rukou na lavicu.

A Efix si sadol vedľa svojej ostarnutej panej, chvejúcej sa na celom tele od prekvapenia. Spočiatku nevedeli, čo si povedať. On stískal v rukách svoj plecniak a skláňal hanblivo hlavu. Ona si zložila okuliare, založila ich do knihy a Efixovi sa zdalo, akoby sa mu chcela oprieť o plece.

Konečne zdvihli obaja súčasne hlavu, zadívali sa na seba a Estera potriasla hlavou, akoby mu vyčítala.

- Dobre! Vrátil si sa, ty tulák! Ale prečo si nikdy nenapísal ani riadok, ani pozdrav? Veď medzitým sa ľudia vrátili až z Ameriky!

Efix otvoril ústa na odpoveď, ale pobadal, ako sa donna Noemi uškŕňa. Zdalo sa mu, že aj ona vie o ňom všetko, a preto bol ešte pokornejší.

- A odišiel si tak náhlivo, Efix! Akoby sme ťa boli urazili, akoby si nemal ani dar reči, Efix! Vieš, ja som si vždy kládla otázku: Prečo to Efix urobil? Môžeme konečne vedieť, prečo si odišiel?

- To je taký osud! Starneme a vracia sa nám detský rozum, - odpovedal neurčito. - Ale teraz som tu... A už o tom nerozprávajme.

- A čo zamýšľaš robiť teraz? Vrátiš sa k donu Predovi? Alebo je pravda, čo sa v dedine povráva? Že si vraj náramne zbohatol? Prečo si neodložíš ten plecniak? Aspoň niečo si u nás zaješ.

- Drahá donna Estera, mám naponáhlo... Prišiel som vás iba pozdraviť.

- Zostaneš u nás do zajtra, - povedala donna Noemi, mačacím pohybom mu vydrapila plecniak a položila ho ďalej na lavicu.

Podívali sa na seba. A on pochopil, že oni dvaja sa majú ešte pohovárať, že musia dokončiť načatý rozhovor.

- Efix, aspoň nám vyrozprávaš, čo si prežil, keď si nám už nikdy nenapísal. Istotne toho máš plný plecniak. Och, Efix, kto by si bol pomyslel, že na staré kolená sa budeš drgáľať po svete!

- Lepšie na staré kolená, drahá donna Estera, ako nikdy!
Ale na rozprávanie je to málo!

- Porozprávaj nám to málo.

- Dobre, porozprávam...

Donna Noemi ticho prestierala na stôl. Efix znova videl ten istý košík, sčernetý a vyleštený používaním. Hľa, aj ten istý chlieb a príkrm k chlebu. Efix jedol a rozprával, ale jeho slová boli neurčité, zastreté bojazlivou lžou. Ale keď zhrnul zo stola otrusinky a vylial na dlážku spodok pohára – lebo aj zem si žiada svoj diel pokrmu človeka – narovnal sa trochu v krížoch a vrásky okolo očí mu zažiarili ako lúče.

- Teda na cestách nás bolo veľa takých bedárov. Chodili sme z miesta na miesto a nikdy sme nevedeli, kde sa naša cesta skončí. Ale vždy nás hriala nádej, že si zarobíme. Išli sme v zástupe ako odsúdenci...

- Ale neboli ste na mori?

- Ale hej, aj na mori... Na rozbúrenom mori. Neraz som bol do nitky premoknutý. Hladom sme netrpeli, nie, to by som klamal. A potom, ja nie som veľký jedák, ja nie. Občas som, pravdaže, cítil, ako mi nejaká železná ruka zvierá žalúdok, akoby mi ho chcela vytrhnúť z tela. Ale vtedy som sa najedol a zvieranie prestalo. Keď sme prišli na miesto, dali sme sa do roboty.

- A aká to bola robota?

- Ľahká, verte mi, ľahká... taká... prenášali sme zem z miesta na miesto...

- Je pravda, že sa tam kope prieplyv, aby sem prišlo more?
A voda ešte netečie do kanála?

- Ba hej, už začala tiecť do kanála, ale dali ta mašiny a tie ju držia a nepustia. Sú to také pumpy... ja ich, verabože, neviem ani len opísať, nie veru!

Donna Noemi ticho počúvala a hladkala chrbát kocúrovi, ktorý jej na lone rozkošne priadol. Počúvala, ale jej myseľ lietala ďaleko.

- Boli ste niekde na vidieku? Hovorí sa, že je tam obrovská drahota. Pamätáš sa ešte, čo rozprávali tí amerikáni na púti u Panny Márie Pomocnice? A potom sa vraví, že v tých končinách sa človek nemôže ani len zabaviť!

- Ó, človek sa môže všade zabaviť! Kto má chuť zabávať sa, môže sa zabávať od rána do večera! Jeden vyhráva, druhý tancuje, tretí sa modlí a štvrtý sa opíja. A keď sa šichta skončí, všetci sa rozídu...

- Rozídu sa? A kam?

- Rozídu sa... do svojich barakov - odpočívať.

- A akou rečou rozprávajú?

- Akou? Všetkými možnými. Ja som sa rozprával po sardínsky s mojimi druhmi...

- Ach tak! Ty si mal sardínskych druhov?

- Mal som sardínskych druhov. Jedného starého a jedného mladého. Podchvíľou sa mi zdá, že na nich nikdy nezabudnem, pravdaže, ak neberiem do úvahy vašej milosti.

Oči donny Noemi zlomyseľne zaiskrili.

- Dúfam, že my sme čistotnejšie! - povedala a stisla mu plece.

- Áno, jeden starec a jeden mládenec. Ustavične sa škiepili. Boli zlí, závistliví, žiarlili na seba, ale v podstate dobráci od kosti. Chlap je už tak stvorený: dobrý a zlý, zlý a dobrý. Napokon nešťastných ľudí je všade dosť... Aj boháči sú často nešťastní. Taký je život!

Keď mu donna Noemi stisla plece, mal ten istý pocit, ako keď mu ho stisol Giacinto na dvorčeku v Nuore, a to mu pripomenulo, čo asi bránilo donne Noemi prijať ponuku dona Preda.

- Napríklad don Predu, - povedal takmer proti svojej vôli, dívajúc sa na mladú paniu, - nie je vari bohatý a nešťastný?

Ale Noemi sa smiala a jeho to mimovoľne podráždilo.

- Čo je tu na smiech? Vari don Predu nie je nešťastný? Keď sa vy, donna Noemi, pani moja, nad ním nezľutujete... Lebo on je dobrák.

Donna Noemi vstala, oprela si ruku operadlo lavice a prísne na nich hľadela.

- Akýže dobrák, - odsekla donna Noemi, a už sa nesmiala. - Je už starý a nemôže sa ľuďom vysmievať: to je všetko! Nerozprávajme o ňom!

- Ba rozprávajme, - povedala donna Estera rozhodne.

- Efix, vysvetli mi, čo si chcel povedať.

- Čo vám mám vysvetľovať donna Estera? Že don Predu sa chce oženiť s donnou Noemi?

- Ó, aj ty to vieš? A odkiaľže to vieš?

- Ja som bol predsa jeho prvým pytačom.

- Prvým a posledným, - vykrikla donna Noemi, odhodiac z lona kocúra ako kľbko niti. - Dost', nechcem, aby sa o tom rozprávalo!

Ale Efix sa búril.

- Veľmi dobre viete, donna Noemi, že ja som mu mal odniesť vašu odpoveď a doteraz som mu ju neodniesol! Akože som mohol prísť k nemu s tým, že mu dávate košom? Neodvážil som sa, a práve preto som utiekol.

Donna Noemi si znova sadla vedľa neho a on cítil, že sa chveje na celom tele.

- Ach, Efix, - šepkala Estera. - On chcel už vtedy a ty si mi nič nepovedal? A utiekol si! Ale prečo? Ak mám povedať pravdu, prichodí mi to ako sen. Ja som nikdy nič nevedela. Iba ľudia sem chodili a vraveli, naznačovali, iba cudzí ľudia. A ty, sestra moja, ty si... ty si mi nič...

- Čože som ti mohla povedať, Estera? Prišiel niekedy azda on sám? Vyslovil sa? Posiela darčeky, niekedy sa zastaví, sadne si, tára zvyčajne s tebou a na mňa sa takmer nepodíva, neosloví ma. Vyhнала som ho vari ja?

- Ty ho nevyháňaš, ale robíš horšie. Smeješ sa, keď príde. Robíš si z neho dobrý deň.

- Čo zasial, to zožína!

- Noemi, prečo tak rozprávaš? Od istého času si ako bláznivá! Nedá sa s tebou vážne rozprávať. Vravíš, že si robí z teba dobrý deň, a to iba preto, že ti odkázal, že tá má rád?

- Odkázal mi to po sluhovi!

Donna Estera pozrela na Efixa, ale on sklonil hlavu a mlčal. Robil to vždy, keď sa jeho panie škriepili. Napokon dúfal, že donna Noemi napriek znevažovaniu všetkého, o čom sa tu hovorí, sa určite za ním ešte vráti: budú pokračovať medzi štyrmi očami v rozhovore, ktorý kedysi nemohli dokončiť.

- Efix, počuješ, ako rozpráva? Lenže ja viem, že jej to povedal aj niekto iný... Giacinto...

Toto slovo vyvolalo medzi nimi priam strašidelnú prázdnotu. Donna Noemi sa kŕčovito zachvela, vyskočila a zosinela hnevom a nenávisťou.

- Estera! - vykrikla panovačne. - Prisahala si, že nikdy predtým nevyslovíš jeho meno!

A hneď vyšla z izby, akoby sa dusila hnevom.

- Áno, - šepkala donna Estera Efixovi do ucha.

Strašne ho nenávidí... Musela som jej odprisahať, že nikdy nevyslovím jeho meno. Keď posledný raz prišiel a oznámil nám, že sa ide ženiť s Grixendou, a keď donna Noemi radil, aby sa neodhadzovala od dona Preda, tak strašne sa napaprčila, že ho vyhnala z domu. A on odišiel s plačom. Ale povedz mi, povedz Efix, - pokračovala žiaľne, - nestíha nás nespravodlivý osud? Giacinto nás zničil, teraz sa žení s tou bedárkou a Noemi odmieta šťastie, ktoré sa jej núka! Prečo je to tak, Efix, povedz mi, ty si videl svet. Je to všade takto? Prečo nás osud tak kosí ako víchor trstiny?

- Áno, - odvetil jej, - sme naozaj ako trstiny vo vetre, milá donna Estera. Preto je to tak! Sme trstiny a osud je vietor.

- Áno, dobre, ale prečo je osud taký ukrutný?

- Prečo je ukrutný víchor? To vie iba Pán Boh.

- Nech sa stane jeho vôľa, - povedala, zvesiac hlavu na prsia. Keď Efix videl, aká je zlomená, aká je chuderka stará a smutná, cítil sa takmer mocný. A aby ju potešil, zišlo mu na um zopakovať príbeh svojho slepého druha.

- Koniec koncov, človek nebude nikdy spokojný. Poznáte príbeh o kráľovnej zo Sáby? Bola krásna a jej kráľovstvo nemalo hraníc, plné figovníkov a záhrad s granátovými jablňami a celý palác zo zlata. Keď sa však k nej doniesol chýr, že jestvuje ešte bohatší kráľ ako ona, nemohla spávať. Závist ju hľadala. Tak ju hľadala, že sa vydala na cestu, prešla polovicu sveta, aby spoznala kráľa Šalamúna...

Donna Estera sa sklonila trochu na druhú stranu, vzala knihu so založenými okuliarmi.

- Tieto príbehy sú tu. Je to svätá biblia.

Efix pozrel pokorený na knihu a ďalej nepokračoval. Keď zostal sám, vystrel sa na rohožku, ale napriek veľkej únave nemohol zaspať. Ustavične mal pocit, že obaja slepí druhovia ležia pri ňom a že okolo neho a vonku v tme sa rozkladá neznámy kraj. Jeho panie však sedeli na lavici a pozorovali ho: donna Estera, stará a roztrasená, donna Noemi ironická a strašnejšia v svojej prísnosti ako kedykoľvek predtým.

A čudná vec: donny Estery sa už nehanbil a donny Noemi sa už nebál. Bol naozaj ako sluha, ktorý sa vykúpil svojím utrpením z otroctva, a preto sa cítil bohatý pred svojimi beďárskymi paniami.

– Veď ja im môžem pomáhať, ja im môžem byť ešte na úžitok, aj keď to z hrdosti odmietajú... Zajtra...

S napätím očakával zajtrajšok. Veď práve preto nemohol usnúť. Zajtra sa pohovára s donnou Noemi medzi štyrmi očami. Budú iba pokračovať v rozhovore, ktorý pred mnohými mesiacmi načali, a on azda teraz už bude môcť priniesť donu Predovi príjemnú odpoveď.

Potom sa začal ticho modliť a modlil sa čoraz hlasnejšie, až sa mu zdalo, že jeho modlitba prešla v tichý spev, v žalostnú kantilénu, ako to robili pútnici u Zázračnej Madony, od ktorej čakali zázrak.

Zajtra... Zajtra bude zasa všetko v poriadku, všetko sa vyjasní, pokrivené veci sa narovnajú, a všetko sa šťastlivo uzavrie. Zdalo sa mu, že konečne pochopil zmysel svojej púte. Boh sám ho vyduril, aby opustil dom svojich paní a šiel sa túlať svetom. Čas medzitým dozrel: Giacinto mal čas vojsť do svedomia a donna Noemi sa vyliečila zo svojej nezdravej túžby.

– Keby som bol vtedy priniesol odpoveď donu Predovi, zlo by bolo zvíťazilo nad dobrom, – myslel si s pocitom úľavy. A zaspával so svojím snom. A v tom sne sa rozlieva matný jas nad okolitou krajinou. Veľký tmavý kruh s prstencom bieleho svetla. Je úsvit. Slepici vstávajú, chytajú sa za ruky, nakláňajú sa

nad ním. On si sadne na ich ruky a ovinie im svoje ruky okolo dopukaných šijí. Slepci ho nadvihnú a odnášajú so spevom, ako to robievajú deti v svojich hrách.

Efix sa usmieval, a nikdy nebol taký šťastný. Ale v kúte temnej kuchyne donna Estera a donna Noemi sa nepohli z lavice. A hľa, prečo sa jednej bojí a druhej hanbí? Vtedy zatvoril oči a tváril sa, akoby bol aj on slepec. A tak kráčali všetci traja, sem a tam po mäkkej zemi, spievali sväté chvály na Hospodina. Vtom ho však chytila zozadu za kapucňu neznáma ruka a zastavila celú skupinu. On sa hodil na zem a plakal. Keď otvoril oči, donna Noemi stála pred ním s lampou v ruke.

– Spal si už Efix? Estera mi vravela, že zajtra ráno chceš odísť, tak som sa vrátila ešte dolu.

Efix sa strhol a sadol si na rohožke pri jej nohách. Ona tam stála s lampou v ruke. Obkolesoval ju veľký tmavý kruh s prstencom bieleho svetla, ako sa mu to prisnilo.

– Efix, chcela som sa s tebou pozhovárať medzi štyrmi očami. Estera nechápe určité veci. A ty si zle urobil, že si s ňou táral. Ani ty tomu nerozumieš.

Efix chápal, ale mlčal. Musel mlčať a tváriť sa ako otrok.

– Nerozumieš, a preto priveľa rozprávaš, Efix! Keby si bol prišiel toho dňa iba s posolstvom a nedával mi hneď rady, bolo by sa to lepšie skončilo. Povedali sme mnoho zbytočných vecí. Teraz však chcem vedieť iba to, či je pravda, že ty si naozaj nič nepovedal donu Predovi, o čom sme hovorili.

- Nič, zhola nič, donna Noemi, pani moja!

- Chcem sa ťa opýtať ešte na jedno, Efix. Ale musíš mi povedať pravdu. Ty... - Na chvíľku zaváhala, potom zvýšila hlas: - Rozprával si sa o tom s Giacintom? Povedz mi pravdu.

- Nie, - zaklamal pevným hlasom. - Prisahám vám, o tom nebolo medzi nami nikdy reči.

- Ty teda myslíš, že mu to povedal sám don Predu?

- Som o tom presvedčený, pani moja.

- Ešte niečo. Povedz mi, prečo si vlastne odišiel?

- Neviem. Práve na to som teraz myslel, keď ma premáhal spánok.

Nazdával som sa, že sám Pán Boh mi vnukol, aby som odišiel. Hanbil som sa a bál som sa ukázať pred donom Predom s vašou odpoveďou. Áno, donna Noemi, lebo don Predu ma prevzal do služby iba preto, ja to chápem. On vás mal rád a chcel, aby som bol jeho prostredníkom. A keď ste povedali nie, nie, ja som sa stratil...

- Noemi sa zasmiala, ale bol to lahodný smiech, celkom odlišný od jej niekdajšieho štiplavého smiechu. Ľutovala Efixa, ľutovala aj dona Preda a ľutovala aj seba. A spokojnosť a neha jej zažiarili v tvári. Nikdy, nikdy predtým nepočul, že by sa bola takto usmievala. A jednako odkiaľsi poznal tento úsmev, tú sklonenú tvár nad ním, tú vôňu a trasľavé svetlo. A srdce sa mu mocne rozbúšilo, tak sa mu rozbúšilo, že si myslel, že sa mu roztrhne.

Lia stála pred ním, ako ju mal v spomienke z tej noci, keď utekala z domu.

– Ešte niečo a to bude stačiť. Počuj, ty si myslíš, že Giacinto sa naozaj oženie s Grixendou?

– Áno, to je už hotová vec.

– Kedy majú svadbu?

– Ešte pred Vianocami.

Donna Noemi stiahla knôť lampy, akoby mu chcela lepšie pozrieť do tváre. A tak osvietila aj svoju tvár. Bola taká bledá, taká mladá a súčasne taká stará!

Hrdosť, vášeň, túžba rozbiť svoj starý biedny život a z čre-
pín postaviť iný, nový a mocný, jej horeli v očiach.

– Počuj, Efix, – povedala, odťahujúc od neho lampu, – dobre, zajtra povieš donu Predovi, že sa zaňho vydám. Ale sobáš musíme mať skôr, než si Giacinto vezme Grixendu.

Efix bol znova na usadlosti.

Keď sa skončila sezóna a obralo ovocie, don Predu poslal Zuannantonioho pást ovce do trstinoviska neďaleko dediny. Zuannantoni odišiel rád, lebo mohol vyhrávať svojim ovečkám.

A Efix znova sedí na zvyčajnom mieste pred chatrčou pod brehom s tyrkysovými trstinami. Obloha je ružová a celkom hore nad vrškami biela. Pofukuje lahodný vetrík, trstiny sa chvejú a tíško si šepocú.

- Spomínaš si, Efix? Spomínaš si? Odišiel si, vrátil si sa znova si medzi nami ako člen rodiny. Jeden sa ohne, druhý sa zlomí, jeden odoláva dnes, ale ohne sa zajtra a pozajtra sa zlomí. Spomínaš si, Efix, spomínaš si?

Efix plietol rohožku a modlil sa. Rezavá bolesť v boku ho chvíľami tak lámala, že vyskočil a meravo stárpol, akoby mu niekto vrazil železný ražeň do slabín. Skrúcal sa na všetky strany, osinel a triasol sa na celom tele: ako trstina vo vetre. Po kľúčovom záchvate premohla ho ochabnutosť, priam ťažobná sladkosť, lebo dúfal, že čoskoro umrie. Jeho deň sa skončil.

Kým vládol odolávať, zostal pripútaný k zemi, ktorá vycicala všetky jeho sily a všetky jeho slzy.

Bola už pokročilá jeseň, sladké októbrové dni sa minuli a hlásilo sa prvé ochladenie. Vrchy pred ním nad údolím vyzerali ako soptiace vulkány. Oblaky dymu, šľahané bledými

plameňmi, a za nimi výstreky belasej lávy a stĺpy ohňa vystupovali k oblohe.

Navečer sa obloha vyjasnila, zlato všetkých baní sveta blálo na kopách, na horiacich hraniciach pod obzorom. Roztápali ho neviditeľní robotníci, stavali z neho domy, budovy, celé mestá, a hneď nato ich ničili a zrúcaniny a trosky sa beleli v súmraku, zrúcaniny zarastené zlatistou trávou, ružovými kríkmi. Nad nimi leteli mračná tmavosivých kobyliiek. Žltý kotúč žiaril za rozváľaným Kaštieľom a vyzeral ako ohníček pustovníka alebo zbojníka, ktorý sa vzdal života medzi ľuďmi. Vychádzal mesiac.

Jeho svit pomaly osvetlil celú tajomnú krajinu a ako šibnutím čarovného prútika všetko sa stratilo. Belasé jazero zaplavovalo obzor, priezračná a chladná jesenná noc s veľkými hviezdami na nebi a so vzdialenými ohňami na zemi sa rozkladala od vrchov po more. V tomto tichu bystrina bublala ako krv v tepne spiaceho údolia. Efix cítil, že smrť je už na ceste. Pomaličky, potichučky vystupovala po chodníku s celou perepúťou bludných duší, približovala sa s plákaním rubášov panas, žien zomretých pri pôrode, dýchala z ľahkého mávania perutí nevinných duší, premenených na listy a kvety...

Raz v noci ležal v chatrči na rohožke a odrazu sa strhol zo spánku a precitol, akoby ním niekto zalomcoval.

Zdalo sa mu, že ho gniavi tajomná bytosť a nožom sa mu prehrabáva v útrobach. Mal pocit, že všetka krv mu vytekla z rozrezaného tela, že zaplavila rohožku, skrvavila mu vlasy, tvár, ruky.

Vykrikol, akoby ho naozaj niekto vraždil, ale v tichej noci mu odpovedal iba zurkot bystriny.

Strašne sa naľakal a hneď sa rozhodol, že sa vráti do dediny. Ale celé dlhé nočné hodiny sa nevládal pohnúť z miesta, slabý, zbavený síl, akoby už nemal v sebe ani kvapku krvi. Smrteľný pot ho zalieval na celom tele.

Na úsvite vstal. Zbohom! Teraz už odchádzal natrvalo a v chatrči dal všetko na poriadok. Hospodárske nástroje do kúta, zvinutú rohožku povedľa, prevrátený kotlík na hák, zväzok trstín do druhého kúta, ohnisko vyčistil od popola. Všetko dal do poriadku ako dobrý sluha, ktorý doslúžil a záleží mu, aby po ňom zostal dobrý dojem tomu, kto ho vystrieda.

Plecniak vyniesol pred chatrč, zo živého plota odtrhol jazmínový kvietok, rozhliadol sa po krajine a pozeral. Celé údolie mu prichodilo nežne belostné ako jazmín v jeho prstoch.

Krajina zôkol-vôkol dýchala takým prelestným tichom, že aj noční duchovia sa stiahli za chmáru úsvitu, dokonca aj rieka si začala tichšie šepkať svoju večnú melódiu, aby lepšie počula ozvenu Efixových krokov dolu po chodníku. Iba listy trstín na brehu sa hýbali, vzpriamené a napnuté ako meče, mieriace svojimi hrotmi na kovovo chladné nebo.

– Zbohom, Efix, zbohom, Efix.

– Prišiel k svojim paniam a ľahol si na rohožku.

– Dobre si urobil, že si sem prišiel, – povedala donna Estera a prikryla ho plachtou. Aj donna Noemi sa k nemu sklonila, opáčila mu pulz na zápästí, chytila ho za plece a snažila sa ho presvedčiť, aby si ľahol na posteľ.

- Nechajte ma tu, donna Noemi, pani moja, - stonal a usmieval sa pritom, ale oči mal zahmlené ako slepec - jeho druh, zastreté závojom smrti. - Toto je moje miesto.

Neskoršie ho schvátil nový záchvat a krč ho tak poskrúcal, že celý očernel. A kým panie poslali po lekára, Efix začal blúzniť.

Kuchyňa sa plnila strašidkami a tá strašná bytosť ho neprestávala gniaviť a pichať vo vnútornostiach. A jednotajne mu kričala do ucha:

- Vyspovedaj sa! Vyspovedaj sa!

Aj donna Estera si kľakla k rohožke a šepkala.

- Efix, duša moja, chceš, aby sme zavolali kňaza Pasqualeho? Prečíta ti evanjelium a hneď sa ti ulávi.

Ale Efix na ňu tupo pozeral sklenými očami v čiernej tvári, sperlenej kvapkami potu. Hrôza pred koncom mu zastavovala dych. Báľ sa, že duša sa odrazu odlepí z tela a utečie, ako on utiekol z domu svojich páňov, a vyhnaná zo sveta spravodlivých, bude večne nepokojná blúdiť, odsúdená naveky medzi strašidlá v údolí. Jednako však odpovedal: Nie, nie! Nechcel kňaza. Viac ako smrti a večného zatratenia báľ sa toho, že bude musieť vyjaviť svoje tajomstvo.

Vtom prišiel don Predu. Sadol si na stoličku blízko rohožky a začal žartovať. Don Predu je veselý. Znova stučnel a zlatá reťaz sa mu už nehompáľa tak nízko pod čiernou vestou.

Prečo si sa sem trepal, bibas? Bolo by ti azda zle, keby si bol prišiel do môjho domu? Si ako mačka: Odnesu ju vo vreci a ona sa vráti. Poď, ideme, ľahneš si do Stefaninej posteľe.

Aj donna Noemi sa nad ním skláňa, misku pariacej sa polievky v ruke, utiera si pot z čela a snaží sa napodobňovať svojho drsného snúbenca.

- Nože, vypi! Chceš vari umrieť ako starý mládenec?

- Tak teda, - povedal Efix a nadvihol hlavu, ale odmietol polievku, - tak teda poďme...

- Čo to vravíš? Chceš znova odísť? Och, ty tuláčisko...

- Si chlap, či čo? Poďme k Stefane, odložila ti granátové jablko... Vstávaj, mládenec!

Efix zvesil hlavu a zatvoril oči. Nie preto, že by ho urážali žarty jeho pánov, ale preto, že už bol od všetkých a od všetkého taký vzdialený. Vzdialený, čoraz vzdialenejší, so strašnou ťarchou na bedrách, zapriahnutý do ťažkého naloženého voza, ktorý mu nedovolil pohnúť sa ani dopredu, ani dozadu. Bolo to horšie, ako keď sa drgálal s dvoma slepcami na vrch Orthobena.

Konečne prišiel lekár. Poohmatával ho, hánkami prstov mu klopkal na brucho tvrdé ako bubon, prevrátiť ho najprv doluznačky, potom horeznačky a napokon naňho hodil plachtu, akoby prikrýval peceň kysnúceho chleba.

- Peceň si robí s tebou kruté žarty. Musíš ísť na posteľ, Efix! Chorý dvihol ukazovák a zakýval, že nie.

- Aj tak musím umrieť. Nech teda umriem ako sluha.

- Pred Bohom niet sluhov, ani pánov, povedala donna Estera. A don Predu sa zohol a snažil sa ho dvihnúť v náručí.

- Ticho, hlupáčik, ticho!

Ale Efix sa trepal a chabo pišťal ako ranený vták, ktorý chce ešte vzlietnuť k oblohe.

– Vy chcete, aby som umrel skôr, ako treba...

– Vtedy lekár pokynul rukou i hlavou, prevrátiac oči k nebu. A don Predu hneď zložil chorého na rohožku, prikryl ho plachtou a už nežartoval.

Tak ho nechali. A hodiny a dni sa míňali. Efix blúznil a ustavične sa mu marilo, že kráča so slepcami, že sa s nimi mocuje cez údolia a salaše na rúbaniskách. A snívало sa mu, že je na púti a medené mince sa kotúľajú k jeho nohám. Videl súcitné a milosrdné ženy, krásnych mládencov na ohnivých žrebcoch, bežiacich opretekы s vetrom po horských úbočiach. Videl, ako mu zo sedla hádžu mince a s mincami urážlivé slová.

– Vysoké zadymené steny s červenými škvrnami meďorezov, s Javicou v pozadí, zužovali čoraz väčšmi jeho obzor. Ale na druhý svet neodchádzal, hoci sám cítil potrebu odísť, aby sa zbavil svojej ťarchy, aby sa vystrábil zo svojej bolesti.

Donna Noemi ho dva razy pristihla, ako vstal a pokúšal sa vyjsť zo dvora. Musela vytiahnuť z brány kľúč.

Donna Estera si k nemu kľakla, popravila mu podhlavnicu, narovнала plachtu a skúšala mu pulz.

– Efix, dostaneš návštevu, príde pán rector.

Efix ani neotvoril oči, iba zdvihol ukazovák a naznačoval, že si neželá.

V prvých dňoch sa niekto hlásil na návštevu. Ale donna Noemi iba odchýlila bránu a poslala každého spánombohom.

Efix však vnútri všetko počul. A že si ľudia spomenuli naňho, na bezvýznamného a úbohého sluhu na prahu smrti a sveta, ho prekvapovalo a vzrušovalo.

- Kto ma pred chvíľou hľadal? - opýtal sa raz ráno donny Estery.

- Myslím, že to bol Zuannantoni.

- Ak sa vráti, drahá donna Estera, pre Boha vás prosím, pusťte ho... Dobre bude, keď sa už začnem pomaly lúčiť...

- Čo to vravíš, Efix! Čo ti to ustavične behá po rozume? Prečo nechceš, aby prišiel rektor? Prečítal by ti evanjelium a už by si sa nebál smrti...

Efix neodpovedal. Nie, klamali ho. Ale ešte neprišla jeho hodina. A chytal sa života, aby sa nemusel zbaviť svojej farchy, aby nemusel vyjaviť svoje tajomstvo v dome svojich paní.

Život okolo neho dostával nový vzhľad. Vlna radosti zaplavila dom vždy, keď prišiel don Predu. A donna Estera sa bojzливо usmievala, aj reči snúbencov boli bojzlivé a odmerané. Len čo sa rozhovorili, už zmĺkali, zadŕhané prítomnosťou chorého v dome.

Vtedy Efix cítil, že je na farchu a strašne túžil odísť. Donna Estera spávala teraz na prízemí, aby nad ním bdela. Raz ráno včasne vstala, všetko upratala a ustavične si čosi ticho premieľala. Potom prišla k Efixovi a podala mu šálku mlieka so slovami:

- No, Efix, raduj sa! Dnes Predu určí deň svadby. Si rád?

Naznačil, že je rád. Hneď si však vytiahol plachtu na tvár

a pod ňou si predstavoval, že je už mŕtvy, ale aj tak sa raduje zo šťastia, ktoré predsa len napokon neobišlo jeho úbohé panie.

Toho dňa aj donna Noemi včasne vstala. Škriepila sa so sestrou a hrdo vravela:

– Prečo má deň svadby určovať on, a nie ja? Ja nie som sedliačka, ja sa nemusím riadiť dedinskými zvyklosťami!

– Kedyže už prestaneš s tými svojimi vrtochmi! Kňaz vás už zhodil z kancla! Dnes sa dohodne ostatné.

Donna Noemi bola vzrušená a Efix počul, ako chodí sem a tam na poschodí ľahkým, ale nervóznym krokom. Napokon si sadla k dverám a ticho vyšívala. Keď prišiel don Predu, odstavila stoličku, odtiahla záves v dverách, aby mohol prejsť. Ale iba máličko zdvihla tvár, keď sa naňho dívala, a na pozdrav mu odpovedala ľahkým kývnutím hlavy. A donna Estera si hneď opásala zásterku, hotová obslúžiť snúbencov, medzi ktorými dochádzalo často k nedorozumeniam, lebo donna Noemi sa hneď na všetko urážala a chápala všetko naopak napriek dobrej vôli dona Preda.

Spočiatku, keď don Predu vošiel, vždy sa zastavil pri Efixovi a podíval sa naňho.

– Ako sa darí? Zdá sa mi, že výborne. Tak poďme na nohy!

Efix naňho pozrel ľahostajnými hlbokými očami a keďže don Predu sa vždy k nemu sklonil a chcel ho pohladkať, Efix vystrel ruku, akoby chcel od seba odtlačiť jeho zdravé telo, ktoré ho zraňovalo už svojou prítomnosťou.

- Chodíte, chodíte...

A don Predu si šiel prisadnúť k snúbenici.

- Akú máme dnes náladu, he?

- Nechaj, Predu, neťahaj mi výšivku, lebo sa pichnem.

- To práve chcem!

- Nechaj, Predu, si ako dieťa!

- Ty si na vine. Počarila si mi a ja som vyšiel na detský rozum...

- Predu, prestaň!

- Vieš, čo vraví tá filozofka Stefana? Vraví, že teraz si mi zasa počaril naopak. Najprv, aby som schudol, a teraz, aby som stučnel...

- Ty žartuješ, Predu! A tvoje slúžky majú podrezané jazyky!

- Ale je jasné, že tučniem. Je iba jeden prostriedok, ako ma môžeš odčarovať...

Donna Estera sa oprela o stoličku donny Noemi, mlčky pozrela na bratanca a čakala. On vtom zdvihol tvár k nej, tľapol si rukami o stehná a povedal:

- Tak čo, kedy pretrhneme tú reťaz?

- Záleží od teba, Predu, aby si rozhodol...

Donna Noemi vyšívava, aj ona zdvihla tvár, oči jej zažiarili, ale chytro ich sklopila a nepovedala ani slovo.

- Estera, ja by som povedal, že ešte pred adventom.

- Dobre: ešte pred adventom.

- Myslíš, že všetko bude hotové za pol mesiaca?

- Všetko bude hotové, Predu.

- Tak je to dobre.

Mlčanie. Donna Noemi vyšívala a donna Estera ju cez plece pozorovala. Napokon don Predu bojzljivo prerušil mlčanie:

- A čo vravíš ty?

- O čom rozprávate?

- Noemi! - hnevala sa donna Estera. Ale Predu jej naznačil, aby radšej mlčala a začal poťahovať výšivku z kolien snúbenice.

- Rozprávam o čarách! Aby si ma odčarovala, kým nestučniem a budem nanič. Ako ináč sa mám zbaviť čarov, povedz? Iba takto, iba takto! Nech závidí, kto nás vidí! Donna Estera sa nasilu smiala. Donna Noemi sa bránila, ale don Predu ju držal pevne za plecia a tak tuho ju bozkal, že sa to ozvalo v miestnosti.

- Aký som šťastný! Teraz už môžem umrieť,- myslel si Efix pod plachtou. Ale strašne ho tiesnil pocit, že nemôže odísť, že nemôže vyjsť z kruhu múrov, ktorý sa stále zužoval a stláčal ho.

Don Predu zostal u nich celý deň, lebo sesternice ho pozvali na obed. Rozprával, smial sa a znova si robil dobrý deň z blížneho svojho. Chvíľami však zmĺkal, akoby si uvedomoval, že donna Noemi mu nevenuje takú pozornosť, ako by sa patrilo. Vtedy doľahla na Efixa ťažobná mlkvota. Pocho-pil, že im prekáža, že ženy sa hanbia a tak isto aj don Predu.

Bol už najvyšší čas, aby odišiel. Musí odísť, aby sa snúbenci uvoľnili a ľúbili, aby ich radosť nebola priškrtená, aby ich neťažil obraz smrti, ktorý mali pred sebou.

A odrazu tam v tme pod plachtou pochopil, prečo nemôže ešte odísť. V dome jeho pánov ho ešte niečo zdržiavalo: nevyrovnaný účet, ktorý treba vyrovnať.

Donna Estera sa domnievala, že Efix spí. Sklonila sa a ľahunko nadvihla okraj plachty: mal vyjavené oči, krv sa mu hrnula do tváre, pery sa mu chveli.

- Čo ti je, Efix? Chceš mi niečo povedať?

Chvejúcimi perami jej naznačil, aby sa k nemu celkom priblížila a slabuškým hlasom jej vravel priamo do tváre:

- Donna Estera, pani moja, prosím vás, ak chcete, pošlite po kňaza Pasqualeho.

Vyspovedal sa a už neprehovoril, ani nezastonal. Hlavu mal zakrytú plachtou, ale donna Estera zakaždým, keď ju nadvihla, zisťovala, že jeho tvár je čoraz menšia, čoraz fialovejšia a sťahovala sa ako vyschýnajúca slivka.

Raz navečer odrazu otvoril oči a hľadel na ňu takým vytrešteným pohľadom, že ho musela veľmi ľutovať, a potom ešte tichulinko zašepkal:

- Je dlhá donna Estera! Majte strpenie, pani moja...

- Čo je dlhé, Efix?

- Cesta... Človek nevidí koniec...

Naozaj sa mu zdalo, že kráča po ceste, ktorej nevidno konca. Vystupoval na vrch, prechádzal cez salaš. Ale keď prišiel na prvý vrch, vynoril sa pred ním ďalší, ešte strmší, ešte vyšší a za ním bolo už iba nekonečné more.

Avšak teraz už kráčal pokojne, vyrovnaný so všetkým, iba mu bolo strašne ľúto, že na koniec cesty nikdy nedôjde a nebude môcť sám odpratať svoje telo z domu svojich paní. Ale raz, vo dne alebo v noci – čas už nevnímal – sa mu zamarilo, že prišiel až po múrik na usadlosti, tamhore na breh medzi trstiny. Celou svojou nevládnou ťarchou sa vystrel na skaly. Trstiny šumeli, skláňali sa až k nemu, akoby sa ho chceli dotknúť a pohladkať ho svojimi listami, ktoré boli živé ako prsty, ako jazyky. A všetky sa mu nežne prihovárali. Jeden list ho dokonca uštipol na uchu, aby lepšie počul. V tajomnom šepote sa opakoval šepot strašidiel v údolí, bublanie rieky, žalmy pútnikov, klepot Mlyna, kvílenie Zuannantonioho harmoniky. Načúval, ležiac doluznačky na múriku: z jednej strany videl kuchyňu svojich paní, z druhej kúdoly hustej hmly ako kedysi, keď sa díval do údolia z výšiny vrchu Gonara.

Donna Estera vystupovala z údolia a tvár mala zakrytú čiernym krídlom. Odrazu krídlo nadvihla a zjavila sa mu jej bolestne zachmúrená tvár, oči zastreté súcitom a smútkom. Ale odťahovala sa od múrika, akoby sa bála, že spadne do priepasti. A vtom už vystupovali ďalšie postavy a všetky mali tváre zahalené čiernymi krídlami, všetky sa približovali k múriku, ale odrazu všetky cúvali v strachu, že sa zrútia strmhlav do priepasti.

Efix ich všetky poznal. Počul dokonca, ako rozprávajú. Chápal, že sú živé a skutočné. A jednako mal dojem, že je to sen: boli to postavy jeho životného sna.

Bol medzi nimi aj kňaz Pasquale, bol tam aj Milese, bol tam Zuannantoni so svojou harmonikou, boli tam aj slúžky dona Preda, ba aj sám don Predu a donna Noemi. Podchvíľou sa niektorý z nich osmelil a snažil sa ho zložiť z múrika, ale ani jednému sa to nepodarilo.

A odrazu mu prichodili všetci strašne dotieraví. Obrátil tvár na druhú stranu a díval sa do hmistého údolia. A hľa, hmla začala rednúť, koruny zlatých stromov mu prichodili ako útržky belasej oblohy a na brehu nad ním granátová jablň, ako mu rozprával slepec v príbehu o kráľovnej zo Sáby, sklonila nad neho svoje vetvy oťažené červenými jablkami, z ktorých naňho vypadávali perlové zrníčka.

Ale ľudia na druhej strane múrika mu nedožičili, aby mohol v pokoji vychutnávať tolkkú radosť. Už sa k nim ani neobrátil. Až jedného dňa istá chvejúca sa ruka mu spočinula na pleci a mäkký hlas mu ticho šepkal do ucha:

- Efix! Efix!

Efix sa zachvel. Cítil, že sa nad ním skláňa Giacintova tvár, s očami zarosenými lútosťou. Medzi tolkkými mŕtvymi postavami jeho sna iba on jediný mu prichodil živý, taký živý, že jeho horúce ruky mali ešte silu zadržať ho nad priepasťou a postaviť ho do tohto sveta.

Ale to bol iba okamih. Aj Giacintova postava sa zmenila na siluetu, strácala hmotnosť reálneho života a menila sa na snovú vidinu. Vtedy Efix pocítil bolesť, akoby umieral Giacinto a nie on.

- Efix, vstaň, vstaň! Čo robíš? Nič mi nepovieš?

Prišiel som si po teba, vieš. Som tu pri tebe. Nechceli ma vpustiť, ale ja som preskočil múr. Nože, pozri na mňa, Efix!

Efix sa naňho díval, ale už mu nevidel oči.

- Teta Noemi sa stratila ako vietor, keď ma zazrela! Istotne mi nikdy neodpustí! Čo ti rozprávala, povedz mi? Že ma už nikdy nechce vidieť? Vraj prisahala, že už nikdy nevysloví moje meno! Viem, ale na tom nezáleží! Som rád, že sa vydáva. Vieš, čo sa stalo posledný raz, keď som sem prišiel z Nuora? Povedal som jej: Teta Noemi, vydajte sa! Strýko Predu je bohatý, ľúbi vás, urobí vás šťastnou. Ona na mňa hľadela s opovrhnutím a ja som pochopil, že sa nikdy nerozhodne. Tak teda, Efix, počúvaj! Ale hovorme potichu, aby nás nepočula... Vtedy som jej pripomenul tvoju radu. Pozrel som jej rovno do očí a povedal som jej: Teta Noemi, ja sa ožením s Grixendou, lebo iba Grixenda, chudobná ako ja, mladá a opustená ako ja, môže byť mojou družkou. Vtedy donna Noemi zbledla ako mŕtvola. Naľakal som sa jej pohľadu a odišiel som. Plakal som. Povedala ti to? Ale, Efix, ty ma nepočúvaš! No! Tu je teta Estera. Však je pravda, teta Estera, že Efix sa pretvaruje, že je chorý. Nechce sa mu ísť na moju svadbu a na svadbu tety Noemi, aby nám nemusel kupovať darček? Veď sa povráva, že si priniesol z vandrovky veľa peňazí...

Efix počúval jeho slová a chápal ich, hoci tie slová nemali zvuk, boli ako mŕtve písmená.

- Tak mi aspoň povedz, čo ti je. Ani mi nevyrozprávaš, kadiaľ si chodil? Spomínaš si, ako si prišiel do mlyna a ja som sa ťa pýtal, kam ideš? A ty si odpovedal: Na krásne miesto. Nepamätáš sa už? No, otvor oči, pozri na mňa. Kam si išiel?

Efix to už strašne unavovalo. Na chvíľku otvoril oči, ale znova ich zatvoril. Premáhal ho už spánok smrti. A Giacintove slová sa miešali na druhej strane múrika s šumotom trstín, so svišťaním vetra.

Odzrazu sa mu však zazdalo, že sa nadvihol a ožil. Celý večer ho moril prudký záchvat, ako drví tlk soľ v mažiari. Od bolesti onemel a ohluchol, ale ešte videl, ako nevraživo pozerá don Predu na donnu Noemi za to, že svadba bola určená na zajtra. Ak Efix teraz umrie, prinesie mladomanželom nešťastie, preto by bolo lepšie odložiť sobáš na neskoršie. Vtedy zo dna temnoty, do ktorej sa už rútil, vznietila sa životodarná iskra a pomohla Efixovi odohnať na chvíľku smrť.

Odkryl si tvár a prehovoril.

- Donna Estera, je mi lepšie. Dajte sa mi napiť. Pribehli k nemu obidve panie. Donna Noemi mu nadvihla hlavu a donna Estera mu pridržala pohár na sinavých perách.

- Výborne, Efix! Ty si chlapík! Vieš, čo sa dnes robí? Efix prikyvoval a pil.

- Si naozaj rád, Efix? Koľko si čakal na tento deň? Istotne ti to prichodí ako sen.

Efix prikyvoval hlavou. Preňho bolo predsa vždy všetko ako sen.

Potom ho nechali samého, lebo bol najvyšší čas, aby sa Noemi obliekla. Efix zdvihol hlavu, ukradomky sa rozhladol okolo seba a znova mlčky prikyvoval hlavou. Všetko išlo dobre. Svadba sa odbavovala v ženíchovom dome a tu nič nenarušovalo patriarchálny pokoj. Brali ohľad na chorého sluhu, preto ani nedali vybieliť kuchyňu, ako sa to robieva pred svadbou.

V dome a na dvore vládlo ticho, čierny kocúr driemal nepohnuto na lavici a chvíľami zablýskal zelenkavými očami ako bôžik samoty. A v tom tichu bolo chvíľami počuť vŕzganie starého, črvotočinou rozožraného trámu na balkóne, a keď Efix dvihol trocha vyššie hlavu, posledný raz zazrel rozváľaný múr, vysokú trávu a dažďom vymyté a slnkom vybielené kosti predkov na starom cintoríne.

Ale odrazu sa vynorila na prahu dverí postava, ktorú nepoznal: vysoká, štíhla, oblečená do priliehavých karmínových šiat s čiernymi kvetmi, na hlave venček z čerstvých ruží: na tvári, na prsiach a na nohách sa čosi iskrilo: oči, šperky, topánky...

Otvoril oči a spoznal donnu Noemi. Donna Estera stála za ňou a upravovala jej ruže na venčeku a záhyby na šatách. S čiernymi krídlami drsného šálu na pleciach mu prichodila ako mladuchina tôňa.

– Dobre vyzerám, však? – opýtala sa ho, stojac pred ním v celej svojej nevídanej kráse. – Nie sú mi úzke tie šaty –, však? Dnes sú také v móde. A pozri, ten je krásny. Dar od Preda.

Hoci mala také priliehavé šaty, jednako sa zohla a ukázala mu perlový ruženec s veľkým zlatým krížikom na hrdle.

- Vidíš? Tento krížik patril starému biskupovi. Biskup ho dostal od Predovej starej matky, ktorá bola našou spoločnou starou matkou. Tak zostane v rodine. Je krásny, však? Pozri, a ten Kristus na ňom, akoby sa usmieval, hoci mu padajú slzy a tečie mu krv... A pozri ešte...

Efix mlčky pozeral, nepohnuto, a čiernymi vychudnutými rukami stískal okraj plachty. A zdalo sa mu, že je už dávno mŕtvy a pozerá sa z druhého sveta, aby sa mohol posledný raz radovať zo šťastia svojej panej. A ona sa zohla ešte nižšie, kolenami až pri zemi, pri jeho biednej rohožke. Tvárou sa mu takmer dotýkala tváre a povedala:

- Vidíš, Efix, to je dar!

Granátové šaty ešte zvýraznili jej bledosť a jej zlomyselné oči sa zarosili slzami.

Ale Efixa to už nebolelo.

- Narodili sme sa, aby sme trpeli. Môžeme iba plakať a mlčať... - povedal jedným dychom.

A to bolo jeho blahoželanie.

Odvtedy už neprehovoril. Zdalo sa mu, že sa drží okraja plachty, aby nepadol do priepasti. Akoby sa len díval z múrika na divadlo sveta, ktoré pokračuje ďalej. A hľa, už si prichádzajú don Predu a príbuzní po mladuchu. Vchádzajú a mlčky sa stavajú uprostred kuchyne ako snové postavy a v tom chause sa výrazne črtajú ich telesné a povahové zvláštnosti.

Don Predu je v čiernom, má priliehavý oblek, pod ktorým sa mu ťažko dýcha, ale Efixovi sa rozplýva jeho tvár, hoci veľmi dobre vidí sarkastické ústa Mileseho, rozťahnuté od ucha k uchu, zovreté, akoby plné potláčaného výsmechu a naduté brucho príbuznej, ktorá má viesť mladuchu pred oltár, a dve sviece s ružovými stužičkami v rukách bledých družičiek.

A všetci sa tvária dôstojne a vážne, smrteľne vážne, akoby boli prišli poňho, po mŕtveho, a nie po mladuchu, a kráčajú ticho, aby ho nevyrušili.

Dona Estera s uvoľneným, trocha povievajúcim šalom na pleciach zoraďuje svadobný sprievod: najprv deti so sviečkami v rukách, potom mladucha s tučnou príbuznou, potom ženích s príbuznými a družbami, a napokon niekoľko svadobníkov. Milese kráča posledný, akoby sa z toho mlčky vysmieval.

- Teraz ma nechajú osamote, - myslí si Efix a sám seba trochu ľutuje. - Osamote. A ja som to všetko dal dokopy!

Donna Noemi sa ešte obráti vo dverách a zlatým krížikom mu kýva na rozlúčku. Zbohom! A Efix má pocit, že umrie ona, a nie on.

Všetci povychádzali, všetci odišli. Iba donna Estera sa ešte nad ním skláňa, akoby ho chcela prikryť svojimi čiernymi krídlami.

- Hneď sa vrátim, len čo bude po sobáši. Musím ísť, buď pokojný a nehýb sa zo svojho miesta.

Áno, on sa zo svojho miesta ani nepohol. Bol pokojný.

Zvonku sem doľahol hlas harmoniky. To Zuannantoni vyhráva na počesť mladomanželom a Efixovi sa vynorilo v myslí toľko všakových vecí: klepot mlyna v Nuore, oblaky nad vrchom Gonarom, šušťanie trstín na brehu...

- Efix, spomínaš si? Efix, spomínaš si?

Kuchyňa sa odrazu rozostúpila! Temná a vlašná, s nekonečnými stenami, s tajomnými zákutiami ako dajaký nočný salaš. Slávik spieval v dúbrave a slepec rozprával príbeh o zlatom teľati, o zlatom Šalamúnovom paláci...

... všetko, všetko bolo zo zlata, ako vo svete pravdy. Všetko bolo čisté, ligotavé a žiarivé. Zlaté granátové jablká namiesto kľučiek, zlaté misy, zlaté rohožky...

A on videl dona Preda pod granátovou jabloňou s granátovými jablkami, z ktorých vypadávali perlové zrníčka, zlaté strapce hrozna v jeho besiedke...

- Noemi sa bude mať dobre... tam bude výdatne jedávať, stučnie a dá peniaze donne Estere, aby mohla dať opraviť výzgajúci balkón. Bude sa mať dobre... Ako kráľovná zo Sáby. Ale ani kráľovná zo Sáby nebola šťastná. Aj donnu Noemi unaví zlatý krížik a zatúži po ďalekých krajinách ako Lia, ako kráľovná zo Sáby, ako všetci...

Ale jeho to už nenapĺňalo úžasom: odísť ďaleko, bolo treba odísť ďaleko, do inej krajiny, kde sú oveľa väčšie a úžasnejšie veci ako u nás.

A on išiel.

Zatvoril oči a zakryl si plachtou tvár. A znova sa ocitol na múriku na usadlosti. Trstiny šepkali, Lia a Giacinto sedeli mlčky pred chatrčou a dívali sa do diaľky, na more.

Zdalo sa mu, že usína. Ale odrazu sa strašne strhol. Mal pocit, že sa rúti z múrika strmhlav do priepasti.

A naozaj sa zrútil do údolia smrti.

Donna Estera ho tak našla. Bol pokojný. Meravý pod plachtou. Poslúchol ju: nepohol sa z miesta.

Zatriasla ním, volala naňho, a keď zistila, že je mŕtvy, že ho nechali umrieť opusteného, začala plakať a plakala tak srdcervúco, že sa naľakala svojho plaču. Snažila sa utíšiť, ale nevládala. Tak jej to prichodilo, akoby proti jej vôli plakala jej duša. Potom vybehla na dvor a zatvorila bránu, aby nikto nepočul, ako žiali nad mŕtvym sluhom. Ani nesmela pripustiť, aby sa ľudia dozvedeli, že ho nechali umrieť opusteného, kým rodina išla oslavovať radosť.

A aby sa jej hodiny míňali, zdvihla mŕtveho sluhu, vyschnutého a ľahunkého ako dieťa, umyla ho, obliekla. Medzi modlitbou sa mu tichunko privrávala, rozprávala mu o sobáši, ako Noemi plakala, keď prekročila prah svojho nového bohatého domova – prirodzene, Noemi plakala od radosti, od šťastia! – ako bol dom plný svadobných darov, ako ľudia po celej ceste z kostola sypali zrno a kvety na mladomanželov a želali im šťastie a ako všetci radovali.

- A ty si nám toto urobil... Odišiel si takto potajomky... a nič si nepovedal... Ako kedysi... Ach, Efix, to si nám nemal urobiť... dnes, práve dnes!...

Zdalo sa, že počúva jej slová s privretými sklenými viečkami, pokojný, ale rozhodnutý neodpovedať, ako mu káže povinnosť dobrého a poslušného sluhu.

Donna Estera si spomenula, že Efixovi sa páčili kvety. Odrhla krásny červený muškát zo studne a zastokla mu ho medzi prsty, meravo zvierajúce čierny kríž. Napokon prikryla mŕtve telo zeleným hodvábnym kobercom. Ale koberec bol krátky a Efixovi trčali spod neho bosé nohy smerom ku dverám. A sluha Efix spal posledný raz v šľachtickom dome, aby si odpočinul, kým sa vydá cestu do večnosti.

Tento román je dostupný v digitálnom formáte na webovej stránke Talianskeho kultúrneho inštitútu v Bratislave. Do zbierky našich digitálnych kníh sa dostanete prostredníctvom nasledujúceho QR kódu. Môžete si ho stiahnuť a šíriť.

Il presente romanzo è reperibile, in formato digitale, sul sito web del nostro Istituto. Potrete accedere alla collezione dei nostri libri digitali attraverso il seguente QR-code, scaricarlo e condividerlo:

Pôvodný text si môžete stiahnuť zo stránky liberliber.it, voľne dostupnej databázy digitalizovaných kníh, naskenovaním tohto QR kódu.

Il testo originale è inoltre scaricabile dal sito liberliber.it, grande iniziativa di digitalizzazione della letteratura di pubblico dominio, scansionando questo QR-code:

V dome sestier Pintorových, ktoré napriek svojmu šľachtickému pôvodu žijú v chudobe, sa sluha Efix usiluje udržať pri živote dávnu dôstojnosť za cenu veľkých odriekaní a nekonečnej oddanosti svojim paniam: Ruth a Ester, utápajúcim sa v melancholickom opare spomienok a zašlých zvykov, horkokrvnej Noemi, ktorá sa búri a uzatvára do pohľadavej samoty. Náhly návrat synovca Giacinta, nezodpovedného a márnivého syna ďalšej sestry Lie, ktorá pred mnohými rokmi ušla na pevninu pred otcovou pevnou rukou, náhle oživí spomienky, nevraživosť, nádeje, zabudnuté vášne. A výčitky svedomia za dávny hriech začnú ešte naliehaťšie doliehať na verného Efixa, strážcu hrozivého tajomstva.

Román *Grazie Deleddy* z roku 1913 ovláda intenzívny pocit hriechu spolu s tragickým vedomím neúprosného osudu, ktorému sú postavy vydané napospas ako „trstiny vo vetre“. V próze sa prelínajú vnútorné stavy duše a krajiny, človeka a drsnej Sardínie – prastarého a primitívneho sveta, ktorému spisovateľka pripisuje takmer mýtický rozmer.

Grazia Deledda

(1871 – 1936)

Talianska spisovateľka, nositeľka Nobelovej ceny za literatúru. Narodila sa 27. septembra 1871 v meste Nuoro na Sardíni v početnej meštianskej rodine. Okrem základného vzdelania nenavštevovala žiadne školy a vzdelávala sa sama čítaním. Už v detskom veku písala poviedky a uverejňovala ich v rôznych časopisoch. Vydala sa a s manželom sa presťahovala do Ríma, kde sa mohla v spisovateľskej činnosti ešte viac zdokonaľovať. V roku 1926 jej bola udelená Nobelova cena.

Blahoslav Hečko

(1915 – 2002)

Významný a rozhodne najproduktívnejší slovenský prekladateľ a teoretik umeleckého prekladu, autor stoviek prekladov rôznych žánrov z taliančiny a francúzštiny, znalec diela talianskeho dramatika Carla Goldoniho.